

સરદારનો સંદેશો

ગુજરાતનાં ભાષિતહેન...

મારી ઉમેદ છે કે આ લેખની સુચનાતમા મને પ્રથમે જોવાનાનો પ્રયત્ન મળ્યો તેને કારણે વધારી લેશો. અને ગુજરાતની પાસે આ મગજ પ્રસંગે મહાસિંહજી અને ગાંધીજીએ જે ઉમેદ રાખી છે તે પાર પાડશો.

ગુજરાતના કલ્યાણને માટે સાબરમતીને કાંઠે ૫૬૦ વર્ષ જે ઉંમર તપશ્ચર્યા ગાંધીજીએ કરેલી છે તેનો બદલો આપવાનો પ્રયત્ન હવે આવ્યો છે તે ગુજરાત બૃહદી નદિ જળ. સરકારને જરા પણ શાણપણ હશે તો એમના જેવા પવિત્ર પુરુષ ઉપર હાથ નહિ ઉમામે. એઓ જ્યાં સુધી છૂટા છે ત્યાં સુધી એમનો જ હુકમ માનવો એ આપણો ધર્મ છે. એમને પણ પકડવામાં આવે તો ગુજરાતે શું કરવું તે મેં મારા ભણના ભાણુમા * જણાવી દીધું છે.

આપણી જીત એ અહિંસા ને આત્મભોગ આપનાની આપણી શક્તિ ઉપર જ રહેલી છે. શાંતિથી સરકાર સાથેના તમામ સંમતિ તોડવાની શક્તિ જેટલી વહેલી મેજની શકાય તેટલું આપણુ કામ વહેલું ચલાવું છે

ધંધર ગુજરાતને એ શક્તિ આપો એવી મારી પ્રાર્થના છે.

વલ્લભભાઈ ઝવેરભાઈ પટેલ

અનુક્રમણિકા

૧	શ્રી ગણેશાય નમઃ	૧
૨	મગધાચરણ	૮
૩	પ્રતિષ્ઠાભંગ	૧૭
૪	ખાલસા નોટિંગો	૨૮
૫	ધર્મનો યત્ન	૩૬
૬	કલેક્ટર-કમિશનરની પધરામણી	૪૫
૭	લેસોની જમીની	૫૧
૮	રવિશંકર જોશી	૬૩
૯	મન્મુખલાલ જોશી	૭૯
૧૦	પડાણ રાજ્ય	૮૬
૧૧	ઐતિહાસિક બાપણ	૯૧
૧૨	પડાણ સામે વ્યૂહરચના	૯૫
૧૩	પટેલ-તલાટીનાં રાજનામાં	૧૦૧
૧૪	સામાજિક ઉત્તતિ	૧૧૮
૧૫	અમદાવાદ જિલ્લા ખગિપદમાં	૧૨૯
૧૬	વિજયવાણી	૧૪૯
૧૭	વીરપદ્મથી	૧૫૭
૧૮	સ્વરાજ્યનું આદર્શ ગ્રામ	૧૬૨
૧૯	સ્નાતકોને	૧૭૨
૨૦	કાકિયાવાડ રાજકીય પરિપદમાં	૧૭૭
૨૧	ધર્મયુદ્ધનાં મડાણ	૧૮૯
૨૨	લડતનો રણનાદ	૨૦૪

વીરની હાકલ

કેાણ કહે છે, વક્ષભભાઈ સાફાર નથી ? ખારડોલીનાં
 બાપણોમાં જે છવતી સરસ્વતી વહે છે, બીર, કંઠુ,
 હાસ્ય ઇત્યાદિ બધા જ રસો તેમાં, ગિછબી ગિઠે છે તેવી
 બાપા કેાઈ ચમરબેંદી સાફાર લંખી કે બોલી તો બતાવે.

ક્રાક્રા ક્રાતેલક્રર

વ્યાખ્યાન ૧ લું

શ્રી ગણેશાય નમઃ ।

[બારડોલી તાલુકામાં થયેલા જમીનમહેસૂલના વધારાને વિરોધ કરવા તથા તે બાબતમાં પાતા પત્રદા લેવા વિચાર કરવા તા. ૪-૨-૧૯૨૮ના રોજ બારડોલી સ્વરાજ આશ્રમમાં મળેલી બારડોલી તાલુકાની આસપાસના પ્રમુખરમાનેથી આપેલુ બાપણ.]

બારડોલી તાલુકાના ખેડૂત ભાઈઓ,

આજે આપણે એક ગંભીર પ્રસંગે બેઠા થયા છીએ. આપણે જે નિર્ણય કરીએ એ ખૂબ ગંભીરથી અને જવાબદારી સમજીને કરવો જોઈશે. જમીનમહેસૂલનો પ્રશ્ન આ રાજ્યમાં અટપટો છે, સહેલો નથી. જમીનમહેસૂલનો કાયદો અતિશય જુનમી કાયદો છે, ખેડૂતને ચારે તરફથી બાંધી રૂંધી નાખનારો કાયદો છે. એમાંથી ગમે તે હપાપે પણ છટકવું મુશ્કેલ છે. આજે પ્રશ્ન આપણી મામે એ છે કે બારડોલીના ખેડૂતોનું જમીનમહેસૂલ ૨૩ ટકા વધુ તે વધારવાનો સરકારને હક્ક છે કે કેમ, એ વધારો વ્યાજબી છે કે કેમ, અને જો વ્યાજબી ન હોય તો ખેડૂતોએ શું કરવું? સરકારનું એવું કહેવું છે કે બધાને જમીનમહેસૂલ આપવું ગમતું મથી એટલે એ વ્યાજબી નથી એવી લેણી બુમ પાડે છે. રાયતની ફરિયાદ એની છે કે સરકારને ગમે તેમ કરીને જમીનમહેસૂલ લેવું છે માટે તે વ્યાજબી છે

એમ કરે છે અને કેવા મનસ્વી કારણથી વધારવામાં આવે તો પણ તેનો હરેક પ્રકારે બચાવ કરે છે

જમીનમહેસૂલનો ઇતિહાસ તપાસતાં માલુમ પડે છે કે તાનુમતું મહેસૂલ દરેક આકારણી વખતે વધતું આવ્યું છે ગઇ આકારણી થઇ ત્યારે વધારો થયો હતો અને તે વધારો સામે ખૂમરાણ થયેલું, પણ તે વેળા કોઇએ દાદ દીધી નહોતી અને એક લાખ પાંચ હજારનો વધારો વાર્ષિક બોલે મુકમ થયો છે એના કારણ તરિક્કે સરકાર આ તાનુમતને આગાદ વર્ણવે છે, મોટા મોટા મમનો બાધવામાં આવ્યા છે લોકોની પાસે ગામ અને બળદની જોડો છે એવી ફલીલ કરી આગાદી સિદ્ધ કરવાનો પ્રયત્ન કરે છે અને એ ઉપરાંત જણાવે છે કે જમીનની કિંમતે પણ વધી ગઇ છે આ સ્થિતિ સ્વીકારીએ તો આપણે સરકાર પાસે માગણી કરવી જોઇએ કે જમારે લોકો ખુવાર ચાપ છે ત્યારે તમે શા ઉપાય લો છો? સરકારની જમીનમહેસૂલની પદ્ધતિથી માતર તાલુકો આખોય ભાગી ગયો છે, એમ સરકાર જ કબૂલ કરે છે એ તાલુકામાં દેવુ દહાડે દહાડે વધતું જવાથી લોકો તાલુકો છોડી બંધાર ભાગવા માંડ્યા છે એ જ તાલુકો એક વાર બહુ આગાદ હતો અને સરકારના અમલદારો જ અને કહે છે કે જમીન મહેસૂલથી એ તારાજ થયો એ જ સ્થિતિ અને મહેમ દાવાદ અને ઘોળમની છે અને ગુજરાતનાં જોડૂતો બિઘતા રહેશે તો આખું ગુજરાત એ રીતે દિવસે દિવસે પામમાલ ચલાતું છે

અને જે વધારો નાખવામાં આવ્યો છે એ બાજબી છે કે નહિ એ નિર્ણય કરવામાં મને વાર નથી લાગતી

કારણ એક જ વાત ઉપર એ વધારો બંધાયેલો છે. સેટલમેન્ટ ઓફિસરે વધારાને માટે ધન્યાં કારણો આપ્યાં છે, તેમાં એક મુખ્ય કારણ એ છે કે ગણોત્તનો દર વધી ગયો છે, મારે મહેસૂલ એ જ પ્રમાણમાં વધવું જોઈએ. શુભરાતના ઉત્તર વિભાગના હાલના કમિશનરે અને ૧૯૨૪ ની સાલમાં પોતાની જુગનીમાં જણાવ્યું છે કે જમીનમહેસૂલ ગણોત્તને આધારે આકારવાની પદ્ધતિ ખોટી છે—ગેર-વ્યાજબી છે. આજે એ જ સરકાર એ જ અન્યાયો ધારણ સ્વીકારવા માગે છે. સરકારને તો જ્યારે મહેસૂલ વધારવું હોય ત્યારે અનુકૂળ શસ્ત્ર મળી જ રહે છે. આજે ખારડોલી તાલુકામાં સાંધથી અપાતી જમીન કુલ દસ ટકા દશે, તો તે દસ ટકાના કારણે બાકીના નેતું ટકા ખાતેદારોને શા સારું દંડવા જોઈએ? જમીન-ગણોત્તે રાખનારને અનેક કારણો હોય છે. પોતાની જમીન પાસે હોય એથી ખેડૂત વધારે દાણ આપીને ખીજી જમીન રાખે છે; સામાની સાથે ચડસાચંડસીમાં બિતરીને પણ વધારે ગણોત્ત આપી જમીન રાખે છે. આ બધી દુકીકત રમાઈ સાહેબે પોતે સમજાવેલી અને કહેલું કે ગણોત્ત એકલાને આધારે જમીનમહેસૂલની આકારણી કરવી એ ગેરવ્યાજબી છે. સરકાર કમૂલ કરે છે કે છેવટે એ જ ધારણ આ વધારો આકારવામાં આભેયો છે તો એની સામે આપણે વિરોધ જાહેર કરે જ છૂટકો છે. લડાઈ દરમિયાન, અને પછીના સાત આઠ વર્ષના ભાવની ઉપર સરકારે પોતાની ગણતરી કરી છે; જ્યારે રૂના ભાવ પૂર્ય જીજ્ઞેસા દ્વારા તે વખતના ભાવનું જ ધારણ સ્વીકાર્યું છે. અને વધારાની અરજ, મેમોરિયલો, પેકારો ઉઠાવ્યા છે છતાં તેના ઉપર કંઈ જ લક્ષ આપવામાં આવ્યું નથી. આમ સરકારનો આખો કેસ

ખોટા છે. સરકારને પૈસાની જરૂર હોય તો સીધા સીધા માગી શકા માટે ન લે? ૩૦ વર્ષને માટે મૂંઝે મોટે આ વધારાનો ખાર સહન કરવો એ પાપમાંથી થવા જેવું છે. પણ દ્વિંદુરતાનનો ખેડૂત પાપમાંથી થતો આળો છે. દારણું સરકાર જાણે છે કે એ પાંગળો છે. એ જાણીથી ડરશે, ખાસ-સાથી ડરશે, જોશથી ડરશે; સરકારને એને જે કરવું હશે તે કરી શકશે, ખેડૂત કશું બોલવાનો નથી, એની પંડખે-ઊંઘા રહેનારા માણસો મૂર્ખ માણસો છે. એવા વિશ્વાસને લીધે જ સરકાર પોતાનું દામ છાજી પ્રમાણે ચલાવે જાય છે.

તમે દોઢ વર્ષથી આ વધારાની સામે જે દિલચાલ કરી રહ્યા છો તે હું જાણું છું; કારણ ગુજરાતના ખૂણેખૂણાના ખેડૂતો શું કરી રહ્યા છે તેથી હું વાકેફ છું. માણસ માનનો સ્વભાવ એવો છે કે જેટલું 'સહેલાઈથી' થાય તેટલું કરવું. તમે જ્યાં ઉપાયો અજમાવ્યા, અરજીઓ કરી, ધારાસભામાં તમારા સભ્યો મારફતે દિલચાલ ચલાવી. શ્રી બીમભાઈ સાહેબે રદિયાઓ આપ્યા. જે તેઓ કમિશનર હોત તો મિ. જયકરનો રિપોર્ટ પાણીમાં બોળત, પણ આજે તેમની વાત કોઈ સાંભળે એમ નથી. બીમભાઈ, દાદુભાઈ, દીક્ષિત, અને શિવદાસની એમ ચાર ધારાસભાના સભ્યોએ અને તેટલી મહેનત કરી. તેઓ યાદયા એટલે દહે તમને કહે છે કે જાઓ અમદાવાદ! એમનો માર્ગ નર્મી 'પૂરો' થાય છે ત્યાં મારો રોડ થાય છે—પણ એ તો જ્યાં તમે સામે હો તો જ. બીનજોખમી મોર્ગની દેદ દેવે પૂરી થઈ છે. જે તમે જોખમ, ખેડવા તૈયાર હો તો તમારી સામે હું જૂઠવાનો છું. તમારામાં દુશ્મ એવી ઉમેદ રહી ગઈ હોય કે થોડું ધણું ધધિલ કરવાથી કે દમદમીથી કંઈ થઈ શકશે તો લડતની વાત જ છોડી દેજો. પણ જે તમને

સરકારનો કેસ ખોટો લાગતો જ હોય, તમે સમજતા હો
કે તમારાં છોકરાં અને છોકરાંનાં છોકરાં તમારી પાસે
માટે તમને કપકા દેશે, તો એવા અન્યાયી અને બુલ્લમી વેચાણ
સામે થવાનો નિર્ણય કરજો. તાલુકાને આજે આખા
તરીકે વર્ણવનારા તમારી ખરબાદી વખતે હાજર પણ નહિ
હોય. મેં માતર તાલુકાની ઘણા અમલદારોને વાત કરી છે.
તેઓ કબૂલ કરે છે કે તાલુકાની સ્થિતિ અતિશય ખરાબ
છે, કાઓપરેટિવ સોસાયટીનું જ બે લાખનું દેવું છે. આમાં
તેમણે બરેલા પૈસા પણ જમા નથી થયા. પકાણુ
વગેરેથી કરીને આમાં પેકા, ત્યાં સોસાયટીના અમલદાર
કુંડાળા કરીને પૈસા ખાઈ ગયા. તાલુકારના દેવા ઉપરાંત
પાછલી તગાવીનું ભારે દેવું છે. રેલમાં ધર પડ્યાં એમાં
પંદર લાખનું દેવું કરી જાપરાં બિલાં કરવા ફાંફાં મારે છે
તે વખતે સરકારનો હપતો ચાલુ થયો છે. દર વર્ષે જમીન
મહેસૂલ વસૂલ કરવામાં ભારે મુશીબત પડે છે. લોકોએ
જમીન છોડવા માંડી છે અને હવે એવી સ્થિતિ થઈ છે કે
મહેસૂલ કાર્યમંત્રે માટે કાફી નાંખવામાં આવે તો પણ
તેમની દશા વળે તેમ નથી. આ તાલુકા એક વખત
આખા ગુજરાતમાં સૌથી વધારે આખાદ હતો. જમીન
મહેસૂલની બુલ્લમી પદ્ધતિથી તે ખરબાદ થયો છે. સેટલમેન્ટ
રિપોર્ટ ઉપરથી જણાય છે કે તે વેળા બારડોલી તાલુકામાં
૬૩ લાખનું દેવું હતું. બીમલાઈ સાહેબે બેગા કરેલા આંકડા
ઉપરથી હાલ ૬૩ લાખનું દેવું થએલું જણાય છે. તમારી
સ્થિતિ માતર તાલુકાની માફક બિલકુલ મહેસૂલ ન અપાય
એવી થશે ત્યારે શું થાય એમ સરકારને પૂછ્યો તો સરકાર
. હંદશે કે અમે ન જાણીએ, તમે જુએ મરો એનો ઉપાય
અમારી પાસે નથી. આજે આનો ઉપાય નથી મારી પાસે,

નથી દાદુભાઈ પાસે, કે નથી સરકાર પાસે; પણ તમારે પાસે જ છે. અને તે એ કે પ્રથમ તમારે બધ છોડી દેવો પડશે સ્વાર્થત્યાગ માટે તૈયાર થવું પડશે. જે દિવસે સરકારને ખબર પડશે કે આ ખેડૂતો મૂંઝે મોઢે માર ખાય એમ નથી બ્યાજખી વસ્તુ લેશે ત્યારે જ રહેશે, તે દિવસે જ તમારું દુઃખ ટળવાનું છે. આજે તો રાનીપરગના લોકોએ કાં છોડ્યો તેથી તેઓ આજાદ થયા તેને પણ વધારાન કારણ તરીકે બતાવવામાં આવે છે ! એટલે જે કર દારૂમ ભરતા તે દુવે ખેતીમાં ભરે !

પણ મારી ઉશ્કેરણી નક્કી છે. આ અન્યાયની સામે થવાનું તમને જગી જવું જોઈએ. સામા થવું હોય તો એ મહેલી વાત નથી એ - પણ સમજવું જોઈએ. તમે માંગ વધારો ન ભરવાનો કરાવ કરી બેસી રહો એમાં તો તમારી નગજાઈનું પ્રદર્શન થાય છે. તમારો વાળ વાંકો થાય નહિ અને વધારો જોડી જાય એ આજા રાખવી ફાકટ છે. તમને એ મહેસૂલ અન્યાયી લાગતું હોય તો કહો કે અન્યાયી છે, નહિ આપીએ, થાય તે કરી લો. સરકારની પાસે અનેક ઉપાયો છે. મિલકતની જમી કરશે, દોરદાંખર વેચશે, એ તથા આગેવાનો ચૂંટી કાઢી તેમની જમીન ખાલમ્મા કરવાના ઉપાયો લેશે. ગૂમડાં ઉપર જેમ માખ બેસે છે તેમ તમારી દરેક નજાઈનો સરકાર લાભ લેશે, તમારી ખોલ જોઈને તમને પછાડવાના ઉપાય કરશે. જે તમારામાં હિંમત હોય તો સરકારને ચોપડે બસે ફરફાર થાય. પણ આપણી જમીનમાં ખીજનું દળ ન જ પડે, પણ એ માટે તમને રંગ લાગવો જોઈએ. તમને ખૂબ દુઃખ લાગતું જોઈએ. આજે હું તમને આ વસ્તુ ઉપર ખૂબ વિચાર કરવાની સલાહ આપું છું. તમે આના ઉપર પાંચ

સાત દહાડા વધારે વિચાર કરો, પંદર દિવસ મુધી જમીન મહેસૂલ ભરવું ન ભરવું તમારી મુનસફી ઉપર છે. આપણે ખારમીએ પાછા બેગા થઈએ, તે વેળા આખું અકવાડિયું વિચાર કરીને તમે તમારો આખરી નિશ્ચય જાહેર કરજો. આ સહેલી લડત નથી. એમાં જોખમ ઘણું છે. માટે આવા ગંભીર વિષય ઉપર હતાવળથી નિર્ણય ન કરવો જોઈએ. ખાલી વધારો જ ન ભરીને બેસી રહેવું એ તો સરકારને એમ જાહેર કરવા બરાબર છે કે વધારો અમારી પાસેથી ધીમે ધીમે વસૂલ કરજો. એમાં સત્યાગ્રહ નથી. એમાં આપણી નબળાઈ ખુલી રીતે કબૂલ કરવાને બદલે આડકતરી રીતે કબૂલ કરવા જેવું છે. એક વાર તમે હિંદુસ્તાનની સ્વતંત્રતા અપાવવા કમર કસી હતી. આજે તમારા સ્વાર્થ, તમારા બાળબચ્ચાના સ્વાર્થ ઉપર તરાપ પડી છે. એની સામે થવાની તમારામાં હિંમત હોય, માણસાઈ હોય, તો એક અકવાડિયા પછી, ખૂબ વિચાર કરી, જવાબદારી સમજી તમે ઠરાવ કરો કે આપણે આ મહેસૂલ નથી આપવું. દરમિયાન હું પણ સરકારને લખી જોઉં કે હજી પણ તમારે તપાસ કરવી હોય તો તપાસ કરો, કમિટી નીમવી હોય તો કમિટી નીમો. આ લડતમાં પ્રજા દ્વારે તોય સરકારને દાબ નથી, સરકાર દ્વારે તો પણ નથી.

આપણે વગર વિચાર્યું ગાંડાની માફક કંઈ કરવું છે એમ નથી. મફતની અચડાઅચડીમાં મને કંઈ રુસ નથી. હું તો તમારામાં કંઈક દેખીશ તો તમારી પડખે રહેવાનો છું. તમારે કંઈ ખેલ જ કરવા હોય તો કાંઈ બીજાને સોંપજો. લડવું જ હોય, જો સાચો ત્યાગ કરવો હોય, તો આ લડત ઉઠાવજો, સાચું બલિદાન જ જગી નીકળવાનું છે, જેનાથી સરકારને પણ દાબ થશે, કારણ કે તેને સાચા

પાઠ બજવાના મગસો. પણ એને માટે મેલ, પાખંડ, ધાંધલનો ત્યાગ કરવો પડશે. આ લગત નાની સૂતી નથી. એમાં જારે પરિણામો રહેલાં છે. એટલે મારી સલાહ છે કે તમે આના ઉપર ખૂબ વિચાર કરો અને આવડે રવિવારે ફરીથી મળી તમારો હેતુનો નિર્ણય કરો. હજાર તમને સાચો નિશ્ચય કરવાની સફળતા આપે.

વદે માતરમ્

વ્યાખ્યાન રજુ

મંગલાચરણ

[તા. ૧૨-૨-૨૮ ને રેલ બારોડાથીમાં મળેલી બારોડાથી વાહુ-કાની પરિષદે જમીનમહેસૂલના વધારા સામે સત્યાગ્રહ કરવાનો તથા તેને અંગે પડતાં રાખણાં દૃષ્ટ રાખ્તિથી સંદર્ભ કરવાનો કાવ પદ્યાર ક્યાં પણ તે જ રાતે પંદરથી વીસ ગામના લેખા મધેલા વિશાળ જનસમૂહ આગળ વાંકાનેરમાં આપેલું વ્યાખ્યાન.]

ભાઈઓ અને બહેનો,

હવે આજે આપણે પરિષદમાં નિશ્ચય કરી લીધો છે. ત્યાં સુધી મરકાર વધારેલું મહેસૂલ ટાકી ન નીખે, અગર પંચ તીમી તપાસ ન કરે અને સાબીત ન કરી આપે કે વધારો વ્યાજબી છે, ત્યાં સુધી આપણે મરકારને એક દમડી આપવી નથી. ચોક્કસ આપવું-ચોક્કસ ન આપવું એ હેતુવાની રીત નથી. આપણે કાંઈ હાંકાઈ નથી

કરતા. આપણે તો કહીએ છીએ કે જૂનું મહેસૂલ ચૂકતે હિસાબે લેવા તૈયાર હો તો આજે જારી દઇએ. પણ જે વધારે લેવો હોય તો તે વ્યાજગી છે એમ સિદ્ધ કરી આપનું જોઇશે. આ કાંઈ કૃષ્ણીમાં ગોળ ભાંગવાનો નથી.

આવો નિશ્ચય આજે આપણે કરી ચૂક્યા છીએ, હવે વધુ વિચાર કરવાનો રહ્યો નથી.

સ્ત્રીઓનો સાથ નહિ હોય તો ?

બારડોલીમાં આજે હું એક નવી સ્થિતિ જોઈ છું. અગાઉના દિવસો મને યાદ છે. તે કાળે આવી સભાઓમાં પુરુષો જોટલી બહેનો પણ આવતી. હવે તમે પુરુષો એકલા જ ગાલીઓ જોડીને સભામાં આવો છો. તમે કહેવાતા મોટાઓનું જોઈને ગલાને શીખતા જતા દેખાઓ છો. પણ હું કહું છું કે જે આપણી બહેનો, માતાઓ, સ્ત્રીઓ આપણી સાથે નહિ હોય તો આપણે આમગ આલી રાકવાના નથી. કાલ સવારે જમીનો આવશે. આપણી સ્ત્રીઓ, વાસંતો, દોરડાંખર લઇ જવા જમીનદારો આવશે. જે આપણે બહેનોને આ લડતથી પૂરી વાકેફગાર નહિ રાખી હોય, તેમને આપણી જોડે જ તૈયાર કરી નહિ હોય, આ લડતમાં પુરુષના જોટલો જ રસ લેતી નહિ કરી હોય તો તે વખતે તેઓ શું કરશે ? એક જિલ્લાના મારા આવા અનુભવોમાં મેં જોયું છે કે ધરનું દોર છોડી જવામાં આવે ત્યારે સ્ત્રીઓને લડતમાં કેળવવામાં ન આવી હોય તો મોટા આઘાત પહોંચે છે. માટે તમે બહેનોને લડતમાં બરાબર કેળવો. ગમે તેટલી હાડમારી, ગમે તેટલા દુઃખ પડે-બધું સહન કરીને પણ આવી લડતો લડવી રહી જાણે સરકાર જમીન ખાલસા કરવાના હુકમો ઠાકે. ચાહે તેમ યાપ પણ

આપણા હાથે ઉપાડીને, એક પૈસા પણ ન આપવાના નિશ્ચયમાંથી આપણે ન ડગવું બેઠાએ. —

એવા નિશ્ચયનું પરિણામ ખીલું શું આવે ? એનું એ જ પરિણામ આવે કે તમારામાં સંપ હોય તો આટલી જબરજસ્ત સરકાર પણ અંતે નમી જ પડે. તમારામાં લડવાની સંકિત અને ખરો સંપ કેળવો. થોડો ધમધમાટ કર્યાથી કામ થઈ જશે એમ માનતા હશે તો તે ભૂલ છે. તમે આ રાજ્યના પાયા હચમચાવવા નીકળ્યા છો. સરકાર પાસે બે ચીજો જબરજસ્ત છેઃ એક લેસર અને બીજી કર લેવાની શક્તિ. આ પાયામાંથી આ બે તેમના મુખ્ય પાયા છે. પ્રજા પાસેથી હર રસ્તે કાઢે તેમ પૈસા લેવા ને તેમાંથી લશ્કર રાખી તેના જોર પર હકૂમત ચલાવવી. આ પાયાને હલાવવા છે તે ધાંધલથી પતી જશે એ ખ્યાલ છોડી દેજો.

હવા બદલી નાંખો

પરિપક્વમાં મેં સાફ સાફ કહ્યું છે કે તમારું કામ તમારા જ બળથી થવાનું છે, મારી કે મારા સાથીઓની પ્રતિબદ્ધતાને જોર નહિ. સરકાર તમારી પૂરેપૂરી હસોટી કરશે, તેને તેમ કરવાનો દબ છે, આપણે તે માટે તેના હોય હાડી ન સહીએ. પણ એની સામે પૂરેપૂરા મૂઝવું હોય ને આ લડત શોભાવવી હોય તો આખા તાલુકાને જાળવ કરવો પડશે, બધે હવા બદલી નાંખવી પડશે. તમે સગ્નો લઈ બેસા છો તે બધાં દુકાનમાં પતાવવાં પડશે. લગાઇ જમવાની હોય ત્યાં ખીલું શું થાય ? કાલ સવારે ઉઠીને તમારે ઇગ્નિથી આથમ્યા મુઠી ધરને તાળાં મારી બેતરમાં ફરતા રહેવું પડશે, છાવણી જેવી બિંદગી માળવી પડશે. બાળક શ્વ સી પ્રભુ સી આ સ્થિતિ સમજો, ગરીબ તવંગર

બધી કામ એકરામ થઇ એક જોગિયે પ્રાણ હોય તેમ વતે. ગત પડ્યે જ મૌ યેગ આવે એમ થવું જોઇએ જમીઓ દ્વારા સરકારને ગામમાંથી જ અથવા તાલુકામાંથી જ માણમે લાવતા પડે છે ને ? તે કામ માટે એમને એક માણસ પણ મોકલે ન જડે એવી આખા તાલુકાની દ્વારા થઇ જવી જોઇએ જમી અમલદાર કાંઈ ખર્ચે ઉચકાને વાસણો લઇ જનારો મેં દલું જોયો નથી. સરકારી અમલદારો તો અપગ હોય છે. પટેલ, મુખી, વગતણીઓ, તલાદી કાંઈ સરકારને મદદ ન કરે ને ચોખ્ખું સબગાવી દે કે મારા ગામના અને તાલુકાના લાજઆગર જોડે મારી લાજ આજર છે તાલુકાની આજર જાય તો મુખીપણ શા અપનું ! તેના હિતમાં જ માગું હિત છે તાલુકા બસાય, અપગ થાય એમાં પટેલનું હિત નથી એટલે આપણે આખા તાલુકાની દ્વારા એવી કરી મૂકીએ કે તેમાં સ્વરાજ્યની ગધ હોય, શુભામીની નહિ, તેમાં સરકારની સામે શૂઝાનાટાનું તેજ દેકે ચહેરા પર ઝગદળા રહ્યું હોય

રામગાળુ છૂટ્યું છે

હું તમને આજે ચેતવણી આપના આગ્યો છું કે હવે રમતના છદ્મમાં મોજશોખમાં ધડી પણ ન ગ્રહો જાગૃત થાઓ બારડોલીનું નામ ચારખડ ધરતીમાં ગયાયું છે આજે બપોરે જ પરિવ્રાજમાં એક મુસનમાન ભાઇએ આપણને મળનારું કે બારડોલીના કાંઈ પણ વતનીને જોતાં જ બગાડમાં લેકો કેવા તેનાં પગની ધૂળ લેના તૈયાર થતા હા તો આપણે તાલુકાએ ખરાબ થવું ને મરી શીટવું છે, ને હા તો સુખી થવું છે હવે રામગાળુ છૂટી ગયું છે આપણે ભાંગ્યું તો આખા હિંદુસ્તાનને ભાંગ્યું અને ટક્યું તો

તારશુ ને હિંદુસ્તાનને પદાર્થપાક આપશુ તમારા તાલુકાએ મહાત્માજીને આખા દેશની લડતના પાયાની ઈસ થવાની આશા આપી હતી તે પરીક્ષા તે વખતે તો ન થઇ, જો કે દેશપરદેશ ખારડોલીનો ડંકો વાગી ગયો હવે એ પરીક્ષા આજે આપવાનો પ્રયત્ન આખો છું તમે હિંદુસ્તાનને સ્વરાજ અપાવવા નીકળ્યા હતા તે હવે તમારા ઘરની લડત માટે શુ કરો છો તેની પરીક્ષા થશે આમા પાછા પડીએ તો ઇન્જનતઆગર જગે ને હિંદુસ્તાન આખાને ખારે તુકસાન થશે

આજે પરિપદ પૂરી કરીને તરત હું અહીં તમારી પાસે આખો છું, કાગળુ હવે તાલુકાનાં જોટલાં બાધમહેનો મળે તેટલાંને ખારો સંદેશો આપવા માગુ છું, કે હવે સૌ ચેતતા રહેજો, પૂરેપૂરા જાગૃત રહેજો, ગણેય ન રહેશે સરકાર એકે ઉભાય ખાંડી નહિ રાખે તમારામાં ફાટફૂટ પાડશે, મજિયા કરાવશે કંઈ કંઈ ફેલ કરશે, પણ તમે તમારા બધા અમત ને ગામના કળિયાને હમણા લડન આલતાં સુધી ફૂવામા નાખજો લડત પૂરી થાય ત્યાં સુધી એવી એકેએક વાત બૂલી જળો પાછળથી બધુ યાદ કરીને જોઈએ તો લડી લેજો જોઈએ તો તેવી રીતે પાછળથી લડવાના તમારા નિશ્ચયના દસ્તાવેજો કરીને પેગિપટારામાં સાચવી મૂકજો ! પણ અત્યારે તો બાપદાદાના વેર પણ બૂલી જળો જિંદગી સુધી જેની સાથે જોત્યા ન હો, ને અખોલા પાળ્યા હોય તેની સાથે પણ આજે જોલજો.

ખાલસાની બીક છોડો

આજે ગુજરાતની ઇન્જનત તમે તમાગ હાયમા લીધી છે તે સજાજળો અને આપણે હાથેથી એક દમડી સરકારને

નથી આપવી એ નિશ્ચયમાં કાયમ રહેજો નહિ તો જીવુ ન
 જીવુ થઈ જશે અને તાલુકો કાયમના બોખમાં પડશે.
 કેટલાકને જમીન ખાલસા ચવાનો બાક છે. ખાલસા એટલે
 શું ? શું તમારી જમીનો ઉડાડીને સુરત કે વિલાયત લઈ
 જશે ? જમીન ખાલસા કરે કે ચાહે તે કરે, ફેરફાર થાય
 તે સરકારના દફતરના પાનામાં થાય, પણ તમારામાં સંપ
 હોય તો તમારી જમીનમાં ખીજો કોઈ આવીને હળ ન
 નાખે એમ ધરવું એ તો તાલુકાનું કામ છે પછી સરકારી
 દફતરે બંધે ખાલસા થાય ખાલસાની ખીજ છોડી દો જે
 દિવસે તમારી જમીનો ખાલસા કરાવવા નમે તૈયાર થશો
 તે દિવસે તો તમારી પાછળ આખું ગુજરાત બેસુ છે એમ
 ખચીત માનજો, ખાલસાની ખીજ હોય, એવી નામદોષ
 હોય તો તો લડત બડાય જ નહિ જ્યારે તમારામાંથી એવું
 સંભળાવનારા મને મળ્યા કે બંને આખા તાલુકાને ધરવું
 હોય તો મહેસબ લગી દે, પણ અમે તો નહિ જ લરીએ,
 અમારે ખુવાર થયું છે—ત્યારે જ હું આ પો છું અને તમારે
 પડખે બેસા રહેવાનું માથે લીધું છે તમે એવા દશો
 તો જ આ તાલુકાની શોખા છે કોઈ પણ જાતના
 કલેશ કુસંપથી અત્યારે આપણું કામ બગડવાનું છે
 ધારુ છું કે એવો નીચ તો આપણે ત્યાં કોઈ નથી,
 જે તમારી 'ખાલસા' જમીન લેના આવે આ શ્રદ્ધા તમા
 રામાં ખરેખરી જગી હોય તો તમે નચિત રહેજો એ
 જમીનને કાણ લેનાર છે ? એ જમીનનો ફેસનો નથી થયો
 ત્યાં સુધી આપણે બહાવવે છીએ એમ માનજો ધર્પાથી
 સંભાળજો એકનું બગડ્યે ખીજો મળી થાય ત્યાં કોઈ
 દિવસ સારું ન થાય તમારા એક જ ગામમાં પાકા ખંદો
 બસત કરશે તો પણ આખા તાલુકાને મક્કમ કરી શકશે,
 આખા પરગણાને જાગૃત કરશે

સડતનું મંડાણ મંડાણ ચૂક્યું છે. હવે ગામ એ ગામ મીડી સરકારી હાવણી થઈ છે એમ માનો. ગામેગામની દમીકત-રોજરોજ તાલુકાના મથકે પહોંચવી જોઈએ, અને મથકના ટુકડે ગામેગામ પહોંચવા જોઈએ અને અમલમાં મકાવા જોઈએ. આપણી તાલીમ એ જ આપણી જીતની કૃત્રી છે. સરકારને તો ફરક ગામે એકાદ તલાટી કે મુખી હોય છે, આપણી પાસે તો આખું ગામ છે.

ગુજરાતનો પ્રેરૂત લખાડ ?

જો તમારી સક્તિનો તમને પૂરો ખ્યાલ આવ્યો હોય, તમે હવા સાફ કરી હોય, તમારાં દિલ સાફ કર્યાં હોય તો તમારી જમીનના ટુકડાને કાઈ હાથ લગાડી શકે તેમ નથી; તમારાં વાસણ ગોઠ્યાં હિપાડનાર કાંઈ નહિ મળે. તમારામાં એ શક્તિ કેળવવા કું આવ્યો છું. જ્યારે આપણે માથે સરકારે લડવાની જ ફરજ નાંખી ત્યારે હવે આપણે લડી જ બતાવવું રહ્યું છે. એક કાળે બારડોલી એ આજુબ, બોરસદ જોડે સત્યામહની લડતને સારુ હરીશાઈમાં મોકલું, એકાને એક બે પ્રસંગ મળી ગયા અને તેણે ઠરી પણ બતાવ્યું. હવે તમારો પ્રસંગ આવ્યો છે તો તમે લડી બતાવો. આજે તો તમે એવી લડત હિપાડી છે કે ક્યાં તો તમે હિંદુસ્તાનમાં નામ કાઢવાનાં છો કે ક્યાં તો નામ બોળવાનાં છો. અમર તો કોને રહેવું છે ? જર જમીન બધું પડી રહેવાનું છે, નામ જ એક રહેવાનું છે. લાખ સવા લાખ રૂપિયાનો વધારો તમારે ભરવો જ હોય તો તાણી-તુશીને કે તારાજ થઈને તમે ભરો પણ ખેરા. આટલાં ખરચ વેઠા છો તેની એકે તેટલું વધારે પણ આ તો તમને જોડા પાડીને તમારી પાસેથી લેતું છે. સરકાર કહે

છે કે તમે ખમતીધર છો, તમારા ઘર મોટા છે, તમારા ખેતરો આખા છે પણ પૈસા કાઢવા નથી તેથી લગાડી કરો છો તમારા આગેનાનો ખોટા છે હું કહું છું કે આ અપમાન સાંખીને મહેસૂન ભરવું તે કરતા મરવું સારું છે સરખરને હર કામમા પોતાનો જ કકરો ખરો કરવો છે જ્યારે ને ત્યારે શુજરાતના ખેડૂતને સરકાર લગાડ કહે એ મારાથી સહન નથી થતું જ્યાં સુધી સરકારના મોઢામાથી એ ભાષા નીખી ન જાય ત્યાં સુધી તમારું માન નથી પડવાનું. એ માન માટે લડો, મરી શીરો. સરકારને કહો કે સમ્યાધનો ફાવો હોય તો તારું મહેલુ પુરવાર કરી બતાવ, એક તારો ને એમ અમારો એમ પથ નીમીને આખો મનાવ એની આગળ રજુ કર. અમે લગાડ નથી દાડાઈ તો છું કરે છે તારું જ બધું ખોટું હોય છે એ અમે સિદ્ધ કરી બતાવવા માગીએ છીએ

લડતની બૂહરચના

આ વાત આપણા શ્રુવાનિયાઓ પૂરી સમજી લે અને ગામેગામ ભાષ્યોને અને મહેનોને સમગતવે વૃદ્ધો અને બુદ્ધ બનીઓ ગામેગામ પોતાની અસર પાડી લોકોમા એકસ પી કરાવે અને બધા ખાનગી કનિયાઓ લડત ચાને છે ત્યાં સુધી બંધ કરાવે મુખી પટેલ વરતણીઆ સૌને જીતી લે ને ગામ જોડે ગ્રેમની સાકળથી સાકળી લે આ બધું છતાં કાંઈ આડો નીકળે તો તેના ઉપર તમે રોષ કદી ન કરશો વિખવાદ થાય એવું કંઈ જ ન કરશો એવો કાંઈ આડો થયેલો જપ્તીઓ કરનારાઓમા બળીને તમારે ત્યાં આવે તો એ તેને આનવા દેજો, એના હાથમાં કંઈ ન આવે એમ વરવું એ તમારું કામ છે મહોલને મહોલને ને ફળિયે ફળિયે દહાડો ૯૫

વ્યાખ્યાન ૩ જી

પ્રતિજ્ઞાબંધ

[આ દરમિયાન સરકારે જાણી માટેની નોટિસો આપી દીધી હતી અને વાંચોડ ગામમાં જાણીને દેખાવ કરીને વાલિયાઓએ પૈસા ભર્યા હતા. આમ પ્રતિજ્ઞાનો ભંગ કર્યોથી આજીવનના ગામની પ્રજાની લામણી ખૂબ ઉરકેશર્ષ છે એમ માલુમ પડવા મદાનનોને તથા પંડોને તેમનો ધર્મ બતાવવું તા. ૧૧-૩-૨૮ ની રાત્રે બારડોલી કસબાની પચરંગી જનતા આગળ આરોડુ બાપજી.]

લામણો અને બહેનો,

આપ બધા જાણો છો કે છેલ્લા એક મહિનાથી હું તમારા આ બારડોલી તાલુકામાં ગામેગામ રખડુ છું છતાં આ ગામની સલામતી આજે પહેલી જ વાર આપો છું. તાલુકાનું આ મુખ્ય ગામ રહ્યું, તેમાં પચરંગી વસતી રહે વેપારીઓનું એ મથક હોઈ જાણી દિસામ મણુનારાઓ વસે. એટલે હું અલગ રહીને જોવા દરતો દનો. બાપ મિનાઈ રાજ તમારે ત્યાં આવતા તેમની પાસેથી તમારી બધી ખચર હું જાણી લેતો હતો અને તો વિશ્વાસ હતો કે તમે તાલુકાને છોડીને કાયરતા બતાવવાના નથી જ, એટલે મેં વિચારેલું કે તાલુકાનાં ગામડાંઓનું કામ થાજે પડે એટલે તમારી પાસે આવું અને આ લડતની સાફ સાફ વાતો તમને સમજાવું.

મરમરની તુમાખી

સરકારે મહેસૂલ વધાવવાનું જાહેર કર્યું ત્યારે સરકારને મે ખમર આપી કે ‘આ તમારી મોગી બૂલ છે, અને પોકો તમાગ ઉપર ઉશ્કેરાવા છે આમા લોકોને અને સરકારને અથડામણ થઈ પડશે, અને તેમાથી સાર નહિ કાઢો એમા જોખમ લોકોને જ છે એમ ન માની લેશો, સરકાર વધારે જોખમમાં જોતરી પડે એવા પણ મંભવ છે, માટે હજી ફરીથી વિચાર કરી જુઓ.’ પણ આ સરકાર એમ કોઈનું કહેવું માનવાને ટેવાયેલી નથી. તેને પોતાની સત્તાની તુમાખી છે, અને સત્તાથી જ બધા કામ લેવાનું તે ઈખેલી છે બારડોલીની પ્રજા આખા ગુજરાતમાં નરમ પ્રકૃતિની ગઈ. સરકારે માઆ ક્યાં તેટલા તેણે સાલસાધથી બધા કીધા પણ સરકારે આ સાલસાધનો અવળો અર્થ ક્યો સરકારને મોગ મોગ નકામા ખર્ચો કરવા અને પોતાની નાણાસ્થિતિ તમ હોવાનું બદાનું કાઢી ખેડૂનો પાસે આ રીતે પૈસા લેવા છ બીજા સમજી વર્ગો પાસે લેવા જાય તો એ તો સામા થાય. મરકારને ધારાસભામાં મજૂરી માગવી પડે ખેડૂત પાસેથી દડાવવામાં નથી ધારામભા આડે આવતી, નથી કાપવાની જરૂર પડતી સરકાર બોલે નાખ્યે જાય ગરીબ અછાન ખેડૂત મૂગે મોટે હિમ્મે જાય. આમ ને આમ કો ખેડૂત નમતો જ જાય, અને નિર્ભય બનીને સામે ન થાય તો પરિણામ એ જ આવે કે બીજા ત્રીમ વર્ષના બોળની કળૂતાત તેને કપાળે ચોગી જ

મહાજન કોણ ?

આ પ્રમગે વેપારીને તો વિશેષ ધર્મ ગ્રામ થાય છે. વેપારીઓ પાસે જોટલી જમીન છે તે બધી તેઓ દાણ

આપે છે, અને એ દાણનું જ ધોળું રીકારી મગકારે
એટલા પ્રમાણમાં બધી પ્રજાની આવક વધી એમ ગણી
કરતો બોલે વધારી દીધો વળી આજે આ બોલે ઉતાર-
વાને બપોરે પ્રજા લડી ગઈ છે ત્યાં પાછા વેપારીઓ
હીને પૈસા ભરી આવે અને લડતમાં બંધ પાડે એટલે
એ પણ લોકના ઉપર જ બોલે. ખરો વેપારી એમ
પ્રજાને કચડે નહિ મદાજન તો તે કહેવાય જે ગરીબ
રૂપતનું ગજી કહે. મદાજન તે કે જેની મગકારમાં પણ
પ્રતિજ્ઞા હોય, મામલતદાર કે કંપન્ટરને સાચી જાતીએ
જાણે ધડધડાટ કહી ચકે કે તમે લોકોને અન્યાયથી કચ-
ડો તમા અમે સાચ નહિ આપી ચકીએ પણ જે
મદાજન એમ માને કે સરકારનું પણ રાખીએ અને
રૂપતનું પણ ગણીએ અને પોતાનું કામ પણ સાધી
લઈએ તો એ મદાજન નથી. વાલોડના વાણિયાની પેઠે
જાતીનો દેખાવ કરાવી એક તરફથી મદાવધારીની મહોનત
માનવવા અને સરકારને કહેવું કે જુઓ હું તો વધારા
છું, મેં સૌથી પહેલાં ભરી દીધા, મારો દંડ ન થવો જોઈએ,
અને બીજી તરફથી લોકોને કહેવું કે હું તમારી સાથે જ
છું, જાતી કરીને લઈ ગયા એમા મારો શો દે.પ ? એ
કંઈ મદાજનનો ધર્મ નથી એ તો પ્રજાને દગો દીધો
ગણાય તાણકાના બેડોનો આવા કૃત્યથી રાખમા આવી ગયા
છે, પણ હું તેમને સંવમ શીખવી રહ્યો છું. હું તેમને
કહું છું કે તમારામાં જે સત્તા રહેલી છે તેનો ઉપયોગ
કરી શાહુકારોને માગવા ન નીકળો આપણે લડત સરકાર
સાથે માંડી છે, શાહુકાર સાથે નહિ. જેમ હું બેડોને
બેડોનો ધર્મ શીખવું છું, તેમ તમને વેપારીઓને પણ
વેપારીનો ધર્મ શીખવવા આવ્યો છું.

વેપારીના ધર્મ

તમે જો ખેડૂતને મારવા જ માગતા હો તો સમજી રાખજો કે ખેડૂતની પાસે પણ સત્તા છે. એ સત્તાનું તેને હજી જ્ઞાન નથી, પણ જ્યારે જ્ઞાન થશે ત્યારે એ તમને બારે પડશે. તમે ખેડૂતનો દ્રોહ કરી સરકારની વફાદારી બાંધવા શા માટે જાઓ ? સરકાર તો જાતજાતના વેગ નાંખનારી છે, અને ખેડૂત તો તમને પરસેવો ઉતારી માથ પછી આપશે, જેના ઉપર તમે તમારો દલાલીનો ધંધો ચલાવી કમાણી કરો છો. એ દુઝણી મામલે જાગજો તો ખેડૂત તો ખિચારો તમને જતા દરશે, પણ ગરીબનો બેવી ધંધર નહિ જતા કરે. જેની મહેનત અને ધન ઉપર તમે નજો છો તેને દગો દેશો ? બિનટા તમારે તો ખેડૂતની આગળ આવી તેમને દોરવા જોઈએ. તેમને દ્વિમત આપો કે અમે તમારી સાથે જ છીએ.

તમે ખેડૂતને દેવાદાર બનાવી, છતરી, તેની જમીનો મેળવી લીધી હશે અને તેના ઉપર અભિમાન રાખતા હશો. પણ જાણજો કે ખેડૂતને જો કાષ્ટ તેની સત્તાનું અવળું જ્ઞાન કરાવનારો ગુરુ મળ્યો તો તમારી બધી જમીનમાં ધાસ ડાગવાનું છે. હું તો વાલોડના રોમે ભગાયેલા ખેડૂતોને શાન્ત પાડું છું તેમને સમજાવી આવ્યો છું કે મંદી આવજો કાષ્ટ ચૂકશે નહિ, મૂઠી ભરી ધૂન નાખી તેને દાટી દેવી એ જ ગણા માથુસનું કામ છે. જેણે જૂન કરી હશે તેનો પ્રજી દ્વિસાજ લેનારો બેઠો છે. માટે આકળા ન ચાઓ. વાલોડના બે રોડીઆઓમાંનો એક આજે બારડોલી રેલવેને ઊતર્યો તેને મોટરવાળો પણ બેમાડતો નહોતો કહો, આમાં શાહુકારી ક્યા રહી ? સરકાર કે મહાવધારીની મદોખત કરી તે

શું મોટર લઈને બેસાડવા આવશે ? દુનિયાનો તો વહેવાર જ છે કે રાખવત તેવી રખાપત.

આટલો વેપારીનો ધર્મ છે. હું કામ આ તાબુકામાં વેપારી લોકોના બરોસા પર નથી આવ્યો. પણ જે સો શરાઓએ ખુવાર થવાનું મને જાતી ઢોડી વચન આપ્યું છે તેમને બરોસે આવ્યો છું. બસે તેવા સો જ દુરો તો પણ હું તેમની સાથે ૩૦ વર્ષ મુઘી બહારવડું બેઠીશ તેવાઓથી તાલુકાનો ઉદ્ધાર થવાનો છે, વાલોડના વાણિયાઓ જેવા થવામાં ઢોડનું કામ્યાણ નથી.

આપણા મલીન વેપાર

લક્ષ્મી તો આવ જ છે ને કાલ નથી આ તમારા વેપાર એ સાચા વેપાર જ નથી. સાચો વેપાર તો હિંદુસ્તાનમાં એક ખેડૂત અને બીજો મજૂર જ કરે છે તમારો વેપાર એ તો દલાલી છે અને તે જ પણ અમથી કુટકલ દલાલી ખરી દલાલી પણ કરનારા બીજા પરદેશીઓ જ છે, કારણ તમે જાણો છો કે આ સરકારને અહીં રાજ્ય કરવાની ગરજ છે તે કરતાં વેપાર કરીને ધન હરણ કરવાનો વખારે સ્વાર્થ છે. એ લોકોની દલાલીનો તો લેશ અંશ પણ તમારે ભાગે આવતો નથી.

બારડોલીના વેપારીઓ, જમૃત થાઓ અને દેશમાં તમારું નામ ન હોય એ જોશો. 'આ જુઓ બારડોલીના વાણિયા' એમ દેશભરમાં તમારી તરફ આગળી ન ચિંધાય એમ વર્તે તમે જણાવે તમારો ધર્મ બલ્લવશે, તો વાલોડ જેવા એકમે બગડ્યા હશે તે બધું દમાઈ જવાનું છે.

પણ તમે તો કહે છો. મને સમજતું નથી કે તમને કંઈ જાણે છે ? શું કામ તમને જાણે તોપણ લડવાનું કંઈ

હું ? હું તો એટલું જ કહું છું કે તાલુકાના લોક ભેડે રહે અને સરકારને પાછ પછુ નહિ ભરીએ એમ સંભળાવી દો પછી બસે તે જમી લાવે કે જમીન ખાલસા કરે ને તેનાય થાય તો વસુલ કરી ગય. સરકારને સંભળાવી દો કે તારું તો દુનિયા ખેડનારા છે, ઘરિયાપાર વિલાયતથી મજૂરે લાંબીને ખેડાવી લેજો અને તમારી માયા જોળખી ગયા છીએ

પટેલ કોણ ?

— જમીની નોટિસો તો નીકળશે પણ જમી કરશે કોણ કમેશ્વર કાંઈ સુરતથી અહીં જમી કરવા આવવાનો છે અને પટેલ કંઈ જમી કરશે ? પટેલ કંઈ દૂબળો છે ? કે કામ કંઈ પટેલનું નથી. એવું પાપી કામ, લૂંટનું કામ તે ચાંડાલ કરે. પટેલો, તમે ખરી પટેલાઈ, શીખો. તમે કમેશ્વરને કહ્યું કે અમારું નામ વેણિયામાં દાખલ ન કરો અમારે આવાં કાળાં કામ કરી રૂમસાનના લાડુ નથી ખાવા. તેથી હું જ્યાં જાઉં છું ત્યાં પટેલોને સમજાવું છું કે પટેલ એ તો ગામનો મણી છે, ગામનો આગેવાન છે, ગામનું મુખ છે. પટેલ કાંઈ આ સરકારનો વેચાણ થયેલો સાત રૂપિયાનો દૂબળો નથી. સાત રૂપિયા ખાતર જે માણસ પોતાના કુટુંબીઓનાં ધરનાં ગોદડાં ચૂંચવા જાય એને દૂબળો ન કહીએ તો શું કહીએ ? અરે, દૂબળો પણ પોતાના ધણિયામાના ધરમાં એવું કામ કરવા ન પેસે.

— શાહુકારોની કરજ

અત્યારે આપણે ત્યાં તો પાટીદાર, દૂબળા, એધરા, મુસલમાન, પારસી, શેઠ, શાહુકાર જવા જ એક આરે ઊભા છીએ. આ તાલુકામાં આપણે હિંદુ મુસલમાનનો ઝગડો પેસવા નથી દેવો. તેથી મેં કમામ સાહેબને અને અબ્બાસ

સાહેબને મારી સાથે આ લડતમાં આવવા આમ ત્રણ વ્યાધ્યુ અને તેઓ બંને આવ્યા છે તેઓ સ્થગે સ્થગે જઈને મુસલમાનોને સમજાવી રહ્યા છે મુસલમાનોની મને ખિલકુલ ચિંતા નથી તેમણે પાક રોજ મહિનામાં પ્રતિજ્ઞાઓ લીધી છે તેને તેઓ નહિ છોડે, અને મુસલમાનોની જમીનો ખાલસા થશે, તેમના માલની જમી થશે તે શું તમે લેવાના છો ? કણખીઓની જમીનો હરરાજ થશે તે શું તમે રાખવાના છો ? અમે કોઈની જમીનો કે માલ રાખીશું નહિ એમ તમે ઠગાવ કર્યો છે પણ એમાં તે ઠગાવ કરવાપણું શું છે ? બારડોલીના વાણિયાને વળી એમ ઠગાવવાનું શું હતું ? એવું કંઈ પાપ રાખવાની કંપના જ કેમ હોય ? એ તો વિદ્યા છે તમે તાલુકાના છો, પણ તાતુમ બહાર પણ કાણ એ લેવાનું છે ? તમે એટલો ઠગાવ કર્યો છે તેમાં કશી જ બહાદુરી મારી નથી તમારી શાહુકારોની ફરજ તો એ છે કે અત્યારે તાલુકાની મોંખરે જિલ્લા રહેવું ફેળવાયેલા શાહુકારો આગળ આસે અને અગાન પ્રજાવર્ગ પાછળ આવે એમાં તમારી શોધા છે

આપણે સરકારની જોડે મંજિયો બાધવાની ખાતર આ લડત નથી ઉપાડી નેતું બ્યાજખી લેણુ આપણે દૂધે ઘોષ્ટને આપણુ છે આપણે કહીએ છીએ કે નિષ્પક્ષ પથ નીમો અને ન્યાયને હિસાબે તમારું નીકળતુ હો પણ અન્યાયથી અને જુલમથી તો રાતી પાછની ચે આધા ન રાખશો

તમારા દિલમાંનો ડર કેમ દાઢ ?

પણ હું જાણુ છું કે તમારામાંના જ કેટલાક એવા છે જે તમને ભડકાવતા ફરે છે જો તમે એમ ડરો તો એ ડર હું કેમ કાઢી શકું ? એ કાંઈ તમારા ખીસામાંની કાઈ ચીજ

નથી કે હાથ ધાલીને હું-ઠાઠી નાંખું. જો હર તમારા
 દિલમાં પડેલો છે તેને તો તમે પોતે જ ઠાઠી શકો તેમ
 છે. તમે શેનાથી ડરો છો? આખો તાલુકો જે પાપમાં
 ચવાનો હશે તો તમે શાહુકારો એકલા ક્યાં રહેવાના છો?
 કાંઈ એમ બડકાવે છે કે ખારડોલીના રસ્તાની આબુખોજીની
 જમીનો ખાલસા કરીને સરકાર, રસ્તો પહોળો કરવા ધારે
 છે—કેમ જાણે મામલતદાર ટાંપીને જ બેઠો હતો કે ખારડોલીના
 બેઠો સત્યામહ કરે ને રસ્તો પહોળો કરવાની વહેલી વહેલી
 તક મળી જાય! આમંતું કરી જાઓ છો? એમ જમીનો
 ખાલસા કરવી ને રસ્તા પહોળો કરવા શું સહેલી વાત
 છે? શું તાલુકામાં બધી રાંડીરાંડો જ વસે છે? અને રસ્તો
 કોને માટે કરવાનો હોય? એ તો આપણે માટે છે, કલે-
 કટરની મોટર દોડાવવા માટે નથી. અને રસ્તો કરશે તો યે
 તમે જોશો કે આપણે તો તેના ઉપર પગ પણ મૂકવાના નથી.
 પણ તમે આમ-બૂતલાંડકાથી ડરો શા સારુ? જમીનો તો
 ત્યારે જ લઇ શકે ત્યારે આપણે સરકારનું બ્યાજખી લેણું
 ધાલતા હોઈએ. પરંતુ આપણે કાંઈ દાંડાઈ કરતા નથી.
 એની સાથે એ પણ ખરું કે સરકારને પણ દાંડાઈ કરવા દેવાના
 નથી. દુનિયામાં કાંઈ સરકાર પ્રજાની સંમતિ વગર કાંઈ
 કર શકી શકે જ નહિ. પ્રજાને પૂછવું જોઈએ, ખારાસજાને
 પૂછવું જોઈએ. આમ તે ચાલે? પણ તે ચાલે, ન્યાં સુધી
 તમે નબળા અને ડરકણ રહેશો ત્યાં સુધી. માટે હર મેલી
 દો. નોંટિસનાં પીળાં કાગળીયાં આવે એને તમારી લડતના
 સંબારણા તરીકે આવનામાં મદાવીને ઘરમાં લટકાવી રાખો.
 તમારી કવિબ્યની પ્રજા પણ એને જોઈને અભિમાન લેશે
 કે અમારા બહાદુર બાપદાદાએ એકવાર સરકાર જોડે લડાઈ
 માંડી હતી. આપણે આટલાં વર્ષ સાલસાઈથી પૈસા બચા

અને કદી નોટિસ લેવા પ્રસંગ આવવા ન દીધો. તો તેમાં પણ સરકારે આપણો વાંક જ કાઢ્યો. ત્યારે આજે હવે એની નોટિસો પણ ખૂટી ગઈ છે, બધાં ગામમાં હજી મળી નથી. તે ક્યાંથી મળે, છપાઈને આવે ત્યારે અને ને ?

તમે તો નોટિસ અને ખાસમાનો બધ ફેંકી જ દો. ખાસસા કરસે તે એના દફતરમાં કરશે, એને જોઈશે તો નહું દફતર લખશે. પણ ખાતરી રાખજો કે બારડોલી તાલુકાની જમીન તો જે છે તેજ રહેશે. અમલદારો વારસદારની જશે ને નવા આવશે પણ તમારી જમીન તો છે ત્યાંને ત્યાં જ રહેવાની છે.

આ લગત એ સાચો વેપાર છે

બારડોલીના વેપારીઓ, દિગ્ભત ગણે અને જૂઠા વેપારીને બદલી ખરો વેપાર શીખે. જે વેપારમાં પ્રજાની આબાદાની છે અને સાથે આપણે રાટલો નીકળે છે તેવો વેપાર કરશો તો પ્રજા તમારા ઉપર રાજી રહેશે. હું જે વેપારમાં તમને દોડુ છું તે દર વર્ષે એક લાખ પાંચ લાખની કમાણી કરવાનો છે આ વેપાર વગર મૂડીએ કરી શકા છે, એમાં ખોટ જવાનો સંભવ નથી, બાળખાધ ભોગવવાની નથી. ત્રીસ વર્ષ સુધી, એ તમારામાં વેપાર ખેડવાની દિગ્ભત હશે તો, વગસોવરસ લાખ રૂપિયા બચાવી શકા છે.

મહાજનની માગ

કેટલાક કહે છે કે મહાજનનો કરાવ તો અમે કરેલો છે, હવે પ્રતિજ્ઞાપત્ર ઉપર સહીઓ સા માટે માગો છો ? પણ તમારે જણવું જોઈએ કે હું જમાનાનો ખાધેલો માણસ છું અને ક્યાં પોલ છે, તે પારખી કાઢુ છું. હું

જોઈ છે તમારી વાતમાં ચોલ છે. એમાં વાલોડના વાણિયા જેવું છે. આવે વખતે તમારે કંઈ પણ મોઢમ રાખવું બરાબર નથી. આપણી વાત તદ્દન ચોખ્ખીચટાક હોવી જોઈએ. પ્રગ્લને જરા પણ વહેમનું કારણ ન આપવું જોઈએ, બેવટી તેને હિમત આવે એવી સ્પષ્ટ વાત કરવી જોઈએ તેઓ પ્રતિષ્ઠાપત્ર ઉપર સહી માગે તો મ્હો કે લો સહી અમે નથી લરવાના, નથી બરવાના ને નથી જ બગવાના તમારા મોમાથી એ વાત નીકળે ત્યારે તમે મહાજનના નામને દીપાવશો. મહાજન આમ તો બીજું બોલે એ ન શોભે. મહાજનની તો માગ્ય પડવી જોઈએ.

તમે જમીના વિચારથી જ ડરી શા સાડુ જાઓ છો? થવા દો એક વાગ, એ નાંટકે બજવારો ત્યારે તમને ચે ખમર પડી જશે કે આ રાત્ર્ય કેમ ચાલી શકે છે પાચ માણસો બેગા દરવા દો, માલ લેવા દો, તેને ઉપાડનારા લાવવા દો, અને વેચવા દો અને પૈસા જમા કરવા તો દો એમ કરીને તાતુમમાંથી ૬ લાખ બેગા કરતાં તો ૩૦ વર્ષ લામો, કે ૩૦ વર્ષમાં પણ બેગા નહિ થઈ શકે હું ગામડે ગામડે કરીને આજ મહિના થયા પ્રગ્લનો ૩૦ બાગવાનું જ કામ કરું છું અને તમારો પણ બધ બાગવા આવ્યો છું પણ એક તગ્ધી જો હું માણસનો ડર કાઢવા માગું છું તેની જ સાથે પ્રગ્લનો ૩૨ તમારા લક્ષ્યમાં મૂકવા પણ માગું છું તમે પ્રગ્લનો ૩૨ ગમીને આવજો તમારી પાસે ધનમાલ લાગવગની જે કંઈ સત્તા હોય તેનો ઉપયોગ પ્રગ્લનું કારણ કરવામાં નહિ પણ તેનું ગદ્ય દરવામાં કરવું. મહાજનની સત્તાનો ઉપયોગ જો જરીમ પ્રગ્લનું દિત કરવામાં કરશે તો તમારો વેપાર ઠીકજો. પણ મા. રાખજો કે રાત્ર્યની મહેરમાનીથી તમે લાખ મેજવસો તે ખુદની ખૂંચી ગામગ

ધડી પણ ટકનાર નથી. જ્યારે ઇશ્વર લેવા માંડશે ત્યારે આવડુ મોટુ રાજ્ય પણ આડો હાથ નથી દઈ શકવાનું માટે ખારડોશીના મહાજન વર્ગને મારી અગળ છે કે આ કામમા તમારી આતાકી તમારી ચુત્સદીગીરી ન ચલાવશો દિલ સાફ રાખીને આમાં પડજો આ કાંઈ ખેલ નથી, આપણે કાંઈ સરકારની સાથે હોળી રમવા નથી નીકળ્યા આ તો સત્યની લડાઈ છે, તેમા જો સરકારના પક્ષમાં જુક હશે તો સરખર દારશે અને જો આપણા પક્ષમાં જુક હશે તો આપણે દારશુ

તમારે તાતુકાની સાથે ગહેવુ જ છે તો એમ મોખમ વાત ના કરો તાતુકાને પૂરો વિશ્વાસ પડે એમ કરો, કે જેથી ગંરીખ લેકિા ગાંદેલ ન રહે અને કોણુ સાથે છે અને કોણુ સાથે નથી તેનો ખરાખર હિસાબ તેઓ રાખી શકે.

બહારવટીઆ સાથે બહારવટીઆ

તમે સાથે રહેશો તો હું એટલુ ક્ષી રાકુ છુ કે એમાં તમને લગારે આચોકા લાગવાનો નથી નોટિસોનો ડર, ખાલસાનો ડર બંધી માવા છે, નોટિસો તો ખેડા જિલ્લામા લખી લખીને બિચારા તલાનીઓ થાકી ગયા હતા, એ લખવા આડે બીજુ કામ કરી શમ્તા નહોતા, છતા પ્રજામા પાણી હતું તો જધો નોટિસોનો દગલો નકામો ગયો એક એકર જમીન તો બાળુએ રહી પણ એક ગાકુ ભરીને માગી પણ સરકાર સુરત લઈ જઈ શકે એમ નથી તેને બલે ખાલસા કરવા દો જ્યા સુધી તેનો ખાલસાનો એકએક હુકમ પાછો નહિ વલે ત્યાં સુધી આપણી લડત અટકવાની નથી ખાલસા કરવુ સહેલુ નથી એ આ તાતુકાની જમીનો ખાલસા કરશે ત્યારે તમે જોશો કે આખા ગુજરાતના

ખેડુતોને હું-સગગાવીશ. એમ ખાલસા થાય જ નહિ. આ બહારવટીઆનું રાજ્ય છે શું? અને હોય તો આપણે પણ બહારવટીઆ છીએ. આટલું જાણતાં છતાં હજી જો કામની છાતી ધડકતી હોય તો મારી સલાહ છે કે મુસલમાન હોય તે મકકે ચાલ્યા જાઓ અને હિંદુ હોય તે કાશીએ પહોંચી જાઓ. અમે, સડી રહીએ ત્યારપછી પાછા આવજો.

છેવટની એક જ વાત તમને મારે કહેવી છે. તમે ખેડુતોને દગો ન દેશો. આખું હિંદુસ્તાન આજે તમારા તાલુકા સામે તાકી રહ્યું છે. તેની આજરૂ જાય એવું ન કરશો. બારડોલીનું નામ જગતમાં નીકળે એમ સડી બતાવજો.

વ્યાખ્યાન ૪ થું

ખાલસા નોટિસો

[દિવે ખાલસા નોટિસોને મારો શરૂ થયેલો દોઢ ખાલસા નોટિસો મેળવવાને બાવનશાળી અનેક વખતે લાઈએને બસિન દન આપતાં તા. ૩૧-૩-૨૮ ને રાજ વાણીઠ માંમે આપેલું લાવણું લાઈએ અને બહેનો,

સરકાર બધાને નોટિસો આપતી નથી, કારણ એમાં એની દાસી થાય એવું છે. એને તો 'ટૂં માર્યે' તેજ કપે' એ દિસાએ જે ભડક્ય મનાતા હોય, જેની કરપોક તરીકેની

શાખ હોય તેને પહેલા તોડવા છે. જે વાણિયાને તોડી પાડે તો ખેડૂનો મજબુત હોય તે પણ ચથરી જોડે ને ભાગીને જોડા થઈ જાય એવી એની ગણતરી આપણે તો મેં કશું છે તેમ જો દિવસે જમીનો ખાલસા કરશે તે દિવસે તાલુકામાં ઉત્થવ કરવો છે કારણ પછી એને જમીન મહેસૂલ આપણી પાસેથી લેવાપણ જ રહ્યું નહિ હોય ને આપણને પણ તેની સાથે કાંઈ જાતની લેવાવેવા નહિ રહી હોય. ખાખી આ બડકાવવાનીજ ખાજી હોય તો તેથી હવે આ તાલુકામાં કાંઈ કરે તેમ રહ્યું નથી

મહોબતની મુસીબત

આ આઠ નામોની પસંદગી કાણે કરી * તે કરવા કાંઈ સુરતથી કલેક્ટર નથી આવતા રથાનિક અમલદાર જ તે કરે છે. મહાનકારીની ભુદિમાં એમ આબુ કે વાલોડના વાણિયાઓ ઠીક બડકાવવા જેવા છે સાથી એની ભુદિ એમ થાલી એની મને ખબર નથી પડતી. શુ એની જોડે તમારી મહોબત, એ તમારી જોડે બેસનારો જોડનારો રહ્યો તેથી ? ક્યારેક મહોબત એ મુસીબત લાવનારી થઈ પડે છે. તેથી હું કહું છું કે હમણા તમે આવા અમલદારો સાથે મહોબત છોડી દો અત્યારે તો અમલદારને તમારી મહોબતની પડી નથી, પોતાની નોકરીની પડી છે ચાર છ મહિનામાં પોતાનું પેન્શન પાકુ થવાનું છે, તે ખાતર તમારી પ્રતિષ્ઠા તોડાવવાને એ પોતાથી જનતુ કરશે એના મનમાં એવો વિચાર નહિ આવે કે જેમની સાથે આટલા વર્ષ રહ્યો, જેમની સાથે મહોબત બાધી, તે લોકોએ પ્રતિષ્ઠા લીધેલી

* આઠ વાણિયાઓ ઉપર નોટિસો આપી હતી તેને અહીં ઉલ્લેખ છે

અમલદારી નહિ ચાલે

પાસેના હયુંકા ગામની વાત સાંભળીને મને ઝીટકો લાગ્યો છે. ગામમાંથી વેઠિયો ન મળ્યો ત્યારે મહાલકરીએ પટેલનો જવાબ માગ્યો કે વેઠિયો કેમ આવતો નથી ? પણ એમાં પટેલને શું પૂછવાનું હતું ? વેઠિયો કંઈ શોધી જ શક્યામ હતો ? તે સમજી ગયો હતો કે એ કામ ચલાવવું હતું એટલે ન કરાવ. પણ મહાલકરીએ બાટલા વરસ લોકોની વચ્ચે રહી નોકરી કર્યા પછી પટેલને સંભળાવ્યું કે વેઠિયો નહિ કરે તો તમારે વેડ કરવી પડશે ! આમ અમલદાર જો મર્યાદા ઊડીને વાત કરે તો પટેલને પણ કહેવાનો અધિકાર છે કે જો વેઠિયો ન આવે તો પટેલ વેઠિયો બને, તો જ્યારે પટેલ પણ ના પાડે ત્યારે મહાલકરીને જ વેઠિયા બનવું પડશે ! આ રીતે જો અમલદારો ચાતરી જશે તો તેમની થોડી આખર રહી છે તે પણ જશે. પણ આપણે જાણીએ છીએ કે—

“ નોકર બિચારા ક્યા કરે, લૂણ પસાયા ખાય ! ”

ખૂણમાં બરાબને મિળજ કરવા એ કાંઈ અમલદારને શોભતું નથી. આપણી લડત તો સત્યાગ્રહની અને કાંઈ અમલદારની આખર જાંવ એવું આપણે કરવું નથી. પણ જો એ લોકો માગ્યો મૂકશે ને પોતાની અમલદારી ચલાવવા જશે તો હું કહું છું કે સરકારનું તેજ હણાય એ માટે તો આ લડત મંડાઈ છે. અને તે ઉપાડવાની સરકારે જામર-જરતીથી લોકોને ફરજ પાડી છે. હવે તેના પરિણામો આવે તો તેણે અને તેના અમલદારોએ ભોગવવાં જ રહ્યાં.

સરકાર : પોકળ ચીજ

હું કાંઈ અહીં ખેસ કરાવવા નથી આવ્યો. આ રમત માંડી નથી. આ બંધકર વસ્તુ છે. લડત માંડી છે તે પાછી

વળે તેમ નથી. સરકારને અને જગતને ખબર પડવા દો કે આ મરણિયાના ખેલ છે, નાટક ન હોય ૧૯૨૧ ની સાલના પાક તે એકઠા વિનાનાં મીઠાં નહોતા એ આપણે ખતાવી આપીશું. આજ દેશમાં જોઈતી દવા નથી, કામ કામ વચ્ચે સપ નથી, નહિ તો સ્વરાજ્ય તો યમતમાં દાખ કરી શકાય. આ ગજબ તો એક પોકળ ચીજ છે. સરકારનો ભય એ તો મિથ્યા ભય છે જૂતના બડકાનો ભય જેવો ખોટો છે તેવો આ ભય ખોટો છે. જેમ જૂત એ કાષ્ટ ચીજ ન હોવાથી નજરે દેખી શકાતું નથી તેમ સરકાર પણ નજરે દેખી શકાય તેમ નથી. કારણ કે તે કાષ્ટ એક ચીજ નથી. કાષ્ટ તેને દેખી શકતા હો તો મને ખતાવો હું તો દેખતો નથી કાગ્યુકે તે જૂત જેવી છે. મગફાર એટલે કાણ ? સગકાગ એટલે કનેક્ટર કે સરકાર એટલે મામલતદાર ? કે ફોજદાર ? કે તલાટી ? કે વરતણીઓ ? એ બધાની મળાને સરકાર બનેલી છે એટલે તેનો ક્યાં પતો લાગે ? એટલે એ તો આખા મીચીને માની લીધેલી જમણા માત્ર છે. બધું આપણા માણસોથી જ ચલાવવામાં આવે છે. આપણો જ પટેન ને આપણો જ તલાટી, આપણો જ મહાસરરી ને આપણો જ મામલતદાર. બહારનો તો કાષ્ટ રાજ્ય ચલાવવા આવતો દેખાતો નથી. બહુ બહુ તો ડેપુટી કનેક્ટરને મોકલી આપે, પણ તે એ આપણો જ માણસ તેમને જણાવી દો કે તમે કાષ્ટ અમારા નથી અમારા હોય તે આમ એકે ભયાની ખોટી વાતો કહી બીજાને ફસાવવાનું કરે ? આગળા અડકાવી લોકો જોડે વાતો કરે ? હું જેમ મારી વાત છડેયોક જાહેર સભામાં કહું છું તેમ તેમની સત્ય હોય તો અમલદારો કા ન કરે ? પણ સરકારના દિવમાં ચોરી છે અમલદારોને તો હું કહું કે

છે, તોડશે તો દુનિયામાં તેમની હાંસી થશે, તેમને ધમરને ત્યાં જવાજ આપવો પડશે. ખરું જોતાં તો આત્મારે તેનો ધર્મ તમને પ્રતિષ્ઠા પર મજબુત રહેવાની સલાહ આપવાનો હતો. વધારે નહિ તો તે એટલું તો કહી જ શકત, કે હું અમલદાર રહ્યો એટલે મારી ફરજ બળતીય પણ તમે તમારા નિયમમાંથી ચળશે નહિ. પરંતુ એ ધર્મ બળવંચા એટલું જીવર એ ક્યાંથી કાઢે ? એ નોકરીનો માર્ગો રહ્યો. નોકરી છોડવી એ તેને માયાનો ધા છે. તેને ખીજે ધધો આવડે જ નહિ. ન પથ્થર ફાડતાં આવડે, ન રેટિયો કાંતતાં આવડે કે ન શુભાસ્તી કરતાં પણ આવડે. આ નોકરી જાય તો દુનિયામાં એને કાંઈ રાખનાર ન મળે એટલે તે નોકરી જવાની બીકમાં રાતદિવસ ડરે છે. અને ડરકણુનો હમેશાં એ સ્વભાવ હોય છે કે બીજા પોતાથી નાના રહે તેમને ડરાવે. તેથી હું તમને કહું છું કે જોઆ પોતે ડરપોક છે તેમનાથી વળી શું ડરવું ? નોકરી જેમને મન માખાપથી વહાલી છે તેનાથી તે શું ડરવું ? કાંઈ અમલદારથી બિલકુલ ન ડરા. તેમને તેમની બધી સત્તા અજમાવવા દો.

પણ અમલદાર પાસે સત્તા છે જ ક્યાં ? તેને તો એક એટલી સત્તા છે કે નોટિસ કાને પહેલાં આપવી ને કાને પાછળથી આપવી. આપણે તો એકે એક જણ જમીનો ખાલસા ચાલ તે માટે તૈયાર થઈને બેઠા છીએ અને ગમે તેને પહેલાં કે છેલ્લા પસંદ કરે તેમાં આપણને શો ડર છે ?

કાંઈ નાગો બૂખ્યો ન રહે

જે વલ્લિક બાઈઓને નોટિસો મળી છે તેમને હું મુખારકબાદી આપું છું અને કહું છું કે તમે પોતે તો આજે એમ જ સંકલ્પ કરી છો કે જે દિવસથી નોટિસો મળી તે

દેવસાથી તમારી જમીનો ગણ જ છે. આમ માનીને નિરાંતે રહો. આ તાલુકામાં ત્યાં સુધી આ લડતનો નિશાલ થયો નથી ત્યાં સુધી કોઈ જમીન એક માણસની નથી, પણ સૌની છે એમ આપણે માન્યું છે. તેથી જેની ગણ તેની એકતાની નથી ગણ પણ બધાની મજિદારી ગણ છે. લડત ચાલે છે ત્યાંસુધી આપણે કોઈને નાગો બૂખ્યો રહેવા દેવાનો નથી. ધરમાંથી મળશે ત્યાંસુધી ધરમાંથી અને નહિ તો બહારથી માગી લાવી એકેએકને ખવડાવીશું.

સરકારની ભેદનીતિ

આ નોટિસો કાઢવાનો એક બીજો હેતુ આપણને બેઠર બેઠર લાડાવવાનો છે. શાહુકારને એમ લાગે કે આ તો અમે માખી બધા, ખેડૂત ઉપર તો કાંઈ નોટિસો આવી નહિ. આવી ભેદનીતિ વાપરીને તે રાજ્ય ચલાવવા માગે છે. પણ એવી કોઈ ચાલાકીની બાજુ આપણે ફાવવા દેવી નથી. શાહુકારને ખાલસાનો કર બતાવીને, બીજા જમીન રાખનારાઓને લાવવાની ધમકી બતાવીને આપણે સંપ તોડવાની એ દાંત તરખે છે અને ફલાણા પટેલે બધાં ને લોકો પટેલે બધાં એવાં જૂઠાણાં ચલાવીને ખેડૂતોને તોડવાની અમલદારો પેરવીઓ કરે છે. પોતે ખેડૂતોના મોટા હિતેચરી હોવાનો દેખાવ કરીને તે કહે છે કે ભુજો સરકાર ખેડૂતને દનડવા મામતી નથી, પણ તેઓ મહેસૂલ નહિ લાવે તે જમીનો ખાલસા કરવામાં આવશે ત્યારે તેમને ચલાવનારા બહારના લોકો આડો હાથ દેવા નહિ આવે. એને આવાં કોઈ જૂઠાં કર્મ કરતાં આંચકો આવે એમ નથી. માટે જ તમને કહું છું કે અમલદારોને અત્યારે દૂરથી જ નમસ્કાર કરવો.

પાડેપાડા લડે ને ઝાઝતો ખો નીકળે એમ જોજો ન ચાપ
 કારણ ખીજી તરફથી જ્યારે પડેવો વેઠ કરવાની ના કહેશે
 ત્યારે સરકાર તો તેમની જ પાસે વેઠ કરાવશે અમરકાંધ
 ખીજીને ઓળખતી નથી તે કાંઈ પડેલને સીધા કાગળ નથી
 લખવાની, પણ મહાલકરીને જ લખશે આ અમલદારો,
 મરકાગતી જરા આમરી આખ જુએ તેવા જ ફફડી ઊઠે
 છે, જાણે મરકાર પ્રજાના ઉપર રીમ રોધર ફેરવશે કે શુ
 શુ કરી નાખશે એમ જ તેમને ઘાય છે પણ એ લોકોમાં નથી
 પ્રજાને ઓળખવાની શક્તિ, કે નથી સરકારને ઓળખવાની
 શક્તિ સરકારે કંઈ કાંઈ અમલદારને એવી લખાડી કરવાનું
 મહેતી નથી પણ બાટલા ધમપણડા છતાં પૈસા વસૂલ
 નથી થતા ત્યારે એ લોકના ઉપર કાગળો આવે કે કેમ
 વસૂલ નથી કરતા ? આથી આ અહીં ધમધમાડ કરી રીંછે
 લૂગારાનું રાજ્ય ?

હું એ શીખવવા માગુ છું કે આ સરકારનું રાજ્ય
 કેવળ તમારી નમણાઈ ઉપર જ ચાલે છે નહિ તો જુઓને
 એક તરફથી તો વિવાદતથી મોટું મિશન પ્રજાને શી રીતે
 જગમદાર તદ આપવું તેની તપાસ કરવા આગ્યું છે એ
 વરસમાં મહડી ખાતુ લેકિને સોપી દેવાની વાતો ચાલે છે,
 અને ખીજી તરફથી અહીં જમીનો આવસા કરવાની ખીજી
 સરકાર ગોડવે છે એ મધા ખાલી તડાક્કા જોએ સરારી
 નામરી કરતી છે એને ઘલે એમાં ડર લાગે, ખેડૂતના
 દીમાને એમાં ડરવાનું કાગળુ નથી તેને તો વિશ્વાસ હોવો
 જોઈએ કે આ જમીન અનાગ ખાંપણદાની કતી અને જમીન
 નું રહેશે ખેડૂતની જમીન એ તો કાચો ખારો છે, જે તેને
 ખાંચી રિયનિમાં લેને તેને કૂટી નીખાવે * દત્ત ધગસ ઉપર
 દેશમાં સુધોગનું તુત્ર નહોતું ત્યારે રણખેડા જિલ્લામાં એક

બળાઓળખાવ્યું, અને તેમને તરત જ ગમ પડી ગઈ. મેં
તો તેમની પાસે એટલી જ પ્રતિષ્ઠા માગી કે રાજપ્રુદીથી
કે હરીને પૈસા ન બરો, સરકાર લૂંટીને ભલે વમલ કરી
લે. તો એમ માનશું કે આ તાલુકામાં લૂંટારા આગ્યા
હતા. આ વાત તેમણે માની તો આજે બારડોલીના ખેડૂત
તરફ તમામ ખેડૂતો અને, તમામ ગુજરાતની પ્રજા નજર
માંડી રહી છે. દરેક ખેડૂત સમજે છે કે બારડોલીના
ખેડૂત જે લડત લડી રહ્યા છે તેમાં એકલું બારડોલીનું
જ નહિ, પણ દેશના બધા જ ખેડૂતોનું હિત સમાયેલું છે.

ખુવાર થાઓ

બારડોલીના ખેડૂતોને, બહેનોને તેમ જ બાપ્તોને,
બાળક છુટા સૈને કું અત્યારે એ જ 'મંત્ર આપું છું', કે
દેશના ખેડૂતોને ખાતર ખુવાર થાઓ, શિખારી થાઓ.
જંગલમાં આગ્યા ત્યારે શું લાગ્યા હતા ? અને જશે ત્યારે
શું લાગ જવાના હો ? જંગલના સ્વામીને આપવું હોય છે
ત્યારે ઢગલો કરી દે છે, લાંબ લેવું હોય છે ત્યારે ઘડીના
છટ્ટા બાજમાં બધું લાંબ લે છે. તેને કાંઈ રોકી શકવું નથી.
કરોડપતિઓ આપણી નજર સામે શિખારી બની જતા
જોઈએ છીએ, મોટાં મોટાં રાજ્યો પલકારામાં પાવમાલ
મતાં નજરે જોઈએ છીએ, છતાં ખેડૂત જેવો પ્રામાણિક
માણસ, જેને કાંઈ ખૂટું બસત નથી, જે કશો યત્નો કરતો
નથી, જે બતમહેનતનો રોટલો ખાનારો છે, જે મથરથી
ડરનારો છે તેને બીજા કોનો ડર ? જંગલમાં રાજ સેંકડો
જન્મે છે ને સેંકડો આગ્યા જાય છે. જેની તૂટી તેની એક
મિનિટ મટિ પણ કાપથી સોંપી શકતી નથી, પછી ભલે
તે મોટા શહેનશાહ હોય અને જેની આવરદા તૂટી નથી

તેની એક દષ્ટિ પણ મોટી સત્તનતની તોપ બંદોઝા કરી કરી ચકતી નથી. તો પછી શા માટે ડરવું? બારડોલીનો ખેડૂત આ મારી વાત મમજી ગયો છે. તેને મેં ક્યું છે કે ડરો તો મેલું કામ કરતાં ડરો, જીભથી જૂકું બોલનાં ડરો, કાંઈનાં મળાં કાપતાં ડરો, કુમરો કનિયાથી ડરો. પણ ખોટો ડર છે તે તો કાઢી જ નાંખો. આ ધરતી પર જો કાંઈને પણ છાતી કાઢીને આલવાનો અધિકાર હોય તો તે ધરતીમાંથી ધનધાન્ય પેદા કરનાર ખેડૂતને જ છે.

ખુશામત છોડો

હું તો બારડોલીના ખેડૂતોને દુખના પાઠ આપવા માગું છું. જ્યાં મુઘી ખેડૂત સમજપૂર્વક દુઃખ મહન કરતાં થીખે નહિ ત્યાં મુઘી તે બહાદુર બની શકે જ નહિ. ખેડૂત અચાનચી તો ધણાં ચે દુખો મહન કરે છે, પણ હું એ માગું છું કે તેમણે જ્ઞાનપૂર્વક દુઃખો વહોરી લેવા જોઈએ. સરકાર અન્યાય કરે ત્યારે સામા ધનાં અને તેમ કરતાં દુઃખ આવી પડે તે સહન કરતાં થીખવું જોઈએ. અમલદારોને મોઢે મીકું મીકું બોલવું ન જોઈએ. શુશ્રાવણના ખેડૂતમાં એ મોટી એજ છે. ખુશામતની આદત કાઢી નાખી અમલદારને સુવ્યવસ્થાપૂર્વક છતાં સીલેસાધું કહેવા હિંમત કેળવવી જોઈએ. કોઈ અમલદાર તમારે આંગણે આવી ચડે તેને જૂખ્યો ન રહેવા દેવો એ અતિચિધર્મ પાળો, પણ તેના તેજમાં તજાઈ તેની ખુશામત કરી તમારું તેજ ઝાખું ન થવા દો.

એ જ વાત બારડોલીના તમામ પટેલોને હું સમજવું છું કે સાચી પટેલાર્ષપ્રજ્ઞની સાથે રહેવામાં છે. પ્રજ્ઞની આદત વખતે જે પ્રજ્ઞના પક્ષમાં જિભો ન રહે તે

વ્યાખ્યાન ૫ મું

ધર્મનો યજ્ઞ

[તા ૧૦-૪-૨૮ ને રોજ આચરવાડી નવસારી તાતુકાના આમ સીસોદરામા ખેડૂત ભાર્ગવહેનેની વિશાળ મેદની સમક્ષ ખુવાર થવાના પાક રીખવણ તેમજ પરદેશી કાપડ, બાળકન તથા ખોટા વરા માટે ચાખખા લખાવણ આપેછુ બાપણ]

ભાઈઓ અને બહેનો,

આ કામમાં ખેડૂતોની સીઓ, બહેનો ને બાળાઓ જે રસ લઈ રહી છે તે જોઈને હું ઘણો જ રાજ્ય થાઉં છું તમારા રસ પરથી તમને ખબર હોય એમ ચોખ્ખું દેખાય છે કે બારડોલી તાલુકામાં એક યજ્ઞ આલી રહ્યો છે બારડોલીના ખેડૂતોએ ખેડૂતોના ઉદ્ધારની એક લડત આરંભી છે એ ધર્મયુદ્ધમાં ત્યાંના ખેડૂતોએ પોતાનું સર્વસ્વ હોમવાની અને ખુવાર થવું પડે તો પણ પાછા ન હઠવાની પ્રતિજ્ઞા મારી પાસે લીધી છે એ ખેડૂત ઉપર સરકારે જુલમ ગુજાર્યો છે, એના પર ભારે અન્યાય કર્યો છે અને ઇન્સાફ માટે જોટલા ખરી શમળ તેટલા પ્રયત્નો કરવા છતાં રાજ્ય તરફથી ખેડૂતને દાંત મળી નથી ત્યારે છેવટે થાકીને લોકોને સરખર સાથે લડી લેવાનો નિર્ણય કરવો પડ્યો છે એવા સંજોગોમાં સરકાર સામે પોતાના હક્ક રક્ષણ કરવા લડવું એ ખેડૂતનો ધર્મ છે જે ખેડૂતો ન્યાય ખાતર લડવા કૌશલ

નથી થતા, અને રાજ્ય જોટલો બોલો નાખે તેટલો મૂંગે મોઢે લિપાડ્યે જ જાય છે તે ખેડૂત નથી, તે તો જનાવર જ છે. તેવો ખેડૂત પોતાનાં બચ્ચાનો દ્રોહ કરે છે, સ્વમાન અને ઇજ્જત આખરે ગુમાવી બેસે છે આ વાત બારડોલીના ખેડૂતો સમજી ગયા છે એટલે બારડોલી તાલુકાના નામેગામ ખેડૂત બહેનો પણ પ્રુષ્કળ રસ લઈ રહી છે.

બારડોલીમાં ગુજરાતનું હિત

તમે તો વડોદરા રાજ્યની મૂળ છો, તમારી પાસે હજુ ખેડૂતના સામાન્ય લાભની કંઈ વાત મેં કરી નથી તમારી કશી સેવા પણ મેં હજી કરી નથી છતાં તમે આટલો રસ ધગવો છો, પડોશીઓ પ્રત્યે આટલી દિલસોજી રાખો છો એ જોઈ મને આનંદ થાય છે હું ગુજરાતના ખેડૂતોમાં પ્રાણ ને ચેતન પ્રસરતું જોઈ છું. એ ચેતન હજુ વધે, ગુજરાતનો ખેડૂત બહાદુર થાય, રાત દિવસ પરસેવો પાડી તે જે કંઈ પેદા કરે તે તેની પાસેથી ટાઈ ખૂંચવી ન શકે, એ પોતાનો રળેલો રોટલો સુખેથી ખાય, એમ હું ઇચ્છું છું. બારડોલીના ખેડૂતો પર એક બાબ પાચ હજારનો વધારો થયો ત્યારે મેં કશું કે વધારો તમે ભરો કે ન ભરો એનું મને કુખ નથી, પણ તમે બધા એ અન્યાય છે એમ જાણો છો તે છતાં કરનાં માર્યા શા માટે ભરો ? ફામ કામ કહેતા કે અન્યાય તો છે જ પણ સત્તા આગળ શી રીતે ચાલે ? મીણનો હકિમ પણ લોહના પ્રવે ત્યાં આવડી મોઁગી સત્તા સામે તો આપણું શું ગણી ? મેં તેમને સમજાવ્યું, કે આ જ અઘાન છે, ખોટી લડક છે. સત્તા તો, જે સમજે તો, તમારી પાસે જ છે. રાજ્યની પાસે કશી જ સત્તા નથી મેં તેમને તેમનું

બળ ઝાળખાળુ, અને તેમને તરત જ ગમ પડી ગઈ. મેં
તો તેમની પાસે ઝેટવી જ પ્રતિજ્ઞા માગી કે રાજપુત્રીથી
કે કરીને પૈસા ન ભરો, સગદાર લૂગીને ભલે વમલ કરી
લે તો એમ માનશું કે આ તાબુકર્મા લૂટારા આત્મા
હતા, આ વાત તેમણે માની તો આજે બારડોલીના ખેડૂત
તરફ તમામ ખેડૂતો અને તમામ ગુજરાતની પ્રજા નજર
માંડી રહી છે. દરેક ખેડૂત સમજે છે કે બારડોલીના
ખેડૂત જે લડત લડી રહ્યા છે તેમાં એકબે બારડોલીનું
જ નહિ, પણ દેશના બધા જ ખેડૂતોનું હિત સમાયેલું છે.

ખુવાર થાઓ :

બારડોલીના ખેડૂતોને, બહેનોને તેમ જ બાધઓને,
બાળક છૂટા સૌને હું અત્યારે એ જ ભ્રમ આપુ છું, કે
દેશના ખેડૂતોને ખાતર ખુવાર થાઓ, બિખારી થાઓ
જગતમાં આત્મા ત્યારે શું લાખ્યા હતા ? અને જશે ત્યારે
શું લઈ જવાના હો ? જગતના સ્વામીને આપવું હોય છે
ત્યારે ઢગલો કરી દે છે, લઈ લેવું હોય છે ત્યારે ઘડીના
છટા ભાગમાં બધું લઈ લે છે. તેને કાંઈ રોકી શકું નથી,
કરોડપતિઓ આપણી નજર સામે બિખારી બની જતા
જોઈએ છીએ, મોટા મોટા રાજ્યો પલ્લારામાં પાંચમાળ
થતા નજરે જોઈએ છીએ, છતાં ખેડૂત જેવો પ્રામાણિક
માણસ, જેને કાંઈ ખૂટું વ્યગ્ર નથી, જે કોઈ ચુનો કંતો
નથી જે જાતમહેનતનો રોટલો ખાનારો છે, જે કમરથી
ડગનારો છે તેને બીજા કોનો ડગ ? જગતમાં રોજ સેકડો
જન્મે છે ને સેકડો ચાલ્યા જાય છે જેની વૃત્તિ તેની એક
મિનિટ માટે પશ્ચ કાંઈથી સાંધી શકાતી નથી, પડી ભલે
તે મોટો સહેનશાહ હોય, અને જેની જાવરદા વૃત્તિ નથી

તેની એક ક્ષણ પણ મોગી સસ્તનતની તોપ બદ્ધકા કમી કરી શકતી નથી તો પછી આ માટે ડરવું ? બારડોલીનો ખેડૂત આ મારી વાત સમજી ગયો છે તેને મેં કહ્યું છે કે ડરો તો મેલું કામ કરતા ડરો, જીભથી જૂઠું બોલતા ડરો, કાંઈનાં ગળાં કાપતા ડરો, કુસંધ કનિયાથી ડરો. પણ ખોટો ડર છે તે તો કાઢી જ નાખો. આ ધરતી પર જે કાંઈને પણ જાતી કાઢીને ચાલવાનો અધિકાર હોય તો તે ધરતીમાંથી ધનધાન્ય પેદા કરનાર ખેડૂતને જ છે.

પુશામત છોડો

હું તો બારડોલીના ખેડૂતોને હુ ખના પાઠ આપવા માગુ છું જ્યાં સુધી ખેડૂત સમજપૂર્વક હુ ખ સહન કરતા શીખે નહિ ત્યાં સુધી તે બહાદુર બની શકે જ નહિ. ખેડૂત અચાનચી તો ધણાં મેં હુ ખો સહન કરે છે, પણ હું એ માગુ છું કે તેમણે જ્ઞાનપૂર્વક હુ ખો વહોરી લેવા જોઈએ. સરકાર અન્યાય કરે ત્યારે સામા થતાં અને તેમ કરતા હુ ખ આવી પડે તે સહન કરતા શીખવું જોઈએ અમલદારોને મોઢે મીઠું મીઠું બોલવું ન જોઈએ ગુજરાતના ખેડૂતમા એ મોગી એવું છે પુશામતની આદત કાઢી નાખી અમલદારને સમ્મતાપૂર્વક છતાં સીધેસાધું કહેવા દિમત ફળવવી જોઈએ કાંઈ અમલદાર તમારે આગળે આવી ચડે તેને બૂખ્યો ન રહેવા દેવો એ અતિચિધર્મ પાળો, પણ તેના તેજમા તણાઈ તેની પુશામત કરી તમારું તેજ ઝાણું ન થવા દો.

એ જ વાત બારડોલીના તમામ પટેલોને હું સમજાવું છું કે સાચી પટેલાર્થગ્રન્થની સાથે રહેવામાં છે પ્રજાની આક્રમ વખતે જે ગ્રન્થના પદ્ધતિ ભંગો ન રહે તે

પટેલ રાને ૧'એ તો અઢી આનાની રાજીને વેડિયો દહે-
વાય અઢી આનામાં પોતાના જ બાકના ગળાં કાપવા એ
કરતા તો પેટ ફાડી નાખવું સારું, અથવા કપામ વીણવા
જવ તોયે ચાર આના મળે અને પોતાનું માન જળવાય.

આ રાજ્યરૂપી ગાડીને બે પૈડાં છે: એક પોલ ને
બીજો તલાટી, અથવા સરકારની ગાડીના એ બે જળદ
છે. આ જળદ રાત દિવસ ખૂબ ફટકા ખાય છે, ગાળો
ખાય છે, કોઇ કોઇ વાર જરા ગોળ ચટાડે છે તે મીઠો
લાગે છે ને ખાર ને ગોળ બધું બૂલી ગાડુ ખેંચે છે મારી
આવી ઉપમાથી કોઈક પોલને માડું લાગે છે, પણ હું તમને
માડુ લગાડવા ઇચ્છતો નથી, હું તમારો દુશ્મન નથી, પણ
તમારો ધર્મ તમને બતાવવા માગુ છું સરકાર રૈયતની
દાદ સાબળ્યા વગર મહેસૂલમાં વધારો કરે અને પછી
રૈયત તે બરવાની ના કહે ત્યાં જ ન્ખતી કરવાનું મેલુ કામ
પટેલ તલાટીને સોપે. કોઇ મોટા અમલદાર એવા કામ
કરના આનતા નથી તેને મોટો પગાર મળે એટલે તે મિનો
આવે? એવા કામ તો નાના પગારવાળાના જ !

મોખરના ઘા પટેલ ઝીલે

ભગી બિચારો પાયખાનાં સાફ કરે તેને પરાણે પેટ
ભરાય તેટલું મળે, પણ જોને ગાદીએ ચડીને હુકમ જ
ચલાવવાના તેને મોટા પગાર, મોટા વૈભવ મળે ને એ
પુણ્યશાળી ગણાય ! એ બધું ખોટું છે. એટલે જ હું પટેલોને
નમનનું છું કે પટેલાઈ તો એવી કરો કે જેમાં ગામનું
હિસ્સાણ યાય, અઢી આનાના મળતર ખાતર લોકો પાસે
અભિમાન કરવું અને અમલદાર પામે તો માયુ અજવાળતા
ઊભા રહેવું એ પટેલાઈ નથી. સરકાર ખેડૂતને પાગલો, જૂરો
હિંમત વગરનો ગણી મરજીમાં આવે તેમ દંડતી જ રહે

અને તમે નીચી મૂઠી રાખીને એ બધું સાખ્યા કરો તો તમે પટેલ શાના ? આપણા બે પગમાંથી એક ઉતાર તરફ ચાલે ને બીજો દક્ષિણ તરફ તો બેડગલા પશુ ચલાય નહિ ! તેમ સરકારના બે પગમાંથી પટેલ કે જે આપણો પોતાનો આપેલો પગ છે તેને તમારી સાથે રાખો આ બ્રિટીશ રાજ્ય અને તેની નકલ કરનારા બીજા બધાં રાજ્યો આ બે પગ પર જ ચાલે છે, કોઈ રાજ્ય તોપ કે પોલિસ પર ચાલતું નથી તોપ પોલિસની અખૂટ સામગ્રી છતાં જમીન મહેસૂલ આ બે વિના વસૂલ થઈ શકે જ નહિ. બોરસદ તાલુકામાં દેડીઆ વેરા નાખ્યો ને લોકોએ સત્યાગ્રહ કર્યો ત્યારે પોલિસ પામે જમી કરાવવા માંડેલી તે વખતે આ ઠરખાર સાહેબે એક જ પત્રિકા ઠાઠી કે આ તે પોલિસ કે ફૂલી ? તે દિવસથી પોલિસે તે કામ કરવાની સાફ ના સમજાવી દીધી જમીનું કામ પટેલ તલાગી સિવાય કોઈથી થઈ શકે જ નહિ તેમાંથી પટેલને હું ખસી જવા સમજાવું છું તલાગી પગારદાર માણસ રહ્યો, ગુજરાનનું બીજું સાધન તેને સૂઝે નહિ તેથી તેને સમજ નહિ પડે તો એ બલ તેની નોકરી કર્યા કરે, પણ જેટલને જેટલની મારફત બ્યારે મારવા માગે ત્યારે તે કરતાં પોલાઈ છોડી દેવી એ જ ધર્મ ॥

જેટલ બે હરામખોરી કે દાડાઈ કરતો હોય તો પટેલ તેને વારે, પણ બ્યારે તેના પર જીલમ થતો હોય ત્યારે માયા પટેલે તો મોખરાના ધા ઝીલવા રહેવું જોઈએ સરકારને ત્યાં મહેસૂલ વસૂલ નથી થતું એથી અને રસ ચડતો નથી, પણ ખારડોની તાલુકાના જેટલના મોં ઉપર તેજ આગુ છે, તેમને સમજાયું પડી ગઈ છે, આજે આખા તાલુકામાં ઉત્સવ ચાલી રહ્યો હોય એમ ત્યાંનાં બાઈઓ અને બહેનો વર્તી રહ્યા છે એ દેખાવથી અને બાઈદ થાય છે. જેટલો

તો શું, ત્યાંનાં વાણિયામાંથી પણ ભડક આગી ગઈ છે. ખાલસા નોટિસો આવી એટલે વાણિયાઓએ પણ ધડાધડ જવાબ આપ્યા કે અમે તો જમીનો નહાઈ નાંખીને બેઠા છીએ, અમે ખેડૂતને પડખેથી ખસવાના નથી. એનું નામ સાચા વેપારી, સાચા શાહુકોર બીજા તો વેડિયા. અને હું તો વેડિયાઓને પણ સમજાવું છું કે એવું નામ કાઢી નાંખો. માણસને વેડિયો કહેવાય? એ તો સરકારે પાડેલાં નામ છે. દોષની વેક ન કરો. આ જમીનું કામ, પારકા ધરમાં પેસી જીલમનો માલ હિપાડવો, એ તો વેડયા પણ ભૂંડું કામ છે. બીજો ધંધો નંજ મળે ત્યારે પેટને ખાતર માણસ વેક પણ કરે, પણ આ તો લૂંટ કરવા જેવું છે તેમાં તમે કેમ ભાગ લઈ શકો?

ખેડૂતોનું સંગઠન

ખેડૂતને આજે હું એક જ વાત સમજાવવા છું. ગુજરાતનો ખેડૂત કંબાલ એટલા જ માટે છે કે તેનામાં સંપ નથી, એક બીજાનું ખોર છે, લોઈ. બાઈની ચડતી સંઘન કરી શકતો નથી. ખેડૂતોએ તો અત્યારે એવું સુંદર સંગઠન કરવું. બોધએ કે ગુજરાતના દોષપણ છેડા પર એક પણ ખેડૂત નાગો ભૂંખ્યો ન રહે, ને એક ખૂણે ચોટ લાગે તો આખું ગુજરાત ભિથ્થું થાય. દુનિયાના દરેક દેશમાં આજે ખેડૂત અને મજૂર રાજ્યમાં મોટામાં મોટો દિસ્સો માગે છે, કારણ એ બે જ દુનિયાના સાચા કમાનાર છે. તે વખતે આપણે શું અંદર અંદર કળિયા કરી મરીશું? મારે આપણે પણ જગત સાથે ચાલો.

ખેડૂતોનાં દર્દ

આજે હું ગુજરાતના ખેડૂતની સાથે બાટલી જ વાત કરું છું, બાકી બે સમય હોય તો ખેડૂતને મારે બહુ બહુ

‘... લડતનું મંડાણ મંડાઇ ચૂક્યું છે. હવે ગામ એ ગામ મટી સરકરી ઇંચણી થઇ છે એમ માનો. ગામેગામની હકીકત રોજરોજ તાલુકાના મથકે પહોંચતી જોઇએ, અને મથકના ટુકડો ગામેગામ પહોંચવા જોઇએ અને અમલમાં મૂકવા જોઇએ. આપણી તાલીમ એ જ આપણી જીતની કૃત્રી છે. સરકારને તો ફરક ગામે એકાદ તલાલી કે મુખી હોય છે, આપણી પાસે તો આખું ગામ છે.

ગુજરાતનો પ્રેરૂત લખાડ ?

જે તમારી શક્તિનો તમને પૂરો ખ્યાલ આવ્યો હોય, તમે હવા સાફ કરી હોય, તમારાં દિલ સાફ કર્યાં હોય તો તમારી જમીનના ટુકડાને કાષ્ટ દાય, લગાડી રાકે તેમ નથી; તમારાં વાસણ ગોદાં ઉપાડનાર કાષ્ટ નહિ મળે. તમારામાં એ શક્તિ કેળવવા કું આવ્યો છું. જ્યારે આપણે માથે સરકારે લડવાની જ ફરજ નાંખી ત્યારે હવે આપણે લડી જ ખતાવવું રહ્યું છે. એક કાળે ખારડોલી એ આણંદ, ખોરસદ જોડે સત્યાગ્રહની લડતને સારુ હરીકાષ્ટમાં મૂકાવું, એડાને એક-એ પ્રસંગ મળી ગયા અને તેણે કરી પણ ખતાવ્યું. હવે તમારો પ્રસંગ આવ્યો છે તો તમે લડી ખતાવો. આજે તો તમે એવી લડત ઉપાડી છે કે જ્યાં તો તમે હિંદુસ્તાનમાં નામ કાઢવાના છો કે જ્યાં તો નામ બોળવાના છો. અમર તો કેને રહેવું છે ? જર જમીન બધું પડી રહેવાનું છે, નામ જ એક રહેવાનું છે. લાખ સવા-લાખ રૂપિયાનો વધારો તમારે ભરવો જ હોય તો તાણી-તુશીને કે તારાજ ચઢીને તમે ભરો પણ ખરા આટલાં ખર્ચ વેઠો છો તેની જોડે તેટલું વધારે પણ આ તો તમને ખોટા પાડીને તમારી પાસેથી લેવું છે. સરકાર કંઠે

છે કે તમે ખમતીધર છો, તમારાં ઘર મોટાં છે, તમારાં
ખેતરો આખાં છે પણ પૈમા કાદવા નથી તેથી લમાડી
કરો છો તમારા આગેવાનો ખોટા છે કુ કુલુ ધુ કે આ
અપમાન સાંખીને મહેસુલ ભરવું તે કરતા મરવું મારું
સરકારને દર કામમા પોતાનો જ દફતો ખરો કરવો છે
જ્યારે ને તારે ગુજરાતના ખેડૂતને સરમર લગાડ કહે એ
માગથી સહન નથી થતું જ્યાં સુધી મરમરના મોઢામાંથી એ
ભાપા નીખી ન જાય ત્યાં સુધી તમારું માન નથી પડવાનું.
એ માન માટે લડો મરી શીટા. સગમને કહો કે
મચ્છાધનો દાવો હોય તો તાંદુ કહેવું પુરવાગ કરી બતાવ,
એક તારો ને એ અમારો એમ પચ નીમીને આખો
મવાય એની આગળ રજી કર અને લમાડ નથી. દાડાઈ
તો તું કરે છે તારું જ બધું ખોટું હોય છે એ અને
સિદ્ધ કરી બતાવવા માગીએ છીએ

લડતની વ્યૂહરચના

આ વાત આપણા જીવાનિયાઓ પૂરી સમજી લે અને
ગામેગામ ભાષ્યોને અને મહેનોને સમજતવે વૃદ્ધો અને બનુ
ભવીઓ ગામેગામ પોતાની અસર પાડી લોકોમા એકસ પી
કરાવે અને મધા ખાનગી કચિવાઓ લડત આને છે ત્યાં સુધી
બધકગવે મુખી પટેલ વરતણીઆ સૌને જીતી લે ને ગામ જોડે
ત્રેમની સાકગથી સાખી લે આ બધું છતાં કાંઈ આડો નીકળે
તો તેના ઉપર તમે રોષ ધી ન કરશો વિખવાદ ચાલ
એવું કંઈ જ ન કરશો એવો કાંઈ આડો થયેલો જખીઓ
કરનારાઓમા ભળીને તમારે ત્યાં આવે તો ચે તેને આવવા
દેજો, એના હાથમા કંઈ ન આવે એમ કરવું એ તમારું
કામ છે મહોલને મટોલ્લે ને ફળિયે ફળિયે દહાડો લેજો

તોળા પડ્યા હોય, ને દહાડો આપમે લોકો ખેતરોમાંથી
ફળિયે આવે; તો પછી તલાટી બસેને ફેરા માર્યા કરે !
સાંજે તો સૌ સાથે ફેરા માર્યા કરીએ. જેમ જેમ લડાઇ
લડશે તેમ તેમ ફેળવાતા જશે અને કુલજ થશે. અને
એમ ઘડાશે ત્યારે જ સ્વરાજની લડતે શીખશે. તમારું
જોધને પડોશીઓ શીખશે એમાં જ આખા હિંદુસ્તાનના
ખેડેતોની રચના રહેલી છે. આપણને સરકાર સુખી કહે છે,
આપણે કંઈક સુખી માણસો થાકું દુઃખ નેડી નહિ શકીએ
તો જોએ બાગેલા છે, જોએ દલિત દુઃખી છે તેઓને
શું શીખવી શકવાના છીએ ? માતર તોલુકો તમારા કરતાં
એક ઠાળે સુખી હોય, સૌથી ધનવાન ગણાતો. તમારી
હવેલીઓ દિસાગમાં નહિ એવી હવેલીઓ ત્યાં હોતી તે
આજે બિખારીમાં બિખારી છે. લોકો તાલુકો છોડી છોડીને
નાસવા લાગ્યા છે. મહેમદાવાદમાં, ધંધૂકા ધાગદામાં એવી જ
સ્થિતિ છે. તમે કંઈક સુખી છો તો તે ઇશ્વરની કૃતિથી
થયું છે. તેમાં તમારી ભુલિયું કારણ નથી. લોકો અફ્રિકા
ગયા, મહાપુલ થયું, થોડાં વરસ કપાસના બાર આપ્યા.
આ કંઈ હંમેશનું નથી. મહેસૂલ તો કાપમનું છે. ત્રીસ
વર્ષ તો દર વર્ષે સવા લાખ વધુ ભરવા પડવાના જ. માટે
પ્રથમથી જ વિચારીને સરકારને સમજાવીએ કે તમારો
કેસ ખેરો છે. અમારાથી આ બને તેમ નથી. ઇશ્વર
તમને એટલી ભુલિ અને સાચ પર કાપમ રહેવાની
શક્તિ આપે,

વ્યાખ્યાન ૩ જી

પ્રતિજ્ઞાભંગ

[આ દરમિયાન સરકારે જાડી માટની નોટિસ આપી દીધી હતી અને વાલોડ મામલાં જાડીને દેખાવ કરીને વાલિયાઓએ ચેસ લખી હતા. આમ પ્રતિજ્ઞાનો ભંગ કર્યાથી આતુળાતુળાં ગામની પ્રજાની લાગણી ખૂબ ઉશ્કેરાઈ છે એમ માલુમ પડતાં મહાનગરે તથા પટેલોને તેમનો ધર્મ બતાવતાં તા. ૧૧-૩-૨૮ ની રાત્રે બારડોલી કસબાની પચરંગી જનતા આગળ આપેલું બાપલું.]

ભાઈઓ અને બહેનો,

આપ બધા જાણો છો કે હોશા એક મહિનાથી હું તમારા આ બારડોલી તાલુકામાં આગેગામ રખડું છું. છતાં આ ગામની સલામાં આજે પહેલી જ વાર આગ્યો છું. તાલુકાનું આ મુખ્ય ગામ રહું, તેમાં પચરંગી વસતી રહે. વેપારીઓનું એ મધક દોષ અહીં દિસાજ ગણનારાઓ વસે. એટલે હું અલગ રેલીને જોવા કરતો હતો. લાઇ ચિનાઇ રોજ તમારે ત્યાં આવતા તેમની પાસેથી તમારી બધી ખજર હું જાણી લેતો હતો. મને તો વિશ્વાસ હતો કે તમે તાલુકાને છોડીને કાપરતા બતાવવાના નથી જ, એટલે મેં વિચારેલું કે તાલુકાનાં ગામડાંઓનું કામ યાજે પડે એટલે તમારી પાસે આવું અને આ લડતની સાફ સાફ વાતો તમને સમજાવું.

સરકારની તુમાખી

સરકારે મહેસૂલ વધારવાનું બહાર કહ્યું ત્યારે સરકારને મે ખબર આપી કે ‘આ તમારી મોટી બૂલ છે, અને લોકો તમારા કિષર ઉરકેરાવા છે આમા લોકોને અને સરકારને અચડામણ ચર્ચ પડશે, અને તેમાંથી સાર નહિ કાઢો એમાં જોખમ લોકોને જ છે એમ ન માની લેશો, સરકાર વધારે જોખમમાં જોતરી પડે એવા પણ મંભવ છે માટે હજી ફરીથી વિચાર કરી જુઓ’ પણ આ સરકાર એમ કાંઈનું કહેવું માનવાને ટેવાયેલી નથી. તેને પોતાની સત્તાની તુમાખી છે, અને સત્તાથી જ બધા કામ લેવાનું તે શીખેલી છે બારડોલીની પ્રજા આખા ગુજરાતમાં નરમ પ્રકૃતિની રહી. સરકારે માથા કપાં તેટલા તેણે સાલસાઈથી બર્ચા કીધા પણ સરકારે આ સાલસાઈનો અવજો અર્થ કયો સરકારને મોટા મોટા નકામાં ખર્ચો કરવા અને પોતાની નાણાંસ્થિતિ તમ હોવાનું બહાનું કાઢી ખેડૂતો પાસે આ રીતે પૈસા લેવા છે બીજા સમજી વર્ગો પાસે લેવા જાય તો એ તો સામા યાય. સરકારને ધારાસભામાં મજૂરી માગવી પડે ખેડૂત પાસેથી મદાવવામાં નથી ધારાસભા આડે આવતી, નથી કાવઠની જરૂર પડતી સરકાર બોલે નાખ્યે જાય ગરીબ અધ્યાન ખેડૂત મૂંઝે મોટે ઉંડા પે જાય આમ ને આમ જો ખેડૂત નમતો જ જાય, અને નિર્ભય બનીને સામે ન યાય તો પરિણામ એ જ આવે કે બીજા ત્રીસ વર્ષના બોબની કળહાત તેને કપાળે ચોગી જ

મહાજન કોણ ?

આ પ્રમતિ વેપારીને તો વિશ્વ ધર્મ માત્ર યાય છે. વેપારીઓ પાસે જેટલી જમીન છે તે બધી તેઓ દાણ

આપે છે, અને એ દાણનું જ ધોરણ સ્વીકારી સરકારે એટલા પ્રમાણમાં બધી પ્રજાની આવક વધી એમ ગણી કરતો બોલે વધારી દીધો વળા આજે આ બોલે ઉતારવાને બ્યારે પ્રજા લડી રહી છે ત્યાં પાછા વેપારીઓ કરીને પૈસા ભરી આવે અને લઘુત્તમમાં ભંગ પાડે એટલે એ પણ લોકના ઉપર જ બોલે. ખરો વેપારી એમ પ્રજાને કંઈક નહિ મહાજન તો તે કહેનાય જે ગરીબ રેવતનું ગણણ કરે. મહાજન તે કે જેની સરકારમાં પણ પ્રતિજ્ઞા હોય, મામલતદાર કે કંઈકરને સામી છાતીએ જાળને ધડધડાટ કહી શકે કે તમે લોકાને અન્યાયથી કંઈક શો તેમાં અમે સાથ નહિ આપી શકીએ. પણ જો મહાજન એમ માને કે સરકારનું પણ રાખીએ અને રેવતનું પણ ગણીએ અને પોતાનું કામ પણ સાધી બધાએ તો એ મહાજન નથી. વાલોડના વાણિયાની પેઠે જાતીનો દેખાવ કરાવી એક તરફથી મહાલકારીની મહોબત માથવવી અને સરકારને કહેવું કે જુઓ હું તો વફાદાર છું, મેં સૌથી પહેલાં ભરી દીધા, મારો દંડ ન થવો બેઠાએ; અને બીજી તરફથી લોકાને કહેવું કે હું તમારી સાથે જ છું, જાતી કરીને લઈ ગયા એમા મારો મો દે.પ ર એ કંઈ મહાજનનો ધર્મ નથી એ તો પ્રજાને કોણ દીધો ગણાય. તાનુકાના ખેડૂતો આવા કૃત્યથી રોપમા આવી ગયા છે, પણ હું તેમને સંયમ શીખવી રહ્યો છું. હું તેમને કહું છું કે તમારામા જે સત્તા રહેલી છે તેનો ઉપયોગ કરી શાહુકારોને મારવા ન નીકળો. આપણે લઘુ સરકાર સાથે માડી છે, શાહુકાર સાથે નહિ. જેમ હું ખેડૂતને ખેડૂતનો ધર્મ શીખવું છું, તેમ તમને વેપારીઓને પણ વેપારીનો ધર્મ શીખવવા આવ્યો છું.

વેપારીના ધર્મ

તમે જે ખેડૂતને મારવા જ માગતા હો તો સમજી રાખજો કે ખેડૂતની પાસે પણ સત્તા છે. એ સત્તાનું તેને હજી જ્ઞાન નથી, પણ જ્યારે જ્ઞાન થશે ત્યારે એ તમને બારે પડશે. તમે ખેડૂતનો દ્રોહ કરી સરકારની વફાદારી જાંધવા યા માટે જાઓ ? સરકાર તો જાતજાતના વેરા નાંખનારી છે, અને ખેડૂત તો તમને પરસેવો ઉતારી માત્ર પકડી આપશે, જેના ઉપર તમે તમારો દલાલીનો ધંધો ચલાવી કમાણી કરો છો. એ દુઝણી ગાયને બાંધશો તો ખેડૂત તો બિચારો તમને જતા કરશે, પણ મરીખનો બેઠી ધ્રુવર નહિ જતા કરે. જેની મહેનત અને ધન ઉપર તમે નજો છો તેને દગો દેશો ! જિલ્લા તમારે તો ખેડૂતોની આમજી આવી તેમને દોરવા જોઈએ. તેમને દિગ્ભત આપો કે અમે તમારી સાથે જ છીએ.

તમે ખેડૂતને દેવાદાર બનાવી, છેતરી, તેની જમીનો મેંજવી લીધી હતી અને તેના ઉપર અભિમાન રાખતા હસો. પણ જાણજો કે ખેડૂતને જે કાષ્ટ તેની સત્તાનું અવળું જ્ઞાન કરાવનારો ગુરુ મળ્યો તો તમારી બધી જમીનમાં ધાસ ઊગવાનું છે. હું તો વાલોડના રોને ભરાયેલા ખેડૂતોને શાન્ત પાડું છું. તેમને સમજાવી આપ્યો છું કે ગંદી ચીજને કાષ્ટ ચૂંકશો નહિ. મૂઠી ભરી ધૂળ નાંખી તેને દારી દેવી એ જ કાલો માણસનું કામ છે. જેણે બૂદ કરી હતો તેનો પ્રભુ દિગ્માળ લેનારો બેઠો છે. માટે આજ્ઞા ન થાઓ. વાલોડના જે યેડીઆએમનિ એક આજ્ઞા બારડોલી સ્ટેશને ઊતર્યો તેને મોટરવાળો પણ બેસાડતો નહોતો. કંદો, આમાં યાદુદારી ક્યાં રહી ? સરકાર કે મહાધારીની મદોખત કરી તે

શુ મોટર લઈને બેસાડવા આવશે ? દુનિયાનો તો વહેવાર જ છે કે રાખવત તેવી રખાપત.

આટલો વેપારીનો ધર્મ છે હું મંઈ આ તાતુકામા વેપારી લોકોના બરોસા પર નથી આવ્યો. પણ જે સો શરૂઆતે ખુવાર થનારું મને જાતી ઠોળી વચન આપ્યું છે તેમને બરોસે આ ચો છુ બંધે તેવા સો જ દુરો તો પણ હું તેમની સાથે ૩૦ વર્ષ સુધી બહારવડુ ખેડીશ તેવાઓથી તાતુકાનો હિકાર થવાનો છે, વાલોડના વાણિયાઓ જેવા થવામા ઠાઈનું કલ્યાણ નથી

આપણા મલીન વેપાર

લક્ષ્મી તો આજ છે ને કલ નથી આ તમારા વેપાર એ સાચા વેપાર જ નથી સાચો વેપાર તો હિંદુસ્તાનમા એક ખેડૂત અને બીજો મજૂર જ કરે છે તમારો વેપાર એ તો દલાલી છે અને તે પણ અમથી કુટકમ દલાલી ખરી દલાલી પણ કરનારા બીજા પરદેશીઓ જ છે, કારણ તમે જાણો છો કે આ મરકારને અહીં રાજ્ય કરવાની ગરજ છે તે કરતા વેપાર કરીને ધનહરણ કરવાનો વધારે સ્વાર્થ છે એ લોકોની દલાલીનો તો લેશ અંશ પણ તમારે ભાગે આવતો નથી

ખારડોલીના વેપારીઓ, જાગૃત યાઓ અને દેશમા તમારું નામ ન હૂમે એ જોશો. 'આ જુઓ ખારડોલીના વાણિયા' એમ દેશભરમા તમારી તરફ આગળી ન ચિંધાય એમ વર્તો તમે બધા જો તમારો ધર્મ જળવશે, તો વાલોડ જેવા એકમે જગડ્યા હશે તે બધું દુનર્થ જવાતું

પણ તમે તો કરો છો. મને સમજતું નથી કે તમને કર શાનો ? શુ કંઈ તમને બંધક તો પથી લડવાનું કરું

ધુ ? હું તો એટલું જ કરું છું કે તાલુકાના લોકો જેડે રહેા અને મગદારને પાછ પછ નહિ લગીએ એમ સમજાવી દો. પછી લલે તે જમીં છાને કે જમીન આવસા કરે ને તેનાથી થાય તે વસત કરી જાય. મગદારને મલગાવી દો કે તમે તો દુનિયા ખેડનાન છો, દરિયાપાર વિલાવતથી મજૂરો લાવીને ખેડાવી લેજે અમે તમારી માયા ઝોળખી ગયા છીએ.

પટેલ કોણ ?

—જમીની નોગિસો તો નીકળને પણ જમીં કરમે કોણ ? ક્યેમ્દર કાંઈ સુગતથી અહીં જમીં કરના આવવાનો છે ? અને પોવ કંઈ જમીં કરશે ? પટેલ કંઈ દૂજલો છે ? એ કામ કંઈ પટેલનું નથી એવું પાપી કામ, લૂટનું કામ તો ચાડાવ કરે પોતો, તમે ખરી પટેલાઈ શીખો. તમે ક્યેમ્દરને કહો કે અમારું નામ વેલિયામા દાખલ ન કરો. અમારે આવા કાળા કામ કરી દુમસાનના લાડુ નથી ખાવા.

તેથી હું જ્યાં જાઉં છું ત્યાં પોતોને મમજાતુ છું કે પટેલ એ તો ગામનો ધણી છે, ગામનો આગેવાન છે, ગામનું મુખ છે. પટેલ કાંઈ આ સરમાનો વેચાણ ક્યેલો સાત રૂપિયાનો દુનગો નથી. સાત રૂપિયા ખાતર જે માણસ પોતાના દુકીમીઓના ધરના જોડા ચૂકવા જાય એને દુનગ ન કહીએ તો શું કહીએ ? અરે, દુનગે પણ પોતાના ધણિયામાના ધરમા એવું કામ કરવા ન પેસે.

ગાદુકાગેની દરજ

અત્યારે આપણે ત્યાં તો પાગીદાર, દુનગા, ચોધગ, મુમજમાન, પાગમી, તેડ, શાદુમાજ બધા જ એક આગે ઊભા છીએ. આ તાલુકામા આપણે હિંદુ સુમલમાનનો ઝગડો પેમવા નથી દેવો. તેથી મેં ધમામ સાહેબને અને અખ્યાસ

સાહેબને મારી સાથે આ લડતમાં આવવા આમ તથા આપ્યું અને તેઓ અને આવ્યા છે. તેઓ રથજે રથજે જઈને મુસલમાનોને સમજાવી રહ્યા છે. મુસલમાનોની મને બિલકુલ ચિંતા નથી. તેમણે પાક રાજ ગઢિનામાં પ્રતિજ્ઞાઓ લીધી છે તેને તેઓ નહિ હોડે, અને મુસલમાનોની જમીનો ખાલસા થશે, તેમના માલની જમીની થશે તે શું તમે લેવાના છો ? કણ્ઠીઓની જમીનો હરરાજ થશે તે શું તમે રાખવાના છો ? અમે કાઠની જમીનો કે માલ રાખીશું નહિ એમ તમે ઠરાવ કર્યો છે, પણ એમાં તે ઠરાવ કરવાપણું શું છે ? બારડોલીના વાણિયાને વળી એમાં ઠરાવવાનું શું હતું ? એવું કંઈ પાપ રાખવાની કલ્પના જ કેમ હોય ? એ તો વિદ્યા છે. તમે તાલુકાના છો, પણ તાલુકા બહાર પણ કાણ એ લેવાનું છે ? તમે એટલો ઠરાવ કર્યો છે તેમાં કશી જ બદાકુરી મારી નથી તમારી શાહુકારોની ફરજ તો એ છે કે અત્યારે તાલુકાની મોખરે બિમા રહેવું. કળવાયેલા શાહુકારો આગળ ચાલે અને અગાન પ્રભવર્ગ પાછળ આવે એમાં તમારી શોભા છે

આપણે સરખરની જોડે કનિયો બાધવાની ખાતર આ લડત નથી ઉપાડી તેનું બ્યાજખી લેણું આપણે દૂધે ઘોષ્ટને આપવું છે. આપણે કહીએ છીએ કે નિષ્પક્ષ પંચ નીગો અને ન્યાયને દિસાણે તમારું નીકળતું લો પણ અન્યાયથી અને જુલમથી તો રાતી પાછની યે આશા ન રાખશો.

તમારા દિલમાંનો ડર કેમ કાઢ ?

પણ હું જાણ છું કે તમારામાંના જ કેટલાક એવા છે જે તમને બડકાવતા ફરે છે, જે તમે એમ ડરો તો એ ડર હું કેમ કાઢી શકું ? એ કાંઈ તમારા ખીસામાંની કાઈ ચીજ

નથી કે હાય ધાલીને હું-કાઠી નાંખું. જે ડર તમારા
 દિલમાં પડેલો છે તેને તો તમે પોતે જ કાઢી શકો તેમ
 છે. તમે સેનાથી ડરો છો? આખો તાલુકો જો પાપમાલ
 થવાનો હશે તો તમે ચાંદુકારો એકલા ક્યાં રહેવાના છો? કોઈ
 એમ બડકાવે છે કે ખારડોલીના રસ્તાની આશ્રુઆશ્રુની
 જમીનો ખાલસા કરીને સરદાર રસ્તો પહોળો કરવા ધારે
 છે-કેમ જાણે આમલતદાર દાંપતિ જ બેઠા હોતો કે ખારડોલીના
 ખેડૂતો સત્યામહ હરે ને રસ્તો પહોળો કરવાની વહેલી વહેલી
 તક મળી જાય! આમશું કરી જાઓ છો? એમ જમીનો
 ખાલસા કરવી ને રસ્તા પહોળો કરવા શું સહેલી વાત
 છે? શું તાલુકામાં બધી રાંડીરડિા જ વસે છે? અને રસ્તો
 કોને માટે કરવાનો હોય? એ તો આપણે માટે છે, કમી-
 કટરની મોટર દોડાવવા માટે નથી. અને રસ્તો કરશે તો ચે
 તમે જોશો કે આપણે તો તેના ઉપર પગ પણ મૂકવાના નથી.
 પણ તમે આમ-જૂતબંધાથી ડરો છો સા સાડુ? જમીનો તો
 ત્યારે જ લઈ શકે જ્યારે આપણે સરકારનું બ્યાજબી લેણું
 ધાલતા હોઈએ. પરંતુ આપણે કોઈ દાંડાઈ કરતા નથી.
 એની સાથે એ પણ ખરું કે સરકારને પણ દાંડાઈ કરવા દેવાના
 નથી. દુનિયામાં કોઈ સરકાર પ્રજાની સંમતિ વગર કોઈ
 કર લાદી શકે જ નહિ. પ્રાંતને પૂછવું જોઈએ, ધારાસભાને
 પૂછવું જોઈએ. આમ તે ચાલે? -પણ તે ચાલે, જ્યાં સુધી
 તમે નમજા અને-ડરકણ રહેશો ત્યાં સુધી. માટે ડર મેલી
 દો. નોટિસનાં પીળાં કાગળાં આવે એને તમારી લડતના
 સંભારણ તરીકે આવનામાં મઢાવીને ધરમાં લેટકારી રાખો.
 તમારી બવિખની પ્રજા પણ એને જોઈને અભિમાન લેશે
 કે અમારા બહાદુર આપદાએ એકવાર સરકાર જોડે લડાઈ
 માંડી હતી. આપણે આટલાં વર્ષ સાલસાઈથી પૈસા બચા

અને કદી નોટિસ લેવા પ્રસંગ આવવા ન દીધો તો તેમા પછી સરકારે આપણો વાક જ કાઢ્યો ત્યારે આજે હવે એની નોટિસો પણ ખૂબી ગઈ છે બધા ગામમાં હજી મળી નથી તે ક્યાથી મળે, હપાઈને આવે ત્યારે મળે ને ?

તમે તો નોટિસ અને ખાલસાનો બપ ફેફા જ દો ખાલસા કરશે તે એના દફતરમા કરશે, એને જોઈશે તો નવું દફતર લખશે પણ ખાતરી રાખજો કે બારડોલી તાનુકાની જમીન તો જે છે તેજ રહેશે અમલદારો વારાફરતી જશે ને નવા આવશે પણ તમારી જમીન તો છે ત્યાંને ત્યાં જ રહેવાની છે

આ લડત એ સાચો વેપાર છે

બારડોલીના વેપારીઓ દ્વિગત ગણો અને જૂદા વેપારોને બદલી ખરો વેપાર શીખો જે વેપારમાં પ્રજાની આબાદાની છે અને સાથે આપણો રાખેલો નીકળે છે તેવો વેપાર કરશો તો પ્રજા તમારા હિપર રાજી રહેશે હું જે વેપારમાં તમને દોડુ છું તે દર વર્ષે એક લાખ પાંચ હજારની કમાણી કરવાનો છે આ વેપાર વગર મૂડીએ કરી શકો છો, એમાં ખોટ જવાનો સંભવ નથી, બાજખાધ ભોગવવાની નથી ત્રીસ વર્ષ સુધી, જો તમારામાં વેપાર ખેડવાની દ્વિમત હશે તો, વરસોવરસ લાખ રૂપિયા બચાવી શકો છો

મહાજનની માગ

કેટલાક કહે છે કે મહાજનનો કરાવ તો અમે કરેલો છે, હવે પ્રતિષ્ઠાપત્ર હિપર સહીઓ શા માટે માગો છો ? પણ તમારે જાણવું જોઈએ કે હું જમાનાનો ખાધેલો માણસ છું અને ક્યાં પોલ છે, તે પારખી કાઢુ છું હું

ધડી પણ ટકનાર નથી. જ્યારે ઇશ્વર લેવા માંડશે ત્યારે
 ૧. આવડુ મોડુ રાજ્ય પણ આડો હાથ નથી દબા શકવાનું
 માટે બારડોલીના મહાજન વર્ગને મારી ચરજ છો કે આ
 કામમાં તમારી આઘાતી તમારી મુત્સદ્દીગીરી ન ચલાવશો.
 દિવસ સાંજ રાખીને આમાં પડજો આ કાંઈ ખેલ નથી,
 આપણે કાંઈ સરકારની સાથે હોળી રમવા નથી નીકળ્યા
 આ તો સત્તની વાડાઈ છે, તેમાં જો સરકારના પક્ષમાં જૂઠું
 હશે તો સરકાર દ્વારા જીતે જીતે આપણા પક્ષમાં જૂઠું હશે
 તો આપણે હારશું.

તમારે તાલુકાની સાથે ગેલુ જ છે તો એમ મેલમ
 વાત ના કરો. તાલુકાને પૂરો વિશ્વાસ પડે એમ દરો, કે
 જોયી ગરીબ લોકો ગાદેન ન રહે અને ટાણ સાથે છે
 અને ટાણ સાથે નથી તેનો બરાબર હિસાબ તેઓ રાખી શકે.

બહારવટીઆ સાથે બહારવટીઆ

તમે સાથે રહેશો તો હું એટલું કહી શકું છું કે એમાં
 તમને લગારે આંધ્રા લાગવાનો નથી નોટિસોનો ડર,
 ખાવસાનો ડર બધી માયા છે, નોટિસો તો એડા જિલ્લામાં
 લખી લખીને બિચારા તલાટીઓ આપી ગયા હતા, એ
 લખવા આડે બીજી કામ કરી શકતા નહોતા, છતાં પ્રજામાં
 પાણી હતું તો બધો નોટિસોનો ઢગવો નકામો ગયો એક
 એકર જમીન તો બાજુએ રહી પણ એક ગાડુ ભરીને
 માની પણ સરકાર સુરત લઈ જઈ શકે એમ નથી તેને
 લાલે ખાલસા કરવા દો જ્યાં સુધી તેનો ખાવસાનો એકેએક
 દુકમ પાછો નહિ વળે ત્યાં સુધી આપણી લડત અટકવાની
 નથી ખાલસા કરવું સહેલું નથી એ આ તાનુમાની જમીનો
 ખાલસા કરશે ત્યારે તમે જોશો કે આખા ગુજરાતના

ખેડતોને હું સળગાવીશ એમ ખાલસા થાય જ નહિ આ બહારવટીઆનું ગળ્ય છે શુ ? અને હોય તો આપણે પણ બહારવટીઆ છીએ આટલું જાણતા છતાં હજી જે કામની જાતી ધડકતી હોય તો મારી સલાહ છે કે મુસલમાન હોય તે મકકે આસ્થા જાઓ અને હિંદુ હોય તે દાશીએ પહેલી જાઓ. અમે લડી રહીએ ત્યારપછી પાછા આવજો.

ઉવટની એક જ વાત તમને મારે કહેવી છે. તમે ખેડતોને દગો ન દેગો. આખું હિંદુસ્તાન આજે તમારા તાલુમ સામે તાકી રહ્યું છે તેની આગર જાય એવું ન કશો બારડોલીનું નામ જગતમા નીકળે એમ લડી બતાવજો.

વ્યાખ્યાન ૪ થું

ખાલસા નોટિસો

[હવે ખાલસા નોટિસોનો મારો સર શરૂ કરું. દોઢ ખાલસા નોટિસો મેળવવાને લાગુ પડેલા વલ્લુક ભાઈએને અભિનંદન આપતા તા ૩૧-૩-૨૮ ને રોજ વાંચો. જામે આપેલું લાવજ.]
લાઈએ અને બહેનો,

સરખર બધાને નોટિસો આપતી નથી, કારણ એમાં એની દાસી થાય એવું છે એને તો 'ટૂં માર્ચે તેજ કપે' એ દિસાને જે બડકણ મનાતા હોય, જેની કસોટી તરીકેની

શાખ હોય તેને પહેલા તોડવા છે. જો વાણિયાને તોડી પાડે તો ખેડૂનો મજબુત હોય તે પણ મયરી જોડે ને ભાંગીને બૂકા થઇ જાય એવી એની ગણતરી. આપણે તો મેં કહ્યું કે તેમ જે દિવસે જમીનો ખાલસા કરશે તે દિવસે તાલુકામાં ઉત્સવ કરવો છે. કારણ પછી એને જમીન મહેસૂલ આપણી પાસેથી લેવાપણું જ રહ્યું નહિ હોય ને આપણને પણ તેની સાથે કોઇ જાતની લેવાદેવા નહિ રહી હોય. બાકી આ ભડકાવવાનીજ બાજી હોય તો તેથી હવે આ તાલુકામાં કોઇ કંઈ તેમ રહ્યું નથી.

મહોબતની મુસીબત

આ આઠ નામોની પસંદગી કાણે કરી ?* તે કરવા કાંઈ સુરતથી કલેક્ટર નથી આવતા. સ્થાનિક અમલદાર જ તે કરે છે. મહાલકારીની સુદિમાં એમ આખું કે વાલોડના વાણિયાઓ ઠીક ભડકાવવા જતા છે. થાથી એની સુદિ એમ ચાલી એની મને ખબર નથી પડતી. શું એની જોડે નમારી મહોબત, એ તમારી જોડે બેસનારો જીકનારો રહ્યો તેથી ? ક્યારેક મહોબત એ મુસીબત લાવનારી થઇ પડે છે. તેથી હું કહું છું કે હમણાં તમે આવા અમલદારો સાથે મહોબત છોડી દો. અત્યારે તો અમલદારને તમારી મહોબતની પડી નથી, પોતાની નોકરીની પડી છે. ચાર છ મહિનામાં પોતાનું પેન્શન પાકું થવાનું છે, તે ખાતર તમારી પ્રતિષ્ઠા તોડાવવાને એ પોતાથી જનતું કરશે. એના મનમાં એવો વિચાર નહિ આવે કે જેમની સાથે આટલાં વર્ષ રહ્યો, જેમની સાથે મહોબત બાંધી, તે ભોકાએ પ્રતિષ્ઠા લીધેલી

* આઠ વાણિયાઓ ઉપર નોટિસો આપી હતી તેને અહીં ઉલ્લેખ છે.

છે, તોડશે તો દુનિયામાં તેમની હાંસી થશે, તેમને પથરોને
ત્યાં જવાળા આપવો પડશે. ખરું જોતાં તો અત્યારે તેનો
ધર્મ તેમને પ્રતિજ્ઞા પર મજબૂત રહેવાની મદદ આપવાનો
હતો. વધારે નહિ તો તે એટલું તો કહી જ શકત, કે હું
અમલદાર રહ્યો એટલે મારી ફરજ બળવીશ પણ તમે
તમારા નિયમમાંથી ચળશે નહિ. પરંતુ એ ધર્મ બળવા
એટલું જીવર એ ક્યાંથી કાઢે ? એ નોકરીનો મારેલો રહ્યો,
નોકરી છોડવી એ તેને માથાનો ધા છે. તેને બીજો ધર્મ
આવડે જ નહિ. ન પથર ફાડતાં આવડે, ન રેટિયો કાંતતાં
આવડે કે ન ગુમાસ્તી કરતાં પણ આવડે. આ નોકરી
જાય તો દુનિયામાં એને કાંઈ રાખનાર ન મળે એટલે તે
નોકરી જવાની બીકમાં રાતદિવસ ડરે છે. અને ડરજીનું
હમેશાં એ સ્વભાવ હોય છે કે બીજા પોતાથી નાના હોય
તેમને ડરાવે. તેથી હું તમને કહું છું કે જોયો પોતે ડરપોક
છે તેમનાથી વળી શું ડરવું ? નોકરી જેમને મન માઆપથી
વહાલી હો તેનાથી તે શું ડરવું ? કાંઈ અમલદારથી બિલકુલ
ન ડરો. તેમને તેમની બધી સત્તા અજમાવવા દો.

પણ અમલદાર પાસે સત્તા છે જ ક્યાં ? તેને તો એક
એટલી સત્તા છે કે નોટિસ કોને પહેલાં આપવી ને કોને
પાછળથી આપવી. આપણે તો એક એક જણ જમીનો
ખાલસા યાવ તે માટે તૈયાર થઈને બેસી છીએ અને મમે
તેને પહેલાં કે છેલ્લાં પસંદ કરે તેમાં આપણને શો ડર છે ?

કોઈ નાગો જૂખ્યો ન રહે

જે વણિક બાઈઓને નોટિસો મળી તેમને હું
મુખારબાદી આપું છું અને કહું છું કે તમે પોતે તો આજે
એમ જ સંકલ્પ કરી છો કે જે દિવસથી નોટિસો મળી તે

દિવસથી તમારી જમીનો ગઇ જ છે આમ માનીને નિરાતે
ગયો. આ તાતુકામાં જ્યાં સુધી આ લડતનો નિકાલ થયો
નથી ત્યાં સુધી કોઇ જમીન એક માણસની નથી, પણ મોતી
છે એમ આપણે માન્યુ છે. તેથી જેની ગઇ તેની એકાની
નથી ગઇ પણ બધાની મજિયારી ગઇ છે લડત ચાલે છે
ત્યાંસુધી આપણે કોઇને નાગો બૂખ્યો રહેવા દેવાનો નથી.
ધરમાંથી મળશે ત્યાંસુધી ધરમાંથી અને નહિ તો બહારથી
માગી લાની એકેએકને ખવડાવીશું.

સરકારની બેદનીતિ

આ નોટિસો કાઢવાનો એક બીજો હેતુ આપણને
આંદો અંદર લડાવવાનો છે શાકુમારને એમ લાગે કે આ
તો અમે માર્યા ગયા, જેડત ઉપર તો કાંઈ નોટિસો આવી
નહિ આવી બેદનીતિ વાપરીને તે રાજ્ય ચલાવવા માગે ■ પણ
એવી કોઇ આલાકીની બાજુ આપણે ફાવવા દેવી નથી શાકુ
દારોને ખાવસાનો ડર બતાવીને, બીજા જમીન રાખનારાઓને
લાવવાની ધમકી બતાવીને આપણે સપ તોડવાની એ
દાનંત રાખે છે અને ફલાણા પટેલે ભર્યા ને લોકણા પટેલે
ભર્યા એવા જૂઠાણા ચલાવીને જેડતોને તોડવાની અમલદારો
પેગવીએ કરે છે પોતે જેડતોના મોટા કિતેશરી હોવાનો
દેખાવ કરીને તે કહે છે જુઓ સરકાર જેડતને કનડવા
માગતી નથી, પણ તેઓ મહેસૂલ નહિ ભરે ને જમીનો
ખાલસા કરવામા આવશે ત્યારે તેમને ચડાવનારા બહારના
લોકો આડો હાથ દેવા નહિ આવે ! એને ચાવા કોઇ જૂઠા
કર્મી કુશતા જાયકો આવે એમ નથી માટે જ તેમને કંઈ
ધુ કે અમલદારોને અત્યારે દુરથી જ નમસ્કાર કરજો.

અમલદારી નહિ ચાલે

પાસેના હથુકા ગામની વાત સાંભળીને મને ક્રીટકે લાગ્યો છે ગામમાંથી વેઠિયો ન મળ્યો ત્યારે મહાસકરીએ પટેલનો જવાબ માગ્યો કે વેઠિયો કેમ આવતો નથી ? પણ એમા પટેલને શું પૂછવાનું હતું ? વેઠિયો કંઈ મોડો જ ગુલામ હતો ? તે સમજી ગયો હતો કે એ કામ ચંડાગતું હતું એટલે ન કરાય, પણ મહાસકરીએ આટલાં વરસ લોકોની વચ્ચે રહી નોકરી કર્યાં પછી પટેલને સબગાબુ કે વેઠિયો નહિ કરે તો તમારે વેઠ કરવી પડશે ! આમ અમલદાર જો મર્યાદા છોડીને વાત કરે તો પટેલને પણ કહેવાનો અધિકાર છે કે જો વેઠિયો ન આવે તો પટેલ વેઠિયો બને તો ત્યારે પટેલ પણ ના પાડે સારે મહાસ કરીને જ વેઠિયા બનવું પડશે ! આ રીતે જો અમલદારો આતરી જશે તો તેમની મોડી આબરૂ રહી છે તે પણ જશે પણ આપણે જાણીએ છીએ કે—

“ નોકર બિચારા ક્યા કરે, લૂણ પરાયા ખાય ! ”

ખૂણમાં બરાબને મિલજ કરવા એ કાંઈ અમલદારને શોભતું નથી, આપણી લડત તો સત્યામદની છે અને કાંઈ અમલદારની આબરૂ જ્યાં એવું આપણે કરવું નથી પણ જ્યાં એ લોકો માળ મૂકશે તે પોતાની અમલદારી ચલાવવા જશે તો હું કહું છું કે સરકારનું તેજ દગાય એ માટે તો આ લડત મંડાઈ છે અને તે હિપાડવાની સરગરે જમર-જસ્તીથી લોકોને ફરજ પાડી છે હવે તેનાં પરિણામો આવે તે તેણે અને તેના અમલદારોએ બોગવના જ રહ્યાં —

સરકાર : પોકળ ચીજ

હું કાંઈ અહીં ખેલ કરાવવા નથી ગાગ્યો આ રમત માંડી નથી આ બપોરે વસ્તુ છે, લડત માંડી છે તે પાછી

વળે તેમ નથી સરકારને અને જગતને ખબર પડવા દે
કે આ મરણિયાના ખેલ છે, નાટક ન હોય. ૧૯૨૧ ની
સાબના પાક તે એકડા વિનાના મીંડા નહોતા એ આપણે
ખતાવી આપીશું આજ દેશમાં જોઈતી દવા નથી, કામ
કામ વચ્ચે સપ નથી, નહિ તો સ્વરાજ્ય તો રમતમાં હાથ
કરી શકાય આ રાજ્ય તો એક પોકળ ચીજ છે. સર-
કારનો ભય એ તો મિથ્યા ભય છે ભૂતના બકકાનો ભય
જેવો ખોટો છે તેવો આ ભય ખોટો છે. જેમ ભૂત એ
કાંઈ ચીજ ન હોવાથી નજરે દેખી શકાતું નથી તેમ
સરકાર પણ નજરે દેખી શકાય તેમ નથી કારણ કે તે
કાંઈ એક ચીજ નથી. કાંઈ તેને દેખી શકતા હો તો મને
ખતાવો હું તો દેખતો નથી કાગ્યુરે તે ભૂત જેવી છે.
મરકાર એટલે કાણ ? સરકાર એટલે કલેક્ટર ? સરકાર એટલે
મામલતદાર ? કે ફાજદાર ? કે તવાડી ? કે વરતણીઓ ? એ
ખધાની મળીને સરકાર બનેલી છે એટલે તેનો ક્યા પતો
લાગે ? એટલે એ તો આખા મીચીને માની લીધેની
ભ્રમણા માત્ર છે બધું આપણા માણસોથી જ
ચલાવવામાં આવે છે આપણો જ પટેલ ને આપણો જ
તલાટી, આપણો જ મહાસરરી ને આપણો જ મામલતદાર.
બહારનો તો કાંઈ રાજ્ય ચલાવવા આવતો દેખાતો નથી
બહુ બહુ તો ડેપુટી કલેક્ટરને મોકલી આપે, પણ તે ચે આપણો
જ માણસ તેમને જણાવી દે કે તમે કાંઈ અમારા નથી
અમારા હોય તે આમ એકે ભર્યાની ખોળી વાતો કહી
ખીજીને ફસાવવાનું કરે ? જાગ્રુ આડકાની લોકો જોડે વાતો
કરે ? હું જેમ મારી વાત છડેચોક જાહેર સભામાં કરું છું
તેમ તેમની સત્ય હોય તો અમલદારો કા ન કરે ? પણ
મરકારના દિગ્ગજ ચોરી છે અમલદારોને તો હું કહું કે

સાહેબાણી લોકે ને ઝાંકનો ખેં. નીકળે એમ જોજો ન થાય. તરણુ ખીજી તરફથી જ્યારે પટેલો વેઠ કરવાની ના કહેશે ત્યારે સરકાર તો તેમની જ પાસે વેઠ કરાવશે. સરકાર કાંઈ ખીજીને જોળખતી નથી. તે કાંઈ પટેલને સીધા કાગળ નથી મળવાની, પણ મહાલકરીને જ. લખશે. આ અમલદારો, સરકારની જવા આકરી આખ જુએ તેવા જ, કદી જોડે કે, જાણે સરકાર પ્રજાના ઉપર સ્ત્રીમ રાંધર દેવશે કે શું કદી નાંખશે એમ જ તેમને થાય છે. પણ એ લોકોમાં નથી જોળખતે જોળખવાની સકિત, કે નથી સરકારને જોળખવાની પ્રકિતિ, સરકાર કંઈ કાંઈ અમલદારને એવી લખાડી કરવાનું કહેતી નથી. પણ આટલા 'ધમખણા' છતાં પેસા વસૂલ થી થતા ત્યારે એ 'લોકના ઉપર કાગળો આવે કે કેમ' સુધે નથી કરતા કે આંધી આ અહીં ધમધમાટ કરી મૂકે છે.

હું કારણનું રાજ્ય ?

હું એ સીખવવા માગું છું કે આ સરકારનું રાજ્ય કંવળ તમારી નમળાઈ ઉપર જ ચાલે છે. નહિ તો જુઓને. જોક તરફથી તો વિશ્વાસતથી મોટું કમિશન પ્રજાને શી રીતે જવાબદાર તંત્ર આપવું તેની તપાસ કરવા આવ્યું છે, એ વરસમાં મુઠ્ઠી ખાતું. લોકોને સોંપી દેવાની વાતો ચાલે છે; અને ખીજી તરફથી અહીં જમીનો ખાલસા કરવાની ખીજી સરકાર ગોડવે છે! એ બધા ખાલી તપાસ છે. જેને સરકારી મોટરી દરવી છે! એને લલે એમાં 'ડર લાગે', એટલેના દોકરાને એમાં 'ડરવાનું કારણ નથી' તેને તો 'વિશ્વાસ દોવો' જોઈએ કે આ જમીન અમારા બાંપદાદાની હતી અને અમારી જ રહેશે. એટલે જમીન એ તો કાચો પ્રારો છે, અને તેને આંધી રિયનિમાં લેશે તેને કૂટી નીકળશે. 'કસ પરસ ઉપર દેશમાં સુધારાનું તંત્ર' નહોતું ત્યારે, સ્થિતિ એકા નિહામાં એક

વીધુ જમીન સરકારથી ખાલસા થઇ ચકી નહોતી, તો હમણાં થઇ ચકશે ? નાહમના દક્તરો બગાડે છે એમ જમીનો ખાલસા થશે ત્યારે તો 'આ કચેરીના' મનમાં મહાલકરી નહિ રહેતો હોય, ને અહીં અગ્રિજ રાજ્ય નહિ હોય પણ સૂટારાનું રાજ્ય હશે હું તો કહું છું કે સૂટારાને આવવા દો આના વાણિયાના રાજ્યમાં ગહેવા કરતા તેના ગાજ્યમાં રસ પડશે તાનુકાના લોખિને હું કહું છું કે કોઇ ડરો નહિ દોહ મહિનામાં તમાગમાં ફેટલો ફેર પડી ગયો તે તપાસો પહેલા તમારા ચહેરા પર કેટલી લાડક ને કદડાટ હતા ? એક બીજા જોડે બેસતા પણ નહિ અને આજે ? આજે મહાલકરી તો ગાજ આ ડેવાનો જ છે, મજાનની બહાર તેનો અમન રહ્યો નથી હજી જુઓ તો ખરા આમ ચાલ્યું ને તો વખત ગયે એને ચપરાસી પણ નહિ મળે

તમારી જમીનો માટે બહારના ધરડો લાવવાની ચુકર પાતો ઠરે છે, પણ તાલુમના લોકો બધી ગણતરી ગણીને બેઠા છે ૧૯૨૧ ની ગર્જના કરી હતી તે ડગતારી પ્રજાના જોર પર કરી હતી શું ? તે વખતે સમગ્ર વીક્યાં ને કસોડી ન થઇ આજે એ કસોડી લાલે થાય અને એમાં કયું જોર જોઇએ છે ? પદર રૂપિયાના ભાડતી માણસોને મેગા છીને જો સરકાર એના લશ્કરો ઢિલા કરે છે, અને એ જ લશ્કરો સમજણ વગર, સ્વાર્થ વગર લડાઇના મેદાનમાં જઇને બડોબડ મરે છે તો તમે તો હજારોના ખાતેદારો છો, ને તમારે તો તમારા વતનને ખાતર અને તમારા ઝાઝ રાજોના શત્રુવાને ખાતર લેવું છે આવી લગત તો કોણ અહાંથીઓ દોષ કે ન લડે ? હું તો કહું છું કે 'આ લોહન' વડે 'હાંથી ચાલે' અહીં બેઠા આપણે આખી જીજ્ઞાસાની જડતોને માક શીખવીશ

વ્યાખ્યાન ૫ મું

ધર્મનો યજ્ઞ

[તા ૧૦-૪-૨૮ ને રોજ બાવઠવાડી નવસારી તાલુકાના ગામ સીસોદરામાં ખેડૂત ભાર્ગવહેનોની વિશાળ મેદાની સમક્ષ ખુબાર થવાના પાક રીખવડું તેમજ પરદેશી કાપડ, બાળલગ્ન તથા ખોટી વરા માટે ચાખખા લગાવડું આપેલું બાવડું]

ભાર્ગવો અને બહેનો,

આ કામમાં ખેડૂતોની સ્ત્રીઓ, બહેનો ને બાળાઓ ને રસ લઈ રહી છે તે જોઈને હું ધણો જ રાજ થાઉં છું તમારા રસ પરથી તમને ખબર હોય એમ ચોખ્ખું દેખાય છે કે બારડોલી તાલુકામાં એક યજ્ઞ ચાલી રહ્યો છે બારડોલીના ખેડૂતોએ ખેડૂતોના ઉદ્ધારની એક લડત ચારલી છે એ ધર્મક્રદમાં ત્યાંના ખેડૂતોએ પોતાનું સર્વસ્વ હોમવાની અને ખુબાર થવું પડે તો પણ પાછા ન દાકવાની પ્રતિજ્ઞા મારી પાસે લીધી છે એ ખેડૂત ઉપર સરકારે જુલમ ગુજાર્યો છે, એના પર ભારે અન્યાય કર્યો છે, અને ઇન્સાફ માટે નેટલા કરી ચકામ તેટલા પ્રયત્નો કરવા, છતાં રાજ્ય તરફથી ખેડૂતને દાદ મળી નથી, ત્યારે છેવટે માફીને ભોંકાને સરકાર સામે લડી લેવાનો નિર્જીવ કરવો પડ્યો છે એવા સંજોગોમાં સરકાર સામે પોતાના દહનું ગદ્ય કરવા લડતું એ ખેડૂતનો ધર્મ છે ને ખેડૂતો ન્યાય ખાતર લડવા તૈયાર

નથી થતા, અને રાજ્ય જોટલો બોલો નાખે તેટલો મૂંગે મોઢે ઉપાડ્યે જ જાય છે તે ખેડૂત નથી, તે તો જનાવર જ છે તેવો ખેડૂત પોતાના ખમ્યાનો દ્રોહ કરે છે, સ્વમાન અને ધન્યતા આનંદ ગુમાવી બેસે છે. આ વાત બારડોલીના ખેડૂતો સમજી ગયા છે એટલે બારડોલી તાલુકાના નામેગામ ખેડૂત બહેનો પણ પુષ્કળ રસ લઈ રહી છે.

બારડોલીમાં ગુજરાતનું હિત

તમે તો વડોદરા રાજ્યની મળ છો, તમારી પાસે હજી ખેડૂતના સામાન્ય લાજની કંઈ વાત મેં કરી નથી તમારી કચી સેવા પણ મેં હજી કરી નથી છતાં તમે આટલો રસ ધરાવો છો, પડોશીઓ પ્રત્યે આટલી દિયસોજી રાખો છો એ જોઈ મને આનંદ થાય છે હું ગુજરાતના ખેડૂતોમાં પ્રાણ ને ચેતન પ્રસરતું જોઈ છું એ ચેતન હજી વધે, ગુજરાતનો ખેડૂત બહાદુર થાય, રાત દિવસ પરસેવો પાડી તે જે કંઈ પેદા કરે તે તેની પાસેથી કોઈ ખૂચવી ન શકે, એ પોતાનો રજોલો રોટલો મુખેથી ખાય, એમ હું ઇચ્છું છું. બારડોલીના ખેડૂતો પર એક લાખ પાંચ હજારનો વધારો થયો ત્યારે મેં કહ્યું કે વધારો તમે ભરો કે ન ભરો એનું મને કુખ નથી, પણ તમે બધા એ અન્યાય છે એમ જાણો છો તે છતાં કરના માર્યા શા મારે ભરો ? કોઈ કોઈ કહેતા કે અન્યાય તો છે જ પણ સત્તા આગળ શાણપણ શી રીતે ચાલે ? મીણનો હાકેમ પણ લોહના ચણા ચવડાને ત્યાં આવડી મોઁગી સત્તા સામે તો આપણું શું ગણું ! મેં તેમને સમજાવ્યું, કે આ જ અપ્રાન છે, ખોટી લાડક છે. સત્તા તો, ને સમજો તો, તમારી પાસે જ છે રાજ્યની પાસે કચી જ સત્તા નથી મેં તેમને તેમનું

બળા બાળબાળ્યું, અને તેમને તરત જ ગમ પડી ગયું. મેં
તો તેમની પાસે એટલી જ પ્રતિષ્ઠા માગી કે રાજપુત્રીથી
કે, કરીને પૈસા ન બરો, સરકાર લૂંટીને બલે વમૂલ કરી
લે. તો એમ માનશું કે આ તાલુકામાં લૂંટારા આપ્યા
હતા. આ વાત તેમણે માની, તો આજે બારડોલીના ખેડૂત
તરફ તમામ ખેડૂતો અને તમામ મુજરાતની પ્રજા નજર
માંડી રહી છે. દરેક ખેડૂત મનને છે કે બારડોલીના
ખેડૂત જે હાલ હાડી રહ્યા છે તેમાં એકલું બારડોલીનું
જ નહિ, પણ દેવના બધા જ ખેડૂતોનું હિત સમાયેલું છે.

ખુવાર થાઓ

બારડોલીના ખેડૂતોને, બહેનોને તેમ જ બાપ્તોને,
બાળક સુધા સૌને હું અત્યારે એ જ મંત્ર આપું છું, કે
દેશનાં ખેડૂતોને ખાતર ખુવાર થાઓ, બિખારી થાઓ.
જગતમાં આપ્યા ત્યારે શું લાગ્યા હતા? અને જરો ત્યારે
શું લઈ જવાના હો? જગતના સ્વામીને આપવું હોય છે
ત્યારે દગલો કરી દે છે, લઈ લેવું હોય છે ત્યારે લઈના
છટા બાગમાં બહુ-લઈ લે છે. તેને કોઈ રોકર શક્તું નથી.
કરોડપતિઓ આપણી નજર સામે બિખારી બની જતા
નોંધ્યો છીએ, મોટાં મોટાં રાજ્યો પલ્લારામાં પામમાલ
થતા નજરે નોંધ્યો છીએ, છતાં ખેડૂત જેવો પ્રામાણિક
માણસ, જેને કોઈ જુઠું વ્યસન નથી, જે દરોડા શુનો કરતો
નથી, જે જાતમહેનતનો રોટલો ખાનારો છે, જે પ્રયત્નથી
ડરનારો છે તેને બીજા કોનો ડર? જગતમાં રોજ સેંકડો
જન્મે છે ને સેંકડો વાત્યા જાય છે. જેની તૂટી તેની એક
મિનિટ માટે ખપ્પુ કાપ્યો, સાંધો શકાતો નથી, પછી બલે
તે મોટો શહેનશાહ હોય, અને જેની જાવરદા તૂટી નથી

તેની એક ક્ષણ પણ મોટી સત્તનતની તોપ બફકા ઠમી કરી શકતી નથી. તો પછી શા માટે કરવું ? બારડોલીના ખેડૂત આ મારી વાત સમજી ગયો છે. તેને મેં ક્યું છે કે ડરો તો મેલું કામ કરતા ડરો, જીભથી જૂઠું બોલતા ડરો, કાષ્ટનાં ગળા કાપતા ડરો, કુસંધ કલિયાથી ડરો. પણ ખોટો ડર છે તે તો કાઢી જ નાખો. આ ધગતી પગ જો કાષ્ટને પણ છાતી કાઢીને ચાલવાનો અધિકાર હોય તો તે ધરતીમાથી ધનધાન્ય પેદા કરનાર ખેડૂતને જ છ.

જીસામત છોડા

હું તો બારડોલીના ખેડૂતોને દુખના પાઠ આપવા માગું છું. જ્યાં સુધી ખેડૂત સમજપૂર્વક દુખ સહન કરતા રીખે નહિ ત્યાં સુધી તે બહાદુર બની શકે જ નહિ. ખેડૂત અસાનથી તો ધણા મેં દુખો મહન કરે છે, પણ હું એ માગું છું કે તેમણે જ્ઞાનપૂર્વક દુખો વહેારી લેવા જોઈએ. સરકાર અન્યાય કરે ત્યારે મામા થતા અને તેમ કરતા દુખ આવી પડે તે સહન કરતા રીખવું જોઈએ. અમલદારોને મોટે મીઠું મીઠું બોલવું ન જોઈએ. રાજરાતના ખેડૂતમાં એ મોટી એજ છે. જીસામતની આદત કાઢી નાખી અમલદારને સભ્યતાપૂર્વક છતાં સીધેસાધું કહેવા હિંમત કેળવવી જોઈએ. કોઈ અમલદાર તમારે આંગણે આવી ચડે તેને બૂખ્યો ન ગહેવા દેવો એ અતિધર્મ પાગો, પણ તેના તેજમા તણાઈ તેની જીસામત કરી તમારું તેજ જાપ્ત ન થવા દો.

એ જ વાત બારડોલીના તમામ પટેલોને દુ સમજવું છું કે સાચી પટેલાર્થગ્રજની સાથે ગહેવામાં છે. ગ્રજની આદત વખતે એ ગ્રજના પક્ષમાં જિભો ન ગહે તે

બળ આળખાવ્યું, અને તેમને તરત જ ગમ પડી મધ. મેં
તો તેમની ખાસે એટલી જ પ્રતિષ્ઠા માગી કે રાજપુત્રીથી
કે કરીને પૈસા ન જરો, સરકાર લૂંટીને બલે વમુલ કરી
લે. તો એમ માન્યું કે આ તાલુકામાં લૂંટારા આવ્યા
હતા. આ વાત તેમણે માની તો આજે બારડોલીના ખેડૂત
તરફ તમામ ખેડૂતો અને તમામ ગુજરાતની પ્રજા નજર
માંડી રહી છે. દરેક ખેડૂત સમજે છે કે બારડોલીનો
ખેડૂત જે લડત લડી રહ્યો છે તેમાં એકલું બારડોલીનું
જ નહિ, પણ દેશના બધા જ ખેડૂતોનું હિત સમાયેલું છે.

ખુવાર થાઓ

બારડોલીના ખેડૂતોને, બહેનોને તેમ જ બાધઓને,
આજક શુદ્ધ સૌને હું અત્યારે એ જ મંત્ર આપું છું, કે
દેશના ખેડૂતોને ખાતર ખુવાર થાઓ, જિખારી થાઓ.
જગતમાં આવ્યા ત્યારે શું લાખ્યા હતા કે અને જરો ત્યારે
શું લઈ જવાના હો ? જગતના સ્વામીને આપવું હોય છે
ત્યારે દગલો કરી દે છે, લઈ લેવું હોય છે ત્યારે પડીના
છટા ભાગમાં બધું લઈ લે છે. તેને કાંઈ રાજી થકનું નથી.
કરોડપતિઓ આપણી નજર સામે જિખારી બની જતા
જોઈએ છીએ, મોટાં મોટાં રાજ્યો પલકારામાં પાપમાલ
થતાં નજરે જોઈએ છીએ, છતાં ખેડૂત જેવો પ્રામાણિક
માણસ, જેને કાંઈ ખૂટું વ્યસન નથી, જે કરો ગુનો કરતો
નથી, જે જાતમહેનતનો રોટલો ખાનારો છે, જે ધન્યરથી
ડરનારો છે તેને બીજા કોનો ડર ? જગતમાં રાજ સેંકડો
જન્મે છે ને સેંકડો આત્મા જાય છે. જેની વૂઠી તેની એક
મિનિટ મટી પણ કાંઈથી સાંધી શકતી નથી, પછી બલે
તે મોટા સહેનચાહ હોય, અને જેની આવરદા વૂઠી નથી.

તેની એક દષ્ટિ પણ મોની સંતનતની તોપ બફકા દમી કરી શકતી નથી. તો પછી તો માટે ડરવું જ બારડોલીનો ખેડૂત આ મારી વાત સમજી ગયો છે તેને મેં કહ્યું છે કે ડરો તો મેતુ કામ કરતા ડરો, જીભથી જૂકું બોલતા ડરો, કોષનાં ગળાં કાપતા ડરો, કુરાપ દબિયાથી ડરો. પણ જોડો ડર છે તે તો કાઢી જ નાંખો. આ ધગતી પગ નો કોષને પણ છાતી કાઢીને ચાલવાનો અધિકાર દોપ તો તે ધગતીમાંથી ધનધાન્ય પેદા કરનાર ખેડૂતને જ છે.

ખુશામત છોડો

હું તો બારડોલીના ખેડૂતોને હું ખના પાક આપવા માગુ છું. જ્યાં સુધી ખેડૂત સમજપૂર્વકે હું ખ મહન કરતા શીખે નહિ ત્યાં સુધી તે બહાદુર બની શકે જ નહિ. ખેડૂત અજાનથી તો ધણાં ચે હું ખો મહન કરે છે, પણ હું એ માગુ છું કે તેમણે જ્ઞાનપૂર્વકે હું ખો વહેરી લેવા જોઈએ. સરકાર અન્માય કરે ત્યારે મામા થતા અને તેમ કરતા હું ખ બાવી પડે તે સહન કરતા શીખવું જોઈએ અમલ દારોને મોટે મીકુ મીકુ બોલવું ન જોઈએ ગુજરાતના ખેડૂતમાં એ મોની એવું છે ખુશામતની આદત કાઢી નાખી અમલદારને સહયતાપૂર્વકે છતાં સીધેસાધું ટહેવા હિમત કેળવવી જોઈએ કોષ અમલદાર તમારે આગળે આની ચડે તેને ભૂખ્યો ન ગહેવા દેવો એ અતિચિધર્મ પાળો, પણ તેના તેજમા તથાઈ તેની ખુશામત કરી તમારું તેજ બાપુ ન થવા દો.

એ જ વાત બારડોલીના તમામ પંડોને હું સમજાવું છું કે સાચી પટેલાઈ પ્રજાની સાથે ગહેવામાં છે પ્રજાની આદત વળતે જે પ્રજાના પદ્યમાં ઊભો ન ગહે તે

પટેલ શાને? 'એ તો અઢી આનાની રાજીને વેડિયો દહે-
વાય. અઢી આનામાં પોતાના જ લાંછનો ગળાં કાપવાં એ
કરતાં તો પેટ ફેડી નાંખવું સારું, અથવા કપાસ વીંચવા.
જાવ તોયે ચાર આના મળે અને પોતાનું માન જળવાય.'

આ રાજ્યરૂપી ગાડાને બે પૈડાં છે: એક પટેલ ને
બીજો તલાટી; અથવા 'સરકારની' ગાડીના એ બે બળદ
છે. આ બળદ રાત દિવસ ખૂબ ફટકા ખાય છે, ગાળો
ખાય છે, કાંઈ કાંઈ વાર જરા ગોળ ચટાંડે છે તે મીઠો
લાગે છે ને માર ને ગાળ બધું જૂલી ગાડું બેસે છે. મારી
આવી હિપમાથી કાંઈક પટેલને માહું લાગે છે, પણ હું તમને
માહું લગાડવા ઇચ્છતો નથી, હું તમારો દુરમન નથી, પણ
તમારો ધર્મ તમને બતાવવા માશું છું. સરકાર રીયતની
દાદ સંજોળ્યા વગર મહેસૂલમાં વધારો કરે અને પછી
રીયત તે ભરવાની ના કહે ત્યારે જપ્તી કરવાનું મેં કામ
પટેલ તલાટીને સોંપે. કાંઈ મોટા અમલદાર એવાં કામ
કરવા આવતા નથી. તેને મોટો પગાર મળે એટલે તે શેનો
આવે? એવાં કામ તો નાના પગારવાળાનાં જ !

જીને તમે નીચી મૂઠી રાખીને એ બધું માંખ્યા કરો તો
 હમે પટેલ શાના ? આપણા બે પગમાંથી એક ઉતર તરફ
 ચાલે ને બીજો દક્ષિણ તરફ તો બેઠગલાં પણ ચલાય નહિ !
 તેમ મરકારના બે પગમાંથી પટેલ કે જે આપણો પોતાનો
 આપેલો પગ છે તેને તમારી સાથે રાખો. આ બિટીય રાજ્ય
 અને તેની નકલ કુનારાં બીજાં બધાં રાજ્યો આ બે પગ
 પર જ ચાલે છે, કાંઈ રાજ્ય તોપ કે પોલિસ પર ચાલતું નથી.
 તોપ પોલિસની અખૂટ સામગ્રી છતાં જમીન મહેસૂલ
 આ બે વિના વસૂલ થઈ શકે જ નહિ. બોરસદ તાલુકામાં
 હંડીઆ વેરા નાંખ્યો ને લોકોએ સત્યાગ્રહ કર્યો ત્યારે
 પોલિસ પામે જમી કરાવવા માંડેલી. તે વખતે આ દરબાર
 આહુએ એક જ પત્રિકા કાઢી કે આ તે પોલિસ કે ફૂલી ?
 તે દિવસથી પોલિસે તે કામ કરવાની સાથે ના સંબંધાવી
 લીધી. જમીનું કામ પટેલ તલાટી સિવાય કાંઈથી થઈ શકે
 જ નહિ. તેમાંથી પટેલને હું ખસી જવા સમજાવું છું. તલાટી
 પગારદાર માણસ રહ્યો, ગુજરાનનું બીજું સાધન તેને
 સૂઝે નહિ તેથી તેને સમજ નહિ પડે તો એ બલ તેની
 નોકરી કર્યા કરે, પણ ખેડૂતને ખેડૂતની મારફત બ્યારે મારવા
 માગે ત્યારે તે કરતાં પટેલાઈ હાડી ફેવી એ જ ધર્મ છે.
 ખેડૂતને દરામખોરી કે હાંડાઈ કગતો હોય તો પટેલ તેને
 વારે, પણ બ્યારે તેના પર જીલમ થતો હોય ત્યારે માથા
 પટેલે તો મોખરાના ધા જીલવા રહેવું જોઈએ સરકારને ત્યાં
 મહેસૂલ વસૂલ નથી થતું એથી અને રસ ચડતો નથી,
 પણ ખારડોલી તાલુકાના ખેડૂતના મોં ઉપર તેજ આગ્રહ છે,
 તેમને સમજણ પડી ગઈ છે, આજે આજ તાલુકામાં
 ઉત્સવ ચાલી રહ્યો હોય એમ ત્યાંનાં બાપજો અને બહેનો
 વર્તી રહ્યાં છે એ દેખાવથી અને આનંદ ચાલે છે. ખેડૂતો

તો સુ, ત્યાના વાણિયામાંથી પણ ભડકે ભાંખી ગઈ છે.
 ખાલસા નોટિયો આવી જોડવે વાણિયાઓએ પણ ધડાધડ
 જવાબ આપ્યા કે અમે તો જમીનો નહાઈ નાંખીને બે.
 છીએ, અમે ખેડૂનને પડખેથી ખસવાના નથી એનું નામ સાચા
 વેપારી, સાચા શાહુકોર બીજા તો વેડિયા. અને હું તો
 વેડિયાઓને પણ સમજાવું છું કે એવું નામ કાઢી નાખો.
 માણસને વેડિયો કહેવાય? એ તો સરકારે પાડેલાં નામ
 છે કોઈની વેદ ન કરો. આ જમીનું કામ, પારકા ધરમાં
 પેસી લુલ્લમનો માલ ઉપાડવો, એ તો વેદથી પણ બૂક
 કામ છે બીજો ધંધો નજર મલે ત્યારે પેટને ખાતો માણસ
 વેદ પણ કરે, પણ આ તો લુટ કરવા જેવું તમે
 કેમ ભાગ લઈ રહો?

પાતો કરવાની છે. મારુ પેટ ખેડૂતોનાં દર્દથી ભર્યું છે. આપણી મહેનતથી જે કપાસ પકવીએ તે આપણે પરદેશ મોકલી દેખએ છીએ, અને ત્યાંથી કપડું વણાઈ આવે તે પરસેવાના પૈસા ખર્ચી ખરીદીએ છીએ ! વચ્ચે દયાલો કેટલું ખાઈ જાય છે ! જે અહીં જ કાંતી લાઇએ ને કપડાં વણાવી લઇએ તો કેટલા પૈસા દેશમાં જ રહે ? પણ ખેડૂત એ સરળ વાત સમજતો નથી અને ગમારની માફક ખરા પરસેવાના પૈસા ગુમાવે છે. મારુ ચાલે તો હું ગુજરાતના ખેડૂતને પરદેશી કાપડને અડવા પણ ન દઉં. આ બહેનો અહીં જે કપડા પહેરીને બેઠી છે તે એકા છે, અપવિત્ર છે, એવા કપડા પહેરીને કરેલી રસોઈ ખાવી એમાં પણ પાપ છે. આ પરદેશી કપડા પહેરવામાં આ દેશના ખરી બોનું મોત છે. જે આપણા પોતાનાં વસ્ત્રો પહેરીએ તો ગુજરાત ફરીથી હિંદુસ્તાનનો જગીયો જની જાય અને દાખ ગરીબ ન રહે

ખીજી પણ વાત કરી લઉં કે આ દીગલા દીમલી જેવડા બાળકો પરણાવો એ શું ? બાળક બોલતા પણ ન શીખે તેટલામાં એને પરણાવી દો એ તો બાળકત્યા જ કહેવાય તમારો તો રાજા પણ સમજી છે, જાતજાતના કાયદાઓ કરી તમારામાં સુધારો આવે તેમ પ્રયત્ન કરે છે. તમારા રાજાની કેટલીક ખાસીયતો જે પ્રજાના હિતની છે. ન્યા તે ગેરમનસાફથી વર્તે ત્યા તેની સામા પણ યાદએ, પણ આવી આપણા જ હિતની વાત કહે તે કેમ ન સમજીએ ?

તમે અચાનચી વરાઓ કરો છો. એક દિવસની ઉમળકી કરી તમારાં જ બાળકોની જિંદગીની મૂડી ખુવાર

આખ્યાન ૬

કલેક્ટર-કમિશનરની પધરામણી

[લગભગ અઢી મહિના સુધી બારડોલીના ખેડૂતો હાથપમ તેડીને જેસી રક્ષા અને મહેસૂલ નહિ લઈ ત્યારે કલેક્ટર સાહેબને રિયાઝાઠાની હવા ખાવાની ઊઠી લરે બિનાબામા લાલકામા ફરવા આવવું પડ્યું, કમિશનરને પણ સુરતમા મુકામ નાખવો પડ્યો, અને વધારામા, બે નવા જાતી અમલદારો પણ એક બે દિવસમા આવવાના હતા એવી પરિસ્થિતિમા રામપરામા આપેલું લાખણ]

બહેનો અને લાઈએ,

આજે જે દેશને કોઈ અસાધ્ય રોગ લાગ્યું પડેલો હોય તો તે આપણા શહેરો છે. જેટલા શહેર તેટલા દેશને શરીરે ગૂમડા થયા છે એમ સમજીને એમાથી રાત દિવસ હિંદુસ્તાનના લોહીનું પણ ચાંચ વહા કરે છે દેશનું સાચું લોહી એ ગામડા છે લોહી ચૂસાઈ ખેડૂત મજૂરોના હાડ માંસમાથી નસેનસ ચૂસાઈ ગડગૂમળ ચાંચ તેનું પણ (પસ) વહે છે ને શરીર ચૂસાય છે આથી ગામડાં પાયમાલ થઈ રહ્યા છે ને શહેરો પણ સુખી થઈ શક્તા નથી આ રિથિતિ મટાડવી એક ખેડૂતના જ હાથમાં છે, બીજા કોઈ તે સુધારી શકે તેમ નથી દેશમાં વિદ્વાનો તો ઘણા છે પણ એ તેઓ ખાસ દેશદાઝ અને લાગણીવાળા લોકો છે પણ ખેડૂત જ્યાં સુધી પોતાનો હિદ્દાર કરવાનું પોતાના જ હાથમાં ન લે ત્યાં સુધી એમનાથી તમારું કશું બની

આખ્યાન ૬

કલેક્ટર-કમિશનરની પધરામણી

[હમમમ અદી મહિના સુધી બારડોલીના ખેડૂતો હાથપમ ત્રાને ખેતી રહ્યા અને મહેસૂલ નહિ બર્ધુ ત્યારે કલેક્ટર સાહેબને દિવાળાની હવા ખાવાની છાટી ભર ડનાળામા તાલુકામા ફરવા આવવું પડયું, કમિશનરને પણ સુરતમા મુકામ નાખવો પડયો, અને વધારામા, જે નવા જમ્તી અમલદારો પણ એક બે દિવસમા આવવાના હતા એવી પરિસ્થિતિમા શમપરામા આપેલુ બાધણુ]
ખાઉનો અને ભાઈઓ,

આજે જો દેશને કાઈ અસાધ્ય રોગ લાગુ પડેલો હોય તો તે આપણા શહેરો છે. જ્યેઠલા શહેર તેટલા દેશને શરીરે ગૂમડા થયા છે એમ સમજો એમાથી રાત દિવસ દિદુસ્તાનના લોહીનું પર થઈ વલા કરે છે દેશનું સાચુ લોહી એ ગામડા છે લોહી ચૂસાઈ ખેડૂત મજૂરોના હાડ-માંસમાંથી નસેનસ ચૂસાઈ ગડગૂમડ થઈ તેનું પર (પમ) વહે છે ને શરીર ચૂસાય છે આથી ગામડા પાયમાલ થઈ રહ્યા છે ને શહેરો પણ સુખી થઈ ચકતા નથી આ સ્થિતિ મટાડવી એક ખેડૂતના જ હાથમાં છે, બીજા કાઈ તે સુધારી શકે તેમ નથી. દેશમાં વિદ્વાનો તો ઘણા ચે પડ્યા છે તેઓ ખાસા દેશદાજ અને લાગણીવાળા લોકો છે પણ ખેડૂત જ્યાં સુધી પોતાનો ઉદ્ધાર કરવાનું પોતાના જ હાથમાં ન લે ત્યાં સુધી એમનાથી તમારુ કશુ બની

થકે તેમ નથી. આપ મૂઆ વિના સ્વર્ગે ન જ જવાય
માટે તમે તૈયાર ન થાઓ ત્યા સુધી બીજાઓથી આ કામ
થાય એમ નથી હું ખેડૂત હોઈ આ વાત તમને સંભળાવું
છું હું પૂગ અનુભવ પછી જોઈ ચક્રો છું કે હવે એવો
વખત આવ્યો છે કે ખેડૂતે પોતાનો ઉદ્ધાર પોતાને હાથે જ
કરી લેવો, જોઈએ

પટેલો કેના હોવા જોઈએ ?

બાળે અઢી મહિને કલેક્ટર સાહેબે આપણા તાલુ
કામા ગઈ કાલે પહેલી વાર પગ મૂક્યો છે આટલા દિવસ
આપણા ને આપણા જ લોકોને હાથે ચલાવ્યું પણ તો
ત્યારે અઢી મહિના હાથપગ જોડીને બેસી ગયા ત્યાં
આ મોઝા અમલદારોને ઉપરથી કહેણ આવ્યું કે હવે હવે
ખાલી હોડો ને ત્યા જાઓ જઈને જાઓ કે ખારડોશીમાં
આમ કેમ છે ? ત્યાં શું ચાલે છે ? ત્યારે આજે બે દિવસ
થયા કલેક્ટર સાહેબ તાલુકામાં ફરે છે કમિશનર માહેબે
પણ સુરત આવીને મુકામ નાખ્યો છે કાગળ ? કારણ
મરમરો હવે ખગર પડી કે કંઈક છે, આ ખેડૂતો દર્શન
કરવા જવા લાગે છે આપણે સમજતા દતા એવા નહિ
પણ જોવા લાયક લાગે છે, તેથી કલેક્ટર સાહેબ આવ્યા
હો આવીને તેમણે તલાકીઓને બેગા કર્યા તેમની પામે
નકશા ચિતરાવ્યા છે ગામેગામની જમીનના લાગ પાડગ
છે કેની જમીનના ફેટલા નજર બેગા મૂકી મૂકીને દર્શાવ
કરીએ તો લેનારા મળે એ તપાસે છે ! બને તપાસો ત્યાં
આ રાજ્યના અમલ પછી કોઈ દિવસ કોઈ ખેડૂત સામે નોટિસ
સરખી દાદવી ન પડેલી ત્યાં એ જ ખેડૂતોની જમીનો દરાગ
કર્તા વગર પૈસો વસૂલ ન થાય એવો સરમરને માથે વખત

આવ્યો. એ તો નેવનાં પાણી મોઝે ચઢ્યા. તેથી જ કલેક્ટર સાહેબ આવ્યા છે ને ફરે છે. રાતના નવ વાગે સરબોણ ગયા હતા. ત્યાનો પટેલ બદાહુર માણસ. તેણે સાહેબને મળાવાની દીધુ કે ‘મહેસૂલ નથી ભર્યું, ખીંટના માર્યા નથી ભર્યું એમ નહિ પણ મરકારે અન્યાય કર્યો છે તેથી. સેટલમેન્ટ અમલદારે કરવી જોઈએ તેવી તપાસ કરી નથી, ગામે ગામ ફરવું જોઈએ તે પ્રમાણે કર્યા નથી, મહેસૂલની આકણી કરવા આવનાર છે એવા કોઈને ખબર પણ આપ્યા નથી, અને ઘણાં ગામે તે ગયા પણ નથી. લોકોને ફરી ખબર આપ્યા મિવાય કાંઈએ જાણ્યું પણ નહિ ને ટિપોટ્ કરી મોકલ્યો તેના ઉપર તેના ઉપરીએ પણ કશી જ તપાસ કર્યા સિવાય એક જોડે મહેસૂલ વધરાવી દીધું. આવા અન્યાય કેમ સાખીએ ?’ હું આ પટેલને ધન્યવાદ આપું છું. પોનો જે ગામના મુખી છે, મોટા છે, આગેવાન છે તે એવા જ જોઈએ જે મરગારને અને તેના અમલદારોને સાચી વાત હિંમતથી કહે ત્યાં જ કલેક્ટર, કમિશનર, મરમગ પણ ખેડૂતની મર્યાદા રાખના શીખશે આપણે ખેડૂત, ધરતી ફાડી પગસેવો પાડીને ધનધાન્ય વેદા કરનારા ખેડૂત એ અત્યંત માણસ છે તેને પોતાનું સ્વમાન તો હોવું જ જોઈએ કૃષિ અમલદારના તેજમા કે તેની છાયામાં તણાવને તે ખોટી વાત ન કરે તેણે દરેક પોલને, દરેક આગેવાનને સીધી વાત કહેતા શીખવવું જોઈએ. આપણે ઉદ્ધતાઈ ન રાખીએ પણ ૩૭ હોડી માથુ સીધું બોલતા તો રાખીએ જ

‘વાસણે જોડાં ઉપાડીને ચેટ લેરો !

તમે શું કરવા કરો ? તમારું શું લઈ જશે ? તમાગ હો તમાર્ગ ધન્યગ જમીન મગનને લૂગી જવા દો.

અખતરો કરી જોવા તો ઘો. સરકારને જે ભ્રમ છે કે જમીનો
 કરશુ, પાચ પચાસની જમીનો ખાલસા કરી દરાજીમાં
 મૂકશુ એટલે ખેડૂનો ભાંગી જશે એ સરકારનો ભ્રમ ભાગવા
 જો એ નવા જમીની અમલદારો તમારે ત્યાં જમીનો માડુ
 નીચ્યા છે, આજકાલમાં આવી પહોંચશે આવવા ઘો તમને
 જોવા મળશે કે આપણા જ લોહીના આપણા પોલીસ
 લોકો પાસે તમારા જ ભાઈઓને હાથે સરખાર દેવા કેવા
 કામો શ્રાવી શકે છે મે સરભોજીમાં મેલુ કે વરવાડ
 પાસે ૨૦૦ ઘેટા હોય તો તેને પણ તેમના ઉપર રહેવાળા
 મઠે પોતાના માણસ કે સગાઓને મૂકવા પડે છે ને એના
 હાથમાં લાકડી કે વાસી દેવી પડે છે, પણ આ સરકારના
 તત્તમા તો તાલુકાના તમે ૮૮,૦૦૦ ઘેટા ઉપર ગામેગામમાં
 ત્યાના જ બખમે ઘેટા ચૂગીને સાચવવા મૂક્યા, તે ઉપર
 મામલતદાર મૂક્યો કે આ બધાને સાચવે. હવે અહીં મહિના
 સુધી તમે અંચ જીડીને બેસી મવા ને પેસો ન આપ્યો
 ત્યારે બીજા એ મૂક્યા તેમને અહીંએ આવો તમે પણ આવે
 ને તમારા જ હિંદુસ્તાનના ગુજરાતના તમારા જ જિલ્લાના
 ભાઈઓનાં ઘરોમાં પેસો ને તેમના વાસણુ ગોદડાં ઉપાડો
 ને પેટ ભરો અમે તમારા ઉપર રાપ કરવાના નથી,
 તમારાથી કરવાના નથી પણ અમને તમારા ઉપર દયા
 છૂટવાની છે.

રામ નામની ધૂન મચાવો

તમે તો જાણો કર મેલીને, જાણો દિમાગ મણીને
 પ્રતિજ્ઞા લીધી છે દોર લઈ જાય, તાગા કમાડ તોડે, ચોડો
 સરસામાન લઈ જાય તેથી શુ ? રાગચાળો આવે છે
 ને દોર મરી નથી જતા ? આ તો આપણે સ્વેચ્છાપૂર્વક

મને લાઇ જવાં દેવાં છે. એ બંધાથી તેમને શું મળે છે ? નેહએ તો ખરા. આપણે તો કહીએ કે જલે આવો, તાળાં બાગો, ઘરબાર ફાટો, નળીઆં ઉખાટો, લૂંટી જાઓ, અમારે હાથે એક કમડી પણ મળવાની નથી. દેશમાં લાખો માણસો હાંથે કરીને રાજી થઇને સરકારને મદદ કરે છે તેથી તો આ રાજી ચાલે છે. તે ન કરે તો પટ્ટીમાં યાત્રી જશે. આપણે આ કામમાં એકવાર ઉવડનો દિમાગ કરી લેવો. તેથી જેટલી વીને તેટલી ખુશીથી દસતે મોઢે સદન કરવા નીકળ્યા છીએ. તાલુકામાંથી કોઇ આજે કટાણું મેં ન કરે ને વીલે મોઢે જવાન ન દે. જપ્તીઓવાળા આવે ત્યારે કહેવું કે આવો ને તમારે હાથે લૂટો; આપણે તો તે વખતે બહેનો બાઇઓ હોકરાં મળીને ફળીઆ વચ્ચે બેસીને બજનમંડળી માંડવી છે ને રામજીના નામની ધૂન મચાવવી છે, માટે કોઇ ન કરો.

લડતની તાલીમ એ ખરું ધન

એક ઇશ્વર સિવાય બીજા કોઇનો ડર ન રાખો. જમીનદારો તમારાં ફેટલાં દોર લઇ જશે ? તમારાં ઘોડાં દોર માટે એ અમલદાર આવશે. ૫-૭ તલાકીઓનું ટોળું સાથે રાખશે. એક તલાકી પાટી પકડશે, બીજો વાછડી પકડશે. ફેટલું લઇ જશે ? મુજરાતની રેલમાં વડોદરા જેવું રાજ-ધાનીનું શહેર ચમ્પાર વાંસપુર પાણીમાં ડૂબેલું રહ્યું તેમાં હજારો દોર તથાયાં. ગામડાંમાંથી મુઝદાં તથાતાં આવે. એ દરેકો તમારામાંથી જેણે જોયાં છે તે સમજી શકશે કે લેનારો તે એક જ છે જે રાખનો રાખ છે. માણસ શું લેશે ? ને લેનારો પણ એ જ છે. એણે જ્યાં સુધી એક સ્ત્રીજ આપણી કરી રાખી છે ત્યાં સુધી રાખ શું

લેશે ? અને એને ત્યાં જે દિનસે આપણે નસીમેથી ઊતરી તે દિવસે તે જવાની જ છે, તેને કાણુ રાખી શકવાનું છે ? માટે તમે નિર્ભય રહો. તૂટીજવા ઘોં આપણે એક પણ ચીજ હાથેથી ઉપાડીને નથી દેવી સરકાર હવે હથિયાર અજમાવે તો તમને પૂરેપૂરો લાભ જ થવાનો છે અત્યારે સરકાર થંચ નીમી રૂડો કરે તો ખરી લડતની તાક્ષીય મેળવવાની— એ ખરું ધન મેળવવાની તક તમને ક્યાંથી મળે ? માટે આ તો ઘેર બેઠાં ગગાજી આવ્યાં છે લક્ષ્મી ચાંદો કરવા આવી છે એ સમજો. લાખ રૂપિયા તો પેદાએ કરશે ને ખાશે, પણ અત્યારે માથુસને શોમે એવી લડત લડીને જે નામના મેળવશે ને જે દિ મતનો વારસો મુકી જશે તે તક બીજી વાર નહિ મળે. તમે વરસોવરસ કપાસ પકવવા માગો છો તેને સારુ એક બે મથુ કપાસિયા બગાડો જ છોને ? માટીમાં બે મથુ કપાસિયા કે ધણ નાખો છો એ ત્યાં બડીને ફાંટી જાય છે પણ પગિણામે ખોવા તે કરતાં મોગણાં કપાસ કપાસિયા નીપજે છે ને ધણ ના ટગસા થાય છે એમાં ખોવાપણુ છે જ નહિ માટે શુભાનો એમાંથી એટલી દોલત આવી પડશે કે યાદ પણ નહિ રહે કે આટલું ખોયું હતું જેનામા દિ મત નથી, ઇજગત આગરને સારુ આવડ નથી તેણે મેળવ્યું તો મેં શું ને ન મેળવ્યું તો મેં શું ? તેમ જ્યાં મુખી ખેત પાગલો રાકડો છે, સગર દરબારમાં તેની ઇજગત નહિ, આગર નહિ ત્યાં મુખી એને જીવવા લાયક કેમ રહેવાય ? માટે એરી આગર ફેરવી નાખો એ સિધ્ધો બદનો એટલે પછી કરોડો મળ્યા મમજાને પછી તમને કાંઈ નહિ મળે આગર ફેરી જતાવરો તો તમારી પ્રજાનું ફેરી કાંઈ નામ નહિ લે માટે તમારી પ્રજાને માટે આ ખરો વારસો મુકી જાઓ લાખ રૂપિયા મુકી

જશે. ને તેની આખરૂ આવી જ'દશે તો એથી તેનું શું બહુ થવાનું ? એવો રાંકડો ખેડૂત હીકરો મૂકી જવા કરતાં પેદા ન કરે એ સાડુ પણ જો તમે વારસામાં એક પણ પૈસો નહિ મૂક્યો હોય અને છતાં એને હિંમત અને માન શીખવ્યાં હશે તો એ ગમે ત્યાં ધરતી ફાડીને માનપૂર્વક પોતાનો રોટલો પેદા કરી લેશે. એના હાથપગ સાગ્ન હશે ને જીભનો સાચો હશે એટલે એ પોતાનું કરી લેશે. માટે તમારામાં સત્યને માટે દુઃખ ખમવાની શક્તિ આવે ને જે પ્રતિજ્ઞા ધન્યરને હાજર બણીને તમે બધાએ લીધી છે તે ડહાં સુધી પાળવાનું પ્રભુ સામર્થ્ય આપે એવી બાઈ બહેનો સૌ રાતદિવસ માર્યના કરજો. રાતદિવસ સ્મરણ કરજો કે અમારી ઇજ્જત આખરૂ કાયમ રાખજો અને હિંદુસ્તાનમાં એ ઇજ્જત આખરૂ સાચવીને આ પ્રતિજ્ઞામાં અમને પાર ઉતારજો.

*

* *

વ્યાખ્યાન ૭ સું

લેસોની જમી

[આફ્રિકા ઇસરોવીમાં તા. ૨૬-૪-૨૮ ને રોજ જમીનદારોએ ધાક પાડી અને પાદરેથી ૧૩ લેસો હાંકી જવા ઉપરાંત ૧૫ ખાલસા નોટિસો આપી, એ જ સાંજે તેમના ઉત્સવમાં ભાગ લેતાં આગેરૂં બાવલુ.]

ભાઈઓ અને બહેનો,

તમે આજે તમારા ગામમાં જે બનાવ બન્યો છે તેને ટૂંકી રીતે વધાવો છો તે જોવા જ હું અત્યારે આગ્યો છું.

તમને જમીનો ખાસ કરવાની નોટિસો આપવામાં આવી છે એ સાબળી હું થયો રાજ થયો છું, અને તે માટે આ ગામને ૫૫૬ રૂવામાં આગ્રહુ તેથી હું વિશેષ ખુશ થયો છું કાગણકે આ ગામ બહાદુર માણનોથી ભરેલું છે એ હું જાણતો હતો આ ગામના પાદરેથી ૧૩ દોર દાંડી ગયા એ પણ મેં આજ્ઞા હું હું તો તમારા ગામ વિશે નિર્ભય છું. મને ખબર છે કે આગ્રહુ ગામ લુટાય, ખેડાન-મેડાન થઈ જાય તો પણ આ ગામના લાકડાં અને બહેનો એ પણ દરેકે મોટે મદન હશે એ એવા છે મને મોંથી પડેલો તમારા ગામનો વિશ્વાસ આપ્યો હતો, જોકે હવે તો બાગડોલી તાનુખના એકેએક ગામ વિશે હું નિશ્ચિત છું મેં તો આપણા સ્વયં સેવકોને હવે અમદાવાદની પાછળ દોડાદોડી કરવાનું પણ હોડી દેવાની સમાજ આપી છે તેમને ગમે તે ગામમાં કાળો રાત્રે કે ખરે બપોરે જ્યારે જરૂર હોય ત્યારે જવા દો. માત્ર પણ ઘડીએ લોકો તેમના ગ્રામત માટે તૈયાર જ છે એ જાનતની મને ખાતરી છે.

હોલેકટર તપાસ કરના નથી આવ્યા

એ હજી સાહેબને આપણો વિશ્વાસ આપ્યો છે એમ નેમલો જાહેર નું છે, એમ તેમણે આ ઉપરથી માન્યુ એની માગથી તે કેવળ કલ્પના જ થઈ રહી તેઓ સાહેબ ૧૬ ની તારીખે તાત્કાલિક પહેલવહેલા આવ્યા હું દિલગીર છું કે તેમને સમુદાયની હવા હોડી આવવું પડ્યું. પણ તેમાં મારો દોષ નથી, હું કામને દુબી કરવા કન્નજો નથી તેમણે અને સરકારે માની લીધું હવે બાગડોલીના નિર્માય લોકો દમ્ને નહિ અને ભડાભડ પેસા બરી દેશે અદીથી એવા જ રિપોર્ટો તેમને જતા રહ્યા હશે તે પછી તેમણે

માની લીધું કે ત્યાં જવાની શી જરૂર છે ? હવે બે મહિના પછી તેમની આંખ બિગડી છે કે આ લોકો તો મુઠાકાત લેવા જેવા લાગે છે. સરકારે પણ ઉપરથી લખ્યું હશે એટલે કલેક્ટર સાહેબ આવ્યા.

તે આવ્યા છે પણ કંઈ અહીંની સ્થિતિની તપાસ કરવા નથી આવ્યા, પ્રશ્ન કહે છે તે સાચું છે કે ખોટું તે બાણી લેવાં માટે નથી આવ્યા, પણ એ તો તમારી પાસેથી પૈસા વસૂલ કેમ નથી ચલાવે અને તે વસૂલ કરવા હવે કેવી ગોઠવણ કરવી એની વેતરણ કરવા આવ્યા છે.

આવતાં જ અપશુકન !

પરંતુ જેવા બળ્યા કળ્યા તેઓ સાહેબ બારડોલીના સ્ટેશને ઊતર્યા તેવા જ તેમને અપશુકન થયાં. એક મોટર-વાળો જેણે પોતાની ગાડી આગ્રમને આપેલી હતી અને જેમાં આગ્રમનો માણસ પણ બેઠો હતો તેની પાસે કલેક્ટર સાહેબ માટે મોટર માગવામાં આવી. મોટરવાળાએ ના પાડી. તેની પાસે લાઇસન્સ માગવામાં આવ્યું, અને તે હાજર નહોતું તેથી બિલ્લો લઈ લેવામાં આવ્યો. ગરમ તાપમાં ઊતરેલો આવો મોટો અમલદાર એક નાચિજ મોટરવાળાની ઉદ્વેગતાથી સહન કરી શકે ? આ તાલુકાના કંઠા લોકો એટલી દિંમત શીખી ગયા હશે એવું તેમણે ક્યાંથી ધારેલું હોય ? પણ લોકો તો દિંમતની સાથે સંખ્યતા પણ શીખેલા હતા એટલે મોટરવાળાએ કંઈ પણ બોલ્યા વગર પોતાનો બિલ્લો સોંપી દીધો. તેણે વચનભંગ પસંદ ન કરી બિલ્લો આપી જઈ પોતાના ધધાને શોભાવ્યો છે, અને તે માટે હું તેને ધન્યવાદ આપું છું. બિલ્લાના હાકિમને નિમિત્તે એક પ્રજાના માણસ પાસે વચનભંગ કરાવવાની

કાશીય કરવામાં આવે એ અસોસની વાત છે. બિલકુલ, તેમણે તો કહેવું જોઈતું હતું કે 'પ્રુઃ કલેક્ટરને નામે તારી ગાદી માગવા છતાં તે વચનભંગ ન કરવાની દિગત કરી તે માટે તને ધન્ય છે, આવી પ્રજા પર રાજ્ય કરવાને હું મગફર છું.' બીજી મોટર મને લેવા નવસારી આવી હતી. તે ફાજદારે મંગાવી અને તે પણ ન જમ, ચકી. આથી તેનું પશુ લાઇસન્સ ગઢ કરવામાં આશું. એમ આખા સરમોજી વિભાગના લોકોને અમલમાં ઉતારવામાં આવ્યા છે. પશુ તેઓએ હવે બે વરસ મોટરની સમવડ બોમબ્યા પછી પોતાની ગાસ્ટીઓ આધુ કરી દીધી છે. તેમને હું મુખારકબાદી આપુ છું. સરકારની મહેરબાની પર જો બેઠો આધાર રાખે તો તેઓ ખાંગળા જ બની જાય. બેઠાના પગ સાબૂત હોવા જોઈએ.

જેની આશા તેના જ રોષ

છવટે સાહેબને કોટાની મોટર મળી અને તેમાં બેસી તેઓ રાતના નવ વાગે સરમોજી જઈ આવ્યા. હું દાગર હોત તો મારી સાથે બંધાયેલી મોટર છૂટી કરી ખુશીથી આપત. પણ જિલ્લાના હાકિમ મધ્ય કાંઈને સત્તાના તોરમાં બનીતી શીખવે એ મને ખટકે છે. જે પ્રજા ઇન્સાફ લેવાને માટે આટલું વેડવા તૈયાર થઈ છે તેની સાથે આશું વર્તન ! અને તે પણ એટલે જોવા માણસને નિમિત્તે જેના મોં મામે લોકો 'આ સાહેબ આવ્યા છે તે કંઈક ઇન્સાફ આપશે' એવી આશા સાથે જુએ !

પરંતુ તેમને રોષ પણ થાય કારણ તેમણે તેમને એટલા દિગતવાળા કસ્ટોર્સ જ નહોતા. જેથી ફેલ્ડઆરીએ પણ તમે તેવા ક્યાં દેખાતા હતા કે, પણ હવે તમારામાં જે, વસ્તુ

રૂપી હતી તે જગત થઈ છે, તમાગમા ગદેના તલુખાને
મે ૬૬ મારીને ચેનાઓ છે

રામમાં ને રામમાં કલેક્ટર સાહેબ ગતના નવ વાગે
મગ્ગોણુ જઈ પહોંચ્યા ત્યા જઈ પોતને ઓચિતો
બોલાવ્યો, તો તેણે તો ધડાધડ જવાબ આપ્યા 'મહેસૂલ
ભર્યું?' એમ પૂછના કહ્યું કે 'મનામીની છૂટ મળી છે
તેથી તે જરી દીધુ છે, ખાતાનું નથી ભર્યું છ-સાફ
કરો તો જરી દઈએ આ નીસ વરસનું કુખ રેવત હિપર
નાખો છો તેની માફ હાલ તો સાબળો ઢાંધ જગાએથી
તો ન્યાય મગશે કે નહિ? આવડી મોગી જૂલો થઈ છે તે
ઢાંધક તો નોરો કે નહિ?' તેણે તો મરબોણુ પરગણાનો
ઠેવી રીતે ધીમે ધીમે નાથ થઈ રહ્યો છે એનો આખો
ધતિદાસ સભળાવ્યો તેણે હેવટ કહ્યું કે 'છ-સાફ આપો તો
અમારે કંઈ પૈસા અટકાવવા નથી' ત્યારે કરેન્ડર સાહેબ કહે
છે કે 'કુ ખી થગો-યાદ રાખજો' પટેલે કહ્યું કે 'કુ ખ
પડવામા હવે અમારે શું બાકી છે? અમારે તો ખૂંડ્યા પગ
બે વાંસ પશુ એ કરતા સરખારમા અહીની વસ્તુસ્થિતિ
કેમ ન જણાવો?' તો કહે કે 'મગકાર માનતી નથી'
પટેલે મક્કમતાથી કહ્યું કે 'ત્યારે તો હવે નિરુપાય જે યત્નાતુ
હોય તે લહે થાય.'

દોઢ દિવસનો અનુભવ

સરબોણુથી કલેક્ટર સાહેબ સુરત પાછા વળ્યા ખીજે
દિવસે થોડી વાર વાલોડ જઈ આવ્યા અને માગના મદી
આવી સુરત રવાના થયા આમ દોઢ દહાડો તેઓ સાહેબ
તાનુમાર્માં રહી ગયા તેમા ઢાંધ આવેવાનોને બોલાવીને
મત્તા હશે તેમના હાથ નીચેના અમનદારો પાસુ મળ્યા

દગે, એટલા પરથી ચોતાને તાનુમનો જે અનુભવ થયો તે તેમણે મુરત બધ ' ટાઇમ્સ ઝેન્ડા ઇન્ડિયા ' ના પ્રતિ-
નિધિને મુલાકાત આપી હતા-યો તેમા તેઓ સાહેબે
જ્યુલિયુ કે બારટોલો તાનુમના લોકોમાં બધા ખેડૂતો
પૈસા ભરવા ખુશી છે પણ એમને મારી નાખવાનો અને
દેવતા મૂકવાનો ડર છે તેથી ભરતા નથી. તેથી દરેક
ગામેગામ પૂણુ છુ કે કોઈને તેના બચ હોય તો મને કહો.
કોઈને રૂપિયા ભરવા દોય અને ડર લાગનો હોય તો મારી
પાસે આવો, હું મામલનદાગને ત્યાં તમારી સાથે આવીશ
અને કોઈ તમારા પર ધા કગવા આવમે તો તેને પહેલા
મારા માથા પર ધા કગવા કહીશ. હું કાયરોને લખને લડવા
નીકળ્યો નથી હું તો સરદારનો ડર છોડી બહાદુર બન્યા
છે તેમની સાથે બોલો ગદીને લડવા માશું છુ હું તો
ખેડૂતોને કહુ છુ કે જો લુલ્લમ થયો છે એમ લાગે તો
નિડર બનીને પૈમા ભગવાની ના કહો, પણ જો કોઈને
એમ લાગતુ હોય કે વધારો થયો છે તેમાં ન્યાય છે તો
ખુશીથી બગી દો. જોને ડર દો તેનું હું ગફલ કરીશ.
મને તેના ઉપર ક્યા છૂટકે કે આપનાર અને લેનાર તો
અંધર છે, તેનો વિશ્વાસ છોડી તેણે મગકાગનો વિશ્વાસ કર્યો

નાનજતના બદોબસ્ત

બાકી નાનજતના કે મહારાજના બદોબસ્ત તો આપણે
જરૂર કરીએ. આપણામાના નજગાને ટેકા આપવો એ
જરૂરનું છે દરેકદર સાહેબ તેમની મુલાકાતમાં સામાજિક
બદોબસ્તની ફરિયાદ કરે છે પણ તેમને પૂણુ છુ કે
તમારું સિવિલ સર્વિસનું જૂથ પીગુ છુ છે' એક
સભ્યની બુલ થઈ હોય તો મેં બધા સાથે અળા તેને

જાવરો છો કે નહિ? તો ખેડૂત પોતાની ન્યાયની
 સહત ખાતર પોતાના જોઈએવત ક્રમ ન કરે? હું
 ખેડૂતોને સલાહ આપું છું કે તમે નાતખતનાં બંધા-
 રણ જરૂર કરો. પણ લોકો મારી નાંખવાની ને આગ
 મૂકવાની ધમકી આપે છ એવી ઉપજાવેલી વાતો ન કરો.
 (સભામાંથી અવાજો—ખનાવટી વાત, ખનાવટી વાત)
 તદ્દન ખનાવટી ન પણ હોય. કોઈએ તાલુકામાંથી એવી
 વાત ઉઠાડી હોય. અમલદારોએ કહી હોય એ સંભવિત
 છે. અંગ્રેજો પોતે આવી વાતો જોડી કાઢે તેવા નથી હોતા.
 આપણા લોકો સાહેબો પાસે જાય છે ત્યારે દિલમાં ન
 હોય તેવું બે બોલી આવે છે એ હું જાણું છું. સાહેબ કેવી
 રીતે રાજ્ય યશે તે શોધે છે અને જોડી વાતો કરે છે;
 તેથી તો હું સલાહ આપતો આવ્યો છું કે તેમની પાસે
 જવું અને તેમના તેજમાં અંજનું તે કરતાં તેમની પાસે
 જાઓ જ નહિ. હું આ તાલુકાની રગ એળખી ગયો છું.
 અહીં જે ઘોડે ચડવાનો પ્રયત્ન કરનારા થોડા માણસો
 છે. સરકાર હવે માને તો થે સુરક્ષિત રહેવાય અને લોકને
 કચડે તો પણ બચી જવાય એવી પેરવીમાં તેઓ રહે છે.
 તેઓ તો ત્યાં જશે ત્યારે તેનું બોલશે અને આપણી પાસે
 આપણું બોલશે, પણ આપણું તપ સાચું હશે અને
 આપણી ખુવાર થવાની તૈયારી વિષે તેમને ખાતરી
 થશે એટલે તે આપણી સાથે થવાના જ છે.

સરકારના મનની ઈચ્છા

કલેક્ટર સાહેબ ઉપરની મુલાકાત આપીને બીજો જ
 દિવસે પાછા વળ્યા. એક દિવસ પછી તરત પોલિસ
 સુપરિન્ટેન્ડન્ટ આવ્યા, વધારાની પોલિસ આવી, ઘોડેચારો

આ-આ, બદ્ધગળાઓ આ-આ, એ બધું અર્થસૂચક છે. એમની ધૃત્તિ રૂઢ જાય ને અમાગમાથી પાચ પદને લઈ જાય એ અસંભવિત નથી. એક બેને પકડી જાય તો એ આપણને ડર નથી અને જમને બધાને લઈ જાય તો પણ ચિંતા નથી તે દિવસે તો તમે બધા મોટી ઉભણી છો. (સલામાથી એ-ભાઈ “અમે પણ આપની સાથે જ આવીએ તો ?” સાથે આવવાની ઠાક જગ નથી સૌ સૌની જગા સાચવી ગ્હે એ જ ચોખ્ખું છે મેં જે માર્ગ તમને બતાવ્યો છે તેથી કાંઈ ખસશે નહિ તેનો ઉદ્ધ તમને ડરાવી દેવાની દેવાનો છે, તમારી જમીન ખાલસા કરીને કે ધરમાર લૂંટીને કે દોઢ દાંડી જઈને રૂપિયા મેળવવા એ તેનો ઉદ્દેશ નથી

૧૩ બેંસોના ભોગ

અહીંથી આજે ૧૩ દોર દાંડી ગયા છે દાંડી જવા લો. કાચદાનુ નામ પણ સાચવ્યું નથી. નહિ તો નામનું પણ પચાતનામું કરવું પડે, ધણીને પહોંચ આપવી પડે. ગામને પાદેથી માલિગાની તપાસ સરખી ક્યાં સિવાય લઈ ગયા કાચદો એ પ્રજા માટે છે સરમારે એને કાંઈ દિવસ બંધનમાં ગણ્યો નથી તે નમ્ર સ્વરૂપનાં આપણે ભેગાં બીએ. હું તો કહું છું કે તાનુદામાથી ત્યાંથી લઈ જવા દોષત્યાથી દોર લઈ જાઓ અને તેનો નીસાઓ લો. જેના દોર આજે ગયા છે તેને કહેએ કે તમે આજે મોટું પુણ્યમર્ષ કર્યું છે બેંસોનો મહાન યજ્ઞ ચાલી રહ્યો છે તેમાં તમે બલિદાન આપ્યું છે. એ પુણ્યનું ફળ હવે તમને જરૂર આપશે તેમના કુટુંબને કહેજો કે આ બલિદાન દસતે મેએ આપે. તેમના બલિદાને ધી દુધ

તમારામાંથી વહેંચી પહેંચાડી ખાઓ, કારણ કે આ
મહત્ત સાથે ત્યાં સુધી આપણી સાની મિલકત મજિપારો
મણવાની છે. તાવ આવે ને કડવી દવા પી જઈએ છીએ
તેમ આ કડવો મૂંટડો પણ ઉતારી જાઓ એવી બેસોના.
માલિકને મારી સજાદ છે. રાગ આવ્યો હતો ને મરી ગયા
એમ જ માનજો. ખેડૂતને કું શીખવું છું કે મોદ માયા
છોડો, પણ સરકારને પૈસા ઉપજવતાં કેટલી કેટલી વીતે
છે તે જોજો. એને આખરે પસ્તાવું પડવાનું છે. એ
બેસોની બાકી પૈસી આકસો દળાર રૂપિયાનાં દોર માલિકની
પૂરી તપામ કયાં સિવાય કંઈ તો ગયા પણ દાંધ
અહીં ધરાક નથી મળવાના એ તે જાણે. પછી શુરત
કંઈ જશે. ત્યાં પણ ધરાક ન મળે અને ખેડૂતનું નાશકને
પ્રકાશ કરશે અને પોતાને પે મળશે નહિ. આખરે ખાટકીને
આપવા જશે. પણ તેને જો ખજાર પડશે તો તે પણ ન
રાખે કારણ કે આ કામ ખાટકીથી પણ ખોટું છે. છેવટે
મહે સરકાર પોતે જ તેનાં ચામડાં ઉતારી વેચે. પણ એવાં
ચામડાં પણ ચામડીઆ લોકો જમીનીનાં છે એમ જાણીએ
તો રાખવાના નથી.

આ તો તદ્દન નજીવી વસ્તુ છે. ગુજરાતમાં જગમગ
કરેલાં હતાં ત્યારે સેંકડો દોર તથાક ગયાં હતાં. પોતાનાં
જીવ જેવાં વહાલાં દોર નજર સામે તથાક જતાં લોકોને
જોઈ રહેવું પડેલું. માણસો પણ જાળખણાં સહિત
માર માર ને પાંચ પાંચ દિવસ ઝાડ ઉપર રહ્યાં હતાં.
તેની પાસે આપણો બોગ તો કંઈ નથી. જેમનાં દોર
ગયાં હોય તેઓ આજે દસતે ચહેરે જલિદાન આપો,
સાકર વહેંચો તેમજો કંઈ જ ખોય નથી. મહા ધર્મલાભ જ
કર્યો છે.

લામ મૂકા તેને લોહને પણ લોહા ડરવાને બદને હસશે જ
બને તેઓ પોતે જ અહીં કંઈ કામ નથી એમ જોઈ નાસી
જશે પોલિસને માટે કંઈ જ કામ ન નીકળે, લખોટીએ
ભીને તેમને દહાડો કાઢવો પડે એવા રીતે તમે વર્તો
પોલિસ તો કાના ઉપર મૂકવાની હોય ? જેઓ ગાડા બને,
જેઓ ગુના કરે તેમના પર પણ જે સત્યાગ્રહની લડત લડ
તેના પર પોલિસ દોષ સુ ? જમ્તી કરેલો માલ શરી
વચ્ચે પડ્યો હશે તો નાનું બાળક પણ તેને અડકરો
નહિ તેને સાચવવા માટે સરકારને પોનિમ લાવવી પડે
તો ધૂળ પડી આપણા સત્યાગ્રહમાં

જમ્તીનું કામ ચાલતું હોય ત્યાં કોઈએ જવાની
જરૂર નથી પોલિસ પાસે ન જવું. કોઈ તેની મશ્કરી ન
જરૂર ખુદ કંતેકટર આવે તો ચે સબ્યના સાચવીને તેને
મીથો જવાળા આપવો આ તાનુકામાં મારામારી ચાલ
કે કોઈ દેવતા મૂકે એ કપનાથી અને નવાઈ લાગે છે છતાં
એ આજ પણ અત્યારે તો રાહન કરી લો એવું વર્તન રાખો
કે પોલિસને શરમાઈને પાછા જવું પડે આ લાઈએ અહીં
બેમીને લાગે છે તેઓ તો આજ દશ વરસથી મારી સાથે રહેતા
આવ્યા છે તેઓ માફી આપતો કે જ્યાં કુ હોઈ ત્યાં અમલદારોને
ફરિયાદ કરવાનું કાગળ નહિ ગ્રહે કોઈને ખોરાક મળ
વાની અડચણ હોય તો પણ હું મારી પામે બોલાવી
ખવડાવું પરમ નિવસે જ એક લાઈ અને પૂછવા આ યા
કે એક વધારાની પોલિસ સાથે કારકૂન આવ્યા છે તે
અમારો સગો છે, તેને કિતારો અપાય કે કેમ ? મેં તેને
તરત કહ્યું, કિતારો જરૂર આપો, સગો ન હોય તો પણ
આતિથ્ય એ તો આપણો ધર્મ છે. જે આપણે મહેમાન
ગીરીનો ધર્મ બૂલીએ તો તો ખેડૂત મટીએ જમ્તી કરવા

વ્યાખ્યાન ૮ મું

રવિશંકર જ્વેલમાં

[સરકારી સામાન બરીને ગાણં લઈ જતા ગાડાવાળાને હતારી પાડવાના સરકારી કામમાં દખલ કર્યાના શુનાસર તપસ્વી રવિશંકરને ૫ મહિના અને ૧૦ દિવસની જેલ મળી તે પ્રસંગ બેનવવા સરવો-લ્લમાં તા. ૪-૫-૨૮ ની સાંજે યોદી સમા થઈ હતી ત્યાં આપેલું લાપ્સ.]

ભાઈઓ અને બહેનો,

સરવોલ્લ વિભાગના વિભાગપતિ થી. રવિશંકર આજે તમારે માટે ૫ મહિના અને ૧૦ દિવસની તપશ્ચર્યા કરવા સરકારને ત્યાં ગયા છે.

તમે તો હવે થી. રવિશંકરને પૂરી રીતે પિછાનો છે, એટલે કેવો તપસ્વી પુરુષ તમારે માટે જેલ ગયો છે તે મારે સમજાવવાનું ન હોય. જ્યારે આ લડતને અંગે પહેલ વહેલો હું અહીં આઓ ત્યારે ડાક્ટર સાહેબે મને કહ્યું હતું કે, તમારા સાથીઓમાંના સારામાં સારો કાર્યકર્તા અહીંને માટે આપો તો જ આ પરમણું સાચવી શકાય. મેં એમને કહેલું કે 'આપણામાં આત્મવિશ્વાસ હશે ને આપણે ખરી નિઃસ્વાર્થ લોકસેવા કરવા નીકળ્યા હોઈશું તો પ્રભુ તો આપણી પાછળ આવવાની જ.' છતાં ડાક્ટરનો આગ્રહ નેમને મેં ભાઈ રવિશંકરને અહીંના કામને સારુ સોંપ્યા.

હું કહી ગયો તેમ હવે તો તમે રવિચંદ્રને કરતાં કરતાં બોલતાં ને કામ કરતાં દિવસો સુધી બેશો છે. પણ બેશો નહોત ને માત્ર મંત્રિદાસમાં જ વાંચ્યું હોત તો તમે જરૂર એને કોઈ કશિ તરીકે જ જાળખત એટલું એવું તપ હવે આ જમાનામાં એટલું ભારેમાં ભારે તપ કરનારો મેં જોયો નથી, ને એટલો સંવત્ર પાળનારો મારી પાસે બીજો કોઈ માણસ નથી. એ ચોક્કસ, માત્ર એ ચાર શબ્દોથી ચોપડી લલેલા પણ એમની શુદ્ધિનો પાર નથી. એમની અમૂલ્ય અખંડ અને નિઃકામ સેવાથી એ તમારા બધા પર ભારે પ્રભાવ પાડી શક્યા ને તમારો આંતરો પ્રેમ સંપાદન કર્યો. તમારી વચ્ચે એ ૨-૨૦ મહિના રહ્યા તે દરમિયાન હું બેઠ શક્યો છું કે ગામેગામ અનેક વેળા પગે ફરીને એકેએક ગામનાં સ્ત્રી પુરુષ બાળક સૌની અતિશય પ્રીતિ તેમજે સંપાદન કરી છે.

સરકારને શું ખુશ્યુ ?

સરકારને આ ખૂબ ખુશ્યું. કારણ, સરકારની મૂળ ગણતરી એવી કે સરબોધને પાડવું સહેલ છે ને સરબોધ તરફ એટલે પછી તાલુકો વડતાં સી વાર ? પણ તેણે બેઠું કે અહીં તો રવિચંદ્ર ઘૂમી રહ્યા. ■ ને સરબોધ તો આખા તાલુકામાં અતિ મક્કમ છે. અહીં તો કોઈ વાતે પગપ્રવેશ-અંગુપ્રવેશ થઈ શકે એવું નથી. ત્યારે જ તેમજે રવિચંદ્રને શોધ્યા. તેમના સરકારી કામમાં કબલ કર્યાં તહોમત મૂક્યું. ખરી રીતે તો સરકારના કામમાં કબલ કર્યાને સારુ કોઈને પૂરવો હોય તો અને પૂરવો બેઠાં એ અધિકાર કોઈનો હોય તો તે મારો ગણાય. રવિચંદ્ર હિપર તો શું તહોમત મૂકે ? એક એવું મૂક્યું કે સરકારી સામાન

ભરીને ગાડાં લઈ જતા ગાડાવાળાને ઉતારી પાડ્યા ને એ રીતે સરકારી કામમાં હરકત કરી, ને ખીજી એ કામ સારું ક્યેરીમાં જઈ સાપરાધ પ્રવેશનો શુનો ક્યો ? હું તો આ તાતુકામાં આવ્યો ત્યારથી ગામેગામ ઢાલા કરું છું કે કોઈ વેળ્યા વગેરે સરકારના આ પાપી કામમાં મદદ ન કરે એવો બહોળસ્ત વેળ્યાઓને આપણી લડત વિષે સમજાવું પાડીને કર્યો જોઈએ અને આ જાસીઓના અને રૈવતને રજાડવાના કામને સારું તાતુકામાં કરતાં ફરેક અમલદારને તેના જો કામમાં બને તેટલી અડચણ નાખવી જોઈએ એ આપણી ફરજ છે એ ફરજ ન બળવીએ તો આપણે મૂર્ખ ફરીએ

- સૌથી વધુ હરકત કરનારો તો હું છું

હું જ અત્યારે સૌથી વધારે સરકારના કામમાં એ જાતની અડચણ નાખી રહ્યો છું એવી અડચણ કંઈ અને એ રીતે સરકારના અન્યાયી કૃત્યમાં લાડી ૧૭ થવા ના પાડવી એ અત્યારે આપણો ધર્મ છે એટલે સરકારી કામને સારું ગાડા ન આપવા એ પણ ધર્મ થયો રવિશંકર ગદાદુર માણસ રહ્યો એટલે સામાન્ય માણસ સરકારી એ રીતમાં જવા હિમત ન કરે પણ એ કરે, ને એણે જ્યારે જોયું કે ગાડીવાળો માલિક પોને પોતાના હામ્નાર નોમને કહેતો હતો કે અત્યા ગાડા પરથી જતરી જા તો પત્રી રવિશંકર પોતે હામ્નારને કહે કે 'ડરીય નહિ, ડર લાગતો હોય તો ન જઈશ, જતરીને આત્યો આવ મારી પાછળ' એમાં કોઈ પણ પ્રામાણિક માણસ શુનો ન ગમજે પણ આ રાજ્યમાં તો પ્રામાણિક માણસો માટે એક જ જગ્યા છે તે જેલમાં વાસ તેથી રવિશંકરે પોતાના વાસ માટે જેલ પસંદ કરી. એને તો જેલમાં આરામ રહેશે

સરકાર એને રાકડો નહિ બનાવી શકે

બહાર તો મહેનત હતી, જેવર્માં બહુ તો મથુ દળવા
આપશે એને એવી જે નવી નથી હું તો એને અગાઉ પણ
એવી જેલમાં મોકલી આપ્યો છું ને મઠી પણ લાવ્યો છું ને
ફરી મોકલ્યો છે ને ફરી ઠાઠી વાવીશ એને મથુ દળવા
દેશે તે તો એ પણ કલાકમાં ફેફા ફેનારો છે મગ્દાર એને
રાકડો નહિ બનાવી શકે એ માણસે તો પેતાના તપથી
નાગપુરના જેવ નીઆખમાથી આમુ પડાવેના, એવો જખરો
એ તપસ્વી છે રવિશંકર ગુનેગાર તો ન જ હોય, એનો
તો ગુનેગારોને ગુનાને રસ્તેથી છોડાવવાનો ને પ્રામાણિક
મનાવવાનો ધર્મો છે

દોડું કામ કરી બતાવો

રવિશંકર બસે ગયા, આપણને એનો ગોખ નથી,
આપણને તો એવું અભિમાન છે કે આવું શુદ્ધ બલિદાન
આપણે ત્યાંથી સૌથી પહેલું અપાયુ હવે એની પાછળ
તો મારો ને તમારો ધર્મ શું એ જ આપણે વિચારવું રહ્યું.
એ ધર્મ એટલો કે જે કામ રવિશંકર પેતાની પાછળ
મૂકી ગયા તેને આપણે તેમના કરતાં દોડું કરી બતાવવું
એટલે કે જમી અમલદારના પરગણામાં રખડી રખડીને
પગ ફરી જાય ને રાતદિવસ આટા મારે પણ એક ચીજ
એના હાથમાં ન આવે

હવે તો કહે છે કે રાતના જણ જણ વાગે બિડીને
નીકળે છે ને ગામડામાં ઘૂસે છે ઘૂસવા છો તમારાં ધગ
ફોડી તાળાં તોડી બારણાં ચીરી પેસવા છો. એવી ધરફોડી
ન કરે ત્યાં સુધી આ રાજ ચોલે નહિ એમ ધર ફોડીને
એમને હાથે ચોરીઓ કરાવીએ ત્યારે આપણે ખરા

બુઝો આ પ્રજનો બાપ !

પોલિમ લાવી, અમદાવાદથી પચાણુ લાવી દોરડા લઇ રાતના વગડામા દોઝ ઝાલવા નીકળે છે ને પોતાને મગમરી માણસોની કાયદેસર મડળી કહેવડાવે છે ! પણ દુનિયા જોશે કે ગેરકાયદે દોળી કે ધાડપાડુઓ બીજા કેવા થતા હો ! આ મરમર ખેડૂનોના મામાપ હોવાનો દાવો કરે છે હું પ્રજને બતાવુ છું કે બુઝો આ પ્રજનો બાપ !

ખેતીવાડી પ્રદર્શનો અને સહકારી મડળીના પ્રપચ

ગુજરાતમાં આ વગસની આખરે અમદાવાદ ખાને ખેતીવાડીનું પ્રદર્શન કમિશનર માહેમની દેખરેખ નીચે કરાવાનું છે, ને બારડોલીના ખેડૂનોનું કષ્ટપાણુ ચાક્ષી રતું છે તેમ ગુજરાતના ખેડૂનોનું કષ્ટપાણુ કરવા મર્મરના સાહેમને બોલાવી એ પ્રદર્શન બોમવામા આવનાર છે પુનામા આવુ જ પ્રદર્શન કર્યું હતુ ત્યા પરદેશી હજ દધિયારો ને ખેતીના ઓગરો ખપાવવાના અને ખેતોને આજવાના ધધા સિવાય બીજુ શુ હતુ એ સૌએ જોયુ કે માટે ખેડૂત માત્ર આ બધા પ્રપચ મમજી જાઓ ને અંખે પાટા બાંધે છે તે છોડી નાખો જેમા મરમરનો સબધ હોય તેવી આવી દરેક ધાંધલમાથી હાથ ધોઇ નાખો, તેમા કોઇ ભાગ ન લો બારડોલીમા કપાસનુ જીન છે તેમા મરમરનો સબધ છે મહકારી મડળી જનાનીને તેની માગત ખેડૂતોના કપાસ વેચાવવાનું એમાં લફડુ છે આજે બારડોલીના ખેડૂતોના પૈસા વસૂલી કરવા ખાતર એ જીન ઉપર મરકારે પોલિસ મેમાડી છે ! આમ જોટલા જોટલા તેના ખાતા છે તે બધા અતે પ્રજને કમાવનારા છે તેમા ખેડૂતોનું ને પ્રજનું કે યાણુ ઉપરટપકે દેખાડે છે પણ છેવટે

તો લોકોના ગળા પર જાથ મૂકવા કર્યા છતાં માટે તમારી આખો ઉધાડો એવા કામ સા માટે કરો કે તમે એની તળે જમને પડે ? હું તમને એ જ શીખવવા માગું છું કે એમ તળે આવ્યા હો ત્યાંથી નીકળી જાઓ.

રેલ્વે શાને સાડ કઠી ?

રેલ્વે કરી તે પણ તમારા ફાયદા સારુ કરી એમ કહે છે અને એ બતાવે તમારા પર વેરો વધારે છે રેલ્વે કરી ત્યારે ખેડૂનાને પૂછ્યું હતું ? એ રેલ્વે તો ઘસકર લાવવા હોય ત્યારે સહેલાઈથી લાવી ચકાવે તમારો ટોટો પીસવો હોય ત્યારે સહેલાઈથી તેમ કરી સમય તેટલા સારુ કરી છે એકે કામ એણે તમારા કલ્યાણની શુદ્ધ દાનતથી કર્યું હોય એમ નથી હા, એવું કામ થતા તમારી થોડી સગવડ સચરાતી હોય તો બલે. પંખા લઈને તેમ થવા દેશે. તમને થોડી સગવડ મળે ને તમે કુખી હો તો ચૂંતતા ફાવે.

સરકારને હવે નગાગની ખીંક લાગવા માડી છે. તમારા ગામેમા હોય નગારા વગાડશે તો એનું રાજ બાધું વળી જવાનું છે આટલી તોપ બદ્દે માવસરકરવાળી સરકાર નગારાથી ને પોતાના કલ્પનાથી ડરે ? એનામા કેટલો બડાટ પેઠો છે ખીજ એ વસ્તુ સલામતે કોન્ટેનર તાનુમમાં આવ્યો ત્યાંથી આડ દસ દિવસ થયા એ વિમાનલુમાં પડ્યો છે એના કાન ઝીંચા થયા છે અને ઘણું છે કે આ લોકો હવે એમ હાયમાં આવે એવું નથી એઓ ખુબાર થવાને તૈયાર થએલા છે ને એમનામાં તોફાન કે જમઠું ન થાય તો બાજી હાયમા

ન આવે તેથી હવે એને તોફાન મારામારી ખુનામરહી ને દેવતાની તાલુકામાં ગંધ આવવા લાગી છે. મરકારને એટલું બહાનું જોઈએ છે.

છકડમાં ન ફસાઓ

એની છકડમાં તમે કોઈ ન ફસાઓ. ટોલ વાંચ્યાથી કે નળી પુટવાથી રાજ જતું રહેશે એવો જે ડર રાખે તેથી શું ડરો ? આ બધી તમારે સાદુ જાગ પાથરવામાં આવે છે. કોઈ તેમાં ન આવો. ટોલ ત્રાસા ને ફરાકા બડાકાની જાગમાં તાલુકાના એક માણસને હું નહિ ફસાવા દઉં એની સરકાર ખાતરી રાખે એવા જલ્દેનામા પર પણ જ્યારે લડવાની જરૂર હોય ત્યારે આપણે લડાઈ આપીએ પણ એના પ્રખંધમાં તાલુકાના લોકને ફમાવા દઈને હું એને મોકલ નહિ આપું. અભારે તો આપણે ધનસાદ ન માય ત્યાં સુધી મહેમુલ કોઈ વાતે નથી ભરતુ એ મુદ્દા ઉપર જ લડવું છે. નગારું વગાડીને એવા ધૂળ જેવા જલ્દેનામાનો લાગ કરી જમો રૂપિયા આપણે આપવા નથી. એને ક્યાં સાક્ષી પુરાવાની જરૂર છે ? એ પ્રખંધમાં આપણે નથી ફસાવું. ટોલમાં નગારાંથી શું થવાનું ? હવે એની જરૂર જ શી રહી છે ? કોણ નથી જાણતું કે જાપની અમલદાર ત્રણ વાંચ્યાના બિડીને મામેમાં પેસે છે. પણ એમના મહજ વાક છે ! છતાં લલે ફરે. આપણો ધર્મ એટલો કે એ ગમે ત્યારે આવે, બારણે તાળાં પડેલાં જ હોય ને એને હાથ કંઈ ન આવે. એને તાળાં લલે તોડવા દો. તાળાં ન તોડે ત્યાં સુધી આપણે એમને જોળખીએ ફવી સીતે કે આ આવ્યા છે ને આટલી હદે જઈ શકે છે.

જાહેરનામા

આજે તાલુકામાં જાહેરનામા ચોડાયા છે તેમાં લખે છે કે સરકારી કચેરી લોન્વોર્ડ વગેરેના મદાનો પાસે બેગા ન થાઓ. આપણે જાણને શુ કરવું છે ? હું તો દિવસો થયાં તમને કહી ગયો છું કે અમલદારોની પાસે જ ન જાઓ. એમના મામું ન લુઓ સામે મળે તો પીડ ફેરવીને આપ્યા જાઓ એની સામે જોવાની પણ આપણે તી જરૂર હોય ? થોડા દિવસ કરી તો લુઓ એ અમલદાર દાદીમાં હાથ ધાલતા આવશે કે લાકડાજી ગમતું નથી અમલદારી તો ગ્રજ ઉપર હોય. ગ્રજ સામું પણ નહિ લુએ ત્યારે તો અઠળાઈ લાગે ને અંદર અંદર ઠોંસા મારશે.

ખરી ચૂંક

પણ જાહેરનામાનો ખરો અર્થ તો એ છે કે એમને એક વેડિયો નથી મળતો, એક ગાડાવાળો નથી મળતો, હરાજમાં માવ લેનાર તાલુકામાંથી કાઢ મળતો નથી. ખરી ચૂંક જ એ છે અને એને એક પણ વેડિયો એક પણ માણસ આ જબરજસ્તીના કામમાં મદદ કરનારો ન મળે એમ કરવું એ તો આપણો ધર્મજ છે-પછી બને સરકાર જેનો બરી કાઢે. આપણા વેડિયા, આપણા દુબળા, આપણા માડીવાળા, ગત દિવસ આપણી સાથે રહેનારા એ મરકારને મદદ શીના કરે ?

આપણે એમને કોટલું ન મમળવી શકીએ ? હા, એમને ડરાવી ધમકાવીને ન શકીએ. પણ આપણી સમજૂતી ને ઉદાગતાથી રૂબરૂ આપીની લડત, જેમાં એ પોતે પણ આવી જાય છે તે, એ સમજું જાય ને તમાગી દુકથી ને તેજથી એનામાં અમલદારોની

બીક મટી હિંમત આવે કે જાણે મારું વાવવું જાય
 એમ આપણે કરવું જોઈએ. એમ એ રાંદડા માણુમો પણ
 દટાર થઈ જાય ને પોતાના વાવવાને લાત માટે ને
 અમલદારને સંભળાવી દે કે જ્યારું તાર વાવવું, હું આવા
 પાપી કામમાં હરગિજ નહિ લાગું. એ થોડો જ તલાટી કે
 જપ્તીદાર છે કે એનાથી છોડાયુ છોડાય નહિ ?

આજે વાલોડમાં જપ્તીના બે ખાટલા એક પાટ ને
 થોડી જુવારની દરાજી કરી. એક માણસ લેનાર ન મળે.
 હવે પોલિસના સિપાઇઓ આવ્યા છે તેને જ પચાસનો
 માસ રૂપિયે રૂપિયે રાખવા દે છે ! જુઓ ન્યાય ! આવા
 ફજેતાના ફાળા રોજને રોજ થાય છે.

જાણે દરાવટો લેવો પડે

સગદારને ૫ લાખ વસૂલ કરવા માટે ૫૦ લાખ
 ખરચી નાંખવા છે પણ પ્રજાની મૂંડી નીચી નમાવવી
 છે. પ્રજા પણ પ્રતિજ્ઞા લખેને બેઠી છે. જાણે જુવાર થઈ જવું
 પડે, માલમિલકત બધી છોડવી પડે, જાણે તાબુકો છોડી
 દરાવટો લેવો પડે, પણ પાછા ફરવાની હવે વાત નથી. અતિ
 સરકારની જ લાજ જવાની છે. એવી સગદાર નબે જ નહિ,
 એ જૂઠા જ થાય. લોકોની આવી મક્કમતા જોઈને સરકાર
 હવે છંછેડાઈ છે ને હવાતિયા મારે છે કે લોકોને હવે કઈ
 રીતે ડરાવવા ?

કચેરી કે કસાઈખાનાં ?

હવે દગલાખંધ ખાલસા નોટિસો કાઢવા માંડી છે.
 હું તો પહેલેથી કહેતો હતો કે સામટી છપાવી મળાવો
 કે ઝટ પાર આવે આજે કચેરીનું કમાઈખાનું બની ગયું
 છે. જપ્તીમાં પકડી આવેલી બેંસો પાણી વિના મરે

છે. ને બધો તાલુકો જ ખાલસા કર્યો છે તો પછી આ બધી જમીનોને બેંસો ને કસાઇના ધંધા શાને ખાતર ? કસાઇ તો સારો કે એક ઝટકે સાફ કરે. હાથે બોલો બેંસ ખાલસા નોટિસો લખ્યા કરેને ? તડકે રવડનું પડે શું કામ ? હવે બેંસો કચેરીના કંપાઉન્ડમાં મરવા પડી છે ને એક પાણી વગર ટળવળાને મરી ત્યારે વેટરનરી ડોક્ટરને પૂછે છે કે શાથી મરી ? શું આંધળાને મુઝે એવું નથી કે શાથી મરી ? તમે કેમ દેખતા નથી ? ચેસો બેંસનો માલિક દાવો કરે ત્યારે જવાબ દેજો. પણ એ દાવો મડિ કે ન મડિ, રૂપિયા તો નહીં જી બાગત છે. પણ હું પૂછું છું કે તમારે જમીનો ખાલસા કરી તાલુકાને કાઢી મૂક્યો છે તો પછી આમ બેંસો પાછળ શા સારુ પડ્યા હો !

સરકારના સલાહકારો કેવા છે ?

૫-૫૦ લાખની જમીનો પર ખાલસા નોટિસો કાઢી છતાં હજું લખ્યા નહોતો. પછી બેંસોને શું કરશો ? નહિ તો પછી ખાતેદારોનાં બેશં હોટરો ઉપર પણ નોટિસો કાઢો કે આ પણ હોડી થો ? કંઈ બંધન રહી છે ? સરકારને સલાહ આપનારા પણ કેવા મળ્યા છે તે જુઓ. અમલદારો આખો દિવસ દોર પકડે છે, ને કચેરીમાં લાવી પૂરે છે. દોર પકડવામાં મદદ કરવા ને સાચવવા અમલદારોની પણો આપ્યા છે. આમાં સરકારની કેટલી આબરૂ જાય છે, તેનો તેને સલાહ આપનારા વિચાર કરે છે ? હું કહું છું કે તદ્દન નાલાયક સલાહકારો સરકારને મળ્યા છે. અને આમ કેટલા દિવસ આલવાનું છે ? થોડા દિવસમાં કાપર ન થઈ જાય તો કહેજો.

ખાખા એ અવતાર !

વાલોડના ચાણુમાં એક જણ બેંસનું પૂઝકું પકડી રહ્યો છે, ને ખીજો દુહે છે ! કોઈએ આનો ફોટો પાડ્યો છે. સરકારની નોકરી કરવા જતાં ગોવાળિયા અને ખાટકી થઈને મરવાનું. ખાખા એ અવતાર !

સરકારી નોકરો કહે છે કે ગામનાં છોકરાંના ડંકાનગારાં કરતાં આ દોરોની રાડોથી કાન રૂટ્યા. કાંડોને જાહેરનામું એ, બેસો પર કે અવાળે ન કરવા ! તમારા ચાણુમાં તો ૭ તમારી હકુમત હેઠળ.

હજી તો એમાંથી જાણજે છે ને બિનખાતેદારનાં નીકળે છે તે પાછાં આપતા જાય છે ! બિનખાતેદારોનાં દોર લીધાં શા સાડુ ? ૫-૧૦ જણા મળીને બંદૂક લઈ વગડામાંથી બિનખાતેદારનાં દોર હાંકી આપ્યાં તે ધાડ (ડહાઈટી) થઈ. એને સાડુ ૫-૭ વરસ જેલ મળે એ જાણો 'હા ?

હીલ્ટો ચોર ફાટવાળને ફડે !

એક બિનખાતેદાર આખો. કહે 'તમે મારાં દોર હાંકી આપ્યાં ૭ તે પાછાં આપો.' તો કહે 'એ દિવસનું ખરચ આપ.' જોજો ન્યાય ! હીલ્ટો ચોર ફાટવાળને ફડે ૭ ! પેલો કહે 'પેલી સગી જાવણીમાં ધોળા ટોપીવાળાને જાંઘને પૂજી આવું ને એ સલાહ આપે તો ખરચના પૈસા લઉં.' તો કહે 'લઈ જા, લઈ જા તારાં દોર.' પેલો માણસ તો બિચારો જાણે કે ધોળા ટોપીવાળા જે ન્યાયની વાત - હશે તે જ સલાહ આપશે. શી આ બધી સરકારની શોભા !

ત્રણ ત્રણ, આસ જપ્તી અમલદાર નીમ્યા છે: સ્પેશિયલ મેજિસ્ટ્રેટ, પોલિસના પગાર, દોર હાંકવા પડાણો આમાં એાછી ઇજ્જત જાય છે ? હું તો કહું છું દોળાં દોર હાંકી જાઓ. જુઓ ગામનું એક છોકરું પણ પાછળ આવે છે ! તાલુકાના લોક આવીને મને કહે છે કે રજા આપો તો બે પાંચ હજાર દોર સામટાં આપી દઇએ. પણ હું કહું છું ના. એમને આમ જ કરવા દો. તમે ધડાઓ. તમને તાલીમ મળવા દો. જે તાલુકામાં સૌ વરસે પણ એક ખાતેદાર ઉપર મહેસુલ વસૂલી માટે નોટિસ નહોતી કાઢવી પડતી ત્યાં આજે કેવો યજ મંડાયો છે ને જો શા ખાતર એની સરકારને ને દુનિયાને ખરાબર ખબર પડવા દો.

પડાણ સારા

પડાણો પણ આપી સારા. પડાણ દોકડો બ્યાજ લે, બે દોકડા બ્યાજ લે, પણ ક્યાંએ એવું. સાંભળ્યું છે કે ત્રણસેના લેણા ખાતર ૨૦૦૦નો દાર ને ઉપર ૨૫-૩૦ હજારની જમીન મૂકી દો ? સર્કલોને બધી જમીનો. વળી ખાસસા નોટિસો કાઢે છે તો આ જપ્તીઓ ને પડાણો ને બીજી બધી ઉર્દા શા માટે ? હાં તો ખાસસાનું બધું પોણું છે ને નાદક ડોળ કરે છે ને હાં તો જપ્તીઓનું બધું ખોટું છે. બેમાંથી કયું ખોટું છે, નાદક છે તે તો સમજાવે. અમારે ક્યાં ખોટું લડ્યું છે ? ન્યાયથી માગો તો અમારે ચોવીસ કલાકમાં જરી દેવું છે, પણ અન્યાયથી તો મર્યાના તોગરા અમાડના વખતમાં બાંધતા તેમ દાટી દધને, અન્યાય ગજાવીને પ્રજાને ખરસી કરીને લેવાય એમ મનમાં ખાંડ ખાતા દો તો તે કદિ નહિ લેવાય.

રવિરાકરનો મંત્ર

રવિરાકરે તમને જે મન આપ્યો છે તેને પકડી ગળ્યો છે તમને આ લડતની બાજવમી કરી ગયો છે, તમને મોખી ગયો. ■ તેને પાછો આપીશું તેનો વરપોડો કાઢીશું ને તેને કામનો હિમાળ આપીશું, ત્યારે આપણું કામ પડુ યસે એવો પવિત્ર પ્લાઠાજી જેણે પગથાપાએ ચેતન રેશું ને પોતાનું તેજ આપ્યું તે પોતાનું બળિદાન આપે ત્યારે આપણે આનંદની ઊજવણી કરીએ તો જ એણે આપણને આપેલું શિક્ષણ ગામે માટે બધા સમજે, ને જે નિર્જયતાના ત્યાગના અને દુઃખ સહન કરવાના પાઠ રવિરાકરે તમને આપ્યા છે તેને મદદથી કરી શાંતિ રાખી અડગપણે તેને મૂકેનો વારસો ગાભાવો. ઇશ્વર તમારું મધ્યાણ કરે.

વાતચીત

પાછળથી શ્રી વલ્લભભાઈએ આખી મેદનીના ખેડૂતોને પૂછ્યું હતું કે, ‘કોઈને કંઈ પૂછવું છે ? તમને બધી સમજ પડે ■ ને ?’

(જુદી જુદી તરફથી અવાજો) ‘હા હા મંખી સમજ પડી ગઈ છે, હવે કોઈ કરવાનું નથી’

કેટલીક વધુ હકીમ્તો સરકારી રજાડની ખેડૂતો તરફથી સરદાર વલ્લભભાઈને કહેવામાં આવી હતી, અને ‘તેવું બધું સરકારી અમલદારો અને માણસો કાયદા હેઠળ કરી શકે ખરા ? એમ પૂછતા સરદારશ્રીએ જણાવ્યું હતું કે, ‘શું ન કરી શકે એ પૂછા જ નહિ’

રવિરાકર જેલમાં ગયા તે સરકારને ગાર્ડ ન મળ્યા તેથી હવે આપણે એવું કંઈ જોઈએ કે, સરકારને સમજ

પડે કે રવિશ કરને જેવમા પૂર્વાથી કંઈ ગાડાં મળી નહિ
જાય ગામેગામ જદોજસ્ત કરો અદારે વર્ણને સમજાવો,
ને એકકો કરો. માત્ર કોઈપણ જગાએ જગ વાપરીને
દયાથી ન આણો ૮૮૦૦૦ માંથી એકદો વરાડવાળા
પાગસી જેવો નીકળે તો લલે નીકળે. એનું નામ મૂકી
દો ને સપ કરો કોઈ રીતે લુદા ન પડે. અત્યારે
અદર અંદર લટવાનું હોયજ નહિ જૂએ મરણ પણ લુદા
નહિ પડીએ, લલે જેલમા જવું પડે

અત્યારે તારુકો આપો જેલ નહિ તો બીજું શું છે ?
નહિ તો ઘેરઘેર તાળા રોના હોય ? ને બહુમાળા મેના
હોય ?

એક ખેડૂત—રાતના ત્રણ ને ચાર વાગે સીમમાંથી
ધણીનું નામકામ જાણ્યા નૂખ્યા વગર દોર પકડે છે તેમ
પમ્પી શકે ?

સરદાર—મે કહ્યું નહિ કે શું ન કરી શકે તે
પૂછે જ માં ?

બીજો ખેડૂત—મે તો જપ્તી અમલદારને કહ્યું કે હજાર
દોર સામટાં લઈ જાઓને વાળી આપીએ તો કહે ના,
રોજના જુબ્બે આપો

સરદાર—એને રોજ ડાપરી લાવવી જોઈએને ? સામટાં
કેમ લે ? આવી કનડગત લાંબી નલવાની નથી
હું અમલદારોને કહું છું કે હજી લુઓ તો ખરા, તમારે
હાથે તમારા પોલીસ લોકોના આમડા ચીગવાનો તમારે
માથે વખત આવવાનો છે પેટને ખાતર નોકરી કરવાને
પણ હદ હોય. આવા ધંધા કરવા પડે તે કરતાં પેટ
ફોડી નાંખ્યું શું જોડું ?

એક જાણ—સરખોણના જખીદાર તલાટીઓને સાંજે મોકલે સુધી કામ કરાવે છે, ને રાતના બે ત્રણ વાગે ઉઠાડીને સાથે લઈ જામડાં ફરવા નીકળે છે. રાત્રે સુવા પંચ પોતાને મુકામે જ બોલાવે છે !

તલાટીઓ કે પરજોતર ?

સરદાર—શરમ છે એવી નોકરી કરનારને અને કરાવનારાઓને । શું તલાટીઓ એની પરજોતર ઓઝા થાય ? સાત મારવી જોઈએ એવી નોકરી ઉપર, ને રાજનામું ધરીને ફક્ત દેવું જોઈએ. શું સરકાર એવી નોકરી માગે છે કે તલાટીઓએ દિવસના અમલદારોની રસોઈ કરવી, અને રાત્રે કામ કરવું ને તેના મુકામ પર સૂઈ રહેવા જવું, અને વહેલા ઊડીને જખી અમલદાર સાથે જવું ? હું આ સરકારને જોળખું છું. એ એવી નોકરી દરગિજ નથી માગતી; તમે પ્રામાણિકપણે એની નોકરી કરો, નોકરી કરવી જ ત્યાં સુધી એના વફાદાર રહો. એને પૂરા આઠ કલાકનું કામ આપો, પણ આ શું ? ઘોઘા વખત પર કોઈ વાન લાખું હતું કે તલાટીઓ પાસે રહેાવે છે, અદી કહો છો કે સુવા બોલાવે છે, મને નવાઈ લાગે કે એવા માણસને લાજ કેમ નથી આવતી ? તમે નોકરી કરો, પણ તમારું રધાન ચૂકીને રયાનબ્રહ્મ યજ્ઞને નોકરી કેમ કરો ? સાફ કહી દો કે આઠ કલાકથી વધુ નોકરી જોઈતી હોય ને રાત્રે કામ કરાવવું હોય તો લખીને હુકમ આપો. ને રાતપાળીનો ખમાર આપો. આટલી પોલિસ, આટલા પકાણુ, આટલા અમલદાર આપ્યા છે, ૫ લાખ વસૂલ કરવા ૫૦ લાખ ખરચવા છે, તો તમને કાં રાતપાળી ન આપે ? અત્યારે

માગવાનો મોકિ છે, પછી કાણ આપવાનું છે ? મિલને મજૂર પણ વધુ કામ કર્યાની મજૂરી માગે છે !

મોભો જાળવતાં શીખો

તલાટીઓને આટલું અકળાષ્ટને દેહું છું, તે એમનું માન ભંગ કરવાને માટે..કદું છું એમ, ન માનશો. આ અમલદારોને ત્યાં રાંધવા ને સૂવા બોલાવ્યાનું સાંભળ્યું ત્યારની મને ઝાંઝ લાગી છે. કેટલું ખરાબ ? કેટલું નીચ ? એના કરતાં તલાટીઓ જોડે લગન જ કરી દ્યોને ? તલાટીઓને આવી વાત કરવાની અમલદારની દિંમત જ કેમ આંધી શકે ? તમને દિંમત કરીને બોલતાં, સ્વમાન સાચવતાં ને તમારો મોભો જાળવતાં આવડવું જ જોઈએ.

તલાટીઓને, અમલદારોને સૌને તમે માનભેર અને સમ્મતાપૂર્વક વર્તતાં શીખવો. કોઈ અમલદારને વીડવવાનું આપણે હોય નહિ. એમને સમ્મતાથી નોકરી કરવી હોય તો 'શા સાડુ ચીડવીએ ? પણ જ્યારે એમનામાંથી માણસાઈ જાય, ત્યારે તો સરકારી નોકરોને પણ દહીએ કે બાં શું કરે છે ? મજૂર કરતાં તો વધુ દિંમત દેખાડે ?

વ્યાખ્યાન ૯ મું

સન્મુખલાલ જેલમાં

[વાલોડનો વલિક શાહુકાર જેલમાં નવ છે. ખાલસા નોટિસોનો મારો વાસ છે, અને ખીટ રીતે પણ સરકાર નરેલતરેલની અફવાઓ ફેલાવી ઢેરી પ્રચારખામ કરે છે. એની પશ્ચિમનિમાં તા. ૧૫-૫-૨૮ ને રોજ બાંધેલામાં આપેલું બાપણ]

આજે હું બારડોલીના જેલોને મોટા કરજના બોમ્બ નીચે મૂકીને ચાલ્યો આવું છું. વાલોડના મુકામજ વાલુક શાહુકાર સન્મુખલાલ ખાનદાન કુટુંબનો નગીરો તમારે માટે છ માસની સખત જેલ લઈને તપ કરવા મયો છે. ખુબ તમારા તાલુકાની પેદાશના આવા લુચાનને જેલ મોકલતાં મને આચકો નથી આવ્યો. સરકારે આવા ચાલિતવાન બત્રીસલક્ષણને તમારામાંથી પસંદ કયો તેથી હું રાજ થયો છું. આટલું મુંઢર અને સ્વચ્છ બસિદાન ખીટું આપણે ન આપી શકત. એની પવિત્ર વ્રદ બદાદુર વિધવા માતા એને રટેયન સુધી વળાવવા મછ ને આશીર્વાદ આપી કહ્યું 'જેટા, લારત માતાનું મુખ હિતળજે !' આવી માતાને પેટે જન્મ લેવાનું મન ચાપ.

સરકાર આજે જેલ અને શાહુકાર વચ્ચે બેઠ પડાવવા માગે છે. તમારી રક્ષાને માટે આ તાલુકામાં. આજે શાહુકાર આગળ ચલા હિ તે સરકાર આની એક્તા. કેમ

સાંખે ? તેથી સરખર તેમને કાઢ પશુ બેગે તોડવા માગે છે ને તેમના ઉપર એક સરખો મારો ચલાવ્યો છે એવામાં નોટિસો તેમના પર જ સૌ પહેલી ખાલમા નોટિસો પશુ સૌ પહેલી તેમના ઉપર ખાલસા કરી પશુ તેમની જ જમીનો સા પહેલી ને હવે જેલ જવાનાં પશુ તાનુકાનો શાકુમર વાણિયો જ આજે પહેલો થયો છે

પડખે રહો

ખેડૂતોને બચાવવા આટલો મારો ખમી તેમણે આટલે સુધી તમને બચાવ્યા છે સરકાર લગાવીને આપણને તોડવા ને આપણા પગ ભાંગવા માગે છે તે વખતે આપણે ધર્મ છે કે આપણે કાઢ રીતે તૂટુ નહિ હું તમારી વતી સન્મુખલાતને નિર્ભય કરીને આ મે હું કે બારડોલીના ખેડૂતોની પડખે તમે રહ્યા છો તે જ રીતે ખેડૂતો કે સુધી તમારી સાથે રહેવાના છે હવે જો બારડોલીના ખેડૂતો પાછુ વાળી લુએ તો સન્મુખલાતનો વિશ્વાસલાત થાય અને ગવિસ કર, ચિનાઇ સિવાનદ જેવા તમારે માટે તપ મરવા જમા તેમણે આપણને આપેનું શિશુલુ લાગે

ચોર વ્યસનોની મદદ શોધે છે

કમિશનર સાહેબ આપણા જ માણુમે મારફત અત્યારે તાનુકામાં ઝેરી પ્રચારકામ કરી તાનુકાની હવા બગડવા અત્યત પ્રયત્ન કરી રહ્યા છે આપણી વચ્ચે નિશાચરો ફરે છે ચોરની પેટે તેઓ રાતવરત લોકોને મળી ફેડવાના પ્રયાસ કરે છે વ્યસનીઓના વ્યસન ગોધે છે, નાના લોખના આદ્ય શોધે છે ને તેમનો ઉપયોગ કરી સર્વ તમારી વચ્ચે ઝેરી હવા ફલાવવા મથે છે કાઢને

તેડી લાવી જમીનો ખતાવે છે, કાઈના કમાતા સખાન્યાની વાનો તાનુકામા ફેલાવે છે સગદાર નવા પત્રકો કાઢે છે કે તાનુમાં દેસાઈઓ ફટકા ? તેમને ગોલાવરો, કહેને તમારી દેસાઈગીરી લઈ લેશું, તમે વફાદાર નથી ! જે પ્રજા રાજ્યને અન્યાય કરતાં ને ધર્મબ્રષ્ટ થતા રોકે તે જ ખરી વફાદાર, બાકી બીજી શુભામ કુલામે ઉપર તો શુભામ હોય તે જ ગાજ કાઢવા છુટે છે. શહેનગાદ ન કરે. દેસાઈગીરી એ રીતે જ રહેવાની હોય તો તે દેહો છોડને તમારી માથુસાઈ ખતાવો

દેસાઈઓ પાછળ પડેલોનો વારો

દેસાઈગીરી ગમવા ખાતર આજે કમાશે તો મને કહેરો જમ્તીનો માલ ગણો, પછી કહેને ખાનસાની જમ્તીનો ગમો, પછી કહેને મીઠા પાસે ચેમા ભરાવો દેસાઈઓ પાછળ પડેલોનો વારો આવશે પડેલો એ મમત્યા તેથી આજ વગી તેમની નામ રહી છે ને જમ્તીમમમા ભળવાનું કહેવાની સરકારની દિ મત નથી આવતી એવા જ મક્કમ રહેશે તો તરી પાર બીતગો

બદ્ધના પરવાનાવાળાઓ તલાગીઓ અને એવા જે સગદારને આધારે રહેનારા છે પામળા છે તેમની યાદી થાય છે તેમને કહેશે તમારા પરવાના લઈ લેશું તો દેહી દેલો એના પરવાના હવે ભરદરિયે વફાળું છે કુમાડવું હોય તો પાછળ જોલો આગળ જુઓ કહિં દેખાશે અડગપણે ધંધર ઉપર વિશ્વાસગળી ટેક પર ગદો.

૫૦ લાખ ફોના બાપના ?

કમિશનરને બીઠે છે કે બારડોલીમાં નમતુ દેશુ ને આ ધાધલિયા ખેડા જિલ્લામાં ૫૦ લાખ આપ્યા કે ન

પર પાણી ફેરવાવશે. જેડૂતોને અપ્રામાણિકતા શીખવશે એ
અમારું કામ નથી પણ એ ૫૦ લાખ કાના બાપના ?
કમિશનર વિલાયતથી લાવ્યા હતા સું ? જેડૂતોએ વરસોવરસ
લાખો રૂપિયા ભરી દુકાળ રેલ જેવાં સંકટ સામે વિભો
ઉતાર્યો છે તેમાથી આપ્યા છે અને તે પણ ક્યારે ? ત્યારે
કહ્યું કે અત્યારે ગુજરાતના જેડૂતને ટટાર કરી ઊભો નહિ
રાખો તો માગ જેવો કાંઈ ભૂડો નથી એમ મમજળો.
કાગળ છું જેડૂત છું. અમારાં છાપગ જેઠાનમેઠાન થઈ ગયાં
છે, ટોરડાંખર અનાજપાણી રાચરચીકું તણાઈ ગયાં છે, ને
અમે કપાળે દાથ દઈ બેસી રહીશું એમ માનતા હો તો
તમારી મૂલ છે. શાકુકારના પૈસા પાછા ન દેવા એવું
શીખવનારો હું નથી, પણ દંગ આવા હશે તો હું શું
કરીશ ને કાંઈ શું કરશે ?

મનીઓર્ડર મંગાવતા હશે !

જેઠાના ધાંધલિયા અહીં આવીને એડૂતો પર છવે
છે ને કમિશનર સાહેબ સાચા તથા દબરનો મનીઓર્ડર
વિલાયતથી મંગાવીને ખાતા હશે ? તમે કાના પર છવો
છો ? આજે તથા મહિના ચયા બારડોલીમાં રહિ પગ
મૂક્યો છે ? પકાણો, અમલદારો, ગત્રે ઊડીને ટોર પકડ્યા
ટોળાં, જમીનો અધમા, બધું તાપી કઠિ બેઝીને. જેડૂતોને
કહું છું એ દાક્યા ઉપર ડામનો એકવાર સરખો
હિમાળ કરી લીધે જ છૂટકો છે. આવાં અપમાન ખમવા
કરતાં મરતું સાડુ.

ત્યારે જેડૂતોમાં એટલી એટ આવશે ત્યારે જ
જેડૂતોની ઈજ્જત બધારો. તમે જેડૂતોને રીક્ષી ચકતા હો

તો ખેડૂતો મારા જેવાને શા સારુ લેખો રહેવા દે? તમે કેમ ખેડૂતોને નથી રીજવી સમ્તા ?

કનેમ્ટરમા બળ હોય ને સાચી ધગરા હોય તો આજે એક ક્ષણમા તાતુકા હાથ દરે કડી દે કે મારી કૈયત ઉપર જુલમ નહિ કરુ સહ સ્થો આ ગજનામુ ભેંધએ તો પણ કમિશનરને તો કાંઈપણ બોલે પ્રગતને પઞાકવી છે તેથી આ બધો ઉદ્ધાત માડ્યો છે પણ તમે ન કગો ને રાજ પોનાના ખેડૂતોને નથી રીજવી સમ્તા ને જેમ ખેડૂતને માન નથી તે ગજતત્ર ગદવા લાયક નથી

દેવાળુ કાઢના નખજે ?

તમને કહેવામા આવે છે કે તમારી જમીનો કપ નીચો રાખજે, ગાર્ડ રાખજે આવડા મોટા તાજને આટલા પાણો પોલિસો ગખીને પણ ને જમીનો આવડતાં ન આવડી તે કપની રુ દેવાળુ કાઢવા રાખજે ? આલુમાળુ બ્રિટિશ ગાયકવાડી એકએક તાતુકામા ફરી આવો કરો ખેડૂત બારડોલીની જમીનો ખેડવા આવવા તૈયાર છે / એ કંઈ પાણુ ગખી બેસ દાકી જરાની નથી કાંઈ ચોગડાકુ કાંઈ પૈસા ખોઈ લિખારી થએલા ગરજુને સરકાર બને રોધે એક વરસ જુઓ તો ખરા કાણુ જમીન એકે છે ?

બારડોલી કચેરીમાં જીવદયા ખાતું ?

ઘાઠકાપરમા જીવન્યાવાગાતુ મોટું ખાતું છે ત્યાં ગવર્નર સાહેબ જઈને મોટું બાપજી મરી આવેના અહીં આસીને જુઓ તમારા કનેમ્ટર સાહેબ બારડોલીની

કચેરીમાં જવલ્લભા ખાતુ ચલાવે છે ! અહીં આવી સાવજી
કરી જાઓ ખેડૂતોને કહું છું તમે અમનદારોની પાસે જ
ન જાઓ કહો કે અમારે કંઈ કામ નથી જાઓ તો
મગદાઈના જવાન દેતા રીખો

કહે છે કે આ તો રાજ ગિયલાવવા બેઠા છે લિય-
લાવવા તો તમે બેઠા છો, હું તો કાપમ કરવા માત્ર છું-
તમે દમદાટી દેશો ને ધમધમાટ કરશો તેથી કાપમ નહિ થાય

મરકારના દુશ્મણ

મરકારી અમલદારો અત્યારે તમને એક જ વાત
કરી રહ્યા છે 'ભરી ઘો નહિ તો મરી જશો' સરકાર
આ વખતે નહિ છોડે ' એણે આખી ઉમર નોકરી કરી
બહાદુરીની વાત જ કહિ સાબળી નથી મરકારના દુશ્મણ
જેવા એ લોકો છે તેમને કહો કે ' ભાઈ, તારું પેટ
મલાળ ને તારા કાથપમ બાગેના છે અને તું નોકરી
ન કરે તો બજારમાં કાંઈ દેશ ન દે. અમે ધરતી ફાડી
ખાનાગા અમે ચોરા લાગેલા છીએ '

શુજરાતને ગાંધીગંગા લાગ્યો છે

સરકારી પટ્ટનું એક જાપુ કહે છે શુજરાતને ગાંધી-
ગંગા લાગ્યો છે એ તદ્દન સાચું છે એ રોગ બધાને
ચાહ્યો. ગાંધીજી શું કહે છે ? તમારા પગ ઉપર ચાનો
એ જમાનો દિલ્લુસ્તાનમાં ને શુજરાતમાં તો આપણે
લાવવો જ છે ખેડૂત જગતનો અમલદાર શા સારું પાંગળો
ગહે ? નિંડર ચળે બેસી ગશે

દુનિયામાં આ નવો અખતરો છે. ગાંધીજીએ મૂક્યો
છે. દુનિયાએ આજ સગી એક જ જાતની લડાઈ ભેટ

છે પશુમળ સામે પશુમળની આ લડત અપાર પશુમળ સામે હાથ જોડી બેસી રહેવાની છે હાથીના કાનમાં મગતરૂ પેમી ગયું છે ગમે તેટલા કાન સૂઢ પછાડે આમાં રોય કે ગુસ્સાથી કામ નથી બનતું બિલટો ગુસ્સો દરનારો પાછડાય છે ને દારી જાય છે

જેમ મરકાજ આમાં વધુ ગુસ્સો કરશે તેમ એનો વધારે ફજેતો થવાનો છે ને જે ગળ્યમાં નેની ન્યાયની આદાલતો ફજેત થાય છે તે રાજ માથે મીકું વળ્યું સમજાવે

સરકારને કરી છો કે આ તાલુકાની ધરતી ઉખાડીને ફરિયામા ફેંકી દેવાની હોય તો ફેંકી છો, જોઇએ તો તાલુકા ફરતી તોપો ગોઠવી છો, હોય એટલી શક્તિ હશેવો અમારી પાસે એવી પશુચક્તિ નથી અમારે એવી શક્તિ જોઇતી પણ નથી અમારી પાસે સત્તની શક્તિ છે ને અમારી હથેર ઉપર શ્રદ્ધા છે એટલું બસ છે. એ ચક્તિ ને એ શ્રદ્ધા દુનિયાને મિલ્લ કરી આપવાનું હથેર તમને મળ આપો ને તમારું કલ્યાણ થાઓ.

વ્યાખ્યાન ૧૦ મું

પદાણુ રાજ્ય

[બારડોલીમાં પદાણુ રાજ્ય રૂઝ ચાલુ છે, સરકારે મહેસૂલ વસૂલ કરવા ખાતર પોતાનાં બધાં ખાનાં સંડોળ્યાં છે અને તલાટીએ કુદાટીના દ્વારા થાય છે તેવી પરિસ્થિતિમાં તા. ૧૬-૫-૨૮ને 'રાજ' બાજપરામાં આપેલું ભાષણ.]

વીરચંદ શેઠ પાસેથી તો આલંસાથી પેટ ન ભરાયું તે ઘોડા લીધા, જપ્તીઓ કરી. આ કરતાં ને ભરેરાત બહાર પાડતા હોય કે આટલાને બંદૂકથી ફાર કરવા છે. તોય અખર પડે કે ફેટલાને રહેવાનું છે. આ તાલુકામાં આજે મહેસૂલ ભરવાની ના પાડવી એ મેડો શુનો છે, તે માટે પદાણુ મોતસોને બૂલાવે તેવા લુંદમ કરી ચકાચ હવે પદાણુને રાત્રે તમારા વાડાઓમાં ધાડે છે. જ્યાંથી આજુબા હસે ત્યાં તો પોલિસને સાંચવવા પડતાં હશે. એવાઓને તમારા ગામેના ખૂલેખૂલ્લા, વાડેવાડા ને ધરેધર બતાવો જેથી ધાડો પાડવી હોય તો તેમને મુગમતા થાય !

ડાકું હસાવ્યે ડખલ !

અત્યારે પણ આ લોકોનું ધાકું આવે છે. ગમે તેની માલમિલકત દોર જે કંઈ દેખું તે કાનું, કાંઈ હાનું, કાંઈ તપાસ વિના કાંઈ જાય છે. કાકથી બોલાય નહિ.

કોઈએ માયું હતાવું તો પણ મરદારી કામમાં અટકાવ કર્યાનું તહોમત ને જોઈ. મેં સાબળ્યું કે તમારા ફાળદાર સાહેબની હાજરીમાં કોઈને જોકે આવી તે બદલ સરકારી કામમાં અટકાવ કર્યાના તપાસ ચાલે છે ! શી આગ્રહ ? કેટલું આ રાજ્ય હલકું પડ્યું છે ? જેમ જેમ જીવન કરશે તેમ તેમ તેની આગરના કાંકરા થવાના છે. કમિશનર સાહેબ કહે છે અહીં નમતુ દંડ્ય તો આ લોકો ખેડામાં નહિ દેવા દે અથવા બીજો કંઈ વધારણ ત્યાં પણ પહોંચી જશે. હું કહું છું કે તમારી પાસે આટલી સત્તા છે ને તમે આટલા અત્યાચાર ગુજારો છો, ધોળે દહાડે ધાડ પાડીને કતલખાના ચલાવો છો, ખોટા કેસ કરવા પાછળ પોલિસ, ખેતીવાડી, આબકારી ખાતા સડોબ્યા છે ને ઉપર ન્યાય ખાતાને પણ અલડાવ્યું છતાં લોકો મારું જ માને ને તમારું ન માને એમ કેમ ?

ખેડૂતોને જીવાડવા સારું ?

અને આજે આટલી અરાજકતા બારડોલીમાં ચલાવી રહી છે તે છતાં સરકાર ખેડૂતના માગપ હોવાને દાવો કરે છે ! ને આ કમિશનર ખેડૂતોના કલ્યાણ માટે ખેતી પ્રદર્શન અમદાવાદમાં બરવા માગે છે હું એ દાવાનો બધો પડો ચીરીને અહીં તમને નજરે દેખાડી ગલો છું કે આ કમિશનર જોયે ખેડૂતોનો દુશ્મન બીજો નથી ખેડૂતો હવે નાના નથી કે આજ મીચીને માગપ કહે. ખેડૂતો ઉપર ૨૨ ટકા વધારી તમે માસિક ૩૫૦૦ રૂપિયા પગાર ખાનારા કહો છો કે ખેડૂતોની સેવા કરનારા ખેડૂતના ઉપર જીવે છે અને તેમને ખરાબ કરે છે તેથી ખેડૂતો નહિ દે તો અમે સખ્તાઈ કરીને-પાયમાલ કરીને

વસુધ સહશુ કાપદામા તેમ વસુદ કુન્દાનુ પશુ બલે
હોય પણ કાપદામાં ૨૭ જગ્યાએ લખ્યુ છે કે અમે
તમારા માગાપ તમારા ઉપર પડાણો લાવીશુ, ખોટા સાક્ષી
જિના કરી કાળામા કાળા કામો કરીશુ, રાક્ષસો વસારીશુ
મુમલમાન અમલદારો નહી કામી બેઠ પાડી તમને ખેડાન
ખેડાન કરીશુ । આ બધી ગણસી સામગ્રી કમિશન
સાહેમે ખેડૂતોને જીવાડવા પાથરી છે ।

હું તો કમિશનરની પેઠે ખેડૂતોને કથડયા નથી
આ ચો પણ કમિશનરના કથડયા ખેડૂતો ગુડાર્થ ન જાય
તે માત્ર ખેડૂતોનો બોલાવ્યો આવે છુ તે ખેડૂતોને કહું
છુ—આડે તેટલું કરે, તમાર્ગ દોરને રીબાવી કઢાવે,
ખાટકીઓને આપે મિલકત સુની જાય પણ ફરગિજ ન
નમરો એને ખમગ પડવા છો કે મૂગા દોર રીનાવ્યે
ખેડૂતોના દિલ કમજ નથી થવાનાં

જાણુજે ગધેકું ભૂકે છે ।

વાંકાનેરના આઠ ખેડૂતો આજે જાળને સગકારની
કાપડીમાં નિરાતે બેઠા છે અને કોઇ નહત નિર્જન ફોજદાર
હોય તે તમને દોરડે બાધીને દવા ખાવા દોટડી બદાર
આણે, બલે જે માગ દાટે ને ચીડવવા પ્રયત્ન કરે.
આપણે સભ્યતા તોડવી નથી નમજો અમલદાર માગ દે
તો જાણુજે કે ગધેકું ભૂકે છે જે એક ખુદાથી—ઇશ્વરથી
જ કુનારો છે તે દુષ્ટથી કદિ નહિ કરે ને અત
પોતાની સભ્યતાથી દુષ્ટને લગવશે મેનિસ્ટ્રેટ કહે છે,
જમીન આપી ઘેગ જાઓ, અહી રાખવાની જગ્યા નથી
ખેડૂતો કહે છે, અમારે જમીન શા સારુ દેવા ? રવિશંકર,
ચિનાઇ વગેરેએ હાજર થવાની જાતખાતરી આપી તેમને

છોડ્યા તે અમે ખેડૂત લાચાર છીએ એમ જાણી જામીન માગે છે ? અમારે દેના નથી, અમને અહીં તમારી કોટડીમાં નિરાત છે.

મેનિસ્ટ્રેટ જવા દેવા કરે પણ ફાજદાર સાહેબ વાધો લે છે કે અમે એમને પકડવામાં આટલી દોડધામ ને ઉત્તરગમ કરીએ ને તમે એમને મોઢાને વચને ઘેર જવા દો એ કેવું ? એમ ન ચાલે. આ લોકો શીખવવું જોઈએ એવા છે.

તલાટી કે માટીનો પીડા ?

આજે તો સરકારી અમલદારોને તમારી ધનજતની નહિ પણ એમની નોકરીની પડી છે, પેનશનની પડી છે. એમનાથી સરકારનો તાપ નથી સહન થતો. એમને કહેવામાં આવે છે પૈસા વસૂલ કરી લાવો, અમ નીતિ અનીતિ આહે તે કરો તવાટીઓની આજે શી દયા છે ? માટીનો પીડા બન્યા છે. રાત દિવસ ખૂરામાં ખૂરા કામ એની પાસે કરાવે છે. તાબુકા આખામાં ઝેરી પ્રચાર ચાલી રહ્યો છે. હરકોઈ રસ્તે તમને થયરાવવા છે. આ ખાલસાની નોટિસો તો કાઢી છે પછી આ બધી ઉશ્કાંડ શું કરવા ? કોઈ વાણિયો, કોઈ ખેડૂત હવે ડરે તેમ નથી. જેલમાં મોકલશે તો ત્યાં તો મોટા મોટા ખેડા છે. વીરચંદ રોક હિપર જેટલો બન્યો તેટલો હતો માડ્યો છે પણ એ ડગ્યા નથી મન્યુખવાલ ગયો, પાછળ લલે એમને પણ જોઈએ તો લાઇ જાય. ખેડૂતો જેલ જવાનું નહિ શીએ ત્યાં સુધી જ બધા ધમપાછાડ ચાલશે. માટે આપણે ફાજદારને ચીઠી મોકલીએ કે તમારે ધેગ આવશું. જે અમલદાર આટઆટલા જૂઝા કામ કરાવે તેનો વળી ડર શું ?

કલેક્ટર કદિ દોરકું લઈ નીકળે છે ?

કલેક્ટર કદિ દોરકું લઈ તમારી બેસી પકડવા કે તમારા પર ખોટા કેસો કરવા કે ખુદાને માથે રાખી ખોટી સાક્ષીઓ પૂરવા આવે છે ? માટે તમે બધા બચ રહેજો. કોઈ ગંપગોળા માનશો નહિ. જોટલાં લૂંટ, ત્રાસ, લુલમ સરકારથી કરાચ એટલા કરવા દેજો. આપણા નાનીશી લડત સરકારને ખોટી બંધકર લાગી ને આ આટલા ખાતાં એકઠાં કરી આપણને કચડવા નીકળે નહીં. આપણું તેટલું માન વધ્યું.

ઇન્જન ત સાચવજો

ખેડોને કહું છું માલમિલકત જાત બધું રક્ષા કરવું પણ એક ઇન્જન ત સાચવજો. ધન દોર મિલકત બધો મોઢા છોડો. બહો બેઠાં આપણે તમામ ગુજરાતને પા આપવા છે. બારડોલીના ખેડોનો સિતારો પાધરો તેથી આ તક મળી છે, તેમાં તેઓ રસ લે છે ને અભ્યાસ કરે છે આપણા અહોભાગ્ય કે ગુજરાતના ખેડોના પુનરુદ્ધારને પાયો આપણે ત્યાંથી નહીં.

ઇતિહાસમાં સખાશે અને હોશર બધુશે કે આપણા બાપદાદા ખેડોના ઉદ્ધારની લડત લડ્યા હતા. તેમ વીરચંદ્ર ચેનાઈ નામે અને સન્મુખલાલ ગોરધનદાસ નામે વધિક સાહુકાર ખેડો માટે પહેલાં થા ખમીને ખુવાર થવા નીકળ્યા હતા. પચીસ હજાર તો પાંચ દિવસમાં મેળવશે કે ખોશો પણ આજે ખેડોની અને તાલુકાની ખાતર જેલમાં જવાથી વધશે તેટલી ઇન્જન બીજા કસાથી વધવાની નથી.

વ્યાખ્યાન ૧૧ મું

ઐતિહાસિક ભાષણ

[તા. ૧૬-૫-૨૮ ની સાંજે ગયા ભાષણમાં જણાવેલી પરિસ્થિતિ વચ્ચે વાલોડમાં આપેલુ ભાષણ આ ભાષણની અધ-
વચ્ચે, સરકારી યાજ્ઞમાં પૂરેલી બેસેબે સરદારના ભાષણમાં
પોતાનો સૂર પૂર્ણ હોવાથી આને ઐતિહાસિક ભાષણ અશ્વત્થ પડશે]

સન્મુખભાવ જે હૃદતા હિમત ને વિનયનો પાઠ
તમને આપી તપ કરવા ગયો છે તે પૂછ ઉપર નેપાર
કરશે તે વાલોડ ખરા સુખને રસ્તે ચડશે કાઠેમાં હૃદયને
માથે રાખીને જુદા પુરાવા છ આપણા જ લોકોને પાપે
સન્મુખભાષ જેલમાં ગયો એ કાઠથી છુટુ થોકુ છે ?
પણ એક દિવસ હૃદય આગળ રાચરક, જુદાસખાડ
સૌને જવાબ દેવો પડવાનો છે. એમાંથી કાઠ છુટી
રાકવાનું નથી. બાકી સન્મુખભાષે શું ગુનો કર્યો હતો ?
પણ તેણે તો કહ્યું તમે ન્યાયનું નામ અજાડાવીને ચાહે
તેવડા અન્યાય કરો, અરાજકતા ચલાવો, હું તે સુખે
બોગવાશ ને વાલોડની આગર રાખીશ વાણિયાનું નામ
ઉજાણીશ, કદિ નહિ હુઆવું શિવાનદિ શુ ગુનો કર્યો
હતો ? હું જાતે તે દિવસે હાજર હતો, જનમાં જોતો
હતો મોટર આવી, ગુણો બિચકાઈ, ફાટા લેવાયા.
શિવાનદને યાજ્ઞમાં બોલાવ્યા. બધું મેં જાતે જોયું હતું.
અમૃતવાન તો ત્યાં હતો જ નહિ બધું જોડી કાઢ્યું

રાજનાં મૂળ ખોદાય છે

આવા પાપ જે રાજમા થવા લાગે છે તેના મૂળ ખોદાય છે ત્યાં ઈન્દ્રિય આવી ભૂડી રીતે હુનાવવામાં આવે તે ગજ ફગતુ ભય છે ને તેના પાયા દાવી ભય છે તેથી આપણે તો જેમ જેમ આ રાજ ખોદા કામ કરતુ ભય તેમ તેમ આપણા છટકરાની દૃષ્ટિએ રાજ થવાનુ છે રાજ્ય અને પ્રજા વચ્ચે ઝગડો છે તેમાં બેસો ઉપર આટલો જીવન શો ! માણ્યો સાથે લડાઈ તેમાં મૂળ પ્રાણી ઉપર જીવન શા સારુ ?

પ્રજા ઉપર ગેય દોષ તો બહુ લાવીને લડાઈ ખૂન કરો ને ? પણ મૂળ પ્રાણીઓને ત્રામ દહને તમારે વાણિયાને થયગવવા છે પણ એકએક દોગને લઈ જઈ ખાટકોને ત્યાં કપાવે તોપણ તમે દરગિજ ન હમરો જેના પાપ એને માથે તમને રીઝવીને નહિ, રાજકીને એને ગજ કરવુ છે

જે રાજ્ય પ્રજા ઉપર નયો જીવન ગુલારીને રાજ કરવા માગે છે ત્યાં માણ્યોએ તાગજ થઈ જવુ જોઈએ દરગિજ માથુ ન નમાવવુ જોઈએ સન્મુખવાસે ન નમાવ્યુ ને હસતો જેલમાં ગયો એવો વેપાર કરો તો તમારી દિમત અદામે

મિલકત લૂટે, દિલ ન લૂટે

સવે તમારી બેસો, માલમિલકત લૂટે તમારાં દિલ ન લૂટે મિલકતનો મોહ મિથ્યા છે, મિલકત કાઢી ચઈ નથી ને થવાની નથી જગીન તો સૌને મૂકી જવાનું છે. મુમલમાનને અઢી હાથ બેધરી ને હિંદુને તો તેટલી

પણ બે દયાકરને સાગુ જોઈએ. ખાલસા કી લેવા ઘો.
ખુદા પર આકીન રાખો તમારી દાનત સાચી તો હમર
દેનારો છે ને એ રૂકો તો દિવને રાગના ચારે દામ માથે
લગે તોય પવકાનામાં જીખડી જગી

તમારી કમોટી થાય છે થવા ઘો તાગજ થજે,
તાનુકા છોડજે, દેશવટો લેજે પણ જીલમને તામે ન થજે.
એમ તામે જનવર થાય બેસો પણ પગથો પગવા જાય
ત્યારે માથુ જાયકે છે મરી જજે પણ તામે ન
થજે. આપણે હિંદુસ્તાનને બતાવી દેવું છે કે અમે ભવે
દુર્મજ દેખાતા હોઈએ પણ અમારાં દિમ દૂબળા નથી
સન્મુખધાવતું બનિદાન સમજ્યા હા તો જોઈશું કુ ખ પડે,
તાપ થાય તે બધું સદન ક્યે જાઓ સગકાર ત્યા બેડી
બેડી આપણા જ માણસો મારફત બધા જીલમ કરાવને
સન્મુખધાવ ઉપર જૂઠા પુગવા દેનારા અને ન્યાયના નામને
અલગાવી ઘિણા કરનારા પણ આપણા જ માણસો.

[સલાની જગા પાછળ જ, કીતો પાછળ સરમરી ચાણામા
પૂરેલી બેસો બરાડા પાડે છે તે સલગાય છે]

સાલજો, બેસોની ગડો રિપોર્ટ રા [લખી દ્યો,
રિપોર્ટ કરજો, બેસો સાપણ કરે છે ! નગારાના અવાજોથી
રાજ બધું વળતું હતું, હવે આ બેસોની રાડો સાંભળો.

[ફરી બેસોના બરાગ]

આ રાજ કેવું છે એ દજી તમે ન સમજતા હો તો
આ બેસો રાડો પાડી પાડીને તમને કહે છે કે—

આ રાજમાંથી ઈન્સાફ માં સંતાડી નાસા ગયો છે.

માણસો સડે છે તેને માટું મૂગી બેસો પકડાય છે,
પૂરાય છે પદ્મ દિવસ જૂખી તરમી મર્વા પછી મુકદ્દમે
ચાલે છે ને ફાંખી ચાય એની આ રાડો છે

[ફરી બેસેના ચાલ બસાડા]

જનાવર પણ આટલી ખૂસો પાડે છે તમે તો માણુમ
છો દેહને તો જેલમા પણ એટલા ચોક્કી પહેરાવાળા
ઉપર ગાખ્યા હશે છતાં કાઢીને બહાર મૂકશે પાદચાહથી
પટાવાળા સુધી જન્મ્યા એટલા મરવાના તૈદીની ખૂટી
આ દુનિયામા નથી ત્યાં કેનાથી ડરવું ? ખુદાથી ડરો,
પાપ કરતાં ડરો, પેટ ખાતર મેલું મમ કરતાં ડરો
પાગમને મુખે મુખી ને કુખે કુખી ચાઓ. મનુષ્યધાત
ગયો ત્યારે તમે તેને બરોસો આપ્યો છે તે કાલ પાળને
મરી જ ને પણ એનો વિશ્વાસધાત ન કરો.

વ્યાખ્યાન ૧૨ મું

પઠાણો સામે વ્યૂહરચના

[પઠાણ રાજ્ય તો આર્ય રાજ થઈ ગયું છે. વાડો ભાંગી માંગીને પઠાણો તથા જમીની અમલદારો વખત કવખત ભેયા શિવાય ધરોમાં ઘૂસે છે. એવી સ્થિતિમાં જેટલોએ કેવી પદ્ધતિથી લડવું તેની વ્યૂહરચના કંઠાણી આમે તા. ૨૧-૫-૨૮ ને રાજ સરકાર સમજાવે છે.]

રામે પિતાની પ્રતિજ્ઞા રાખતા રાજપાટ છોડી ચૌદ વરસ વનવાસ લીધો ત્યારે આજે દુનિયા વર્ષથી સૂતાં ગિહતાં ને સંકટ વેળાએ આપણે તેનું નામ લખીએ છીએ. આપણે તો જાતે પ્રતિજ્ઞા કરી છે ને આપણી પાસે રામચંદ્રજીના જેવું રાજપાટ છોડવાનું નથી. રાતદિવસ જમીન ઉપર દોરના જેટલું વેતરું કરી રોટલો પામનારા આપણે, આપણને પ્રતિજ્ઞા પાળવામાં પડી પડીને શું દુઃખ પડવાનું? હિંદુસ્તાન લાંબો પહોળો દેશ છે. જ્યાં જમીન ત્યાં જમીન મંગશે પણ જેટલની પ્રતિજ્ઞા વટશે તો ધરતી પર વરસાદ આવવાનો છે શું? જેટલ પ્રતિજ્ઞા ન પાળે તો પૃથ્વી રસાતાળ જાય, ધરુર રહે. એ કરતાં તો મરવું સારુ. માટે હું તમને એક જ વાત કહીશ કે મરજો પણ કરેલી પ્રતિજ્ઞાથી ડગશે નહિ. લાલે સરકાર પઠાણ લાવે, તમારા વાડા ભાંગાવે, પાછલાં જાણુ દેહિ ને અંદર ઘૂસે, એને શું મળવાનું છે? પઠાણો લાંબા ત્યારથી જ સરકાર દ્વારા

ચૂકી છે. અતે તો જે રાંખનો રાખ છે તેને ત્યાં હોરજતનો
જિજ્ઞાસુ થવોનો જ છે.

ધર્મચુદનો અર્થ

હાર જેવી મંદમસ્ત સન્તનત પલકારામાં બૂકા થઇ
ગઇ ને જાર તથા તેના કુટુંબનાં દુકડે દુકડાં થઇ ગયા.
આપણે તો તેવું કરવું નથી પણ જાતે દુકડાં થઇ બીજા
થઈ જવું છે. છતાં શરણ થવું નથી. તેથી જ આપણું
મુદ્ધ ધર્મચુદ કહેવાયું છે. માટે જેટલા જીવન માય તેટલા
હસતે મોટે ખમજો. દોરનો મોઢો છોડજો. જીવતા દુઃખરૂં
ને પ્રતિજ્ઞા પાળવું તો પ્રજુ એથી સારા દોર દેશે;
પણ પ્રતિજ્ઞા તોડવું તો ખેડૂત કામનું નાક કાપવું, આપણી
એકાદને નીચું જોવું પડશે અને ધરતી પર રહેવું ભારે
થઇ પડશે. તમે એને માટે દોર ને મિલકત કે જમીન નહિ
મૂકી જાવ તો મને ત્યાં મહેનત કરી ગુજરાન કરશે પણ
આખરથી દુનિયામાં ફરશે. માટે એવો ઇનજનતનો વારસો
મૂકી જાઓ. પ્રતિજ્ઞા તોડીને તાણુકો સાચવો તે કરતાં
તાણુકો દરિયામાં ફૂળી જાય તે બહેતર છે.

તમાચો મોરી મોડું રાતું રાખે છે

શરદારની આખર તો તેણે પકાણેની દોસ્તી કરી
ત્યારથી કાઢીની થઇ ગઇ ને આજે તમાચો મોરીને મોડું
રાતું રાખી રહી છે. મને આજે રસ્તે અહીં આવતાં
ઉપરાઉપર જે આશીર્વાદ મળાવેલી અને માણસો જેવતા
હતા તેવી મળી. મને થયું કે આ માણસો ક્યાં જાયે ?
નજીક આવતાં જોઈ તો પકાણે જેવે જ ને પાછળ બંદૂક-
સાળા આ તો નેવનાં પાણી મોભે ચડ્યાં. જે પકાણેનો

રાજા કાજુનનો અંબીર આજે દેશદેશનરમા પોતાની ઇનજનનો કંઠો વગડાવી રહ્યો છે તે પહાણો આ દેશમાં આની આ સંસ્કારની દોસ્તી હેઠળ ગાલ્લી ખેતનાગ બળદ બન્યા છે. તેઓ અધારે છપાઇ લપાઇને જતા હતા. બાઇ કલ્પાણુએ અજવાળામાં એમને રમ્તે નેએવા ને ફાટો લેવા માગ્યો પણ નાસી ઝાડોની ઓથે બરાઇ ગયા તે બહાર જ આવે નહિ હજુ એમને એટલી લાજ છે એ લેકો કાણુ છે ? ચોરના બાઇ ધડીચોર સરખે સરખાની સોવત થઇ છે કાલે એમાનો એક સ્ટેશન પર થેના ફાડતો પકડાયો ને હોડમાં પૂગયો. બીજો એનો સાથી નાસી છૂટ્યો પણ એ તો આને પણ હોડી મૂકશે પોલિસવાળા પણ આમની સાથે કગ્તા શરમાય છે તેમને થવું હશે કે આ બદ્ધ શુ આવા કામોને સારુ ?

કાઇ ખેડૂત એવો વિચાર ન કરે કે શુ કીશુ ? એવો વિચાર બહેતા કરે જેમના દાથપગ લાગ્યા છે, જેમના જીવતર પાપમાય થયા છે ને જે સરકારના ગુનામ થયા છે તમારો આત્મવિશ્વાસ નથી ગયો ત્યાં સુધી જમીનો હોતી પડી રહે આપણે નરના ન ખેતીએ ઇશ્વરે શુદ્ધિ આપી છે, દાથપગ આપ્યા છે, હરકોઇ રસ્તો શોધીશુ. ચાર સીજની આપણને જરૂર પડવાની છે ખુલ્લી દવા, પીવા સમજી પાણી, થોડોક ખોરાક ને આમરું દાંધવા પૂરતાં વસ્તુ.

ગોબા ચારિત્રની

બાકી ઠાનમાં કાજુ પાડી દાગીના લટમચવા એ બધી માવા છે, અભિમાન છે કંઈ નાકમાં કાજુ પાડી કાંટા વાલ્યે શોભા વધતી હશે ? શોભા તો ચારિત્રમાં જ રહેલી

છે, પ્રતિજ્ઞા પાળવામાં રહેલી છે સીતાજીની પેટે જે પ્રતિજ્ઞા પાળે, તપ કરે તે તે વલ્કલ પહેર્યા હોય છતાં ગેભે આજે આપણે સીતાજીને પૃથ્વીએ છીએ

રવચ્છ હવાપાણી તો બારડોલીમાં હમરફપાથી આપણને મળી જ રહે છે અને અન્નવસ્ત્ર તો હાથપગ સાબ તો અહીં બેઠા આપણે મેળવી લઈશું બહેનો આ હાથે બેઠી નાતશે, ભળનો ગમે તે આપણે કાપડ વણી આખા ગ્રુજ રાતને પૂરે પાડશું જેને હાથપગ નથી તે અક્રમ નથી તે ગે આપણે ક્યા ભાગેલા છીએ ? સરખર ભલે વાઝા ભાગે, ભલે આગનાં પાછળ બારણા ડોકે વાઝામાં કે ધરમાં મળવાનું છે શું ?

ગાંધીજી વીળી મૂકે

તમે ગાંધીજીના સાલપેડાં વીળી નાળી ચડારી દો, વાડો મજબુત કરો, બારણાં સંભળડ રાખો, ધકો માર્યો ન જાયડે એને અથડાવા દો, ખૂબ અકળાવા દો પદાણીને બારણાં તોડે માથા અફાળવા દો એકેએક બાગણું એને કુદાડો લાવી ચી વુ પડે તે ધર ઢાડી ચોરી કરે ત્યારે જ અડર પેસી સકાય એવું કરો અને પેલા પછી એને મળવાનું છે શું ? ખરચ કરે છે એટલું પણ એને નથી મળવાનું બધી ફોન્ટ મહેનત કરે છે એને સલાહ આપનાર મૂરખ મળ્યા છે જાણે થોડો તાપ મરીશું, ખોટી વાતો ચલાવીશ, - થોડી જમીનો આવગા કરીશું ને થોડા મુસલમાન પારસી કે ખાદીઓને લાવીશું એટલે બડાબડ જરી દેશે તમે એ કશા સામું બેસો નહિ.

બલે તાતુકો સળગાવે

બલે મરજીમા આવે તો આખો તાતુકો સળગાવે બલે ઓમેઝ ફરતી તોપો ગોઠી લડાઈ ઠરે. આપણા અંતરમાંથી વિશ્વાસ કે આપણે - હોડિયી પ્રશ્નનામ ન છોટે એવી ટાઇ કુન્યવી શક્તિ નથી જે ઇશ્વરને ત્યાં જેની તૂટી તેની સધાડે તમે ભગમીત થઇ જાનવર પોંડે ડરો તો જ અડયાસી હજાર ઉપર તમારા જ એ નથુ ગોવાળ રાખીને તે તમને ડોગની જેમ દાકી શકે માટે બધો ડર છોડો ને એક ઇશ્વરનો, પાપનો, ને મેલુ કામ કરવાનો જ ડર રાખો. સરખા જણ છે કે પોતે ખેડૂતોને થકવે છુ પણ આખરે તે કટાળીને લાગી પડશે હું સરકારને કહું છું કે એ બાગડોનીના ખેડૂતો ન હોય

બહેનોનાં નામ લખ્યાં !

મે સાબળુ આજે નાની ફરોદમાં એક ઘરમાં પઠાણો ઘસતા હતા તેમને આવતા જોઇ બહેનોએ ખારણુ બધ કરવા માંડ્યુ તેથી જમી અમલદાર નામ લખી ગયા. બાત બહાદુરી કરી ! પઠાણોને ને લૂગારાને જોઇને ખારણુ ન દાકે તો બીજુ શુ કરે ? બને જમી અમલદાર એ બહેનો પર કેસ માડે એના કેમ તાતુકાની બહેનો પર મંડાય ત્યારે જણુજો કે પૂરે થયુ અને બહેનોને પણ જોશમાં લેવી હોય તો મારી પાસે જોઇએ તેટલી બહેનોના નામ તૈયાર છે પણ જમી અમલદાર નામો લખી ગયો તે તો એટલા સારુ હશે કે હિતારે જર્જ વાયશે ને અખ્યાસ કરશે કે આટલી બાઇઓએ મને હગા પો !

એવકુરતુ કામ

ઠાઇએ આજે મને કહ્યું કે કોઇ ગામમાં ઘરને ખારણુ રીન મરી છે કે 'ધ જમીમાં લીધુ છે' ઘર તે વળી

જામીમાં લેવાતાં હશે ? ને સીલ કરી હોય તો મને ખોલાવજો, નહિ તો પંડ્યાજીને કહેજો એટલે કાઢીને ફેંકી દેશે. એવી વાત બને નહિ ને બની હોય તો બેવકુફનું કામ હોતું બેમજા.

સરકારને આ સડત સંજાવવી જ. હોય તો બંને આપણી પણ તૈયારી છે જ. તમે દુઃખ ખમવા તૈયાર છો એમાં તો મને શંકા છે જ નહિ. મને તો વિશ્વાસ છે કે આપણે આટલી શાંતિથી ને આવી જ કંડી દિંમતથી આપણા પર થનારા બુલ્લમો સહન કર્યે. જ્યંતુ તો એવા તપથી દેવતાઓ પણ પ્રસન્ન થવાના છે તો પછી શુજરાતની તો વાત જ ક્યાં ? માટે સરકાર સાંજું કરે તો આપણાં તો બાબ જ છે. આમાંથી આપણને જેટલી તાલીમ, દિંમત ને શક્તિ મળશે ને જે ધન્યતા મળશે તે તો બીજા કોઈ રીતે લાખો ખર્ચે પણ નહિ મળે. માટે રાનદિવસ હસતા રહેજો, શાંતિ બળવજો, કેવું દુઃખી ન દેખાજો અને પ્રતિદા ઉપર મક્કમ રહી પ્રજાનું બચન કરો. ધંધર તમને એટલું બળ આપે.

વ્યાખ્યાન ૧૩ મું

પટેલ-તલાટીનાં રાજનામાં

૬ [સુરત અને એકા નિલ્લા પરિષદો બરાબ મળે હતી, 'સારી વાલ'ના પકાણે બધા હતા અને પોલિસ આવી હતી; ધારાસભા-વાદીઓ પોતાની રીતે સમાધાની મટિ પ્રયત્ન કરતા હતા; વાગા-વરણમાં જમીન ખાલસા કરવાના ને સરદારને પકડવાના બલુકાશ આવતા હતા; પટેલ તલાટીઓએ રાજનામાં આપવા માંડ્યાં હતાં—એવી પરિસ્થિતિમાં તા. ૧૮-૬-૨૮ ને રોજ વરાડમાં આપેલું વાપાનું.]

ભાઈઓ અને બહેનો,

ગયા અઠવાડિયામાં અચાનક હું અહીં આવી ગયેલો. સારે ને આજે આવડી મોટી સભા ભરીને આટલાં બધાં ભાઈબહેનો મારા પર આટલો બધો પ્રેમ વરસાવો છો તેથી મને મૂંઝવણ થાય છે. હું તો તમને કશું સુખ આપવાને બદલે અત્યારે દુખના જ પાઠ આપી રહ્યો છું, અને મને થાય છે કે તમારા આટલાટલા પ્રેમનો બદલો હું કંઈ રીતે વાળી શકવાનો ? હું પ્રભુ પાસે રાતદિવસ એટલું જ માગ્યા કરું છું કે જેટલોની સેવા કરતાં મારાં હાડ પડે. એમ થાય તો હું માનીશ કે મેં કશું વિશેષ નથી કર્યું.

કલેક્ટર સાહેબ હવે બહેરનામાં ને ચોપાનિયાં કાઢી વહેંચાવે છે કે તમારા તાલુકામાં આવેલા બહારના આ દોકો જેમને કશું જોવાનું નથી તે તમને તત્વજ્ઞાન શીખવે છે. તેમને તો ઘર નથી, નિવસન નથી, જમીન નથી કે

ખૂએ, પણ તમારે સુખી થવું હોય તો પૈસા ભરી દો. મને ખબર છે કે જેટલો આ જાહેરનામાં વાંચતાય નથી. પણ આ ઉપરથી કસેક્ટર સાહેબ હજી એમ માનતા નહોતાય છે કે ધમકી દઈને કે લાલચ આપીને આ તાલુકાની પ્રજાને હજી પણ પ્રજાસેવકોથી ભુલી પાડી શકાય એમ છે. પણ તેમને ટાપ એ ખબર નથી કે જે જે નેમ નેમ લોકોને ભમાવવાના પ્રયત્ન કરેલો, લાલચ ધમકી દેલો ને દુખી કરેલો તેમ તેમ બોઠા દૂર જવાના છે.

અંતરના દરદની દવા દઉં છું

આજે આ તાલુકાના આટલા બાઈજાહેનો મારી વાત માનતા હોય તો તેવું કારણ એ નથી કે મારામાં બેરુ-કથું છે કે આટલાં લોકોને હું માંડાં કરું. તમે માંડાં છો એમ પણ હું નથી માનતો. તમે જેટલો બોળા, બચા ને ધથરથી ડરનારા છો. તમે મૂર્ખ હતા, ખોટાં કુસંપ, ઠગિયા, ધર્ષા અને મિથ્યાભિમાનમાં પડ્યા હતા. તે કાલવામાં મેં મહેનત કરી ખરી, અને તમારામાં મિથ્યા લાયક હતા તે પણ શોધી શોધીને મેં કાઢ્યો. પણ એથી તમે મારી પાછળ માંડાં મચા છો એમ નથી. પણ મને ખબર છે કે તમારા અંતરમાં જે દરદ છે તેની હું તમને દવા દઉં છું અને તે દવા તમને માથકે આવી છે. જેમ તારનો દરદી ઝેર જીવું કડવું ક્રિયાતું પીએ છે તેમ બારડોહીના લોક દુઃખની દવા કડવી ઝેર જેવી છતાં ખૂબ સ્વાદથી અત્યારે પી રહ્યા અને તેને મીઠી માને છે; કારણ તે સમજી ગયા છે કે આ દવા પીધે જ રોગ મટવાનો છે, બીજા કોઈ રીતે નહિ. નહિ તો આમ મહિનાઓ સુધી બાજબચા ને ટાર સાથે અધારી કાટડીમાં પુરાવાને કાણુ તૈયાર થાય?

આ દુઃખની દવામાં પ્રભુનો હાથ છે એમ મારું અંતર સાક્ષી પૂરે છે, અને એ પ્રેરણાથી કહું છું તેથી જ તમે મારી વાત માનો છો.

સરકારે પદાણો લાવી અને તેટલો ત્રાસ વર્તાવી નેચો, પરિણામે તેમને કહેવું પડ્યું કે પદાણોને લઈ જઈએ છીએ. સહે હવે એ પદાણોની વર્તણૂક ઢાંકવા ફાંફા મારે, જ્યાં સુધી પોતાની ભૂલ કબૂલ કરતાં સરકાર સરમાય છે ત્યાં સુધી આપણે સમજી શકીએ છીએ કે એના ઉદ્ધારનો દિવસ હજી નથી આવ્યો.

મેલી ચીજ સંતાડયે બદલો નહિ અટકે

પદાણોની ત્રાસ સારી કલા છતાં પણ પાછા ખેંચી લેવા પડ્યા ને દુનિયામાં તેની હાંસી થઈ ! પણ મેલી ચીજ સંતાડયે એની બદલો થોડી જ ફેલાયા વગર રહે છે ? એને ઢાંકનારા મૂરખ અને છે. એ મહિના પદાણો લાવી બસે ત્રણસે બેંસો પકડાવી ને કપાતી તેમાં શું મળ્યું ? દુનિયામાં ફજેતી થઈ. જેમને આ ધંધા કરવા પડ્યા તેમને અંતે દરદ થયું-કોઈને પગ લાંબો, કોઈ મહિા થયો, કોઈએ ખોટી ડાયરીઓ ભરી. સૌ ત્રાસ્યા. હાંસી થઈ તે લુહી. આ બધું કરીને કેટલા ખેડૂતોને નમાન્યા ? કેટલાએ પૈસા ભર્યા ? આવા ઊધા ધંધા લાનમૂલ્યા હોય તેને જ સુએ.

પણ સરકાર અત્યારે ખીજે વિચાર જ નહિ કરે. જેમ પછડાય તેમ તેનો રોષ-વધે. કારણ આ રાજતંત્ર જ એવું છે કે તેને ચલાવનારા માને છે કે ખેડૂત ધનસાહની વાત કરનારો કાણુ ? તેણે જમને નીચા પડીને જ ચાલવું જોઈએ. બદ તો પાછળથી અરજ કરે. હું આનો ધંકાર કરું છું

ને ખેડૂતને શીખવું છું. કે જે આવી વાત કરે છે ને માં
છે કે અમે ધન્યરના કરતાં પણ વધુ શક્તિવાળા છીએ તેનું
મૂખાંધ પર હસજો ને એક ધન્યરને જ નમજો. સરકાર
થોડીવાર ગુસ્સે થશે, અકળાશે, રાતીપીળા થશે, પણ આખરે
જોશે કે હવે પ્રજાને આમ નહિ કરાવાય.

પઠાણ ગયા, પોલિસ આવ્યા.

પઠાણ ઠાટ્યા ને હવે તાલુકામાં બેઠકવાળા આણુવા
માંડ્યા છે. એક વાર શરૂઆતમાં ઘોડાવાળા પોલિસ લાવેલા
થોડા દડાડા બારડોશી બજાર વચ્ચે થઈને રસ્તેએ ઉપાં
ફેરવીને પાછી લઈ ગયા. હવે ફરી પાછી પોલિસ લાવીને
તાલુકામાં ભરે છે. ઉપર મોટા પ્રખ્યાત પોલિસ અમલદાર
હિલી સાહેબની ખાસ નિમણૂક થઈ છે. હિલી સાહેબ સત્જનન
છે, ખાનદાન માણસ છે. હું એમને ખૂબ પિછાનું છું. મારે
એમની જોડે મિત્રાચારીના 'દાવો' છે. આ જ અમલદારે
ગાંધીજીને સરકારના કુકમથી એક વખત પકડેલા, પણ
કેટલી સેરસ રીતે ! શારામાં સારો દાકતર નરતર મી, પણ
હરદીને ચપ્પુ. કયા વાગ્યું એની ખજાર ન પડવા દે, તેમ આવા
દાના અમલદારને હાથે જે પાંચ ઉત્તર ખેડૂતોને જેલ મળશે
તો હું ખૂબ શાલુ થવાનો છું. હું માનીય કે જોઈ ગમાર
અંગ્રિજને હાથે જેલ મેળવવા કરતાં આવા સત્જનનને હાથે
મેળવવી સારી.

રેખામાં જ નથી !

કેટલકે અને કહ્યું, આવડા મોટા અમલદાર નીચ્યા
ને આવડી લેવારી કરી છે તે તો નિશ્ચય તમારે માટે. હું
એ માનતો નથી. મારી રેખામાં જ એ નથી. પણ જે
એમ હોય તો એ એને તો હું માડું મોટામાં મોટું બાગ્ય

અણું જેણે ફરજ પડી તેથી ગાંધીજી ઉપર અત્યંત સમ્મતા-
પૂર્વક હાથ મૂક્યો તેનો હાથ મને અડકશે તે દિવસે હું
માનીશ કે જિંદગીનું સાર્થક થયું અને જો કે હું તેવું કશું
માનતો નથી, છતાં તેમ બને તોપણ મારે તો તમને કાંઈ
વાત કહેવાની રહી નથી તમામ જેડૂતોએ જ્યાં મને અભય
આપ્યું છે તે આટલી બહેનો જ્યાં મારા પર આટલો પ્રેમ
વરસાવે છે ત્યાં આટલી સ્વચ્છ દિવની ને હાઠે અને હૈયે
ધ્રુવર ભજનવાળી બહેનો મારી પાછળ જેડૂતની પ્રતિજ્ઞા
પૂરના દેશે એવી શકા હું મનમાં લાવું તો એ પાપ બાગે
તમને સરકાર દુખી કરે એનો મને ભય નથી, તમારી
કાંટફૂટનો પણ મને હવે ભય નથી તેથી હું તદ્દન નિર્ભય
બેઠો છું સરકાર જીલ્લમ કરો તો પણ તે વાંછિયાઓ ઉપર
ધમધમાટ કરશે વાંછિયાને તોડ્યું તો જેડૂત તૂટશે એમ
હજી એની ગણતરી જણાય છે પણ આ તાલુકાના
જેડૂતને હાથે હવે એ કદી બનવાનું નથી જે શાકુકારોએ
આપણે માટે સર્વસ્વ ખોયું તેને દગો દઈએ તો આપણે
પ્રતિજ્ઞા શું કરી? એમ ઘાય તે દિવસે ધ્રુવર રૂઠે ને પૃથ્વી
રસાતાળ જાય

ગણતરી કરીને બેઠા છીએ

હવે તો જેડૂત ક્યારે હાથ લખાવે? જ્યારે સરકાર
ઇન્સાફ કે જેડૂતોને નમાવવાની અને નાક ધસી પહેના પેસા
બરવાની વાત બેઠી ત્યાં વેરજીવિથી જમને છદી નાખવા
જીવમો કર્યા તેમને બદલો આપી બરપાછ કરે ત્યારે ત્યાં
સુધી અશાંતિ મટીને શાંતિ આવે એટલે કે સરકારને એન
પડે એ નહિ બને ત્યાં સુધી તાલુકામાં અશાંતિ રહેવાની
જ. માત્ર અશાંતિનો અર્થ એ નહિ કે જેમાં પોલિસનો
અપ પડે એ તો કદી બનવાનું જ નથી સરકારનો કાયદો
લાગે ચોડા ને વાળવા ધારે તેમ વળે એવો મુલાયમ છે,

કાચર નથી, તે દાથે કરીને કદી નહિ આપે. તુંડી જાઓ. તમે અખતરી કરી છે કે આ લોક મુંવાળા છે. એ મુંવાળાને દાથે જ ઇશ્વર તમને જતાવવાનો છે કે તે તમારી તોપોની લગીરે પરવા નથી કરતા. કારણ એજે રામજીને ઝાળખો છે. એ જાણી ગયો છે કે જે રાજાને પાંચ રાજા છે તેના દાયની આ બધી જાણ છે. એના સિવાય પાંદડું પણ દાલી ચકતું નથી, ત્યાં તમે શું કરી ચકવાના સ્તા? રેલ વખતે ક્યાં અમે નથી જોયું? આટલું જૂનું તમારું તંત્ર પણ ગામેગામના વહેવાર વૃદ્ધી ગયા ને તમારા તાર ટપાલ અમલદાર ને કુલ મતા હિન્નતિન્ન થઇ ગયા ને લેક્ષાએ સ્વેચ્છાએ એકબીજાનું રક્ષણ ન કર્યું હોત તો બધું હતું નહોતું થઇ જત. બારડોલીના લોક આજે જાણી ગયા છે કે તેમને દાથે જે આલી રજું છે તેમાં ઇશ્વરી સકેત રહેલો છે. નહિ તો આટલો લાંબો અને આટલો સગજડ સંપ જાળવવાનું કદી બને? સરકાર પાસે હવે રહ્યાં છે તે બધાં હથિયાર ખૂંડાં છે. પોલિસ લાવીને ફસો કરીને ખેડૂનોને જેલ મોકલશે તેની તો તાણુકા પાસે ખોટ જ નથી. એ તો જૂની વાત છે, ફાંસી છે. હા, હિંમત આપતી હોય તો કરતી તોયો ગોઠવીને તાણુકા ઉડાવી દો. આ બધી માયાદૂદ જ મટી જશે. પછી ગાડાજીને ને માનાજીને જે દહ આપી દહેજે કે નિસાને ખેડ્યા કરે.

ખહેનો તાણુકાની ખેતી લેશે

અત્યારે સરકાર પોલિસ મોકલે છે એનો અર્થ એ કે થોડા ખેડૂનોની કે કાર્યકર્તાઓની પકડાપકડી કરશે. મને ખેડૂતો પૂછવા આવે છે કે જમીનો ખેડીએ? હું કહું છું, ખેડાચક ખેડો. ખીક લાગતી હોય તો જગાએ જાઓ.

આટલી બધી આ બહાદુર બહેનો તાલુકામાં જોડેલી તેઓ જ એકેલી તાલુકાની ખેતી લેશે. બંદક તોપથી લડવું આવું તો મુશ્કેલ ! આવી બહાદુર બહેનો તાલુકામાં પડેલી છે ત્યાં તો લડવું, સહેલામાં સહેલું છે. જેણે ધમરને જાળખ્યો છે ને જે કુખ પડે તે ખમવા તૈયાર છે તેને કાંઈ ખતનો ડર ન હોય.

મુનશીજી, બંધારણ બતાવો.

સરકારે કુદરતી કુદરતી સલાહ લઈ માથે તેટલા જુલમના કામ કરી જોયાં, વિચક્ષણ વકીલોની સલાહથી કાયદા આધાપાછા ને જિયા મૂકીને પણ જુલમ કરી જોયા. હજી 'યત' પહેલે ન્યાય છે એમ કહેવા તૈયાર નથી. વાલમંદલાઈ મામ્યા. તેમને મેં કહ્યું, લોકો પાસે આવો ને જુઓ; હારી જૂલમ માલમ પડે તો મને કહો, નહિ તો જે સરકાર બહેરનામાં કાઢે ને ઇન્સાફ નથી દેવો તેની પાસે જવાની હું શું કામ ઇન્તેજારી દેખાડું. બાંધ મુનશી નાની ફરિયાદ ગામે મારી જોડે આવેલા, તેમણે. ગવર્નર સાહેબ જોડે પત્રવ્યવહાર કરેલો ને પોતે બંધારણપૂર્વક લડનારા. હું તો મારું છું, મારા જેવો બંધારણસર લડનારો કાંઈ નથી. કારણ બંધારણ એ કે જેમાં મારફતને અવકાશ નથી. એથી બીજું બંધારણ ક્યું હોઈ જ શકે? મુનશીજી ગવર્નરને મળી પણ આવેલા, ગવર્નરે જોહરી કરી ને તેમને ચમું હશે કે આસો મુનશીજીને છૂટી લીધા. અહીં આપ્યા ત્યારે મેં તો કહ્યું, મુલમદીપણાની વાતોમાં મને ગમ પડે નહિ. હું તો એકતોને જોગણું. આસો, જે એકતો તમને દેખાડું. મુનશીજી આપ્યા ને એમની તો આંખમાંથી ટપટપ આંસુ પડ્યાં. મને કહે, મારી આંખમાં સહેજે આંસુ નથી.

આવતા. મેં કહ્યું એક દિવસમા તમને આટલું થાય છે તો આગ્રહાસમા મારી શી વધ થઈ હશે! આ લોકોને શું છે આ સ્થિતિએ એમ કહું કે તમે સરકારને પગે પડો આજીજ કરો? સરકાર તો અત્યારે કાળકાનો આવતા છે, તેની આખમા નર્થ વેગ અને ખૂન વરસી રહ્યા છે. કહો, આ ખેડૂતોને શું શું સમાહ આપુ?

મુનગીજી કહે, એવી સંતાહ આપવી એ પાપ છે, એવી સમાહ ન જ અપાય, અને આ સ્થિતિમા માગે ધર્મ પણ ધારાસભામાથી રાજનામું આપનાનો જ છે મેં કહ્યું, ભલે આપને ને ખીજને અહીં મોકલવો. ધારાસભામા એક પણ એવો પદ્ધત નથી જે અહીં આવે, આ જુએ અને રાજનામું ન આપે

મશાલની ધૂણી લાગી છે !

જેઓને અદામજેશ્વરમાં બેઠા બેઠા સરકારી રિપોર્ટો જ વાચવા છે, જેમને મરકારના તંત્રમા પડી એની મશાલની ધૂણી લાગેલી છે તે નથી માનવાના ને બિચટા મને કહે છે કે અહીં આવો હું કહું છું, એ મારું ગણુ નહિ. ત્યાં બધા મુત્તમદીઓના જૂથ ને હું સીધો બોળો ખેડૂત મારુ ત્યાં કામ નહિ શા સાડુ બોલાવો છો તે જથ્થાવો નહિ તો પાછળથી કહો કે આવી ગયો, આમ આમ કબૂલ કરી ગયેવો અને પાછો ફરી ગયો કાગળ ઉપર મૂકો કે આને સાડુ આવવાનું છે સરકારને આ ખેડૂતોને ન્યાય દેવો હોય તો હું આજે પગે પડું પણ જો એને બદલ જ દેખાડવી હોય ને ખેડૂતો સામે આજો કાદવી હોય તો હું કહું છું કે હું વચ્ચે છું. મને માર્શા પછી જ આગળ પગથું દેવાનું છે.

ધરતી માતા નહિ સાંખે

તથા જે સરકારનો એવો જ ધરદો હોય કે પોલિસ
આણીને ખેડૂને કદ કરીને જમીનોમાંથી તેમને કાઢ્યા.
તો હું કહું છું કે કોઈ કાદી થકે એમ છે જ નહિ.
માને ધાવતું ખાંચ કોઈ ખેતી નાંખે ને ખીજું વળગાડે
એ મા કદી સાંખે ખરી કે? ખીજું તો કોઈ છે પણ નહિ.
આ તો નરી બંદોજી જેવાડીને ખેડૂતોને કહેતું છે કે ખેડૂનો
મા, જે ખેડવા ન દેવા હોય ને ખીજા ખેડૂતો મેળવવાનો
કાંઈ હોય તો તેમ કહો. ખેડૂતો એક વરસ ધરતી ને હળ
આગરને આરામ દેશે. તમે ખેડનારા લાંબી જુઓ. ધરતી
માતાને માનેથી તેનાં બાળકોને વહોડી ખીજાં, ખેડાડી
જુઓ; તરત ખજાર પડી જશે. હું તો દરેક જગ્યાએ
કોડી કોડીને કહું છું કે ઇન્સાફ કરો ને ખારડોશી
પાસેથી ચોવીસ કલાકમાં પૈસા લાઇ લ્યો. ખેડૂતો ન
આપે તો મારે આપવા. લગાડી કરી ખેડૂતોની
સીધી લાલતને ખોડું કેપ શા સારુ આપો છો? સીધી
વાત કરોને કે ખેડૂતો કોણ ઇન્સાફ માગનારા? તો હું
કહું છું કે એ માગનારા જ ને લેવાના છે. કારણ
આ દેશમાં ખેડૂત પર જે જુલમ થાય છે તે હવે અમલ છે.
ખેડૂત જ એક એવો છે જેના ઉપર જેટલો કરવો હોય
તેટલો જુલમ કરાય. કારખાનાંના મજૂરો સંગઠન કરી
સામા થઇ થકે, પણ ૮૦ ટકા ખેડૂત વસ્તીવાળા આ
દેશમાં ખેડૂત મોટે, જેવા રાજસી કાપણ તેમ ધરતીના
પડ ઉપર ક્યાં કે નહિ મળે. ૧૦૦ના મહેસુલ માટે ૨૫
દળદળતી જમીન સરકાર ખૂંચવી લે ને સામે નહિ અદાસત,
નહિ અપીલ! આવા જુલમ સામે ન કંઈએ તો પ્રત્નનો
નાશ થઈ જાય.

દુનિયા મૂંઝાઇ છે

ત્યાં ગંભીરું છે ત્યાં બધા મને પૂછે છે કે શું બાર-
ડોલી પરનો જીલમ અમારે જોયા કરવો ? હું કહું છું કે
તમે સીખો. બારડોલીના સંગડન ઉપર, ધીરજ ઉપર,
દહતા ઉપર અને તેની સાંતિ ઉપર દિંદુરતાન આજે
મુખ્ય થયું છે, ને તમે જો કે સુધી આમ જ સહન
કર્મે જશો તો આખી દુનિયા મોહિત થવાની છે, કારણ
આજે દુનિયા મૂંઝાઇ પડેલી છે. વિમાનો, તોપો અને
ઝેરી દવાઓ સામે, ગાંધીજી કહે છે અને તમે કરી રહ્યા
છો તે એક જ ઉપાય છે. ઇશ્વરને ઓળખો ને પશુ સામા
પશુ ન થાઓ. ત્યાં સુધી તોપ સામે તોપ મુકશે ત્યાં સુધી
તેમાંથી દેવતા જ ઝરવાનો. એ રસ્તે મરનાર ને મારનાર
બેઉ પાયમાલ થવાના. માટે એ હથિયાર છોડી એક જ રાજ
મહાશ્વ કરો—આત્માની શુદ્ધિ ને મરવાની શક્તિ. દુશ્મન
મારે તેટલા ધા સહન કરી અને થકવો.

તેથી જ તો આજે સરકાર તમારી સામે મૂંઝાઇ
પડી છે કે આ કોપડો કેમ ઉઠેલો ? મારે સરકારનું
બોલું દેખાય એવું કરવું નથી, એવું કરવામાં રાજ થનારો
હું નથી. પણ એ જ રીતે પ્રજાનું નીચું દેખાડવાનો સર-
કારનો ઇરાદો હોય તો તે પણ હું નથી થવા દેવાનો.
હું જેટલો છું ત્યાંસુધી પ્રજાને નમવા નહિ દઉં. તેથી જ હું
ઠોકી ઠોકીને કહું છું કે જૂનું મહેસૂલ લઇ લ્યો ને નવું
બ્યાજખી છે એમ કહેતા હો તો બેઉ પક્ષને છતબાર હોય
એવા પાસે ઇ-સાદ કરાવી પૂરવાર કરી આપો. જેમના
પર જીલમો કેમ તેની પણ તપાસ એવા પંચ પાસે કરાવો.
જેમને તમે જલમાં પૂર્ણ તેમને કાઢો. આમાં તમારી
દાખની આપડે જવાની નથી.

નાક કાપીને હાથમાં દેવું છે ?

કેટલાકે મિત્રોનું કહેવું છે કે તમારે ફરતપાસ જોઈતી હતી ને તે સરકાર આપે છે છતાં કેમ હા કરો છો ? પણ આવી તપાસ જોડોને નથી જોઈતી. હું મરખ નથી, પણ આખે થોડું થોડું દેખી-સંકુ-ધું. આમાં તો સરકાર નાક કાપીને હાથમાં આપવા માંગે છે. એમાં એની દાનત સાફ નથી. તમે મહાખલેશ્વરમાં બેસીને લોકહિત કરવા બેસે સરકારને સમજવતો હો. પણ તમે અજાણ્યે જાણી વાતો કરો છો. તમને જોડોના દુશ્મની ખગર નથી ને સરકાર કાણુ છે એ પણ તમે જોળખતા નથી. સીધી રીતે નિઠાસ કરવો હોય તો કોઈને નમવાપણુ એમાં છે જ નહિ; પણ જો તમારા મનમાં એમ હોય કે આ મામલામાં રેવતને નમાવ્યા વગર નિઠાસ કરીશું તો તેમાં બળ છે, તો હું મેં કહ્યું હું કે તમારે એલેવો હોય તેલેવો સદો એલો. આ હિંદુસ્તાનની ધંભજતનો મામલો છે. સરકારે નાની વાતને મોટી કરી છે. સરકાર માને છે કે જોડો કાચર નાદાન ને મૂર્ખ છે. અમારી પાસે આટલાં અમલદાર, આટલી પોલિસ, લશ્કર, બંદૂકો, તોપો, ને જોડો સામેો થાય કે હું કહું છું કે હા. અમે તો પંદર વગરના જોડો તમારી સામા મનારા છીએ. તમે માંનો છો આમની પાસે હથિયાર નથી. એ શું કરી શકવાના છે ? તમે જ બતાવો. અમે સામા ન ચઢીએ તે શું કરીએ ? તમે દિવાની કોર્ટ અમારે માટે બધ તરી, અરજી આજેજોને દોકરે મારી, ધારાસભામાં અમારી વતી સડતારાને મળવામાં મુક્તિ. દવે અમારે હું કપાલે હાથ દઈ પેઠે મુક્તી ? એ નહિ બને. હું મોકેએ - જોડોને કહેવાનો કે બાવા રાક્ષસી તને સામા

નદિ થાઓ તો આપધાત જરો ને તમારા બાગીચાની
રૂપા કરો. આમ મગવા કરતાં લુલ્હમની સામા થઇ
આમરૂપી મરે. એને જ બજાર પડમે કે બાગીચાને માથે
કર્પુ પણ દહે બીજે ન કરીએ

આખી ઉમરની ખેતી

સરકારે અજમાયા તેટલાં દહિયાગ ખાલી ગયાં
છે ને હરેનાં બધા નકામાં જ છે. તમને ડરાવવાના બધાં
દહિયાર તેમણે અજમાવી જોયાં તમે તેમ તેમ કહણ થતા ગયા.
દહે જે કંઈ લાવશે તેથી પણ તમે જલદા નિર્ભય થવાના છો.
શોમાસુ ચાર મારા કાઢવાનું છે. એકની જાતે અવિશ્વાસ
આણીને કોઈ પણ જગ્યાએ અત્પારના સપમા વિશેષ
લેતો થવા દેશો નહિ કંઈ પણ સંકા આને તો મારી
પાસે આવજો કે પડખાજી પામે જજો. આજે સરકારના
લુલ્હમથી નારીને રજ વરમની નોકરીએ અને પેનશનને
બારણે પટેલોના તક્ષાટીઓએ રાજનામાં આપ્યાં છે તમારા
પહેવેતા કપાસ તૈયાર થયે લૂટી જાય તે કરતાં એમનું
આ કાર્મ મુરકેલ હતું આખી ઉમરની ખેતી પાકવા
આની ત્યારે તેમણે તે લૂટાવી દીધી છે એમનાથી તમારા
પગને લુલ્હમ સહન ન થયો તેમની સાથે તાનુકાના
૯૦ માથી ૭૦ પટેલોએ પણ પોતાની ખેડાઈઓ છોડી
દીધી બાકીના વીસમાંથી પાંચ સાત સિવાય બીજા બધા
તો રાત્રીપરજના પટેલો છે તેમને તો હું જ ના - કહું.
એ મિત્રારા ગરીબ લોકો રહ્યા. તમારા ગામના પટેલનું
નામ તમે રાજનામાંની યાદીમાં ન વાંચો તો અવિશ્વાસ
ન રાખશો મને એમને વિશે અવિશ્વાસ નથી

તલાટી પરેસોએ-રસ્તો પાડવો છે

મેને તો અમલદારો તાલુકામાં પેડવા છે તેમનો અવિશ્વાસ નથી. તલાટી તેમજ પરેસોએ જે રસ્તો પાડ્યો છે તે રસ્તે આ કામ આગળ જ જવાનું છે. તે વહેલા મોડા એ અમલદારો પણ હવિયાર છોડી લેતા રહેવાના છે કે હવે આ સહન નથી થતું. એ જ આ કુદિની લડતનું રહસ્ય છે. જેમ આપણે ચોખ્ખા ચંદ્ર, જેમ સંકટ વેળા, તે તેમ જુલમ કરનારાના દિલ સાફ થવાનાં છે. નારણજી પટેલને કહું તો આજે રાજનામું આપે. એમનાથી પણ પ્રજાનું દુઃખ જોયું હતું નથી, પણ હું જ ના કહું છું. હું એમને કહું છું કે-તમે આ સરકારની બારે સેવાઓ કરેલી છે અને હજી તમારા રાજનામાનો સમય આવ્યો નથી. હું કહું ત્યારે રાજનામું આપજો. જે ૭૦ પરેસોએ રાજનામાં આપ્યા તેમણે સરકારના જુલમનો સાચો જવાબ આપ્યો છે. સરકાર પોતાને કાચે પોતાનાં મૂળ કાપે છે. જેમ જુલમ વધશે તેમ હજી કાંઈ આપણામાં રાધાભક્ષા બે ઘોડે ચઢનારા રવા દશે તે પણ સરકારની જાળમાંથી નીકળી આવશે.

લખાડ અમલદાર

હજી સરકારના તમને જમાવવાના ને કાંઈ પણ રીતે તમારામાં ફૂટ પાડવાના પ્રયત્નો ખૂબ ચાલુ રહેશે. તમને કંઈ કંઈ જૂઠી વાતો સરકારના માથુસો આવીને ફરી જશે. તમને કહેશે મરી જગા, સમજી જાઓ. ળના છપા બરો. મને સાંભળીને પણ સરમ આવી કે કેપુટી કોનકટર જેવા અમલદાર પોટી પોટી વાતો કરતા રહે છે. મને લાગે છે કે આવશે મોટા અમલદાર મુખ

નિવર્તિતો મેન્યુએટ આટલું જુડું જોલે ? પણ એણે
ખેડોને વાતો કરેલી કે આજે આજે પૈસા બધાં, તમે
મરી દે. તેમાંની ધણી-મરી જૂડી નીકળી ! કહેવાય છે કે
એને કલેક્ટર મનું છે. શું કરવા ? એ કરતાં ખેડૂત થયો
હોત તો કેટલો પવિત્ર હોત ? એવા જ માણસ સરકારને
પણ ખોટા રિપોર્ટ કરી બેઠે રહેતે દોરતા હશે. એને
તાલુકાનું જ્ઞાન જ નથી. તમે એના ભમાખ્યા ન બરમાણો
ને એવા લોકો જે તમારી પ્રતિજ્ઞા તોડાવવા હરે છે તેમના
વિશ્વાસ ન કરશો. જાણીને એ સ્વાર્થી માણસો છે,

જામત રહેજો

એવાઓને તાલુકા બહાર કાઢજો. સ્વયંસેવક હોય
તો કનિ પકડી મારી પાસે લાવજો, ને સરકારી નોકર
હોય તો તેના પડખાયાથી પણ દૂર રહેજો. પારો જાણે
તો કંઈ જોડું સાચું વાત બોલું કરે ને ! અરે, કાંઈ પટેલ
કલેક્ટરને મળવા ન ગયો તો પણ સરકારના ખબરખાતાએ
છાપ્યું કે એક પટેલ આંખમાં આંસુ આણીને આજીજી
કરવા આવ્યો હતો ને કહેનો હતો કે અસહકારીઓ ત્રાસ
આપે ! એ પટેલ કાણુ હશે ? પાંત્રીસ પટેલોએ બહાર
પાડ્યું કે અમારામાંથી કાંઈ ગયો જ નથી, ત્યાં રહવાની
ને આજીજીની વાત જ થી ? તેનું જ તલાટીએ રિપો
બહાર પાડેલું. તેમણે પણ બહાર પાડ્યું ને એક તલાટીએ
છપાવ્યું કે મને કલેક્ટરે તો નહિ પણ અગ્રમોક્ષાએ બોલા-
વેલો ને બિનટી ખુશામન કરેલી કે તને રજા આપું, પગાર
વધારું, માંદગી મંજૂર કરું; પણ ભલો થઈને રાજનામું ન
આપ. આવા અમલદારોથી તમે દૂર જ રહેજો. પાસે જશો
તો તેમને કંઈક ને કંઈક કુંડાળું કરવું ફાવશે.

ગીતાચાર પદાવ

આના બધા ઉપદેશો મુપરિનિરુદ્ધ મિ. કાદાવાળા. જતાં તેમને પણ સરકારનો દંધક બચાવ જિમ્મો કરી મોકલવો પડે. ગીતાચાર પદાવને પકડ્યો તે દિવસે એમણે જ મને કહેલું કે જુઓ અમારા માણસોને પણ ગુનામાં આજે અમે પકડીએ છીએ ને ? મેં કહ્યું, ધીરજ રાખો; સંજોગ પાર જતરે પછી કહેજો. અંતે મીઠામાં પૂજા બળી ને એમના જેવા પ્રામાણિક અમલદારને પણ 'ધર્મશક્તિ'ની પેઠે 'નવો વા' 'કુંજરો વા' 'કરવું પડ્યું. શું કરે ? નહિ તો આ મીઠાઓને પકડનારો પણ કાણ હતો ? ગુડગાયનો પદાવ, સરકારની સરકરી નોકરીમાં 'કુનિયા' ધૂમી આવેલો. પગમાં ગોળીનાં મા છે. નવ તો સરકારનાં પ્રમાણપત્ર ને તથા નિશ્ચિત મળ્યાં છે. એણે મને જેવાબ લખીને દીધો છે કે પોલીસમાં ૩ શર બંગાળી મીઠું અને ચાક સાથે મેં પકડ્યો હતો. પોલિસને સોંપ્યો ને કહ્યું, એના ખીમામાં ચાક છે તે કબજે લ્યો. ફોજદાર કહે, 'હમ તુમારો દામ કરો.' હવે લિટલો આ પકડનારને મમકાવે ને કેસ જૂંસી વાળવો છે.

એક તરફથી પ્રજા ને પ્રજાનાં માણસો પંગળ સિંધ મુંગઢ મદાસ બધેથી સારામાં સારા લોકો કહે તે બધું જૂકું ને સરકાર કહે તે જ સાચું ! આનો શો જવાબ હોય ? દિંદુસ્તાને એક જ સરવાલો કહ્યો, કે સરકાર જ કબાલ છે. શું દિંદુસ્તાનમાં કોઈ સાચો માણસ જ નથી ? તપાસ કરો, નીમો કમિટી. મુનશીજી કહે છે, સરકાર ન નીમે તો કાંઈ નહિ, અમે જ નીમીશું ને તપાસ કરીશું. કાદાવાળાને પંજુ કહેવાનો પું કે

તમારો પુરાવો હોય તે તમે પણ લઈ આવો. હું કહું છું કે મારી પત્રિકા એક પણ ખોટી પડવાની નથી તે સરકારની વાતો એકેએક ખોટી પડવાની છે.

પકાણોને વટાળે ?

સરકારે છપાવ્યું છે કે સરભોજીના તળાવમાં પકાણુ નાગા નદાયાની વાત અમલદારીઓએ છાપી છે પણ તળાવમાં પાણી જ ક્યા છે તે પકાણો નદાય ? સરકારી અમલદારો ક્યાં સુધી આવા કુઠાગા કરશે ! અમે તો કહી છપાવ્યું જ નથી કે પકાણો તળાવમાં નહાતા હતા, પણ તળાવ કઠિ દૂવા ઉપર જાહેર જગ્યાએ નગ્ન નહાતા હતા તેનો તમે છ-કાગ કરી શકો તેમ છે ? કટોક, વાલોડ ને બારડોનીની નહીઓ પર જાઓ ને જુઓ ઘાટ ઉપર. મે તો પકાણો સામે પણ મ્હી ફરિયાદ કરી નથી, કારણ હું જાણું છું કે મરકાગ વીકરે ત્યારે પકાણોને વટાળે એવી છે આ તો ત્યારે સરકાર ખોટો બચાવ કરે છે ત્યારે કહું-છું કાગળ સરકાર આપણા જ સારામાં સારા અમલદારો પાસે આમ કાગા હાથ કરાવે છે.

હું ખથી જ રાજ થજો

તમે તો દમ્બેશા હું ખથી રાજ જ થજો. કારણ ક્યા સુધી જવાનું છે તે દહે તમે બરાબર સમજી ગયા છો ને આપણે દહે ચોમાસામાં આવી મજાઓ મેગરી રાત્રીએ કે નદિ પણ તમારે વિગે દહે હું તદ્દન નિર્જીવ થઈ બેસું છું. કામ વાતે શાંતિ ન હોડશી, શાંતિ ઉપર જ બધો આધાર છે. માર ખાખને આવશે તેમાં હું રાજ થઇશ, પણ ક્યાંયે અટક્યાનું થયું તો હું સમજીશ કે તાર મદિનામાં

એક પાત્ર વાત તમે શીખ્યા નથી. હું બહાર જોઉં કે
 સરકાર મને સહ જાણે પણ હું નિરંતરે બંધુ કે સાતિ
 તો તાત્કાલિકાં ફરી મધ્ય છે એવું કરજો. મને તેટલું
 જામવાની શક્તિ આપણામાં આવી હોય તો મેં અભિમાન
 ન રાખેલાં ને સદા જામતા રહેજો. ગુમાનથી પડેલાં માટે
 નિરંતર પ્રયત્ન રમરમ કરજો ને પ્રાર્થના કરજો કે સરકાર
 મને તેટલો જુલમ કરે તેમજ તેમાંથી પાર ઉતરવાનું મજા
 તમને જાણ આપે.

વ્યાખ્યાન ૧૪ મું

સામાજિક ઉન્નતિ

[તા. ૨૭-૬-૨૮ ને રોજ નાળી ધામસદ મધ્યે બહેસરી
 પાટીદારોની પંચના આગેવાનો તથા બીજા જ્ઞાતિજનો આગળ
 મધ્યમ કર્ણવ્ય તથા સામાજિક સુધારણા ઉપર અપેક્ષા વ્યાખ્યાન.]

ભાઈઓ! અને બહેનો,

તમે જાણો એક સામાન્ય કહેવત સાંભળી દુરો કે
 જ્યાં પંચ ત્યાં પરમેશ્વર. તમે બહેસરીના પંચના લોકો
 આજે એટલા થયા છે તો આપણે આપણાં દિલને સવાલ
 પૂછીએ કે અહીં પંચ છે તો પરમેશ્વર છે કે નહિ ?
 પંચનાં માણસો એક બીજાની ઘર્યા ન કરતાં હોવાં જોઈએ.

ગય કે ગંઠને એક સગ્ગો ધન્ના આપાતો હોવો જોઈએ. પંચના આગેવાનો ખટપટ કરી નમળા માણસોને કચડી નાખતા ન હોય, પંચ તો આપણા ગ્લણ માટે જ હોય.

ચરોતરિયા પાટીદારમાં બે વિભાગ છે, એમ ગે' સોમજીય છે મને તેની વિગતની ખબર નથી હું ચરોતરનો પાટીદાર છું. તમે પણ ચરોતરથી આવેલા પાટીદાર છો. એટલે મારો તમને કહેવાનો હક છે. મારા મનમાં લેકવા મતિયા દહરા એવા કંઈ વિભાગ છે જ નહિ.

એક થાઓ

ખારડોલીમાં જે થાલે છે તે વિષે મારે કંઈ કહેવાનું નથી ખારડોલીની મળ જે દુખો સહન કરી રહી છે તે દુખ જ તમારા દિયમા તમને અસર કરવાનાં છે. મારે તો એટલું જ પૂછવાનું છે કે તમે ચરોતરથી બહાર આવીને જે ભાગ પાડ્યા એમા શો ફાયદો મેળવ્યો? સતરના તાંતણા જુદા જુદા હોય છે તો તોડતા કંઈ વાર લાગે છે? એકેક તાંતણો તો ફૂક મારતા વૂં છે. તેમને જો બેગો કરે અને વળ ચલાવી દોરકુ બનાવે તો નહિ વૂં ચરોતરિયા જે ભાગ પાડી છૂટા છૂટા રહે તો વડી જવાના. તમે એક ન થાઓ તો તે ખરાબ વાત છે. ખારડોલીમાં પણ હું કહું છું કે ગુજરાતના ખેડૂતો એક જ રીતે પાપમાય થયા ■ તેમને આખ છે, છતાં આખે પાટા બાંધી આધળા ચર્ધ કરે છે, કાનમાં ડૂંચા મારે છે, શુદ્ધિ છે છતાં તેનો ઉપયોગ કરતા નથી. જે જે ભુવમ ખેડૂતો પર થાય છે તે તો ખેડૂત મારફત જ થાય છે સરકાર તેમને અંદર અંદર લકાવે છે. તેઓ એકબીજાની ધર્મા કરે છે. પોતાના કુટુંબના માણસોનું તેજ પણ સાંપી ચક્રતા નથી જો

પોતાની પાસે થોડા પૈસા ચાવ તો મિત્રા અભિમાન રાખી ગામ લેકા હિપર લુલમ કરવામાં મોટાઈ માને છે. પણ પૈસાના સરકારી નોકરની ખુશામત કરતાં સરમાતા નથી. સરકારી નોકર સરકારી નોકરી કરે છે એટલા ખાતર તમે ખુશામત કરો છો. તે સિવાય - તેને તમે મનુરીએ પણ નહિ રાખો. આ ખુશામતથી ખેડૂતો દુઃખી થાય છે.

બહેનો: લોકતનો આધાર

ખીતું દુઃખ એ છે કે તમે ચરોતરથી નાસી આગળ છો પણ હજી સુધી તમે તમારી ઓઝોને અજાન રાખી છે. તે ક્યાં સુધી ચાલશે ? સંસારનું ગાફું જે પેડાંથી ચાલે છે. જે અખડા ઓઝોને કાઢી નાંદર પ્રવિર્ભા જામ દેવા દેતો નથી, તે હાથે કરીને દુઃખી થાય છે. ત્યાં ઓઝો અજાન દશામાં છે ત્યાં સમાજનું કલ્યાણ યતું નથી. તમારી સ્ત્રીઓને, બહેનોને, માતાઓને ઘરમાં રાખી મૂક્યો તે દુઃખથી નહિ. તેથી તમે આગળ વધવાના નથી. ત્યારે હું ખેડૂતો પાસે ખારડોશીમાં ગયેલો ત્યારે મેં કહેલું કે પહેલાં મને તમારી બહેનો સાથે વાનો કરવા દો. આ સહતમાં તો દુઃખ પડવાનું છે. ત્યાં સુધી બહેનો દુઃખી થવા તૈયાર ન હોય ત્યાં સુધી આ સહન તમને શી રીતે દેખાડું ? તેઓ આ સહન સહવાને તૈયાર દસો ત્યારે જ હું તમને સહન ઉપાડવા દઈશ. ખારડોશી તાલુકાની બહેનો ઉપર આ સહતનો આધાર છે.

તમે બધા પોતાને જદાકુર કહેવડારવા માગના દો તો બહેનોને શા માટે પાછળ ગણો છો ? બહેનોને તે પાછળ રખાય ? ને શોતા થવા મોઝ છે તેને તો નમસ્કાર કરવા જોઈએ.

આ દેશની સ્ત્રીઓમાથી તો સીતા, દમયંતી, દ્રૌપદી જેવી સતીઓ પાકતી હતી કે જેમના નામ લેતાં પાવન થઈએ છીએ આજે તેવી સતીઓ આ બહેનોમાથી કેમ નથી થતી ? તેનું કારણ એ છે કે આપણે તેમને તેમના સ્થાનમાથી ખસેડી દીધી છે

આત્માની શુદ્ધિ કરવા

જ્યારે હું વડોદરા રાજ્યનાં ગામોમાં આવું છું ત્યારે મને શરમ આવે છે અને તમારી સાથે લડવાનું મન થાય છે આ રાજ્યની બહાર કશુંખી એવા છે કે જેની બહાર લગ્ન કરવાનાં કાયદા કઠવા પડે છે જે સમાજમાં રાજ્યને યગ્નના ગંધમા મયદા કરવા પડે છે તે સમાજ માથુસોનો નથી પણ ઢોરનો છે આપણા હોકરા મ્યારે પરણાવવા એ વિષે કાયદો કરવો પડે ? એ દેશમાં આપણી ઓતાદ કેમ સુધરી શકે ? તેમાથી દેવો અને દેવીઓ શી રીતે પાકે ? આ તો જનનવરથી ચે જુકુ છે અને તમે ખેડૂતને હિતરતી માનતા હો તો માત્ર કહેવું માનજો કે સરકાર મહેસૂલ વધારી ખેડૂતને મારે છે તેના ખરતા તો તમે તમારે હાથે વધારે સત્યાનાશ કાઢો છો આપણે સરખર પાસે કાયદા મરાવી સમાજને બધનમાં રાખવા માગીએ છીએ, એ કંઈ સમાજ નથી રાજ્ય એ કંઈ પચ નથી, ત્યા પરમેશ્વર તો ક્યાંથી હોય ? આપણે સંતતિ પેદા કરીએ અને આપણે જ હાથે તેમને મોતના પંજમાં મૂકીએ તે તો મહાપાપ છે. આવા સુધારા કાયદાના અગલથી ન થવા જોઈએ, પચનો જ અમલ માથ પચના આગેવાનો પટલિયાઓ મિથ્યાભિમાની ન હોય કોમની સેવા કરના-

જાણા, સાચા દિલના હોય. આમેવાનો પટેલાઈ કરવા
 ગિંઝા થયા હોય અને મિથ્યાજિમાની હોય તો કોમનો ઉદ્ધાર
 નથી. છોકરા છોકરી ક્યારે પરણાવવાં તે માટે કાલ્કો કરવે
 પડે તે અસંભવ છે. હું અહીં આં દક્ષત લાખ રૂપિયાન
 વધારાની લડત લડવા આવ્યો છું એમ ન સમજતા, એ
 મેં બારડોધીમાં કહી દીધું છે. હું તો તમારા આત્માન
 શુદ્ધિ કરવા આવ્યો છું, તમારાં દિલ સાફ કરવા આવ્યો છું.

ખેડતો કેમ પાપમાલ થાય છે ?

આપણો આપણી સીએ પ્રત્યે શો ધર્મ છે ? જો
 ખેડત પોતાની સીને મારજૂડ કરતો હોય, પોતાનાં મુખ
 દુઃખમાં તેને સહભાગી બનતો, ન હોય, તેને અજ્ઞાન ક્ષામાં
 રાખતો હોય, કેળવણી આપતો ન હોય, તેવી સ્થિતિમાં
 આપણા સમાજનો ઉદ્ધાર શી રીતે થઈ શકે ? એમ ન
 સમજીશો કે સરકાર સાથેની લડન પૂરી થયે હું શાંત
 બેસેવાનો છું. હું તો તમને કડવાં આસડ પીવડાવવાનો છું.
 મને ચોક્કસ ખાતરી છે કે ખેડતો પાપમાલ થાય છે તેનું
 મુખ્ય કારણ ખેડતો પોતે જ છે. પોતે આધિજો થઈને દૂર
 છે. મારે તો તેને દેખવો કરવો છે. તમારે સરકાર સાથે
 લડવામાં બહારનાની મદદની જરૂર શી ? તમે તમારી મેલ
 લડતાં શીખો. હું તો તમારી બહેનોને અને સીઓને એવી
 માંડી કરી મૂકવાનો છું કે તેઓ તમને જારે પડવાની છે !
 બહેનો બહુ અદાવાળી અને બાવિક છે. તેઓ તો તંત્ર
 સમજી જાય તેવી છે. તમે તમને તમારા કારખાનમાં સાથે
 ન લેતાં પાછળ ધસડો છો. તમે પોતે સમજતા નથી પણ
 આ બધું તમને કાલ પડવાનું છે.

બુવાનિયાને કારભાર કરવા દો

ખારડોલીના ખેડૂતો એકલા કાંઈ જોઈ શકતા નથી શકતાના ? આ જામ બધા ખેડૂતોના કલ્યાણનું છે એ સાચી વાત છે પણ તે તો ગરબાત છે તે પછીનું ગમ તો હજી કરવાનું બાકી છે તે ન કરીએ તો પહેલાનું આટલું કરેલું ભૂસાર્થ જાય જો તમે સાચે જ પંચ દો તો તમારામાં પગમેશ્વર માક્ષાત હોવો જોઈએ આપણાથી ચારી દવામાં ખોટું કામ ન થાય. આપણું દિલ પવિત્ર હોતું જોઈએ આપણામાં બે તક દેરા ? આપણે તો એક બાપની ખેડૂત પ્રજા છીએ. તમામ ગુજરાતના ખેડૂતો એક છે મિથ્યાભિમાનનો જમાનો સી ગયો. નૃદ્યોને કાંઈ છુ કે જો તમારાથી આ બધું ન મળે તો હોય તો બુવાનિયાને કારભાર કરવા દો. આ જમાનો તેમનો છે. આખી દુનિયામાં આજે ખેડૂત રાજ્યકારભારમાં મુખ્ય ભાગ ભાગે છે અને મેળવે છે ખેડૂતો જ ધનધાન્ય પેદા કરે છે. જગતમાં જો કોઈ ધન પેદા કરતું હોય તો તે ખેડૂત જ છે પૃથ્વી ફાડીને, મહેનત મજૂરી કરીને તે ધન પેદા કરે છે પણ આ ધન જો ભોગરી શકતો નથી પ્રપચીઓ તેને ચપાટ મારીને લઈ જાય છે જો ખેડૂત સમજતો થાય, ખોટા કામ ન કરે તો કોઈ ન લઈ શકે

લાલી પીએ છો

ખેડૂત મિથ્યાભિમાનમાં ખોઈ બેસે છે તેથી સતોષ ન માનતાં દેવું કરીને પણ જૂએ છે જમીન ગીરો મૂકીને બાપનું કે માનું ખારતું કરે છે, ત્યારે મને તો લાગે છે કે આના કરતાં ખોટું બીજું શું હોઈ શકે ? આ તો તમે લાલી પીએ છો. પોતાના હોમને હમેશના બિખારી

કરી મુદ્દા છે. તમે તો એક દિવસ ખાઈ વેરાઈ નવ્યે
 છે, પણ છોકરાને તો આખો જન્મારો દુઃખ મોગવ
 પડે છે. તે છોકરાંનું લોહી પીધા બરાબર છે. તે ખાધ
 કરતાં તો એક દિવસનો ઉપવાસ ન કરીએ ? દેહું કર
 બારમું કરનાર તો ગાંડો છે. પણ શું આપણેય ગાંડ
 છીએ ? હું પંચને કહું છું કે આપણે ખોટાં ખર્ચ કર
 થા માટે બારમા કરીએ ? જો પૈસા વધારે હોય તે
 છોકરાંઓને શિક્ષણ આપો, વિદ્યાલયો સ્થાપો ને સગવડ
 હોય તો આશ્રમ સ્થાપો. તેમાં જ કન્યાણુ રહેલું છે. પંચના
 આગેવાનો વૃદ્ધ હોય અને આ ન શરવાતું હોય તો
 જુવાનિયાઓને કારભાર સોંપો. એવા કામોમાં કાપડો
 નથી અને ચોખ્ખું નુકસાન છે તેમ બતાવીએ તો
 તમે ન કહેશો કે આ શ્દિ છે. જો શ્દિથી પાવમાલ
 થયા હોય એ તે શ્દિ ચા કામની ? ખરું દુઃખ
 ખેડૂતોમાં રહેલું છે. તે સરકાર નાંખે તે કરતાં પોતાને
 હાથે કરીને નાંખેલું છે. આ વાતનું મને કેટલું દર્દ છે
 તે માત્ર કાલે તો માત્ર દિલ ચીરીને દેખાડું. ખેડૂત એવો હોવો
 જોઈએ કે કાંઈ તેની આગળ જીવન. તો શું કરે પણ ગાંધી
 શિર જીકાવતા હોય. પંચે કામની શુદ્ધિનું કામ ભેલું જોઈએ.
 સમાજને પ્રપંચમાંથી ઉગારી લો. જનિષ્ઠની પ્રજા બદાકુર
 બને તેમ આગેવાનોએ કરવું જોઈએ. તમારા પૈસા બાર-
 મામાં નહિ પણ સમાજસુધારાઓમાં વંચરાતા હોવા જોઈએ.
 બાળકોને એવા પ્રકારની દેખવણી મળવી જોઈએ કે જ્યાં
 તે સમાજની ઉન્નતિ કરવામાં જિંદગી ગાળે.

પ્રજા ઠળૂલ કરે તે જ સત્તા

ખારડોલી વિષે તો તમે જણા છે. ખારડોલીની
 સડત કેટલી લાંબી ચાલશે કે સરકાર કેટલું દુઃખ નાંખશે

તેની મને ખમર નથી આજે જ એક નાની ફરોદના
ખેડતને ખારડો નીના મેજિસ્ટ્રેટે છ મહિનાની મખત મનુ-
રીની ધાતકી સખ કરી પશુ તેની સ્ત્રીએ શુ ક્યું ? તેણે
ક્યું કે હુ ગભરાતી નથી શુ તેઓ બખમે વર્ષ સુધી આહિકા
નથી જતા ? જેત જતા તેના ધણીને મળેતી બેટા પશુ
તેણે મારી આગળ ધરી ને તેના નાના બાગકને હમતે
મુખે લખને ચાલી ગઈ આ વાત ખારડોલીની બહેનો
ખરાખર મમજી ગઈ છે કે જાને જમીન કે પૈસા જાય, આમર
નહિ ક્ષટાના દહએ તમારી મહેનતનુ ફજ ખીજે કેવી રીતે
લઈ જાય ? જો તમારુ પખવેનુ ખીજે લઈ જાય તો તમે
દાગ કરતાય ગયા નયું પેટ બર્યે શુ થાય ? તે તો ફતરા
પિલાડાં યે બરે છે ધણા માને છે કે મત્તા આગળ
શાણુપણુ શા દામનુ ? સત્તા તે વળી કાણુ ? જ્યા સુધી
આપણે કખૂત ન કરીએ તાસુધી તે સત્તા શી રીતે ?
પ્રજા કખૂત કછે તે જ સત્તા તમે નથી સાલજ્યુ કે ઝાઝી
કીડીએ સાપને તાણે ?

પચમો જ ન્યાય કરાવો

કર નાખવાના બે પ્રકાર છે એક તો, પ્રજાની
સમતિથી કર નખાના જોઈએ ખીજુ તે કર જાહેર પ્રજાના
ઉપયોગ માટે જ વપરાવા જોઈએ તમે સત્તાથી શુ કરો
છો ? ખરી સત્તા તો ઇશ્વરની છે ભવભલા રાજાઓને
પણુ મૃત્યુ આવ્યુ છે ઇશ્વરની રજા વગર એક પાલુ
પણુ દાલતુ નથી જોનાં અનપાણી ખૂટયા દશે તેને જવાનું
છે માટે આપણે શા માટે સત્તાથી કરીએ ? દાગો ડગો
પહેરનાર પોલિસ આપણને શી રીતે ડગવે ? બલકુ, તેણે
આપણાથી ખીજુ જોઈએ મારામારી કરનાર, લુટકાટ

કરનાર અને ચોરી કરનાર એ ગોવાળિયો તો દોર ઉપ
હોય. આપણે તો માણસો છીએ; આપણે કંઈ એવું
શુભેશ કરીએ ? ખેડૂત એવો ગમાર છે કે વંચીય રાખ
અન્યાય-મંદિરમાં ન્યાય લેવા જાય છે. ત્યાં તે કનિયા
સર્થ જઈ ખુવાર થાય છે. તમારો એક કનિયા કોર્ટમાં
ન જવો જોઈએ. જો કોર્ટમાં કનિયા જાય તો પંચ શા
કામનું ? પંચમાં જ કનિયાનો ન્યાય અપાવવો જોઈએ.
જો ગામમાં કોઈ પણ સુદ્ધ ઈસ્લામ કરનાર, ધર્મથી
કરનાર ન હોય તો તે ગામ શા કામનું ? તે ગામ તો
સળગાવી દેવા લાયક છે. જમીનની તકરાર પડે તો
સારા માણસ પાસે ઈસ્લામ કરાવી લે. આપણે વરિષ્ઠ કોર્ટ
સુધી શા માટે જવું જોઈએ ? કોર્ટમાં અંતનાર ખુવાર
થાય છે, અને હારનાર મરી જાય છે.

મારું આલે તો પંચને એ ગીખવાડું કે આપણે કોર્ટ
ન જઈએ. શરણ કે ત્યાં તો ન્યાય જ નથી. મને તેવું હશે
તો તેમને શી ખજર પડવાની ? તે-તો ગામ લોકો જ જાણે.

ખેડૂતોનું સંગઠન કરો

ખીજું એ કહેવાનું છે, કે ખેડૂતના પેદ ઉપર પણ
મૂકનારને તમે ઝાળખી કાઢો. એવાનો સંગ ઊડો અને
વેગળા રહો. આપણે જ્યાં એક જ નાવમાં છીએ. નાવને
કાણે પાડનારને દૂર રાખો. હું ન્યાતનું સંગઠન કરવાનું
હું છું તે તેમને ગમતું નથી. પાંચ દહાસ માંહલ
દરથી આવીને તે લોકો પોને શું કરે છે ? મંગલન કરીને
આખા દિવસનાં ગુલામ બનાવે છે. ખેડૂતો ન્યારે
એકેએક પોતાનું રક્ષણ કરી ચકરો ત્યારે હું જ કહીશ કે
હવે સંગઠનની જરૂર નથી. હું તો તમામ ખેડૂતોનું સંગ-

દન કરવાનો છું. ગમે તેવો ચમરબંધી હોય, પણ બારડોલીના ખેડૂતને દેવો દેતો હોય તો તેનું ન માનતાં એને દૂર કરજો. તમને લાગે કે આ માણસ મહાજનની મશ્કરી કરે છે તો તેવાનો સંગ છોડજો. તમામ ખેડૂતોને હું સલાહ આપું છું કે કોઈ પણ બહારના માણસ ગાર્ડજી જેવા કે માનાજી જેવાંથી સાચવજો, તેની જમીન પડતર રહેવા દેજો. જે પોતાની સ્ત્રીનું રક્ષણ કરી શકતો નથી તેને સ્ત્રી પરણવાનો શો અધિકાર છે ? જેને જમીન ખેડતાં આવડતી નથી તેને પારકી જમીન પચાવવાનો શો હક છે ? હું તો બારડોલીની જમીનનો આસેચાસ પાછો ન મળે ત્યાં સુધી લડવાનો છું. આ વાન આખા ગુજરાતના ખેડૂતોને હું કહેવાનો છું.

એક સાખ રૂપિયાનો માલ લઈ જઈ દુરામખોરોને મફત દાખલ આપવામાં આવે એવા કાયદાથી ખેડૂતોએ સંભાળવાનું છે. તેનામાં પોતાનું દુઃખ રડવા જેટલી પણ હિંમત નથી. રાજની સાથે એક વખતરીસાતાં તો શીખો. બારડોલીના ખેડૂતોએ ખતાવ્યું છે કે રાજ્યની સામા પશુ ચમક શકાય છે. લૂંટીને રાજ્ય ન ચમક શકે. ખેડૂતોને રીઝવીને જ રાજ્ય ચમક શકે.

પટેલ દેવો હોવો જોઈએ ?

પટેલ તો જીલ્લામ ચતો અટકાવે અને કહે કે પહેલાં મારા ઉપર જીલ્લામ કરો, અને પછી જ ગામ પર કરી શકશો. અત્યારે તો પટેલો ૧૨ મહિને ૫૦ રૂપિયા લઈને હગ્ગર રૂપિયા અમલદાર પાછળ ખરચે છે. તેની અંદર એવું કાંઈ મેલું છે કે જેના ઉપર તેમની નજર કરી છે. આપણા પટેલો તો વગર પગારે નોકરી કરતા હોવા જોઈએ. સરકારની પટેલોને શું સજાવવી છે ? બારડોલીમાં તો

વેઠિયાઓએ પણ ના કહી. એ રૈયતની મુશ્કેલી વિરુદ્ધ ચાલે
જ નહિ જેમ સરકાર ગાકુ કાઢશે તેમ તેમ તેના કાય
પગ તરી જશે આ તો બારડોલીની વાત એ તમે બરા-
બર સીજો, તો ભવિષ્યમાં ફરી મહેનત કરવી ન પડે.
ગુજરાતના ખેડૂતોનું એવું સંગઠન હોવું જોઈએ કે એક
ભાગ ઉપર લુપ્ત થતા બધા ખેડૂતો એક થઈ જાય. જે
વસ્તુ હું બારડોલીમાં આપી રહ્યો છું તે તમે સમજી
જાઓ. સરકારના કાયદાથી આપણો મમાજસુધારો નહિ
થાય સરકારના કાયદા કરતા આપણા કાયદા આગળ હોવા
જોઈએ માત્ર વર્ષની કન્યા પરણાવીએ એ તો કુદરતના
કાયદાથી વિરુદ્ધ છે, તે વસ્તુઓ તમે સ્વચ્છ અને બહાદુર
ચાઓ. એટલે તમને સરકાર સમજશે કે હવે અગ્ર બદલાઈ
છે, ખોટા ખરચ કરતા અટકીએ નાતની અંદર સુખી
માણસ હોય અને નારમામાં જે દુનિયા ખરચવાને
ગિવાજ હોય તો તેને બદલે કંધ્યાણુ માટે ચારે દુનિયા
ખરચાએ એ જ કંધ્યાણુનો માર્ગ છે તમને તો ખબર
છે કે બ્રિટિશ સરકારે એ કવોડ દરિયો પૂરવા માટે ખરચ્યા
તે તો તેવું પેટ પૂરવા ખરચે છે ત્યાં કોઈક બોલતું નથી

એક માણસ પંચમાં બે પંચાં ખાઈ ગયો તો તે
આપણો જ માણસ છે, તે બદલીને બીજાને લાવો
ઉદાર થાઓ, દિસાન ગણતારી શીજો. સમાજ આગળ
ગતારવો હોય તો ઝડપથી ચાલવું જોઈએ. દિવ સાફ
કરી ધર્મ દોરી દઈ સાધ્યારો કરી ખેડૂતોનું કંધ્યાણુ
ચાલે તેમ વતો બારડોલીના ખેડૂતને મદદ મળે તેવી પ્રાર્થના
કરો એવી મારી વિનંતી છે

ગ્યાંખ્યાન ૧૫ મું

અમદાવાદ જિલ્લા પરિષદમાં

[સુરત, ખેડા અને અમદાવાદ જિલ્લા પરિષદોમાં અમદાવાદ જિલ્લા પરિષદનું કામણ ચૌથી મહાનપૂર્ણ હોવાથી અને તેમાં બારડોલી સત્યાગ્રહની સારવારથી તે તે સમય સુધીના બનાવોનું વિહંગાવરોધન હોવાથી તે કામણ આજુ આજુ છે એ કામણમાં બારડોલી સત્યાગ્રહના ઇતિહાસની દૂર રૂપરેખા આવી જાય છે]

પ્રમુખ સાહેબ, બહેનો અને લાકડો,

લગભગ પાંચ મહિના ઉપર જ્યારે પહેલો હું અહીંથી બારડોલી ગયો ત્યારે મને સ્વપ્ને પણ ખ્યાલ નહોતો કે મારે આદલો લાગે વખત ત્યાં કાદવો પડશે અને આવે જ મને ખ્યાલ નથી બારડોલીમાંથી કેટલું પણ વખતે હું છટો થઈ શકીશ કાગલુંકે બલિષ્ઠતા શું લખેલું છે તે હું વાંચી શકતો નથી, અને વાંચી શકાય એ અસંભવિત છે

મંગલાચરણ

પાંચ મહિના ઉપર હું ત્યાં ગયો હતો ત્યારે મેં ગવર્નર સાહેબને કાગળ લખ્યો કે બારડોલીના ખેડૂતને આ નવી આકર્ષીમાં ખૂન અન્યાય થયો છે મેં એનો કંઈક અભ્યાસ કર્યો છે મારી પાસે વારંવાર ખૂન ફરિયાદો

આવી છે, ખેડૂતોએ આપની પાસે ઉપદેશનો મોકલ્યા છે, ધારાસભા મારફતે થાય એટલા પ્રયત્નો કર્યા છે. હવે, તેઓ કંઈ છેવટના નિશ્ચય પર આવે. તે પહેલાં હું આપને મળવા માણું છું. આ કામ એવું છે કે મને જોવાનીને, મારું સાંભળીને છેવટનો નિશ્ચય કરો; નહિ તો લોકો છેવટનો નિશ્ચય કરવાની ધરાદો રાખે છે. પછી મુશ્કેલી જોવી થવાનો અંશય છે. આ કામગીરીને મને એક લીટીનો જવાબ મળ્યો કે તમારો કામગીરી રેવન્યુ ખાતા તરફ નિશ્ચયને માટે મોકલ્યો છે. એ વાંચીને મને ખૂબ અભયથી થઈ. સરકારે માનેછું કે બારડોલીના લોકોએ, સંવાળા ખેડૂતો હિંદુસ્તાનની આજની નિરાશાની હવામાં કંઈ કરી શકે એમ માનવાને કારણ નથી; સરકારને તો ખાતરી જ હતી કે હિંદુસ્તાનમાં હવે કાંઈ જાતનું ચિન્તાનું કારણ નથી; ખેડૂતોની ફરિયાદ જિલ્લાના અધિકારી સાંભળી શકે, નહિ તો આ કુનિયામાં કાંઈને સાંભળવાનો અધિકાર નથી; અસહકારની ચળવળ મરી ગઈ; હિંદુમુસલમાન વચ્ચે આપણે ટંટા કરાવી સહ્યા છીએ તથા આપણને સો બસો વર્ષનો પટો મળી ગયો છે. દરેક અમલદારને એક જાતની નિર્ભયતા હતી—એમ કહીએ તો ચાલે કે એક જાતની નુમાખી હતી—કે આપણે કાંઈનું સાંભળવાની જરૂર નથી. સંવાર, બપોર, ને સાંજ બંગલામાં બેઠા બેઠા આડીચૂમલી કરનારાઓનું સાંભળી, આખા જિલ્લાના રાજકીય જીવનનો સડો કળી જઈ, એકબીજાને સપાળી કામ કાઢી લઈએ. આ સ્થિતિમાં ગવર્નરે માનેછું કે આમાં કરવા જેવું નથી. હું જાણુનો હતો કે ગવર્નર સાહેબને બારડોલી શક્તિ પર વિશ્વાસ નથી. એકલાં ગવર્નરને જ નહિ, પણ જુનરાતના દરેક અમલદારને—કમિશનરથી માંડીને ડેપુ ડિસ્ટ્રિક્ટર સુધીનાને—એમ જ લાગેનું હતું. એક બારડોલી.

મામલતદારને હવે ખરું કે આમાંથી વિપરીત પરિણામ આવશે તેણે સાચી દકાકત કહેવાની દિનિત કરી તો તેને કાઢી મૂક્યો.

ખેડૂતની પ્રતિષ્ઠા

પણ મને વધારે લાગે છે તે વસ્તુ નો જુદો જ અંગ્રેજને આપણી શક્તિ વિષે અવિશ્વાસ હોય એથી અને અભયથી નથી થતી જેઓ રાજ્યખળના પૂજારી છે, જેમની પાસે આટલી બધી રાજ્યશક્તિ છે, તેમને તો નિરાશ પ્રજાની શક્તિ માટે ઘુ-છમર હોય, પણ આપણા પોતાના જ માથુસોએ જ્યારે આપણી અવગણના કરી, આપણી શક્તિ વિષે હવેકો અભિપ્રાય બાધ્યો, ત્યારે મને કુખ યથુ મે જ્યારે જોયું કે આમાં કોઈ સાક્ષરે એમ નથી ત્યારે દેખુઆરીની બારમી તારીખે મે બારડોલીના ખેડૂતોને સલાહ આપી મે એમને કહ્યું કે મામલો ગંભીર થવાનો. મારી નજર આગળ એનો ચિતાઈ ખડો થાય છે એની કદપના હું કરી શકું છું છેવટ સુધી ટકવા વિષે અને ખુવાઈ થવા વિષે તમારી ખાતરી હોય તો જ આ પ્રતિષ્ઠા કરજો આજની હવામાં મગમગ એટલી નિર્ભય છે અને તેનામાં એટલી ઘુમાખી છે કે ઘણો વખત તમને કોઈ ગણ્યકરવાનું નથી ખેડૂતોએ અને એ નાખત ખાતરી આપી અને કહ્યું આ મહેસૂલનો બોલો અમાગથી સદન નહિ થઈ શકે, અને એ બોલો છાવવા અમે તૈયાર નથી ત્યારે મે એમને ધમકરને માફી રાખીને પ્રતિષ્ઠા લેવાની સલાહ આપી અને કહ્યું, સરકાર જૂનું મ' સુલ લે તો આપણું વિશેષ લેવું હોય તો સ્વતંત્ર તપાસ કરાવે અને એમ કરવા તૈયાર ન હોય તો એની પાસે

હોય તેટલા હિપાય અજમાવે, તે આપણે શાંતિથી સહન કરવા બેઠોએ અતિથા કરી.

કમિશનરનો હુકમ

દોઢ બે મહિના તો કાંઈએ વાત માની જ નહિ. બધા એની ઠેકડી કરતા. બિચારે મામલતદાર હતો તે મંજાતો. વખત ગયો ને બે હસા પૂરા થયા, છતાં મહેસ-લનો પૈસો આપ્યો નહિ. ત્યારે મુંબઈની ધારાસભાની બેઠક પૂરી થઈ હમેશની રીત અમાણે મત મેળવી (એનું વર્ણન તમને ધારાસભાવાળા બાંધ્યો આપશે) બારડોલીનો ઠરાવ લાવનારને, હરાબ્યા, અને પછી કમર કસી, માન્યું કે બા ઠરાવમાં અજમલત આપણી તરફથીમાં છે એમ કહી શકાશે, અને કરવો હોય તેટલો જીલમ કરી શકાશે. કમિશનરને તાર કર્યો કે હવે ખાવાનું છોડી દો અને બારડોલી જાઓ; કલેક્ટરને લખ્યું કે ફરવાનું મૂકી દો, દરિયાકાંઠા છોડી દો. કમિશનર તો સુરતમાં જ રહ્યા. જતાં જતાં એક વાર બારડોલી આવી ગયા તે સિવાય કંઈ આપ્યા નથી. કલેક્ટર દોઢ બે મહિને આવી જતા અને મુસાફરી-ખંડલામાં રહી જતા. આખા તાલુકાનું રાત્રી એક ડેપુટી કલેક્ટરને સોંપી દીધેલું હતું. એ બાઈ મામલતને માટે નાલાયક ગણાયા હતા. એમનો દૈવયોગ, કર્મયોગ જાણ્યો અને મામલતને માટે નાલાયક ગણાયેલા ડેપુટી કલેક્ટરને માટે લાયક ગણાયા. તેમણે સરકારને રિપોર્ટ કર્યો કે મહેસૂલ તો પંદર દિવસમાં વસૂલ થઈ જશે. કમિશનર પણ એ વાત માની. પણ પંદર દિવસને બદલે યજી મહિના પીતી ગયા.

પોલિસ-પકાણુ આપ્યા

આ ત્રણ મહિના લોકોએ કેવી રીતે કાટ્યા એનો પ્રતિદાસ આપું તો તમારી આંખમાંથી આંસુ પડાવું. કમિશનર કમેક્ટર દરિયાકાંઠા છોડીને આવ્યા. કમિશનરને તેમની માગણી પ્રમાણે સરકારે કોરો એક આપી દીધી હતી કે બારડોલીની 'પીલવાઇ' બનાવવાની તમને છૂટ છે. લોકોને ભલે રેંસી નાંખો. પણ તેઓ સુરતમાં જ રહી ગયા. જાણી લીધું કે બારડોલીમાં વાહન નહિ મળે, માણસ નહિ મળે, મજૂર નહિ મળે, જમીમાં લીધેલો માલ ઉપાડનાર કે રાખનાર નહિ મળે, તેથી તેની ગોઠવણ બહારથી કરવી જોઈએ. તપાસ કરતાં હિંદુસ્તાનનો કોઇ માણસ મળ્યો નહિ. પછી પોલિસખાતામાં તમ્બીજ કરી જણાવ્યું. ત્યાં જેમને હાજરી આપવી પડે એવા પકાણાને શોધી કાઢ્યા. તેમને કહ્યું, તમને હાજરી આપવાને બદલે બારડોલીમાં સાલુકાર બનાવીશું; બંદૂકવાળા અને અમલદારો સાથે તમને છૂટવાની છૂટ રહેશે. એક જમી અમલદાર, પાંચ પકાણુ અને પાંચ બંદૂકવાળા પોલિસો એમ અગિયાર જણની એવી પાંચ ટુકડીઓ પાડી. દરેક ટુકડીને એક માંદર દોરી આપી. જેમણે અકસ્માતો કરેલા તેથી જેમના લાઇસન્સ રદ કરેલાં કે કરવાનાં હતાં તેવાને બારડોલી જવાની સરતે લાઇસન્સ આપ્યાં. અને તાલુકાનાં ૧૩૦ ગામડાંમાં આ પાંચ ટોળાઓને છૂટી મુક્ત દીધી. રાત કે દહાડો કરું ન જોવાનો કુકમ આપ્યો.

બંદૂક વિ. નગારું

સરખાતમાં, ટુકડી આવે ત્યારે ગામની 'બાગોળ નગારું' વગાડતા, જેથી ગામલોકને ખબર પડે કે છૂટાઈએ.

આવ્યા છે, તેઓ તરત જાણ્યાં બધાં કરી અંદર પેસી જાય. કલેક્ટર અને કમિશનરને ખબર પડે દુકાનીઓ રખડીને પાછી આવે છે. કલેક્ટર તરત દુકાન કાઢ્યો કે અગ્નિએની તોયો તમારા નગરાના અવાજથી બાકે છે, માટે નગરું ન વગાડવું. મેં કહ્યું, નગરું રહેવા દો. મેં એ કાપડો માનવાની સલાહ આપી. મેં કહ્યું, નગરું બિધું પાડો. પછી છોટરાઓ પોટાસના બગાક કરવા લાગ્યા. તો દુકાન કાઢ્યો, બધાં કરોઃ એ બગાકારી અમારી બંદો બાકે છે. મેં કહ્યું, બગાક રહેવા દો. છોટરાઓ પાંચ પાંચને ટોળે યવ લાગ્યા. ત્યારે દુકાન કાઢ્યો કે ટોળું ન ચાગ્યો. મેં કહ્યું, દૂર રહે. ત્યારે કેહે, અમારી પાસે કોઈ આવવું નથી. એમની પાસે જઈને કોઈ વાત ન કરે એ યુનો ! મેં કહ્યું, એમાં અર્થ છે. સરકાર અકળાય છે. એને બંદો તોય ચલાવવાનો અવશર આપો તો એક દિવસમાં સીને સીધા કરી નાંખે. એ આપણને જાગમાં સપાડાવવા માગે છે, પણ આપણે ન હસાવું. દિંદુમુસલમાનને લાગવા દિંદુ મેનિસ્ટ્રેટને કાઢી મુસલમાનને લાગ્યા. વધારાનો મેનિસ્ટ્રેટ આપણે તે પણ મુસલમાન. વધારાનો ઉપુટી સુપરિન્ટેન્ડન્ટ લાગ્યા. પાંચ ઘોડેસ્વાર લાગ્યા. સવારો રાજ ગરડાલીના રસ્તા પર હરે. મેં કહ્યું, આ સવારોને કશું કામ નથી, એમને આપણે સખોટીઓ લાવી આપો તે રમ્યા કરે. એમને કામ નથી ને એ દુઃખી થાય તો આપણને પાપ લાગે. પછી, આ તો આપણને દસી કરે છે એમ કહી ઘોડેસ્વારોને પાછા લઈ ગયા !

મેનિસ્ટ્રેટને ત્યાં કેસ દેવા થયા છે ! જાણી અમલદાર જાણી કરવા ગયા ત્યારે વેડિયાની સામે બેઠાને આ સ્વપ્ન.

સેવકે ડોકુ હલાન્યુ, માટે કરો એને સજા ! મેં કહ્યું, આપણે
છીંકે પણ ન ખાવી છીંક ખાઈએ તો જમીમાં અપશુકન
ચાલે અને એ ગુનો મણાય !

દોરનાં હાલહવાલ

પછી પ્રથમ ૧૧ બેસો પકડી, એમાની એક બેસની
તો બારડોલીના ચોરામાં કમર ચઢી છે એ બેસ પાણી
વિના મરી ગઈ બારડોલીના મહાજને કહ્યું કે અમે મહા-
જન તરફથી પૈસા આપીએ અને બેસોને પાણી પાઓ,
તો જવામ મળ્યો કે અમારો પાસે પૈસા છે ૧૦ બેસો
પહેલી જ હરાજમાં ખાટકીને આપી દીધી ખેડૂતના દોર
કપાય એનું એને કહ્યું દુઃખ થાય તે હું જાણુ છું. તેથી
મેં કહ્યું દોર બહાર કાઢવા નહિ કા તો તાળામા પૂરી
રાખવા, કા તો આપણા તાલુકામા ન રાખવા તેથી
ખેડૂતોએ હજારો દોર મફત આપી દીધા, ગાયકવાડી રાજ્યમા
મોન્સી દીધા બાકીનાં નણુ મહિના સુધી ઘરમા રાખ્યાં
ને પોતે એમની સાથે રવા દોરના પગમાં ફાડા પડ્યા,
શરીરે ચાંદા પડ્યા, મામડી સરેક મડમો જેથી થઈ ગઈ,
છતાં ખેડૂતોએ બહાર એની વાત ન કરી સરકારને કે
અમલદારોને એટલી વે અજર ન પડી કે દોર અને
માણસોને નણુ મહિના સુધી સાથે અધારી કેટડીઓમા
પૂરી રાખવાયા તેમની તમિયત બગડે છે એક બાબુ દોર
ખાટકીને ત્યાં જતા હતાં, ને બીજા બાબુ ખાટકીની જેમ
મેજિસ્ટ્રેટ માણસોને સજા કરવો હતો છતાં એક પૈસા
આવ્યો નહિ તેથી ગૂચવાયા

વીસ દિવસની નવી આશા

પરિણામ શું આવ્યું ? રેખુની કલેક્ટરે રિપોર્ટ કર્યો

કે અમે અત્યાગ્ર સુધીમાં બધી તૈયારી કરી રાખી છે, હવે વીસ દિવસમાં પૈસા ભરાઈ જશે સાથે સાથે એક લાખ તો ભગાઈ ગયા છે એમ લખ્યું સરકારે પણ એ વાત માની અને બહેરનામું મદ્યુ કે વીસ દિવસમાં પૈસા ભરી દેશે તેને દડ નાફ છે પછીથી ચોથાઈ દડ આપવો પડશે લોકોએ માન્યું કે હવે તો પૈસો આપવાનો જ નથી, જેમણે પૈસા આપ્યા એના ગયા વીમ વિવસ પૂરા થયા એટલે પાછી ગૂચવણ આવી પડી પેતી લાખની વાત પણ ખોટી નીકળી ત્યારે કોઈ વેપારીનો ૪૦-૫૦ હજારનો કપાસ ધમકારી લીધો વેપારીએ પૈમાની લાત કરી તો કહે, ખેડૂતો પાસેથી લઈ લેજો, અમારે તો ગમે તેમ કરીને પૈસો લેવો છે વેપારી સરકારના ખેતીખાતાની શુભધમા હતો તેથી કપાસ તેઓ પડારી રાખ્યા

ચાર કેદમના ચાર મોટા લોગ

આ પૈસા વસૂલ થયા પછી નક્કી કર્યું કે એક એક મુસલમાન પારસી વાણિયા અને કણુમીને પગલવો જે પારસીને બસો બહીસો ભરવાના હતા, તેનો બે હજારનો દારૂ જમ્મ ક્યો દારૂ એ તો ચલણી નોટ જેવો છે, સરમર સિવાય કોઈ દારૂ વેચી ન શકે દિલ્હીસ્તાનમાં એક જ કલાલ [આ સરકાર પોતે એ દારૂ વેચે કે બીજા કોઈને વેચવાનો પરવાનો આપે સરકારની ઉપોને લાવે દારૂ વેચવો જોઈએ, તેને ઉધ્યુગી સાહેમે બે હજારનો દારૂ ૮૮ રૂપિયામાં વેચ્યો જેણે સરકારની ઉપોમાથી લેવો જોઈએ એવા બીજા પીકાવાળોને જ વેચ્યો બાકીના રૂપિયા માટે બે વાર જમ્મી કરી પારસીનો ચારસો પાચસોનો માલ લીધો તેથી મે પુરું નુ થયું હોય એમ એની જમ્મીન પણ ખાલસા કરે પારસીને થયું કે આ રાજ્ય તો છેડવું જ જોઈએ તેણે જેટલી

નાટિસો બાપી તેટલીનો જવાબ દીધો કે ચોં કે આ રાજ્ય
છેડવું છે પણ એક પૈસો નથી આપવો

લાખ રૂપિયાની જમીન ખાલસા

પછી એક મુમલમાનને પકડ્યો તેની જમીન પર
વીસ હજારનો તો માલ પડ્યો હતો, સાત હજારના ઢેર
હતા, દસ હજારનાં લાકડાં હતાં, અને તેનો કમાલો પણ
એ કરી ચૂક્યો હતો. એ જમ્ત કરીને પૈસા વસૂલ થઈ
શકે એમ હતું છતાં જમ્તી ન કરતાં લાખ રૂપિયાની
જમીન માન માથે ખાલસા કરી બહાર રહેતા એના
સગાઓની મારફતે કહેવડાવ્યું તેઓ કહેવા ગયા, એને એણે
જવાબ દીધો કે મારો બાપ આફ્રિકામાં હતો તેણે દસ લાખ
ખોયા તો દસ જોડે આ અગિયાગમે લાખ ગણી લઈશ

પછી વાણિયાને પકડ્યા તેમને બારડોલીના વાણિયાનું
તો નિકદન કાઢવું હતું પોતાની ભતવાળા ખરાને !
બને સરખેસરખા ! તમામ વાણિયાઓની જમીનો ખાલસા
કરી, છતાં તેમને પણ ત્રણ મહિના જેલમાં રહેવાનું તો
ખડુ જ તોયે તેમને ત્યાં જમ્તીઆ અને તેમની બેસોને
ફેંજે તો ખડે

બધારણવાળા પણ ધાંધલિયામાં ખપ્યા

પહાણોના જુલમ વિષે અમે કહ્યું નહોતું અમારે તો
પહાણો જોડે મહોગત કરવી હતી પણ જે લોકો બધારથી
સડત બેવા આગ્યા, તેમણે પહાણોની તોતો બધાર મૂકવા
માંડી ને ક્યું, આ શો જુલમ !

પછી આ ધાગસલાવાળાઓએ રાજનામા આપ્યાં.
કમિશનર તો માનતો જ નહોતો કે એ લોકો રાજનામાં
આપે રાજનામાંમાં તેમણે હકીકતો લખી, પણ તે તો

ધાધલિમામાં ખપ્યા. પણ શ્રેષ્ઠ્યએટોના પ્રતિનિધિ ધારા-
 / સભામાં હતા તેમને ગવર્નર સાથે મિત્રાચારીનો સંબંધ,
 એટલે તેમણે એક મીડિા કાગળ ગવર્નરને લખ્યો. ગવર્નરે
 જવાબમાં એથી મોટો કાગળ લખ્યો. ને તેના પર હાથે
 સહી કરી માન્ય કે માધ્યમ જળમાં પકડાયુ. મુનશી
 સાહેબને વિચાર આવ્યો કે બારડોલી જઈને નજરે લેઈએ
 તો ઠીક મારી પાસે આવ્યા મે કહ્યું, ચાલો. બે ત્રણ
 ગામડાં જોયા, અને કહે, હવે વધારે નથી જોવા મે
 પૂછ્યું, કેમ? તો કહે મે તો રાજનામાનો નિશ્ચય કરી
 જ નાખ્યો મે કહ્યું, જેમણે ન કર્યો હોય તેમને જોવા
 મોકલજો, તેઓ જો રાજનામા આવ્યા વિના અહીંથી પાછા
 જાય તો હું જામીન આપુ છું ત્યાં બેઠે બેઠે વાતો કરશે
 એમની માતરી હું નહિ કરાવી શકું. મુનશી સાહેબે
 જો જોયું તે ગવર્નરને લખ્યું ત્યારે સરકારની આજ ફાટી
 મુનશી સાહેબે સરકારને લખ્યો છે એવો કાગળ જૂમત્યાર
 સુધી કાઢીએ નહિ લખેલો. તેમણે જો જોયું તે બધું લખ્યું
 વધારામાં, એક સમિતિ જનાવીને તપાસ ચલાવી, અને
 સરકારને લખ્યું કે તમારો પણ પુરાવો લાવજો ત્યારે
 સરકારને લાગ્યું કે આ કામ લમકત્તે થઈ પડ્યું છે.
 મુનશીને ધાધલિયા નહિ કહેવાય, કારણ એમના કાગળ
 પર તો ગવર્નરે હાથે સહી કરી છે.

કાળી હાનતની નિશાની

પછી નવો પેતરો રચ્યો 'દામ્ભ્યાના' ખતરપતીને
 મોકલ્યો. તેણે જઈને કહ્યું કે અહીં તો બોલોવિઝમ છે,
 કાવતરું છે, રાજ્ય ઉથલાવવાની વાત ચાલે છે આ પેતરા
 કંઈ નવા નથી સામ, દામ બેદ દડા ચારે હથિયાર
 સગર સામટાં વાપરે છે સૌથી મોટું હથિયાર દંડ છે.

મેં જેહૂતોને કહી મૂક્યું છે કે સરકાર સૌથી મોટા દાવ રમવાની લાગે છે, માટે તૈયારી રાખજો. ધારાસભાનું ડેપ્યુટેશન ગવર્નરને મળવા ગયું ત્યારે રા. સા. દાદુભાઈ અને રા. બી. બી. ભીમભાઈ રેવન્યુ મેન્જરને મળવા ગયા હતા. ત્યારે રેવન્યુ મેન્જરે કહેલું, 'તમને ખબર છે? અમારી પાસે બંદીકા, તોપો અને લશ્કર છે.' આ વચનો મેં માંલજ્યા ત્યારે જેહૂતોને કહી દીધું કે આ લોકોની દાનત કાળી છે, એમનો ધરાદો કાંઈ પણ રીતે તમારુ લોહી પીવાનો છે. જેહૂતોએ કહ્યું, 'અમે અમારુ લોહી ઠંડું કરી મૂકેલું છે, તમે ગભરાશો નહિ.' હું તો ગભરાતો જ નથી. મામલો આખરનો છે, એ જેહૂત સમજી ગયા છે ને તૈયારી કરીને બેઠેલા છે.

મરવાની કળા

એક નાની વાતમાં આટલું બધું કરવાનું શું કારણ ? મેં તો માત્ર ફેગ્ટપાસની જ માગણી કરી હતી. તેની સરકારે ના પાડી અને પાંચ લાખ વસૂલ કરવાને માટે લશ્કર લાવીને પચીસ લાખ ખર્ચવાની વાત કરે છે. એની પાસે એક ખેડાખાઈ ગોરુ લશ્કર છે, તે લાવવાની વાત કરે છે. હું કહું છું, લાવો તો તમારા જેવો મૂરખ બીજો કોણ ? હું તમને ચાર મહિનાથી કહું છું કે કહો તો જેહૂતને સલાહ આપી તાલુકાની એક લાખ વીસ હજાર એકર જમીન પડતર રખાવું જમીનો ખાલસા કરવી હોય તો ખાલસા કરો, પણ મૂર્ખા ગ્રાણીઓને ત્રાસ આપવા માટે આપો છો ? 'જૂનો જમાનો વહી ગયો છે. તમારી જૂની આંખે નવા ચરમા નથી ચઢતા. પણ હું બધું જાણુ છું, કેમકે હું જેહૂત છું. ખાલસા કરેલી જમીનો ખેડવા કોણ આવે છે તે તો હું જાણું. જેહૂતની જમીન પર બીજો

કાઠ નથી આવવાનો. ગુજરાતના ખેડૂતો હવે સમજી ગયા છે. સીધેસીધો ન્યાય જ કરી દોને. બંદૂકની વાતથી તો કાઠ નહિ ડરે. હું ખેડૂનોને કહું છું. આપણા પૈસા ખરચીને સરકાર લશ્કર બંદૂકો તોપો રાખે છે, પણ કાઠ દિવસ દેખાડતો તો છે નહિ કે એ ક્યાં છે ? તે જોઈએ તો ખરા. રોજ એવું નામ દઈ કરાવે છે. એ ડર શા માટે ? ડરવાનું કારણ શું ? ૧૮-૨૦ વરસના મરાઠાના, મુમત્તમાનના, શીખના, ગુરખાના છોકરાઓને લઈ જઈ ૭ મહિનામાં મરતાં અને માગતા શીખવે છે, તો હું તમને ૭ મહિનામાં મરતા નહિ શીખવું ? છોકરાઓને એ શીખવા દો. ઉત્તર ઓલાદ તો સુધરશે. ત્યાં સુધી આપણે મિથ્યા ભય નથી છોકરો, ત્યાં સુધી હિંદુસ્તાનનો ઉદ્ધાર નથી થવાનો. ઐન્યુએટોને શીખવતાં મને ન આવડે, કૉલેજના છોકરાઓને, અને શહેરીઓને શીખવના ન આવડે, પણ તમને ખેડૂતોને શીખવતા કેમ ન આવડે ? ખેડૂતોએ જોઈતો કે જોતો ડર ખિસ્મામાં મૂકેલો છે, એ તમે બારડોલા આવો તો જોઈ શકો. બારડોલાની બહેનો વિષે તો પૈસા 'ટાઇમ્સ'ના પ્રતિનિધિએ લખ્યું છે કે ગોળા ચાલશે ત્યારે તેની મામે એ બહેનો પહેલી દારૂમા બિતરી. એ બહેનોએ એ પ્રતિનિધિને કાનજ લખ્યો છે કે તે લખને આવજો તું અમારી સાથે બિતવા, ને તારામા હિંમત નહિ હોય તો તને ચૂડી ને ઓઢણી પહેરવા આપશું.

રશિયાનો રાજ મરી ગયો તેનું શું ?

હું મરમરને કહું છું કે બધાં જાણ કરીને કરી તેમને મોટે તોપ બંદૂકની જરૂર સાબીત કરાવવાની જરૂર છે. હું તમને નોતરું છું કે સીધો તોપો લાવો ને ઉઘાડી

દો. હું ગભ્ય હિયલાવવા ક્યા બેઠો છું ? હું તો પાંચ વગસથી અહીં અમદાવાદમાં ગટરપાણીમાં પડેલો હતો. હું સમજતો નથી કે વિલાયતથી કમિશન આવીને ઇસકા-તરામાંથી શી રીતે સ્વરાજ આપી જાય ? હું તો એટલું સમજું છું કે હિંદુસ્તાન પાસે એક જ હથિયાર છે: મરતા શીખો ને મારવું છાડી દો. 'મરતા શીખો'નો અર્થ ખેડૂનો સમજી ગયા છે. ઇશ્વરનું ઝોળખાણ કરે તો મગવાની વાત સમજાશે. એક માણસ તો દુનિયામાં બતાવે જે અમર રહેવાનો છે, જેને મોત નથી આવવાનું. જન્મ્યા છે તેટલા મરવાના છે, મોત તો ઇશ્વરે જન્મથી જ સાથે બાંધેલું જ છે, એ તૂટવાનું નથી. માણસને ક્યારે જવાનું થશે એની ખબર નથી. અહીં રાજા મારવાનો ડર આપે છે, પણ પેલો રશિયાનો રાજા મરી ગયો તેનું શું ? એને તો કુકુળ સહિત ખેડૂતોએ માર્યો. રાજાઓના નિકેદન ખેડૂતોએ કાઢ્યા છે. હું તો ખેડૂતોને રાજ્યને હાથે મરવાનું શીખવું છું, મારવાનું નહિ. આ રાજ્ય તો ખેડૂતોને મારવા માગે છે ખેડૂતને મરવાનું છે અને રાજાને પણ મરવાનું છે માગનાર તો રાજાઓનો રાજ છે આ રાજ્ય મારે તો એ તો એના પુટકળ દલાલ છે

પાનાં ફાડેલા રિપોર્ટ

ખેડૂતો આ વાત સમજી ગયા છે. મરકાર પેતગ શું કામ રમે છે ? ખેડૂતો પૈસા આપવા તૈયાર છે. હું વ્યવસ્થિત રાજ્યતંત્રમાં માનું છું વ્યાજબી કર બધે નાખી શકાય, પણ જેની પાસેથી પૈસા લેવાના તેને પૂછવાનું નહિ એવો કાયદો જગતમાં ક્યાય નથી, એક હિંદુસ્તાનમાં જ છે. એના પર અપીલ પણ નહિ. દસ વરસ પર સુધારા નહોતા આવ્યા ત્યારે સારું હતું અંગ્રેજો એકલાની પર

જોખમદારી હતી કેટલાકને નષ્ટક ઇશ્વરનો ડર પણ ગ્રહેતો. સેટલમેન્ટ રિપોર્ટ છાપાને મોકલાતા આ રાજ્યતંત્ર સુધર્યું ને પાંચ હિંદીને અદર બેસાડ્યા ત્યારથી એ રિપોર્ટ છાપાને મળતા નથી ધારાસભાના સભાસદોને પણ મળતા નથી રિપોર્ટ આપે છે તેમાથી પોતાના પક્ષનું હોય તેટલું આપે છે અને વિરુદ્ધના હોય એટલા પાનાં ફાડી લે છે. વિરમગામનો રિપોર્ટ એવી જ રીતે આવ્યો. બારડોલીનો, ભીમભાઈને એવી જ રીતે ફાડીને આપ્યો મેં કહ્યું, એ ધારાસભા કેવી ? સરકાર કહે છે, આ બધું ગળી જાય પછી આપણા વામનભાઈ આવ્યા તેમણે જોઈને કહ્યું આટલું ખાનગી છે, નહિ અપાય એમ લખી આપો એટલા ઝગડા પછી રિપોર્ટ આપ્યો. આ રિપોર્ટ જોવા મળ્યો પછી જ ખબર પડી કે એમાં તો બેન્ડર્સન સાહેબે બહુ કુડાળા વાળ્યા છે સાત વરસના ગણોતના આંકડાને એક વર્ષના ગણી લીધા છે, અને તેને આધારે કેસ રચ્યો છે આ વાત રિપોર્ટમાં છે, છતાં હવે કબૂલ નથી કરતા એમાં જ એમણે લખ્યું છે કે છેલ્લા ૩૦ વરસ તો ખેડૂતોએ વધારે ભર્યું છે, છતાં આ નવો સુધારો તો ખરો જ !

સ્વરાજ કેમ ચાલે ?

અંગ્રેજો બોલતા શરમાય છે, પણ આપણા જ ઠહેનાર મને મળ્યા છે કે સરકારનું ખરય વધ્યું છે સ્વરાજ્ય આવશે ત્યારે તમે શું કરશો ? મેં કહ્યું, 'આને આપવું છે ? તો ચક્કાવી જતાવું ને મારશે ત્યારે જો ખેડૂતને બે દહાવાનું પણ નહિ મળતું હોય તો ફાંદાને પાંચ દબારનો પમાર નહિ આપીએ મો, બસો, બહુ તો ત્રણમો આપશું વરતીમાં રહેવાને પૂરતાં માણસો નથી, છતાં છ દરોડ

દરિયો પૂરવામાં નહિ નાંખીએ. છ કરોડ મુબદ્દના બારામાં નાખીને તમે મને શું કામ પૂછો છો ?

૧૯૧૮ની સાલમાં ખેડાની લડત લડ્યા એના કરતાં આજે મુશ્કેલી પડી છે કારણ આજે પાંચ દિહીઓ સરકારમાં જ ન્યા સુધી સરકાર પ્રગતે જવાબદાર નથી થઈ, ત્યાં સુધી હવું તે જ સાડુ હવું, બધી જવાબદારી સરકારને માથે હતી. હવે તો આ દિહીઓને જ હથિયાર બનાવે છે. નહિ તો આ લડત કંઈ નવી વસ્તુ છે ? ખેડામાં નહોતા લડ્યા ? બારડોલીમાં નવું શું છે ? સરકાર વાત વધારીને મોટી કરે છે.

આંધળા સરદારની સેના દૂવામાં

‘ટાઇમ્સ’નો ખબરપત્રી લખે છે કે બારડોલીમાં સરકારના સાધા તુની મયા છે એનો યશ મને આપે છે તે મિથ્યા છે, એનો યશ તો સરકારના અમલદારોને છે—એમણે રાજ્ય જ એવું કર્યું કે પ્રજા ધરમાં પેડી. એટલે એ ૧૦ માણસો જ પ્રજા ને એ ૧૦ જ અમલદારો ! ત્રણ મહિના પછી બે પોલિસવાળાને મારી પાછળ મૂક્યા—હું જે મોહું તે બહુ લખી લેવા બે મહિના સુધી તો તલા-દીઓ પાસે એ કામ કરાવ્યું. પછી આમને મૂક્યા. એ બિચારા લખી લખીને શાકી ગયા પણ સરદાર એમનું ન માને. એ તો અવમોહાનું જ માને સરદાર આંધળા એની સેના દૂવામાં. છેવટે સારી મતિ સૂઝી એટલે એક શાણા પોલિસ અમલ-દાર મિ દિલીને મૂક્યો તે માગી સાથે ૪-૫ વરસ અડાં જેવ જેલ્યો હતો. એ બેઠ ગયો, ને એણે રિપોર્ટ મોકલ્યો કે આ માણસ બેઠો છે ત્યાં સુધી તોફાન કે ખુનામરકો થયનાં નથી એ રિપોર્ટ એનો જ હોવો બેઠાએ, બધી

સરકારે પોલિસ જેથી લીધી. પછી 'ટાઇમ્સ'ના પ્રતિનિધિને
 મોકલ્યો કે તું કંઈ કરી લાવ. સરકાર કંઈ ગવર્નર થોડા
 જ છે ! એ તો સ્માર્ટ અને હેય કહે તે માય ! વીસ
 વરસ પર એમની જે આંખો હતી તે જ આજે છે, બધા
 રિપોર્ટમાં મેં એક જ લીટી લેખી છે : 'જેહૂતોના' વાંધા
 વળુદવિનાના છે.' જાણે છપાવી રાખેલી લીટી ન હોય !
 જેહૂતો પૈસા ભરે ને પાછા લગ્નક, ગણાય ! ધોરાસમાના
 પ્રતિનિધિઓ તો જૂઠા ! યુનધી રિપોર્ટ કરે તો તે જૂઠા !
 કાંઈ પણ દિંદી લખે તો તે જૂઠા ! રાજ્ય કરવાની આ
 જ વૃત્તિ છે તેની સામે મારે તકરાર છે. લાંબ રૂપિયા
 તો તમે સહેજે ધોષ નાંખો એવા હો. લાંબને ખાતર
 લાંબો ખરચવા ને આખરના કંકરા ફરવા નીકળ્યા છે
 તે એટલા માટે કે રેલવેથી માયું ન જાયશય, તમે કહો
 હો, રાજ્ય બોલે તે ન્યાય; એની સામે મારે કનિયો છે.
 જેહૂતને હું કહું છું કે તમે મરી જાઓ. આખા ગુજરાતના
 તેમજ મુંબઈ ઇલાકાના જેહૂતોની આંકણીમાં એક જ
 ધોરણ દાખલ થયું છે. પાછલાં સેપ્ટેમ્બરમાં ૨ ટકા, ૫
 ટકા વધારે, કે કંઈકે આજુ કરે, આ વખતે ધોરણ જ
 એવું રાખ્યું છે કે જેને તપાસ માટે મોકલે તેને કલેક્ટરી
 મળવાની હોય. વધારો કરી આપે તો કલેક્ટરી જરૂર
 મળે. દિંદીના હાથમાં હોય તો તો જેહૂતો મરી જ ગયા.
 વિરમગામમાં અંગ્રેજ અમલદારે કહ્યું, ૭ ટકા વધારો;
 તો એન્ડર્સને ક્યાં ૨૬ ટકા. કહે છે, આ વખતે નમતું
 આપીએ તો જેહૂતમાં આવતે વર્ષે વધારવાના છીએ તે
 ન વધારવા દે. જેહૂતમાં વધારો તો ખરા. પાંચ વર્ષ પર
 જેહૂતની તપાસના રિપોર્ટ થયો એના પર બીજો અમલદાર
 નામોલેલો. એણે રિપોર્ટ ક્યાં હતો તે કાંદો મેં

બારડોલીમાં જે તકરાર કરી છે તે જ એમાં લખેલી છે. એકલા ગણોત્તો પરથી વધારો કરવો એ ખોટો છે એમ ગોર્ડન સાહેબ લખી ગયો છે. મેં બારડોલીમાં એ જ વાત કરી છે.

હું બધારણપૂર્વક લડનાર છું

સરકાર કહે છે, અમારે સમાધાની કરવી છે કારણ અમારે ગાયદાનું સર્વોપરિપક્ષ સાચવવું છે. બારડોલીમાં તમે કાયદો જોયો છે ? બારડોલીના મેન્સિફ્ટે કાયદાને નામે ટેકલી અરાજકતા કરી છે ? કાયદામાં છે કે ખેડૂતનું ધર ન ફેડાય તો પાછતા બારણાનાં ચણિયારા ઉતરાવી ઉતરાવી બહાર પેદા ? ગાયકવાડી ગભ્યની પથ્થુ બેસેલીધી જે બેમો લીધી તે ખાતેતરોની છે કે ખીજની તે પથ્થુ ન જોયું કાયદો તો હું સાચવું છું નગાડુ ન વગાડો કશું તો કે નહિ વગાડુ બધારણપૂર્વકની લડત લડનારો હિંદુસ્તાનમાં હું એક જ છું. મારી લડત એવી છે જેમાં બધે જ માર મારે મારે, દુખ તેટલું મારે ભોગવવાનું, સામાને નહિ સરકાર એને બગવો કહે છે બળવો ચાનો ? મારી પાસે બદ્ધ નથી, તોપ નથી, હથિયાળ નથી અત્યારે આ રાજ્યમાં એક પથ્થુ હિંદી એવો નથી જે આ લડતના પક્ષમાં ન હોય. છેલ્લાં દોઢસો વર્ગસમાં હિંદુસ્તાનમાં એવા એકે સવાલ નીકળ્યો નથી જેમાં સૌ એકમત થયા હોય. અને આજે યા છે એનું શું કારણ ? કારણ સરકારનો કેસ ખોટો છે, તે દરેક વખતે જૂઠું બોલે છે કહે છે, લોકોને દુખ પડે છે તેથી સમાધાની કરવી જોઈએ. લોકોને દુખ પડે છે તે જોવું જોઈએ. તમે શું જોયું ? ત્રણ મહિના તો મહાબલેશ્વરમાં બેઠા હતા ડાઈ ગુજરાતીને તો મોકલવો

હતો ? 'દાઘમ્સનો પ્રતિનિધિ એટલું તો કહી ગયો છે કે આ લોકોએ પારાવાર દુખ વેઠ્યાં છે એ ખોટું હોય તો નીમો કમિટી દુખ સામે મારી ફરિયાદ નથી, કારણ એ રવેન્જાએ વેરેલાં છે જુદાવા સામે મારી ફરિયાદ છે. ડરાવવાની વાતથી કશું નહિ વળે કહે છે, લશ્કર લાવવાના છીએ ફાન્સમા લઈ ગયા હતા તે બધું લાવેને. હું ખેડૂતને કહું છું બઢક સામે છાતી ધરજો, પૂઠ ન ધરજો ત્યારે શું હું એમને એમ કહું કે અમૃતમરની મક્ષીમાં થયું એવું કહ્યું ? એ જમાનો ગયો ગુજરાતના ખેડૂનો ઊંધતા નથી. હું એમને એ જ વસ્તુ સમજાવું છું સરકારનો ડર કાઢી નાંખો તમારે શું ખોવાયું છે ? રાજ ખોવાયું તો એને છે !

બદલાયેલું ગુજરાત

ગુજરાતીઓ દીલા ધોતિયા ચહેરનારા કહેવાય છે, ખાત ખાનારા કહેવાય છે, વેપાર કરી ખાનારા કહેવાય છે. એક જાતની આનર તો બતાવો ? પાછળ કંઈ ઇતિહાસ છે ? હવે એ ક્યા સુધી ? બારડોલીમાં થાય છે તે એક જ વસ્તુ માથું આપવું પણ આ ર નહિ આપીએ કહે છે કે પાક વખતે બોગ લશ્કરને બોલાવી બારડોલી તાનુકાને ઘેરા લાલચ અરે, ત્રણ મહિના થઈમાં કાઢ્યા તો તાનુકામાં ત્રણ વરમ કાઢ્યું કપામ નહિ લેવા દે તો અમને સજગા બતા ક્યા નથી આવડતો ? તમને ગુમાન ■ કે હમ્મ જગતી જે અમે મોગ છીએ બારડોલીના ખેડૂતનો નિશ્ચય છે કે જે વચન બોલ્યા છીએ તેથી નથી જ નમવાના એ ૮૮ હજાર ખેડૂતો મ સે તો ગુજરાતના ખેડૂતોનું કદ્યાણ થવાનું છે આખા કલાકાના ખેડૂનો દાતી જીડ્યા છે કાગળ સૌ બોળ તલે એટલા કચાવા છે કે બીજો ઇલાજ નથી. એમનો કાંઈ ધણધારી નથી, કાંઈ એમના બુધકામાં પેસતું

નથી, રાજ્ય કરનારને તેમની સાથે સંગ્રહ નથી, તે તો દિલ્લટા એમને કરાવે છે. એમનામાં ગુલાની જે શક્તિ નથી રહી હું બોલુ છું ત્યારે તેઓ જાય છે કે આ આપણા દિલ્લમાં છે તે જ કહે છે એની દવા મેં ખતારી છે, અને કંતુ છે કે એ કહી હોય તો જે પાંચો આમાં રાજકીય શુ આવી ગયું ? જમીનમહેસૂલનો કાયદો રાક્ષસી છે, અને એના અમલમાં કેટલો-શોતાનિયત રહેવી છે તે ખાર-દાલીથી ખતાવી દીધું છે હવે-હું શ હારવાનો હતો ? મારીને રાજ્ય કરેલું હોય એવો એક દાખલો તો દુનિયાના ઇતિહાસમાં ખતાવો ? હું ખેડૂતોને કહું છું કે જે કરારીને પૈસા લે છે તે નૂકારા છે જે કરીને પૈસા આપે છે તે માણસ નથી પણ જાનવર છે કરીને પૈસા ન આપો ગજી થઇને આપતાં શીખવાનું છે. સગરને કહું છું, તમે ઇન્સાફ ઠરો ને દૂધે ઘોઘને પૈસા લઇ લો એ ને જે ચોદ કહેવાનું બહેશો તો તે નહિ જ દલીએ, આજ જ દલીશું

કમિશનર આખમાથી લોહી વરસાવીને કહેતા હતા, કે અહીં નમતું આપશું તો આ નવરા લોકો ખડિયો લઇને ખેડામાં જશે ને તગારીના પૈસા નહિ આપવા દે. હું ખેડૂતોને કહું છું કે આ પૈસા દૂધે ઘોઘને આપને હિંદુ ધર્મમાં આપનું દેવું દી રાએ વાળવું એવો પણ નિયમ છે દેનાશું તો આ લોકો આ-આ પડી જ આપણે જાણ્યું.

ખારડાલીમાં પાણીપત ?

એન્ડર્સને માગસલામાં કહ્યું છે કે ખારડાલીમાં પાણીપત થશે હું કહું છું, યવા દો પારૂપતમાં લાલજલી સરકારના બુકકા ડીડી ગયા છે આનો પણ યવા દો. લગવાને જ એને બોના-યો હશે તો હું શું કરીશ ?

સગરનું ખોદુ દેખાવ, એ દેહે પડે, એ વેરની લાલમા માગ મનમા નથી. દારણુ આ મારી કાઢેલી વસ્તુ નથી, એ જગતની મોટામાં મોટી શક્તિ છે. જગતનો મોટામાં મોટો પુરુષ સાબરમતીને કાંઈ મેળો છે તેની પાસેથી આ વસ્તુ મેં લીધી છે. મારે દાવે એક પણ વસ્તુ એવી નહિ થાય જેથી આપણી લાલતને કાપ લાગે. માગ પર આક્ષેપ થાય તો કંઈ નહિ મારુ દેયુ કાણુ થઈ ગયું છે.

એન્સી હજારની ટેક

હું ખેડૂતોને કહું છું, આપણે કાષ્ટની દયા ન જોઈએ જે દયા માગે તેને પડખે હું નથી જિમો ગહેવાનો આપણે તો હન્માફ જ જોઈએ છે ખેડૂતની દયા ખાનારો જગનમા કાષ્ટ નથી જે બળવાન દોષ તે હિંદુર થઈ શકે છે એ સાચું. પણ બળવાન કાણુ ? પાપી તે બળવાન ? જે ખોવા પોતા છે તે બળવાન ? આજે આ સગર જોટલી પામર છે તેટલી એ કાષ્ટ જોઈ નથી તે જોટલી પામર થઈ ગઈ છે કે એને કાષ્ટ વેડિયો મળતો નથી એક પણ સત્જન નથી કહેતો કે એનો પક્ષ સાચો છે 'પાયોનિયર'ના લેખકે જેવી કહવી લાપા વાપરી છે તેવી તો મારા મોટામાંથી નીકળી નથી એણે તો કહ્યું છે કે ત્યાં બધા મધેડા રાજ્ય કરે છે એ એક અગ્રેજ લખે છે લશ્કર લાવો એટલે જોગો કે જગતમા કાષ્ટ તમારે પડખે નથી તમને લાગે છે, જગતમા કાષ્ટ નથી, જગત બદલે પર ચાને છે પણ જગત તો પ્રેમ પર ચાને છે, તમને શુમાન હશે કે આપણી પાસે રાવણુ દરતા વધારે સંપત્તિ છે પણ રાવણુ બાગ મહિના સુધી એક વાડીમા પૂરેલી અમળાને વસ નહોતો મરી શક્યો, અને એનું રાજ્ય પાવમાલ થઈ ગયું તો એમી હજારની ટેક કાણુ હોડાવી શકનાર છે ?

‘ગ્યાખ્યાન ૧૬ મું

વિજયવાણી

૧

[અમદાવાદ જિલ્લા પરિષદ ભરખા પછી વાતાવરણ વધારે
ગંભીર બને છે, સરકાર છેવટના પાસા ફેંકવા માટે સરદારને પકડ
વાનો તથા આખા વાતુકાની ફરતે હથિયારબંધ પોલીસ મૂકવાનો
છરાદો રાખે છે એમ સંભળાય છે આ કટોકટીના મામલામાં
પૂ. ગાંધીજી પણ સિપાઈ તરીકે રણસામ્રામમાં પહોંચી જાય છે અને
વાતાવરણ વધારે ગંભીર બને છે ધારાસભાવાદીઓ સરકાર સામે
સમાધાનીના સંદેશા યથાવે છે પણ તેમનામાં તો બારડોલીના
ખેડૂતો જેટલી પણ હિંમત નથી એટલે આખી પ્રજા આ મામલા
તરફ આતુર હૃદયે જોઈ રહી છે આખરે મૂઝાએવી સરકાર સંદારને
સમાધાની માટે નિમંત્રે છે સરદાર ખૂબ જાલ્ય છે ચોવીસ કલાકની
મૂઝવણભરી આતુરદશા પછી ખબર પડે છે કે સરકાર પ્રજાની-
મક્કમ અણનમ ખેડૂતની માંગાની સ્વીકારે ■ સવત્ર વિજય
વિજય થઈ રહે ■

આમ આટઆટલી સાબનસપન સરકારને પોતાની કુનેહથી
અને અનુપમ વ્યવસ્થાથી છરાબ્યા પછી વિજયોત્સવ જનવવા
ભેગ થએલા ખેડૂતો આગળ પૂ. ગાંધીજીની હાજરીમાં, બારડોલીના
રવરાજ આશ્રમમાં, સરદાર પોતાનો ભાગી કાર્યક્રમ રજુ કરવું
ગ્યાખ્યાન આપે છે]

સાહેબો! અને બહેનો,

સરકાર સાથે લડવાનું તો બહુ મીઠું લાગે છે, પણ
યાદ રાખજે મારે તો તમારી જોડે પણ લડવું પડવાનું છે

ખેડત પોતાની બૂંદોથી દુ ખી થઈ રહ્યો છે. તે બૂંદો હું
સુધારવા માગુ છું અને તેમાં હું તમારો માથ માગુ છું,
જારડોલી તાલુકાની બંદોનો, જેમણે માગ પર આટલો ગ્રેમ
વરસાવ્યો છે, મને લાઈ સમાન ગણ્યો છે તેઓ મને એ
કામમાં સાથ આપે એ માગુ છું એમની મદદ સિવાય
એમાંનું કંઈ પણ બનવું અશક્ય છે.

હું તમને કહી દેવા ઇચ્છુ છું કે સરકાર તમામ
મહેસૂલ માફ કરી દે, છતાં તમે જો ન ઇચ્છો તો સુખી
ન જ થઈ શકો. સત્તાના ભુલમાં સામે તમે લડો એ તો
મને ખસદ છે, પણ આપણે જાણવું જોઈએ કે આપણી
પોતાની જ મૂર્ખાઈથી આપણે વધારે દુ ખી થઈએ છીએ,
આપણે પોતે જ આપણા દુ ખો માટે જવાબદાર છીએ
તો તે સામે શું આપણે ન જ લડીએ ? તે સાથે તો
ગતદિવસ જ એ માડવો જોઈએ.

પચોત્તે સંજીવન કરો

તેથી હું હવે જારડોલી તાલુકાનાં તમામ મહાજનો
અને પચોત્તે કહેવાનો કે તમારા પચોત્તે સંજીવન કરો
જૂનાં ખોખામાં નવું ચેતન રેડો. પચો તો એવાં હોય કે
જ્યાં ગરીબોનું રક્ષણ થતું હોય જેના વડે આખી જામનો
પુનરુદ્ધાર થવા લાગે.

શું નાનાં નાના બાળકોને પગલાવી મારે કોઈ વિદ્ય
કોઈ કામનું કન્યાણુ થઈ શકે ? જે પ્રજા છાતી પર ગોળી
ઝીલવાને તૈયાર થયાનો દાવો કરતી હોય, તે પોતાના નાના
નાના બાળકોને કદી પગલાવે તેને માટે શું સરકારને અમુક
ઉમર પહેલાં છોખરા પરણાવવાની બંધી કરનારા કાયદા કરવા
પડે ? જો સરકારને આપણા સુધારા માટે કાયદા બદલા પડતા
હોય તો તેવા આપણે સરકાર સાથે કેમ કરીને લડી શકીશું ?

જેમ આપણે સરખરના દિલનો પલટો ઇચ્છતા હતા તેમ આપણા પોતાના હૃદયનો પલટો પણ આમણે રવો પડશે પ્રભુને હાજર બણી લીધેલી એક પ્રતિજ્ઞામાંથી આપણે પાર ઊતર્યા અને આજે એ ફતેહની બિજવણી માટે હર્ષથી ભેગા થયા છીએ. આ બિજવણીમાં ભાગ લેવાનો સૌનો અધિકાર છે પણ આ બિજવણીને અતે આપણા માથા પર ફેટલી મોટી જવાબદારી રહેલી છે તેનું ભાન આપણને રહેલું નોંધએ કાયમના મો હવે આપણે ઉપાડવા આવશ્યક છે, એવા કામો કે પછી આવી લડતો લડવાપણું જન રહે

મોક્ષનો માર્ગ

હું પોતે તમે ઇચ્છો તેટલું તમારી વચ્ચે રહેવા તૈયાર છું હું ગામેગામ ફરી તમને સમજાવીશ બહેનોને તેમ બાળકોને મળીશ પચોને ભેગા કરીને સમજાવીશ કે મોક્ષનો માર્ગ તો આપણા જ હાથમાં છે તોપ બદ્ધક સામે ઝૂઝવાની કંઈ જરૂર નથી મધ્ય મયમોશીખવાના છે કંઈક પાપો યોવાના છે, કષ્ટ મિથ્યાભિમાન હોય તે છોડવાના ■ એક વખત તોપગોળા સુધી પહોંચવાની તૈયારી કરી નાખી હોય તેને માટે એ બધું કરવું મુશ્કેલ નથી અત્યારે તો હું આટલું સૂચન જ કરી લઉં છું હું તમારી સાથે જ રહેવાનો છું એટલે અત્યારે આવડી મેદનીમાં વધુ ધાટો નહિ પેચુ

ભાવિ લડત માટે તૈયારી

એટલું જ કહીને તમારી રજા લઈશ કે તમે બધા આ લડત તો સુદર રીતે લડ્યા પણ હવે આથી ચે ભારે કામ માટે તૈયાર થાઓ તથા પાસસમિતિ નીમારો તેને માટે પુરાવા એકઠા કરવાનું કામ છે, પણ તે તો નાનું કામ છે

અને તે કામ કરનાગએ તો મળી રહેશે જે મારા સાથીએ
મારી વાત માનશે તો જાગરડોલી તાનુકામા આપણે એવું
કામ કરીશ કે જે આખા દિગ્ગત્તાનમા આદરરૂપ બનશે
એ કામ જ્યારે કરશે ત્યારે તમને મીઠું લાગશે

જ્યારે આપણે સત્યાગ્રહની લડત ઉપાડી ત્યારે તેનાં
પરિણામની તમને ખબર નહોતી વખત જતો ગયો અને
કસોટી થતી મધ્ય તેમ તેમાં ગમ પડતો ગયો, તેમ તેમ
તમારામા ચેતન વધતું ગયું એ જ પ્રમાણે હવે પછીના થેડા
અથવા ઠંડા કામ વિષે પણ ખાતરી રાખજો તે જેમ થતું
જશે તેમ જોકે તે માણુ તો છે જ છતાં, ફળ તમને પ્રાપ્ત
મીઠું લાગશે

તેથી મને ઉમેદ છે કે જેમ આ લડતમાં તમે સૌએ
મને સાથ આપ્યો તેમ હવે પછીના કાર્યમાં પણ સાથ
આપજો. મંથર એમ કંગવાની બુદ્ધિ અને શક્તિ તમને
આપેા, અને પ્રભુ તમારું કલ્યાણ કરેા

૨

[વિનયીતસવ લલચલ પૂઠ ગાંધીજીના પ્રમુખપદે અમદાવાદમા
આપેલું વ્યાખ્યાન]

આજે સવારે જ્યારથી મેં આ સહેજમા પત્ર મૂક્યો
ત્યારથી અમદાવાદના સહેરીઓએ મારા પર જે પ્રેમ
વરમાળો છે તેથી હું આભારની લાગણીથી એટલો દુઃખાઈ
ગયો છું કે કયા સપ્તેમાં તમારો આભાર માનું એ મને
સંજ્ઞતું નથી અત્યારે મારી લાગણી એવી છે કે તમારી
પાસે કંઈ પણ બોધ્યા વિનાય કેવળ મૂંઝા જ બેસું છતાં
જે માનપત્રો તમે આપ્યાં છે તેનો કંઈક જવાબ મારે

આપવો જોઈએ. તેથી દુકામાં બે રાખે કહું છું, તે તમે શાંતિથી સાંભળશો.

હું પદ્મશિષ્ય રોનો ?

તમે અમદાવાદના સહેરીઓ તરફથી માનપૂત્ર આપ્યું તેમાં મને ગાંધીજીના પદ્મશિષ્ય તરીકે વર્ણવેલો છે. હું ઇશ્વર પાસે માગું છું કે મારામાં એ યોગ્યતા આવે. પણ હું જાણું છું, મને બરાબર ખબર છે કે મારામાં એ નથી. એ યોગ્યતા મેળવવા માટે મારે કેટલા જન્મ લેવા જોઈએ એની મને ખબર નથી. સાચે જ કહું છું કે તમે પ્રેમના આવેશમાં જે બીજી અતિચ્છેદિતબરેલી વાતો મારે માટે લખી છે તે હું પી જઈ તો ચાલી શકે, પણ આ વાત ન ગળી શકાય એવી છે. તમે સૌ જાણતા હશો કે મહા-ભારતમાં દ્રોણાચાર્યને એક શીશ્વશિષ્ય હતો, જેણે દ્રોણાચાર્ય પાસેથી એક પણ વાત સાંભળી નહોતી, પણ ગુરુનું બાવજી કરી તેનું પૂજન કરતો અને તેને પગે લાગી દ્રોણાચાર્યની વિદ્યા શીખેલો. જેટલી વિદ્યા એણે મેળવી હતી એટલી દ્રોણાચાર્યના બીજા કોઈ શિષ્યે મેળવી નહોતી. એનું શું કારણ ? કારણ કે એનામાં ગુરુ પ્રત્યે ભક્તિ હતી, શ્રદ્ધા હતી, એનું દિલ સ્વચ્છ હતું, એનામાં લાયકાત હતી. મને તમે જેનો શિષ્ય કહો છો તે ગુરુ તો રોજ મારી પાસે પડેલા છે. એમનો પદ્મશિષ્ય તો શું, અનેક શિષ્યોમાંના એક થઈ શકું એટલી પણ યોગ્યતા મારામાં નથી એ વિષે મને યંકા નથી. એ યોગ્યતા જે મારામાં હોત તો તમે બાવખ્યને માટે મારે વિષે જે આશાઓ બતાવી છે તે મેં આજે જ મિલ્લ કરી હોત. મને આશા છે કે હિંદુસ્તાનમાં એમના ઘણા શિષ્યો જાગશે, જેમણે એમનાં દર્શન નદિ કર્યા હોય,

જેમણે એમના શરીરની નહિ પણ એમના મનની ઉપાસના કરી દશે. આ પાક જૂમિમાં ઠોકે તો એવો જંગલો જ.

કેટલાક લોકો કહે છે કે ગાંધીજી ચાલ્યા જશે ત્યારે શું થશે ? હું એ વિષે નિર્ભય છું. એમણે પેલે કરવાનું છે તે કરી લીધું છે. હવે જે બાકી રહેલું છે તે તમારે ને મારે કરવાનું છે. આપણે એ કરશું તો એમને તો કશું કરવાનું રહેલું નથી. એમને જે આપવાનું હતું તે એમણે આપી દીધું છે, હવે આપણે એ કરવાનું રહેલું છે.

સંન્યાસીની જડીબુટ્ટી

બારડોલીને માટે મને માન આપો છો. તે મને ઘટતું નથી. કોઈ અસાધ્ય રોગથી પીડાતો દર્દી પથારીવશ હોય, આ દુનિયા ને પેલી દુનિયા વચ્ચે એકાં પાતો હોય; તેને કોઈ સંન્યાસી મળે તે જડીબુટ્ટી આપે, અને એ માત્ર ઘસીને પાવાય. દર્દીના પ્રાણ સ્વસ્થ થાય, એવી દશા હિંદુસ્તાનના ખેડૂતોની છે. હું તો માત્ર એક સંન્યાસીએ જે જડીબુટ્ટી મારા હાથમાં મૂકી તે ઘસીને પાનાર. છું. માન જે ઘટતું હોય, તો તે જડી આપનારને છે. કંઈક માન પેલા ચરી પાળનાર દર્દીને ઘટે છે—જેણે સંયમ પાળ્યો અને તેમ કરીને હિંદુસ્તાનનો પ્રેમ મેળવ્યો, અને જેના પ્રતિનિધિ તરીકે મને આજે તમે માન આપો છો. બીજો કાઢને માન ઘટતું હોય તો મારા સાથીઓને છે, જેમણે ચક્રિત બનાવે એવી તાક્ષીમ બતાવી છે, જેમણે મને કદી પૂછ્યું નથી કે કાલે તમે કયો હુકમ કાઢશો ? આવતી કાલે તમે શું કરવાના છો ? ક્યાં જવાના છો ? કોની સાથે સમાધાનની વાતો કરવાના છો ? મવર્નરના ડેપુટેશનમાં કોને કોને લઈ જવાના છો ? પૂને જઈને શું કરવાના છો ? જેમણે મારા પર જરા પણ

અવિશ્વાસ નથી રાખ્યો, સંપૂર્ણ વિશ્વાસ રાખ્યો છે અને તાલીમ બતાવી છે. એવા સાથીઓ મને મળ્યા છે એ પણ મારું કામ નથી. આવા સાથીઓ પાછા છે, જેમને મારું ગુજરાત મગર છે. તે એમનું કામ છે. આમ જો આ માનપત્રમાંના વખાણ વહેંચી આપવામાં આવે તો બધા વખાણ બીજાને લાગે જાય, અને મારે લાગે! આ કોરો કાગળ જ રહે એમ છે.

ગંગાનો પ્રવાહ

યુવકસંઘનું માનપત્ર જોઈને મારું દિલ લાગણીથી ભરાઈ ગયું છે. અમદાવાદના યુવકોને જો હું સમજાવી શકું તો કહું કે તમારે આંગણે ગંગાનો પ્રવાહ વહે છે. પણ ગાંધી વસનારાઓને ગંગાની કિંમત નથી હોતી. હજારો પાંચલથી લેકો ગંગામાં નદાર્થ પવિત્ર થવા આવે છે. માજે જગતમાં પવિત્રમાં પવિત્ર સ્થાન કાંઈ હોય તો તે આ અનેક પ્રવૃત્તિવાળા શહેરમાં નદીને સામે કાંઈ છે, જ્યાં જગતમાંથી અનેક સ્ત્રીપુરુષો પવિત્ર થવા આવે છે. જુવાનોને પવિત્ર થવાનો આ અવસર મળ્યો છે. જુવાનો જો પ્રમજે તો એ ગંગામાંથી બહાર જ ન નીકળે.

જેફતને માટે મેં કામ કર્યું તેને માટે મને માનપત્ર છું ? હું જેફત છું, મારી નસેનસમા જેફતનું લોહી વહે છે. જ્યાં જ્યાં જેફતને દુઃખ પડે છે ત્યાં ત્યાં મારું દિલ દુભાય છે. હિંદુસ્તાનમાં જ્યાં ૮૦ ટકા લોકો જેફત છે ત્યાં યુવાનોનો ધર્મ બીજો જો હોય ? જેફતની સેવા કરવી હોય, દરિદ્રનારાયણનાં દર્શન કરવાં હોય તો જેફતોનાં જૂંપડામાં જાઓ. બારડોલીની લડતમાં યુવકમંથે ભારે કાળો આપ્યો છે. મુખામના યુવકોએ શરૂઆત કરી. ત્યાંની

વ્યાખ્યાન ૧૭ મું

વીરપસલી

[ભાઈખીજનો દિવસ હતો. વસાહતી બહેનોના ‘વીરા’ની પધરામણી થઈ હતી એટલે તેમના આનંદનો પાર રહ્યો નહતો. બહેનો તો ભાઈ પાસે પોતાના દિલ કાલવવા લાગી ‘અમારી બાળાઓ માટે’ સરેકારી કેળવણી નો પ્રબંધ થવો જોઈએ, રહવા ફૂટવાના, ફારસીના શિક્ષણથી થતી જનવર જેવી ફરસા ટળવી જોઈએ, ‘અને ઉવટ એક અગત ફરિયાદ રહી કરી ‘અમારા ભાઈઓ અને પતિઓ દૂર દેશાવર વર્ષોના વર્ગો જઈ રહે છે, આર પાંચ વર્ષ પાછા ફરે છે તો ખિતીમા તેમનું ચિત્ત ચોટવું નથી અને પાછા પરદેશ જાય છે, અને અમારે તો ધરખૂંટી જ રહેવો રહે છે અમને કાંઈ એવો પ્રબંધ ન કરી આપો કે અમારા અરદોને દેશવટા વેઠવો દોષ તો અમને પણ સાથે લેતા જાય, અને નહિ તો પરદેશ ન જતા ખિતી કરે?’

ભાઈખીજનો દિવસ અને બહેનોએ વીરાની પાસે જે બાળક પ્રકારની વીરપસલી માગી, તેના જવાબમાં આપેલું દંદ્યદ્રાવક લાગણીભર્યું ભાષણ તા. ૧૪-૧૧-૨૮.] -

મહેનો,

જે કેળવણીની તમે માગણી કરી કેળવણી જે પ્રકારની છે એક કેળવણી માણસને માણસાઈનું ભાન કરાવે છે, બીજી માણસની માણસાઈ લપ્ત લે છે, એક માણસને

મદમા અચ્ચર કરે છે, બીજા માણુમને—પુરુષ અને સ્ત્રીને—
 તેની માણુમાઈનું જ્ઞાન કરાવે છે આ બીજા તે જ સાચી
 કેળવણી તમને એવી હોય હોય કે સહેરી જાહેનોની જેમ
 તમે કીણી માડી અને જૂદા ચહેરતા વીખી ગધવાનુ
 શીખેલુ જૂલો અને ફાટ્યા ટપાસ સગતા જૂલો, તો તો
 એ કેળવણી આપવાનો પ્રયત્ન જેટલાં મરિ ન કરી રહ્યા
 એ તો વઢેલની કેળવણી થઈ તમે તો કદી ખેતરમાં
 કામ કરતા મરો જ નહિ, ખેતરમાંથી તમને કાંઈ ખેતી
 સર્જાઈ ન શકે એવી કેળવણી તે સાચી કેળવણી છે
 દુનિયામાં આપણે સૌ ઓઠેવડા અરો મુનેચાર છીએ,
 પશુ જે માણુમ જસેવો પાડી ખેતરમાં કામ કરે છે,
 અને જમતને માટે અન્ન અને વસ્ત્રની સામગ્રી પામે છે
 તે માણુસ દુનિયામાં ઓછામાં ઓછા મુનેચાર છે એટલે
 હાલ તમે જે ઉત્તમ કાર્ય કરી રહ્યા છો તે ઓછાની કે
 એવી કેળવણી આપવામાં તો હું કદી સમત ન થાઉં
 હા, તમને થોકુ અક્ષરજ્ઞાન બધે મળે પણ એ ઉપચાર
 નમને તો મુખ્યા પાછળ જમવા ન જવાની, મુખ્યા પાછળ
 દતા અર્ચની સામે મવાની તમામ બાલક શિક્ષકોએ
 નાની હિમરે પ્રજ્ઞાવવાની સાધ ના પાડતાં શીખવાની
 કેળવણીની જરૂર છે તે કેળવણી કે આપવા માત્ર હું
 યરાજના કરજાને હિસાબ કાઢી તો તમને જમણુના સાકુ
 ઘડતા વિચાર થઈ પડે અને એ વાકુ કાણુ ખાય ?
 જેને જીવ થવાની ઇચ્છા હોય તે જમણુનું જાકુ ખાય ?
 અને બાળકનાળાઓને નાનપણમાં મુલામ જનાવવામાં
 શી મોટાઈ હોય ? મારા દોકરાને ૨૦ વર્ષની હિમરે મે
 ૧૧ મધિયાનો અર્થ કરીને પરજુલો, અને મારી દીધી
 ૨૪ વર્ષની થઈ છે તોપણ હજી મે કુવારી રાખી છે

ઝોલાદ મુધારો.

હું તો તમને ત્રણ વસ્તુ સમજાવવા માગું છું તમે તમારી ઝોલાદ મુધારો, તમારો દોરની ઝોલાદ મુધારો, તમારા પાકની ઝોલાદ મુધારો ત્રણે જાગતમાં તમે દિવસે દિવસે ક્ષીણ થતા જાઓ છો. તમે મને પૂછો છો કે તમારા ધણી તમને પરદેશ સાથે કેમ નથી લઈ જતા ? તમને સાચું કહું ? ત્યાં પરદેશમાં તેમની સ્થિતિ ટેકમગોના જેવી છે, ત્યાં તમને લઈ જઈને શું કરે ? તમને ત્યાં લઈ જાય તો તમે ખરી સ્થિતિ જાણી જાઓ ત્યાં પરદેશમાં જઈને પગલા—ટેકની સ્થિતિ જોગવવા કરતાં અહીંની ગુલામ દશામાંથી મરવાનો પ્રયત્ન કરવો એ બહેનગ નથી ? પરદેશમાં, આપણે ત્યાંના મજૂરની અને મોટા ગાયકવાડ સરકારની દશા મરખી છે. એ દશામાં પડવાને બદલે અહીં જ રહીએ તે શું જોડું ? અને અહીં તેમને રાખવાને માટે પણ તમારી જ ઉત્તિ માધવાની જરૂર છે, બધો ઉત્તિની દ્રષ્ટી જ સ્ત્રીની ઉત્તિમાં છે એટલું તમે સમજો એટલે પહેલો અધ્યાય આપણે પૂરો કર્યો એ ઉત્તિ કરવાને પથે પડ્યા વિના હું તમને છોડું એમ નથી, તમે મને છોડાવવા માગો તોપણ ન છોડું મારે તો એનો એક તાનુકા મારફતે આખા દેશને પદાર્થપાક અપાવવો છે, એટલે જ અહીં હું હજી મારી જાવણીઓ નાખીને બેઠો છું. એ જાવણીના નાપકો ત્યાંની માણસો છે, સેવાને માટે તેઓ બધું અર્પણ કરી ચૂકેલા છે, એમનો ઉપયોગ તમે પૂરેપૂરો કરી લો. રવિચંદ્ર અને મોહનલાલ પંડ્યા જેવાને તમારી વચ્ચે મૂકીને હું તમને ઉત્તિનો રમ ન લગાડી શકું તો અક્ષરજ્ઞાન તમને કસો લાલ આપી શકવાતું નથી એ લોકોના મગથી જ તમે ધણી સીખવા માગો તો

શીખી શોઁ એમ છે. મને તો આજે બારે અસતોષ છે કે મારા હોગ જેવા સાથીઓનો પૂરો ઉપયોગ બહી નથી થતો, રત્નો રોજાઈ જતાં હોય એવો ભય રહ્યા કરે છે. એમની પાસે તમારી કુમર્યાઓ કાઢતા શીખો, અને તમારી આલાદ સુધારો તમારાં દોરની આલાદની તમને કરી પડી નથી ગોપાલન તમે જાણતા નથી, અને તમારી બેસો પણ કદાવર અને મણુ મણુ દૂધ આપનારી જોવામાં આવતી નથી અને પાકની આવાદ—ખેતીની આતાદની તો તમને પડી જ નથી ખેડૂત ગમાર ગણાય છે, સો સો વીર્વા જમીન ખેડતાં છતાં ખેડૂત દગદરી તે દગદરી પાક કેવલ કરવા, ખી કેવા વાવવા, ખેતીનો હિસામ કેમ રાખવો, એમ એકે વાતની ખબર ખેડૂત રાખતો નથી પોતાનું બન વેચીને વાણિયાને ત્યાંથી એ વેચાતું હો છે, પોતાનું વેચીને વિસાવતો કંપકુ અથવા મિલનું કંપકું વેચાતું હો અને વેચવામાં અને ખરીદવામાં બને બાણીથી એ મ ખાય છે

તમે તો શક્તિ છો

આ બધું તમે ન સમજો ત્યાં સુધી મારા આ તાનુકામાં ફેરા અફળ છે મને તમારી દશાનો વિચાર કરીને ક્રોધ નથી આવતી મારે તો તમને તમારી જીવ રત્નો રોટલો અને તમારા કપાસની ખાદી પહેગવવી છે જે બહેનને ખેતરમાં કપાસના ખૂંપરામાં કામ કરવાનું તેને ઝીણી સાડી કેમ પાલવે ? અને તો મણુ કપાસ માય એવું જાકું લૂગકું જ જોઈએ આ બધાની શરૂઆત પણ તમે જ કરી શકો છો તમે અગળા છો એમ શા સારું માનો છો ? તમે તો શક્તિ છો પોતાની માતા વિના ક્યો પુરુષ પૃથ્વી ઉપર જીત્યો છે ? તમે તમારી

દીનતા ટાળો. તમારી દીન સ્થિતિ હું જાણું છું, તમે જાણો છો એટલી જ જાણું છું. ફારગતી મળતાં તમારી શી દશા ચાલે છે તે હું જાણું છું. છતાં તમારી બારડોલી બહાર આખરે વધી છે, દેશવિદેશમાં તમારી કીર્તિ ફેલાઈ છે. કારણ તમે તમારી મુશ્કેલીઓ છતાં, તમારી દીન દશા છતાં, બહાદુરી બતાવી. એ જ બહાદુરી તમારો આંતરિક સુધારો કરવામાં બતાવે. એટલે તમારી દીન દશા આપોઆપ ટળશે. અને એ બધા સુધારાનો પાયો તમારું પકવેલું અન્ન તમે વાપરો અને ખેતરનું કે પીંછ, કાંતી, વણતાં થઈ જુઓ એ છે. તમે ખેતરમાં કામ કરનારી બહેનોને કાંતવાનું અને પીંજવાનું આજસ શા સારું ? મારી છાકરીને પીંજતાં આવડે તો તમને શા સારું ન આવડે ? તમે પીંજવાનું શીખવા તૈયાર થાઓ તો મારી છાકરીને પીંજતાં શીખવવા મોકલવાને હું તૈયાર છું. ગમે તેમ થાઓ, આવતી મોસમમાં કેટલાંક ગામ તો એવાં હું જોવા છું છું કે જેમાં પરદેશી સુતરનો એકે તાંતણો ન હોય, એકે કેસ ફાટો ચઢતો ન હોય, એકે તક ન હોય. સીઓને ત્રાસ ન હોય, એકે બાળકને કે એકે લમવરો કે મરણવરો થતો ન હોય. આ સ્થિતિ સાવવામાં તમે બહેનો પૂરેપૂરો ફાળો આપો.

*
* *

વ્યાખ્યાન ૧૮ મું

સ્વરાજ્યનું આદર્શ ગામ

[આ દરમિયાન સરદાર મદ્રાસ, ક્લાર્ક અને બિહારની બિંદુઆશ્રમને પોતાની વીર વાળી સંવજાવી જાગ કરી આવ્યા હતા. મહાસભાની બેઠક પાસે આવતી હતી અને તેમ તેમ સ્વરાજ પક્ષ નજીક આવણ હતા. બારડોલીની હડત્ત છૂટ્યા પછી સરદારના મનમાં સ્વરાજ માટેની બ્યુરોક્રેસી રચાઈ રહી હતી, કાલે જ સ્વરાજ છૂટી હોય તો સ્ત્રી રીતે કામ ચાર કરી દેવ તેની બ્યુરોક્રેસી મનમાં ને મનમાં ધરી રહ્યા હશે એટલે એના ગામમાં તો ૧૮ ૧૨ રતને રોજ તેમણે સ્વરાજના આદર્શ ગામનું સ્વરૂપ નીચે મુજબ પ્રગટ કર્યું]

ભાઈઓ અને બહેનો,

બિહારમાં દસ દસ પદરપદર હજારની મેલીઓ ભરાતી અને લોકો અને બારડોલીના બેઠકોની વાત પૂછતાં એ તેમને કહ્યું, તમે બારડોલીની બહેનોને જુઓ ત્યારે જ એ રહસ્ય તમને સમજાય એ બહેનો પામેથી મે ભાઈને દાવે કબૂલત લીધી હતી કે હડત્તમાં કોઈ પાછો પડે/ તો એ ધણી હોય તો એ તેને ન સંધરવો સીને પરણવું એ મર્દનો જ અધિભર છે, નામર્દ સાથે પરણવું એ સીનું ગમ નથી આજે પણ બારડોલીની બહેનો અને મળે ત્યારે હું તેમને માનથી નમસ્કાર કરું છું અને મારું છું કે બહેનો, તમારા મર્દોને સાચવજો તેઓ નામ માંત્રના મર્દ છે તેમને સાચા મર્દ તમારે બનાવવાના છે. મારી પોતાની કામને નામર્દ કહેતાં અને સુખ ચાવે છે સુ ? તેમ બોલતાં

તો માડુ કાળજી ચીરાય છે, પણ બહેનો સમજે છે કે આ ભાઈ ૨ અને તેના દિલમાં દર્દ બહુ છે

સાચું સ્વરાજ

દેશભરમાં બારડોલીના ખેડૂતોની ઇજ્જત ફટકી થઈ છે તે તમે નથી જાણતા એ ઇજ્જતને લીધે જ બધા મને ખેડૂી જાય ૨ અને તમારી વાતો પૂછે છે હું જાઉં છું છતાં જાણુ છું કે ભાવણ કમીને હું કાંઈને કશું સમજાવી ન શકું અહીં માચું કામ કરીને બતાવું તો એ કામ જ બોલશે 'અધકાર નાશ પામે, અધકાર નાશ પામે' એમ પોકારો કરવાથી પ્રકાશ થવાનો નથી પ્રકાશ તો બત્તી સળગાવીએ ત્યારે જ થાય.

ખિદારમાં લોકો મને સ્વરાજ વિષે પૂછતા, તેમને શી ગીતે મમજાવી શકું ? એ ખેડૂતો જેમને બે ટક ખાવાનું મળતું નથી તેઓ હુમિનિયન સ્ટેટસ શું સમજે ? તેમની પાસે રેવોલ્યુશન ને રિવોલ્યુશનો વાતો કેવી ? એ તો બેસ આગળ ભાગવત વાચવા જેવું થાય મેં તેમને કહ્યું કે મારે તો એવું સ્વરાજ જોઈએ કે જે ખેડૂત પોતાના ઘરમાં બેઠા દેખી શકે. સ્વરાજ એટલે રામરાજ્ય, સ્વરાજ એટલે ધર્મરાજ્ય તુલસીદાસજીએ કહ્યું છે

“પરધન પરધર માનોએ, પર સ્ત્રી માત સમાન

“ઇતનેસે હરિ ના મિતે તો તુલસીદાસ જમાન”

આનું નામ સ્વરાજ્ય

ખેડૂતની કોઠી ખાલી હોય, એને દુટિયા વાળી ચૂં રહેવું પડતું હોય ત્યાં સ્વરાજનો ખીલે શો અર્થ ? તેની કોઠી ભરી હોય, દુકાન પડે, દિમ પડે કે તીડ પડે તો પણ કોઠી ખાલી ન થાય એ તેનું સ્વરાજ્ય

ગંગા કિનારે વમીને બૂબે મરતા એ પ્રાતને હું બીજું કયું સ્વરાજ સમજાવું ? તેમને તો મેં કયું કે તમે બધા અરધા રોટલો ખાઈને જવતા મરો છો એ કહતા અરધા ગંગાજમાં દૂધી મરો કે પાછળ રહેલાને આખો રોટલો મલે !

પણ મારે માયું સ્વરાજ તો અહીં કરી બતાવવું છે. એક જ ગામ તૈવાર થઈ મને અખતરો; અજમાવવા દો તો હું આખા દેશને બતાવું કે સાચું સ્વરાજ તે આનું નામ એ ગામ તો દેશનું બનાવું ધામ થઈ પડે.

સ્વરાજનું આદર્શ ગામ

સ્વરાજનું ગામ કેવું હોય ? એ મામની ભાગોળમાં પેસીએ ત્યાંથી ખબર પડી જાય કે આ કંઈક ભૂલું જ ગામ છે અત્યારે તો ગામમાં પેસતાં ભાગોળથી નહિ દૂર દેના પડે છે ! પોતાના ઉકરડા ક્યાં રંગા, કેમ કરવા, એ ખેડૂત જણતો નથી. મળમૂતની કિંચાઓ તેને આવડતી નથી. બગદ ફાવે ત્યાં પોદડો કરે તેમ એનું છે તે પોતાનું સોનાનું ખાતર વેચી મારે છે અને ગંદકીમંડીયાવ છે.

આદર્શ ગામમાં ખેડૂત ખાડા કરી સપરે, ટોરનું મૂતર પણ ખાડામાં સચવાય એમ કરે, ખાડા ઉપર પાટિયા મૂકી તેના ઉપર પાવખાનું જોડવે, અને સોનાનું ખાતર ગુમાવી ન દે એ કળા જણનાર ખેડૂતના ગામમાં ગંદકી ન હોય, માખીનું નામ ન હોય ઇશ્વરે આટલી દૂરી જમીન આપી છે, ખુલ્લી હવા અને સુદૃઢ પ્રમાણ આપ્યો છે ત્યાં ખેડૂત શા મારે નૃકવાસ ભોગવે ? તેણે તો સ્વર્ગ સમાધાન ગામ બનાવવું જોઈએ.

આદર્શ ગામમાં તો ખેડૂતના આંગણમાં પાણીનો છટકાર કરેલો હોય, અને તેમની સ્ત્રીઓએ ત્યાં ગુલાબના છોડ વાંચ્યા હોય અને તો આંગણમાં તે બાળકોને પાવખાતે બેસાડે છે. તેના ઉપર માખી બેસે છે અને એ જ માખી તેના ચોરડામાં જાય છે.

એ ગામના ખેડૂતનાં બાળકો કેવા સુદર હોય? તેમના આખ, નાક, મોં પર મેલ વળગ્યો ન હોય, તેમના કપડાં ગદા ન હોય. તેમના ગાવની આરપાગ એવું લોહી ચમકતું દેખાતું હોય કે જાણે ગુલામનું ફૂલ થયું ખેડૂતની સ્ત્રીએ જીદગીમાં ગુલામનું ફૂલ જોયું હોય ત્યારે એવા બાળકો ઉછેરતા તેને આવડે ને? તેણે તો બિચારીએ માત્ર જાણ ચૂંથી જવું છે તેને બાળક ઉછેરતા ક્યા આવડે છે? તે તો બાળકને અરીજીની ગોળી ગળાવીને, કા તો દુધનું મારીને ને કા તો ઘોડિયામાં ઘબૂડાવીને મૂચ કરે છે ને વેતન ક્યાં કરે છે એ રીતે કાંઈ ખેડૂતના ઘરમાં દેવ ઉત્પન્ન થાય?

આ આદર્શ ગામમાં પોતાની સ્ત્રીઓનું ખેડૂતો માન રાખતા હોય, તેમના પ્રત્યે પ્રેમ રાખતા હોય, તે સસારની ભાગીદાર મણાતી હોય અત્યારે ખેડૂતને સ્ત્રી સાથે દેમ વર્તન રાખવું એ જ આવડતું નથી ગાય બેસેલાં ને કાઢે તે પ્રમાણે નજરમાં આવે ત્યારે સ્ત્રી લાવે ને નજરમાં આવે ત્યારે એને રજા આપે છે! એને ઘર બહાર જવા દેતા નથી, આવી સલાઓમાં આવી શીખવા દેતા નથી ખેડૂતમાં મર્દાનગી નથી તેથી તેને પોતાની સ્ત્રીમાં વિશ્વાસ નથી આ અંગે આપણા ઉપર રાજ્ય કરે છે તેમનું જીવન કાંઈ પોતાની સ્ત્રીને દેશમાં ગળાતી મૂકીને અહીં આવતો નથી. ગામડે ઘોડે ચડીને કામે

નીકળે તો પણ ખીજા ઘોડા ઉપર બેસાડી સ્ત્રીને સાથે તે-
જાય છે તે બહાદુર છે, તેને એવો અવિશ્વાસ નથી
મારી સ્ત્રી પર કોઈ ખૂરી નજર કરશે સ્ત્રી ઉપર એવે
વિશ્વાસ અને પ્રેમ હોય ત્યાં તેના પ્રત્યે વર્તન પણ ભુલ
હોય, તેના પ્રત્યે ભાષા ભુલ હોય, ભુલ જ પ્રેમ અને
મનનો વહેવાર હોય તો જ વીર ગ્રન્થ ઉત્પન્ન કરી શકાય
અને ઉઠેરી શકાય

“દોષ ગમાર શુદ્ધ પણ નારી,
“મે સેવ તાડન કે અધિકારી”

એ જ ને તમે હજી માનતા હો તો આપણે
શુભામ છીએ, અને ક્રુપા જ રહેવાના એટલું સમજાવે
કે સ્ત્રી એ માતા ચવાની છે, અને નમસ્કાર કરવાને
ચોખ્ખું છે લોકોને ચોખ્ખું ન હોય હું તમારી સ્ત્રીઓને
દેવી તમને દુઃખ દેવા નથી માગતો પણ હું તો, તેમને
દેવીઓ અને સ્ત્રીઓ બનાવવા ઇચ્છુ છું તેવી થશે તો
ઠીકની તેઓ તમને રોજ થશે લાગશે અને તમારું બધું
શોભાવશે પછી એમનામા તમારા પોતા કરતાં વધારે
લાપકાત નોંધ તમને સરખ જરૂર લાગશે પછી તેમને તમે
ગાળ નહિ દઈ શકો તેમની સાથે માનથી સંબંધતાથી
વર્તવું પડશે

રેડિયો તો આ ગામમાં વાવેતરના જેટલો સ્વાભા-
વિક થઈ ગયો હોય જે જેટલું કથાગ્ર ઉમડતો છતાં
કપડાં બહારથી લાવે છે એને હું જેટલું જ મહેતો નથી

સ્વરાજ્યના ગામમાં કંઈ આવડા મનનો હોય ? માણસ
અને દોરનું રહેવાનું બેગુ કેમ હોય ? આટલા માકડ,
ચાચાથી ભરેલા તે ધર હોય ? તેમાં બિચારી સ્ત્રીની શી

દયા ? એક તરફથી છોકરાં રો કકળ કરે, બીજી તરફથી ઢોળ બરાડા પાડે, તેમા પાછી દુનિયાની ગદીય ભાષા !

તમે દુનિયા કેવા ગમ્યા છે ? જેમને પાવખાને જઈ પાણી લેવાની યે ગમ નથી, જે દારૂડિયો કે, જેની જાત અતિથય મેલી છે ! એવો મલીન તમે એને રાખ્યો છે અને તેના હાથનું પાણી પીઓ છે ! મને તો કોઈ ગામે જઈ છુ ત્યારે ખેડૂતના ઘરનું પાણી પીતા દઈ ધાય છે, પણ ક્યા જાઉં ? મેલાધેલા પણ બાઈ જો એટલે જેમ તેમ પી લઉ છુ દુનિયાને એવો બનાવી તેની પાસે કામ કરાવવુ એ ખરતા તો હાથે કરવુ શુ ખોટું ? એવા મલીન માણસ પાસે પાણી ભરાવવા કરના દું તો જાતે ભરી લેવાનુ પસંદ કરુ એની પાસે કામ લેવુ જ હોય તો તેને સુધારો, દારૂ છોડાવો, માણસ બનાવો તમે કાલા બીઓ છો સુધરેલો મજૂર તો તમને ૪ કલાકમાં ૧૨ કલાકનું કામ આપશે અને આનો ગમાર રહેશે તો આખો દિવસ મનહતો કામ કરશે છતાં તેના કામમા લાલીવાર નહિ હોય એવો ગમાર માણસ ક્યું ન માને, સમજાયો ન મમજો, ફાવે તેમ નાસી જાય કદમ સમજુ હોય તો તેને બેસાડીને તમે વાત પણ કરી શકે પણ તમે તો હાથે ઢીને એને પીવાના પૈસા આપો છો અને માણસને ઢોર બનાવો છો !

આદર્શ ગામના ફૂવા આવ્યા નહિ હોય, તમારા ફૂવાઓ પાસે તો બિજુ પણ રહેવાતુ નથી ત્યા કાદવ મડે છે અને માખીઓ જમણે છે સીઓ પાણી ભરવા જાય તો પગ કાદવમા બગડે છે, અને મેલનું ઝેર મધ શરીરમા બિતરે તે તો જુદું.

અને વૃદ્ધો વચ્ચે મ્લેશ કરાવવો નથી આજે, દેશમાં બધે જ જુવાન અને વડીલ વચ્ચે અતર ચડી ગયું છે ખેડૂતોમાં એ ન થડે એ જોવાની મારી ઉમેદ છે, કારણ કે ધરમાં ભારે ફાટ પડે ભારે વડીતોને દુખ છે તેમ જુવાનને પણ દુખ છે એમાં કુટુંબકલેશ છે કુટુંબકલેશ ત્યાં ગામકલેશ, ને ગામકલેશ ત્યાં સમાજનો મ્લેશ પેદા થાય છે એવો કલેશ આપણામાં ન થાય એ માર્ગ હોવાનું જુવાનોને તેમજ વડીલોને મમજવું છું

ગામના લગ્ની બનો

જુવાનોનું પહેલું કામ તો એ છે કે હાથમાં સાવરણો લઈ ગામ સાફ કરે પહેલાં ગામના લગ્ની બનો અને ગામ માણસને ગહેવા લાગક કરો તમે તમારા દિલનું દર્દ સમજો, હું તમારી પાસે શું માગું છું તે સમજો સેવા કરવી ને તેમની ગાળ ખાવી એ માટે તૈયાર હોય તે જ સેવા કરી શકે અગાઉ માણસ સમજતો નથી કે તેના બસાનું આપણે કરીએ છીએ તેથી તે રોષ કરે છે, ગાળ દે છે પણ આપણે સયમ કેળવવો જોઈએ ગાળ દે ત્યારે પ્રેમથી તે સાબળી લેવી અને જીજ્ઞે દિવસે બાધ ગણીને કરીથી તેની જ સેવા કરવા પડે એવી જગ્યાએ યોગ્યતા કેળવે તે જ સેવા કરી શકે જુવાનોએ પોતાના ચિનય, વિવેક ને મીઠાશથી વૃદ્ધોનાં હૃદય શુભાં જો, એ આજ કાલ લોકો જુવાનિયાઓને સલાહ આપે છે કે વૃદ્ધોને તગડી ઠાઠી મૂકો હું એવી સલાહ નથી આપતો વડીલો કંઈ પોતાના બાગકનું અદિત ન ઈચ્છે તેઓ તમારું દિલ છુદું સમજે છે, તેથી ગ્રસ્તો સહન કરી તેમનાં હૃદય શુભાં રહો

જીવાનીને પડકાર

તમે પોતાને જીવાનો કહેવડાવતા હો તો સભાઓમાં એકલા શેના આવો છો ? તમારી સીઓને કેમ સાથે નથી લાવતા ? તમે પણ જો સીઓના ઉપર વિશ્વાસ રાખી તેમને છૂટ આપી ન શકો તો તમે જીવાન શેના ?

વૃદ્ધોને પણ હું કહું છું કે તમે જમાનો સમજો, જીવાનિયાઓને નાહકના બહુ તંગ ન કરો. તેઓ બા. જમાનાનો શ્વાસ લે છે અને તે માટે મથે છે. તેમને શંકશો તો તેઓ દુઃખી થશે. તમે ખાતરીથી માનજો કે તેઓનું કાંઈ પણ પગલું ખેડૂતને નુકસાનકર્તા અને લાગશે તો હું તેમને તરત શંકીશ, તે માટે મારું ગળું પણ આપીશ.

પણ ખેડૂતોમાં શાન ક્યાં છે ? એનું મોટામાં મોટું દુઃખ અસાનનું છે. એ સમજે તો બાળકનો કરે ? તે કેમ ન સમજે કે ખેડૂતની ખરી આબાદી એની ખેતી ઉપર નહિ પણ તેની આબાદ ઉપર છે. તેથી લગત પૂરી થયા પછી તરત મેં કહ્યું હતું કે જમાનો ઓળખો અને બાળકનું એ બાળકત્યા છે એમ સમજીને બંધ નહિ કરો તો કાયદાને વશ થઈ શકશો. આખરે એ જ થયું. મતીઆ અને બકત એ બે કામ મારી વાત સમજી ગઈ છે અને બાંધેલા ઠરાવો બરાબર પાળી રહ્યા છે. તેમના કેટલાક ડાહ્યા માણસો મળ્યા અને તેઓએ મને કહ્યું કે સરકાર સાથે લડ્યા તેનો લાભ મળ્યો એ તો ઠીક, પણ મોટા લાભ તો ત્યાર પછી જ સમાજસુધારાને માર્ગે તમે અમને લગાડ્યા તેનાથી થયો. મોટામના મિથ્યા ખર્ચ બચાવી તેટલી જ રકમ જો તમારાં હાકરાજોકરીને કેળવવામાં વાપરો તો તમારા જીવનમાં કેટલો ફેરફાર થઈ જાય એ

મને તો લાગે છે કે વિદ્યાપીઠ માટે આ સ્થાન પસંદ કરવામાં ખૂબ થયેલી છે. બારડોલીમાં પણ ભુગતરામને મેં કહ્યું કે છાકરાઓને લઈને વેડછી ભાગી જાયો, નહિ તો છાકરાઓને બહારથી આવનારાઓને. એપ લાગશે ! રાષ્ટ્રીય ટ્રણવણીના ઉદ્દેશ ખેડૂત છાકરાઓ આપની વિદ્યા બૂધી ન જાય અને પાછા ગામડાંમાં જઈને રહે એ છે. મારે તો ગાંડું હાંકનાર, ખરપડી પકડનાર, ડોપ, ખેંચનાર, હળ લઈ ખેતી કરનાર જોઈએ છે. અત્યારે તો સૌને હાથ હલાવીને કે છલ હલાવીને કામ કરવું છે. આ વિદ્યાપીઠનો ઉદ્દેશ એના વિદ્યાર્થીઓ ખેડૂતોના જીવનમાં પરિવર્તન કરે એ છે. હળ પકડી ચારપાંચ વીંઘા જમીન ખેડી નાંખે ત્યારે હું કહું કે આ ખરે સ્નાતક.

સિપાહી કેમ થવાય ?

તમે મને ઘણી વખત સલાય કરી છે અને વળી જરૂર પડે તમને બોલાવીશ. તમને બધાને મારો આકરો અનુભવ થયેલો છે. હું કોઈને મોં ફાડવા દેતો નથી. મારી પાસે તમને સુધારા મૂકવા કે ઢરખાસ્તો મૂકવાનો વખત નહિ રહે. સરદાર કુકમ કાઢે છે એમાં દિસા છે કે અદિસા, એ લડત પૂરી થયે તમે ગાંધીજી જોડે ચર્ચા કરી લેજો. ગાંધીજીની જેમ ચુદ્ધ વખતે લાડ લડાવવા કે ચર્ચા કરવા હું નહિ બેસું—એ કે બધી જ વખતે કાંઈ મારા લાગે સરદારી આવવાની નથી. બાકી મારે જો સિપાહી થવાનું હશે તો હું તમને બતાવી દઈશ કે સિપાહી કેમ થવાય ? ખરું જોતાં સરદારીમાં નહિ પણ સિપાહીગીરીમાં જ સુખ રહેલું છે.

આને દિવના ભદ્રેશ્વરના કામ કરનારા જેડોના સંગઠનની વાતો કરે છે તેઓ જેડોને ઓળખતા નથી તેઓ જેડોતોનું એ સંગઠન કરશે ? જેડોને એમનામાં વિશ્વાસ કેમ પડે ? પાપ મણનો બોલો ઉપાડી જેડો કે મજૂર બનો ત્યારે જણાય ત્યાં જ બૌદ્ધિક અને ઔદ્યોગિક કૌશલથીનો ઉપયોગ જણાય જેડોતોનું સંગઠન શ્રેય હોય તો જેડો બનો હજુ તો ગાંધીજીએ તમારી પાસે રાડીરાડનો ધંધો મૂક્યો છે ત્યાં તો તમે બનકા ને કંઈક કરી શકો છો કાગળ તમે ચહેતી પાસે છો

શુદ્ધિનો વ્યભિચાર

જાને ધન પેદા ન કરતાં ખીજાનું ધન લેવાની શુદ્ધિ અઘાવે એને કું શુદ્ધિનો વ્યભિચાર કહ્યું હું ગુજરાતની જેતીમાં ખાતર કંઈ નાખવું શો ફરકાગ ? એવો એ વિષે તમે બહુ બહુ તો નિનધ લખી શકો પણ એનો ઉદ્ધાર ન કરી શકો આ રીતની તમારી શુદ્ધિ અને તમારા શિક્ષણનો શો ઉપયોગ ?

તુલસી કહે છે તેમ 'પગ્ધન પત્થર માનીએ, પગ્ધરી માત સમાન' એટલું જ તમે શીખો તો વિદ્યાપીઠના તમે સારામાં સારા જ્ઞાતક ચઠ શકો તમે એક પણ ચોપડી ન વાંચો તો ચાલે ચારિત્ર ખીલ્યું હશે તો શુદ્ધિ તો ખૂબ ખીલવાની છે, ચોપડીઓ વાંચનારા હમેશા સાગ ચારિત્રવાન હોય છે એમ પણ નથી વિદ્યાવિભાસીઓ ચારિત્રમાં પડનારા હોય છે, તેઓ વિદ્યામી હોય છે એવો મારો અનુભવ છે ચારિત્રશુદ્ધિ અથવા કામ છે પણ ઉઘમી જીવન ગાળનારને ચારિત્રલગના પ્રસંગ ઓછા આવે છે

બૌદ્ધિક કેળવણીની પરવા ન કરો એવા માણસો ખૂબ મળે છે અને ધણાખરા ગુજરાત દેશમાં નવરા રહે છે તે બાકે પણ મળશે તમે બાપણો ચર્ચાઓ કેવી રીતે કરો, લેખ કેવી રીતે લખો એ નહિ, પણ દરિદ્ર માણસોનું સદેહ કેવી રીતે ટાળી શકો—સ્વરાજ્યના સિપાહી કેવી રીતે બની શકો એ જાણવું હોય તો કહું ખેડૂતોને ઝોળખવા અને જાતે ખેડૂત બનવા મારે વીસ વર્ષનો પાછલો અનુભવ અને સઘળું લાણેનું બૂતકું પડ્યું

ખેડૂતોની મહોબત

ખેડૂતોની મહોબત કરવી એ સહેલ કામ નથી વ્યાખ્યાનથી તેઓ ભોભારો નહિ હિવારસદ ગામમાં જઈ એયાર ધુવાનોએ લોકોને બેગા કરી પૂછ્યું ‘તમારામાંથી કેટલા મરવા તૈયાર છો?’ અને કાષ્ઠ તૈયાર ન થયું એટલે વક્તા કહે ‘મને શરમ આવે છે કે હું નામદર્ માણસોના ટોળામાં ક્યાંથી આવ્યો?’ પણ એમ બાપણુ કરવાથી ખેડૂતનું હિત ન વિચારી શકાય એ શીખવું હોય તો જેને બાપણુ કરવું અધરું લાગે છે એવો આ બાધા જેવો લાગતો બેઠો છે (મોહનનાથ પડ્યા) એની પાસે જાઓ અથવા લાખો લોકોના જીવનમાં પરિવર્તન કરનાર પોલિસ કમિશનરો જેનાથી ત્રાસે એવા વિકરાળ ધારાળાઓની લૂટ પગ પાસે દબાવનાર પેના ચાગ ચોપડી લાણેલા રવિચંદ્ર પાસે જાઓ એ મદામહેનતે રેલગાડીમાં બેઠો એ મદીયે મહેતો નથી કે મને બૌદ્ધિક અને ઔદ્યોગિક કેળવણીનું જરા મિશ્રણ કરી લેવા દો! મને તો વાંચતાં કટાંગ આવે છે હું કદી વાંચતો નથી તમને જીનરેલુ ધાન ખાવાની શી રેવ છે? પારકું શું કામ વાંચ્યા કરો છો? તમારું પોતાનું

કંઈક લખો ! તમે બાર મહિને મળી રસ્વાલ દીર્ઘાઈની ચર્ચા કરતા એ સાક્ષરોના ટોળામાં નહિ જાયો તો સુખી થશો. સ્વરાજ્ય મળશે તોયે તમારું જીવન તો સ્વરાજ્યની ઈમારત ચણવામાં જવાનું છે. મેં તો કદી આવર્લેન્ડ કે કેનેડાનાં બંધારણ વાંચ્યા નથી. ખેડૂનો આગળ એની શી જરૂર ? અમે વાંચો, ગીતા વાંચો, બહુ બહુ તો તુલસી રામાયણ વાંચો. એમાં કાકાની શી જરૂર ?

બધા આગેવાન વાત મોટી મોટી કરે છે પણ પૂછવામાં આવે, 'તારી શી યોજના છે ? બનાવ,' સારે ગમરાય છે. પંજાબમાં મને રાષ્ટ્રીય ભાષા સંમેલનનો પ્રમુખ બેનાવવામાં આવ્યો. તમે જ્યાં બેસ્યો ત્યારે પ્રમુખ થશો, હું વગર બેસ્યો પ્રમુખ થઈ આવ્યો ! મેં એક પણ દિન્દી પુસ્તક વાંચ્યું નથી છતાં જ્યાં ખેડૂતોને સમજાવી શકું છું. આજે પણ ચાલીસમામ, ચાલ્યા વગેરેના કાગળ મારા ઉપર આવે છે. કાથી ખૂબ બધી એક સંસ્કૃતનો સારે વિદ્વાન રંગરેજની દુકાને બેઠો હતો તે હું જાણું છું. પણ સંસ્કૃતને તે શું જોડે કે પાથરે ? મંસ્કૃતમાં કાંઈ બીજા જનાવાય ? એકસે હવે તે મુંઝામમાં પડ્યો છે. આ વિદ્યાપીઠ સાગમાં સારા ખેડૂનો અને મજૂરો પેદા કરવા માટે છે. દેશસેવા ન કરવા ઇચ્છનાર માટે અહીં રથાન નથી. જિદ્દાર વિદ્યાપીઠમાં એક વિદ્યાર્થીએ મને પૂછ્યું કે દિસા અદિસામાં શી બેઠ ? મેં કહ્યું કે 'મંગ ઇન્ડિયા'નાં પાનાં વાંચજો. મારા શબ્દે શબ્દે દિસા કરે છે તો એને ક્યાં અદિસા શીખવું ?

બીજા કોઈ પ્રાન્તમાં નથી જવું સિપાહીઓનું વૃથા ગુજરાતમાં છે એવું તમને હું. રાખણું વાગે કે જ્યાં જ્યાં

ધૂણી હાડે. તમારે લગાઈની ચર્ચા કરવી હોય તો મારી પાસે આવજો. મુંગઈની કાલેજના બહુ છોકરા મારી પાસે આવે છે. તમે પણ બહુ મગરૂરી ન રાખશો. આ સરકારી કાલેજ પણ દિવાસળી ચેતાવીએ ત્યારે ભડકે ચઇ હાડે એવી ચઇ રહી છે. પંજાબના વિદ્યાર્થીઓની જેમ જેઓ માત્ર અધીરાઈથી 'સોન્ઝ લીવ રેવોલ્યુશન' બોલે છે એમનો પણ ઉપયોગ થશે. દેશમાં બધા અધીરા ચઇ ગયા છે. ક્યે રથળે અને કવી રીતે એ અધીરાઈ પ્રગટી જાશે એ ન કહેવાય. ત્યાં કેટલા કામ કરનાર છે અને આપણામાં કેટલા જગભગત છે એ પણ હું જાણું છું. તમારી આમર ઉપર કોઈ હાથ ન નાંખે એ સંભાળજો. સંપ કળવજો, ચારિત્ર ખીલવજો. તમારી પાસે વખત થોડો છે, મામલો ગંજીર છે ગાફેલ ન રહેશો.

*

* *

વ્યાખ્યાન ૨૦ મું

કાઠિયાવાડ રાજકીય પરિષદમાં

[ગોવંદીમા સરખેલી પાચમી કાઠિયાવાડ રાજકીય પરિષદના પ્રમુખ તરીકે પ્રારંભિક વધા ઉપસહાર તરીકે આપેલાં ભાષણોનો દ્વંક સુદાસર સાર.]

ભાઈઓ અને બહેનો,

એક કાળે સામ્રાજ્યની સત્તાની જમાવટને અર્થે દેશી રાજ્યોની સાથે દેશબળને અનુસરીને જમે તેવા કાલકરાર થયા હશે તેના ઉપર અત્યારે આધાર રાખવો એ

હનતો માનુસ તણખસા પકડે તેના જેવું છે. એ જૂનાં
 યુરોપી તદનામાના બારીક અર્થ સમજવા કે સમજાવવા
 ખાતર શાખો રૂપિયા ખર્ચા ધારાશાઓ રોકવા પડે એ જ
 આ ગંજોની દુ ખનાયક સ્થિતિ મૂલ્યે છે સામ્રાજ્યની
 ખતા સાથે મિત્રાચારીનો દાવો કરવો એ નાને મોઢે મોની
 વાત કરવા મળ્યું છે મિહ અને સિયાળવાની મિત્રાચારી
 કદી સાલગી છે ખરી ? આ દેશમાંથી અનેક દેશી રાજ્યો
 ૨૨ વર્ષે યુરોપની સફરે જાય છે તેમાંથી ત્યા કોઈ પણ
 રાજ્યનું કોઈ પણ દેશમાં સ્વાગત થયું હોય કે માન મળ્યું
 હોય એવું બન્યું છે ? જ્યારે અફઘાનના અમીરનું
 દરેક દેશમાં કેવું સ્વાગત થયું હતું ? XXX દેશી રાજ્યો
 માત્ર વફાદારીના દોખ વગાડી બેસી ગદેશે તો તે ગભીર
 ભૂલ કરશે અને વાર્યા ન કર્યું પણ આખરે હાર્યા કર્યું એવો
 વખત આવશે જે સામ્રાજ્યમાં ખુદ શહેનશાહી સત્તા
 અર્પાદિત છે તે સામ્રાજ્યમાં એમ્હયુ સત્તા ભોગવવાની આશા
 રાખવી તે વફાદારી જ નથી XXX આ દેશના રાજ્ય-
 તંત્રની પુનર્રચનાની યોજના સર્વપક્ષના અગ્રમુખ નેતાઓએ
 ઘડી છે તે પ્રમાણેનો મીથો માર્ગ હોડી બદાગની મદદ
 કે દરમ્યાનગીરી માગવામાં દેશી રાજ્યો પોતે સમજ થવાને
 બદને વધારે નિર્જળ બનનાના ■ XXX આજમસ
 રાજ્યોમાં યુરોપની મુમાફરીનો ગોખ વધી પડ્યો છે
 એમ્હયુ રાજ્યમત્તાના ગોખીનોને પોતાનું રાજ્ય હોડી એક
 દિવસ પણ બદાર જવાનો કરી જ હું નથી XXX
 આવા રાજ્યોને અમર્પાદિત ભોગવિલાસ ભોગવવા દોખ
 તો ગજગાદી હોડવી જ લેખએ ગમજોએ પોતાના
 કુળની ધન્યતાના ખાતર પણ આ ધરદેશ લખવાની પ્રયા
 એકદમ બંધ કરવી લેખએ XXX નિચારો ખેડૂત થાકો

જૂખ્યો મગવાને આગસે જીવે છે, એના પેટમા ઝેડગો
 નજે છે, ખેડતોની જોવાદ ગિતગતી ચાલી છે એના
 ચહેરા ઉપર નૂર નથી પડેછી રાજ્યનું દષ્ટિચિહ્ન
 જુદુ હોય, એના વહીવટ ખર્ચાજ હોય, પોતાના
 દેશના માણસોને મોગ મોટા પગાર આપી પોપવાના
 હોય, ભારે ખર્ચ કરી મોટું લશ્કર રાખવાનું હોય એટલે
 એ તો ગમે તે કરે પરંતુ દેશી ગજવોને તેનું અનુકરણ
 કરવાનું કશું જ કાગ્યુ નથી XXX કાઠિયાવાડ રેલ્વેની
 સ્થિતિ વેચ્યા જેની છે એનો કોઈ ખર્ચે ધણી નથી
 અને ભોગવટો કરનારા અને છે અભણો મુમાફક આ
 દેશમાં રેલ્વેની મુસાફરી કરવા નીકળે તો વગર પૂછે
 કાઠિયાવાડ કપાથી શરૂ થાય, તે તેની રેલ્વેમા પગ મૂકતા
 જાળખી શકે એટલી જોની ફુર્દશા છે XXX દરેક ગજને
 પોતપોતાની સરહદે દરજમા આવે તેની જગતના કુંડાળા
 વાળ્યા છે XXX રાજ્યના પોતાના દિતની ખાતર પણ
 ખાદીને રાજમહેનમા અને ગજની ગરથાજોમા પ્રતિષ્ઠા
 મગની ભેદજે XXX રાજ્યની ઉપજ વધારવા ખાતર
 પરરાજ્યના આમકારી ખાતાનું અનુકરણ કરી શરામનો
 વેપાર અને પ્રમાણ કરવો એ મહાપાપ છે XXX રાજ્યો
 ધારે તો આ દુખીઓનું (અત્યજેનું) દુખ સહેજે લાગી
 શકે તેમ છે XXX જુનમી ગજને પદજી કરવાનો પ્રજને
 હક છે સમર્થ રાજ્યોની સામે પણ સમગ્ર પ્રજાએ આ
 હકનો હમેશાં ઉપયોગ કર્યોનું ઇતિહાસ કહે છે XXX જરા
 પ્રજા જાગત અને નિર્ભય નથી ત્યાં અતિશય સયમ અને
 ધીરજની આવશ્યકતા છે XXX કાઠિયાવાડનો સિહિતવર્ત
 મુતસદી તરીકે પ્રખ્યાત છે એની જીભમા અમૃત ભરેલું છે,
 પણ હૃદયમા શુ છે તે તો હજીએ ન જાણે કાગ્યુ સિવા-

જનુ દોય તોપણ મોં વાધ જેવું રાખતાં એને આવડે છે. ‘પ્રુદામત તાન્ને રોજગાર’ એ સૂત્ર એણે કંઈ ક્યું છે અને પૂર્ણ રીતે પાળી જવું છે. ‘બાપુ, આપના જેવો દળાણુ રાજ થયો નથી’ એવું કહેનાર આ વર્ગે રાજના કાનને ખરી વાત સાંભળવાની કેવ પાડી જ નથી. XXX કાઠિયાવાડ એટલે તેનાં અનેક ગામડાંમાં વસતી પ્રજા. એ પ્રજામાં કોણે પ્રવેશ કર્યો છે ? એની શી દયા છે ? એનો પ્રાણામિ હોતવાઈ ગયો છે. એની છુઆપેલી જામગરીમાં ચિનગારી પ્રગટાવવાની જરૂર છે. ને ખાલી કુટ્ટા માર્યે નહિ યાય. એ તો એનાં દાડકા સાથે કાઠિયાવાડના સ્વદેશ પ્રેમથી જળી રહેલા, સ્વાર્થત્યાગી, માધુર્યવાળા નવ-જુવાનોના દાડકાં ઘસવાથી જલશે. કડક કવચ કે આકરી જીભથી એ કામ ચલાવું નથી. XXX એ કામ સખ્યાબધ સાચા સ્વયંસેવકો પ્રજામાં પથરાઈ જાય અને પ્રજાની સાથે આતમીયતા થઈ જાય તો જ જાને. આજે પ્રજા અને પરિવર્તનો સાચો સંબંધ નથી તે બંધાવો જોઈએ. રૂઢિચા સિવાય એ સંબંધ બાંધવાનો બીજો માર્ગ નથી એ અનુભવસિદ્ધ વાત હું આપની સમક્ષ રજુ કરવાની દિમિત કરું છું. XXX આ કળિકાળમાં પણ જે જુમિમાં જગતમા મોટી મહાન પુરુષ પેદા થયેલ છે અને જે રાક્ષસી સંદારચકિતની દુર્ગીશાપથી અકળામેલા જગતને સત્ય અને શાંતિ અને પ્રેમનો નવો મંત્ર આપી ગેલ છે એ જુમિમાં જન્મ લેવાનું અભિમાન કોને ન યાય ?

- ૨

[પરિવર્તની બેઠક પૂરી થતા કપસંદાર કરવા ક્યું.]

પરિવર્તની ગણિત

આપણે પાંચ પગિપદો કરી. નવ વર્ષમાં પાંચ પરિવર્તો કરી. અને તેમ કરીને પરિવર્તની ગણિત કેટલી છે, તેમણી

લાલ દેડલો છે, ત્યાં કમા પ્રકારે કામ લેવાનું છે એ આપણે સમજી લીધું હોયું જોઈએ. આજે આપણે મિત્ર-જોખમી કરાવો પસાર કરીએ છીએ. ઘણા ઠગવોમાં રાગને વિનાંતિ કરવામાં આવે છે. કારણ આપણે તેમાં કંઈ કરવાપણું નથી પરંતુ રાગ પાસે પરિવ-ની પ્રતિષ્ઠા નથી, રાગ આપણને દાદ દેવા તૈયાર નથી. તેનું કારણ એ નથી કે રાગ કુદ છે, પણ એ કારણ છે કે કરાવોની પાછળ ગભીરતા કે બળ તે નથી જોતા. ગાળજો પાસે કામ કરાવવું હોય તો પરિવ-નો રાગ પ્રત્યે પ્રેમ જોઈએ, અથવા પરિવદ્માં રાગને પદ્મજ કરવાની શક્તિ જોઈએ. જો જેમાંથી એક વસ્તુ આપણી પામે ન હોય તો આપણી વર્ણસંકરની દશા થાય. રાગને ખાતરી હોય જોઈએ કે આ માણસ જે માગણી લખેને આવ્યો છે તે માગણીને સ્વીકાર ન કરે, ને આ માણસને પાછો ઠાકે તો તે પ્રગળે આવાત પહેલ્યશે, આ માણસને કુ.ખ થશે અને પ્રગળી આંતરડી કળશે; અને એમ પણ થવું જોઈએ કે આ માણસને કાઠીય તો તે કાલે બારડોલી જવું કંઈક લઈ એસશે.

આજે રાગની પ્રીતિ સંધાન કરવાનો પ્રયત્ન ખુશામદમાં મળ્યાય છે. કાઠિયાવાડમાં ખુશામદ અને સુખ-તામા જોઈ પાડવો કઠણ છે. કાઠિયાવાડના ગુણો, સાદસિકતા, પ્રેમ વગેરેની તારીફ કરવા હું નથી આવ્યો. કાઠિયાવાડના ઉદાર ગુણોની હું તારીફ જ કર્યા કરું તો તમે મને દુરમન ગણજો એ તારીફ કરવા માટે તમે મને જોતાઓ નથી તમારી પાસે જે ગુણો છે તેમા કાંઈક વધારો કરું તો જ તમારી સેવા થાય. એટલે તમારી એમો જે દેખાતો હોય તે મારે પ્રેમભાવે વર્ણવવી જોઈએ. તમારી જીવનની મીઠાઈ

મારામાં હોત તો તમને પ્રેમભાવે તમારી એળો કહી સજાળાવત
પણ હું તો ખેડૂત ગણો એક ધાએ એ દુકાડા કરવાની મારી
જન્મની દેવ છે, એટલે તમને કદુ છું કે વિવેક અને
પ્રશામદમાં બેઠે પાડવાની દેવ પાડો. હું વૃદ્ધ નથી, જુવાને
નથી, પણ વૃદ્ધાવસ્થા અને યુવાવસ્થાના મગમના તદ્દ
ઉપર બેઠેલો છું. મને જુવાનોના જેવે ખેડવાનું મન થાય
છે, પણ વૃદ્ધોનો અનુભવ મને સયમ પણ શીખવે છે.
કામિયાવાડના જુવાનોની સાથે મેં બારડોનીમાં ખેલ ખેલ્યા
છે, પણ જુવાનીના ઉત્સાહથી જોતથી હું પ્રેરણા મેળવું
છું તેટલો વૃદ્ધોનો અનુભવ પણ હું સાથે જોડવા માગું
છું. વૃદ્ધોની દાસી કરનાર બાપનો વારમાં ઉડાવી દે છે.

બળવાનું સ્વરૂપ

આજે બળવાની ખૂબ આખા દેશમાં સાંભળું છું પણ
રાડો પાડનારાએ બળવો નથી કરી જાણ્યો. એ બળવો
કરનારા મૂંઝા છે, એ પોતાનું જોય પોતામાં ભરી રાખે
છે અને વખત આ પે તે ફાટી નીકળે છે આજે જુદા-
જુદા રાજ્યોની એકતા કરવા માટે દરેક રાજ્યમાં એક
એક માણસ પણ પડ્યો છે ખરો ? દરેક રાજ્યની તપાસ
લેનારો એક એક જણ તે તે રાજ્યમાં છે ખરો ? તમે
વસ્તુસ્થિતિ સમજો તમે સેના રાખી સેવો છો ?
દુવામાં મિના ચા સાડુ બાધો છો ? જમીન ઉપર ગમેલા
તમે જમીન ઉપર નગર ન રાખો તો આજ ઉપર જોતા
જોતા તમારી આખ ફાટી જશે જગતમાં કોઈ પણ બળવાખોર
હોય તો ગાંધીજી જેવો જીને કોઈ જ નથી. પણ એનો
બળવો અસત્યની સામે છે, પાછળની સામે છે, મેલની સામે
છે; કોઈ બહિષ્કારની સામે નથી એ જ બળવો માયો બળવો
છે. તમે તો મર્યાદા મૂકેલી છે કે રાજ્યને બળવાન બના-

વડુ છે, અને રાજ્યને બગવાન બનાવવાને પ્રજાને બળવાન બનાવવાની છે. તમારે બગવાનું ક્ષેત્ર જોઈએ છે ? તો તે ક્ષેત્ર તો પડ્યું જ છે સૂર્યનો પ્રકાશ પડે છે ત્યારે ક્યાંયે અધારું રહેતું નથી, પણ તે બિગે છે એક જ જગ્યાએ. એટલે જોયું બળવાનું સ્થાન પસંદ કરેલું છે તેણે વિચાર-પૂર્વક જ પસંદ કરેલું હતો, કારણ તે બગવાની કળા જાણે છે. તેણે એવો વિચાર કરેલો છે કે હું એવે સ્થાને બળવે કરીશ કે જ્યાંથી ૩૩ દરોડમાં તે બગવો ફેનાશે આજે બારડોલીનો પડો જ્યાં ન પડ્યો હોય એવું એકે ગામ નથી. નિર્જીવ નમાના દેખાતા ખેડૂતો શું કરી બતાવે છે એ આખી સંસ્તનત પણ જણી ગઈ પણ એને માટે કેટલી તૈયારીની, કેટલા સયમની, કેટલા સગડનની જરૂર હતી એ તો એમાં ભાગ લેનાર જાણે એ એક દહાડાનું કામ નહોતું આજે પણ નાનકડી જગ્યાએ ઢગલાબધ માણસો પડેના છે એ મૂંઝી સેવા કરનારા છે એમને આવી પરિપદમાં આવવાની ઇચ્છા સરખી થતી નથી એના માણસોનો સંગ્રહ કરી કાઠિયાવાડના એક ગામની અંદર પણ અખતરો કરી બતાવશે કે રાજ્યની સામે તમારે કશો ઝગડો નથી, તમારે તો પ્રજામાં પ્રાણ પૂરવા છે ? રાજ્યને બતાવો કે બળવાન પ્રજા ઉપર રાજ કરો, શુભામ ઉપર રાજ કરવામાં શું માલ છે ? પ્રાણવાન પ્રજા ઉપર રાજ કરો, મૂંઝા ઉપર રાજ કરનારા તો પેલા નાટકમાં બિતરે છે તેવા રાજ છે આજની સ્થિતિ કેટલી દયામણી છે ? કાઠિયાવાડના ખેડૂતને મારા જેવા ઉપર અરજી કરવી હોય તો પણ 'ગાંધીજીની આજ્ઞા છે' એમ સંકાયપૂર્વક સૂચના કરે છે આવા માણસો પામે શું કામ લઈ સમય ? આવા મૂંઝામાં પ્રાણ મૂકવાને કેટલો સમય જોઈએ ?

વાતાવરણ ચોખ્ખું રહે

પણ તમે કહેશો કે રાત્રના સુધાર્યા વિના કશું ન થાય. રાત્રને સુધારવાના મેં માર્ગ હું બતાવી ગયો. રાત્રને ધ્રુવરોડર સામે એટલી તમારામા સાધુના હોય, રાત્ર અને પ્રભ વચ્ચે એટલો વિશ્વાસ અને પ્રેમ દોષ તો રાત્ર સહેજે સુધરે. જેનામા પ્રેમ બરેયો હોય અને જલ્દ હિપાય લેવાની જેનામાં શક્તિ હોય, તેવાની વ્યામગ પોતાનું સિદ્ધાસન છોડીને મામે બેસવાની ફરજ ન પડે એવો રાત્ર એક નથી રાત્રનો આ દેશમાં પ્રેમને જોગબનારા છે, પણ એ પ્રેમ આપણામા નથી એ પ્રેમ ફળવેલો કાણુ છે, એમા અતિશય સયમ અને મહનશક્તિનું કામ છે. એ પ્રેમ સાથે સામે ચવાની શક્તિ પ્રભમા જોઇએ તો એ ન હોય તો આપણું બોલવું બ્યર્થ જાય આપણી પ્રતિષ્ઠા જાય અને આપણી નિંદા યાય, એટલે આપણે જે બોલીએ એમાં બગ હોવું જોઇએ ખાલી નિંદાથી દાવો હોય એવા રાત્રનો એકે દાખતો જમતનાઈતિકાસમા નથી એથી તો રાત્ર નફર થાય છે એટલે તમને મ્હું છું કે તમારા કાન પણ સમ્યક્તા થીજે નિદા સામજીવામા ન દેવાય એધ્યાનમા રાખજો. આજે તમારી કુશમાં જાહેર ગીતે કહેવાની દિમત નથી, પણ ખૂણે બેમીને બોલવાની ટેવ છે તે કાઢી નાખો. ખૂણે બેસીને બોલવું બ્યર્થ જાય છે આજે કાઠિયાવાડની દવા એટલી પરધીનતા, એટલી ખટપટથી લારેલી છે કે જતન માનુસને શ્વાસ લેવો પણ ગૃમગાવા સમાન છે. અહીં શરુ કાણુ અને મિત્ર કાણુ એ જોગબવું મુશ્કેલ પડે છે. અમુક માણસ બોલે છે તેની પાછળ તેનો સ્વાર્થ કેટલો રહ્યો છે, અને સેવા કેટલી રહેલી છે તેની ખજર પડતી નથી એ રિયલિમા સદાઈ કરવાની બહુ જ જરૂર છે.

ખાનગીમાં ખૂબે બેસીને ટીકા કરવાની બંધ કરવાની જરૂર છે, એ દેવથી નમજાઈ વધારે આવવાની છે.

જીવાનોને

કાઠિયાવાડના જીવાનો અકળાય છે અને જાણવા માગે છે કે અમને કંઈ માર્ગ બતાવો અહીં અમને કંઈ કામ કરવાની ગમ નથી પડતી એ મનેઓ કહે છે. હું તેમને કહું છું કે તમે મારે ત્યાં આવો, ત્યાં આવીને શક્તિ મેળવો. આજે મારી ખાસે જે કાઠિયાવાડીઓ પડ્યા છે તેમનામાં કાઠિયાવાડની સેવાની ધગધગ ઝાંછી પડી છે એમ તમે ધારો છો ? તેઓ જાણે છે કે હિંદુસ્તાનની હવા સાફ થશે ત્યારે આપોઆપ અહીંની હવા સાફ થશે આજનો ધર્મ બ્રહ્મવશ તો કાળનું કામ દાલ પોતે જ કરશે.

અહીંના સામાજિક પ્રશ્નોમાં હું ભિન્ન નથી. અહીં એટલો સડો છે કે કંપારી છૂટે. અહીંની કેટલી બધી કન્યાઓ અને બાળકો બિટિથ હાલમાં વેચાય છે ! બિટિથ ગૂજરાતની ટોર્ટમાં જાઓ અને ત્યાંના કાઠિયાવાડી વકીલોને આવા કેસો વિષે પૂછો તો ચરમ આવશે. આ સડો અટકાવવાને માટે સાચી સેવાવૃત્તિ જોઈએ કાઠિયાવાડનો વેપારીવર્ગ ઉદાર છે, એક કામ એવું નથી બન્યું કે જેમાં ઉદાર ફાળો આપવામાં કાઠિયાવાડના અગ્રગણ્ય વેપારીએ ભાગ ન લીધો હોય પૈસાની ખોટ નથી પડવાની અહીંની હવા સુધરે અને સેવકોને રહેવાનું મન થાય એવી સ્થિતિ કરવાની છે. પણ કાઠિયાવાડી યુવકના પગ કાઠિયાવાડની ધરતી ઉપર ન ગેરિ અને એક પછી બીજું અને બીજું પછી ત્રીજું એમ નવું નવું જ શોધા કરે તો સેવા ન થઈ શકે આપણે જે રીતને ઉદ્દેશીને કરાવ કર્યા છે તેટલા

નો અમલ થયું તો અહીં ફરી ભેગાં થવાનો અધિકાર આપણને મળશે, પ્રજાની પામે નાણાની માગણી કરવાનો અધિકાર મળશે આપણે પોતે જ આપણે કરેલા ઠરાવો નથી પાળતા તો રાજાશોના પાળશે ? રાજા ગમે તેમ કરે પણ આપણે તો આપણે ધર્મ પાળો એવી વૃત્તિ આપણામાં જોઈએ એ જ દાખોનો આપુ કાઠિયાવાડમાં એક દરબારે પોતાનો ગિંગસ ડાડેલો ત્યારે તમને શરૂ થયું હતું—‘ગોપાળ દાજો’ કરવાનો વિચાર કરેનો મે ‘ના’ મ્હેલી અને સૂચવેલું કે તમારામાં દાહ કરવાની શક્તિ ન હોય તો ત્યાગ કરનાગની આગ્રુને શા સાર બગાડો છે ? દરબાર ગોપાળદાસન પાછળ કેટલા છે તે તમે આજે બતાવી રહ્યા છો સાડુ કામ પરિક્ષિત પણ કરશે તો હજારો બાપણના કગતા તે સાડુ ગણાશે. કાઠિયાવાડની પ્રજાને આજે તીજુ તમતમતુ જોઈએ છે, પણ તેને ખરી જરૂર અતર્દ્દિની છે મારી ધશ્વર પ્રતે પ્રાર્થના છે કે કાઠિયાવાડને એટલે આપણને બધાને તે અતર્દ્દિની રાખી આપો.

રાજા-પ્રજાનો સહવાસ

તમે, મહારાજા સાહેબે, તમામ પ્રજાએ મારા પ્રત્યે જે પ્રેમ બતાવ્યો તે મારે ક્યા સખોમાં તમારો આભાર માનું ? મારાથી ગોળીની તો મ્શી સેદ થઈ નથી, યશે કે નદિ તે જાણતો નથી પણ પ્રજાએ અને ખુદ મહારાજાએ બધી સમવડ કરી આપી અને મારા પ્રત્યે અતિશય પ્રેમ અને સાગણી બતાવે તેથી મને થયું કે અહીં કામ કરવાનું કેવડું મોડું ક્ષેત્ર છે પ્રજાનું બધું કેળવવું એ રાજાનું કામ છે એકમીજના સહવાસમાં આબ્યાધી અને સેવા કરવાની શક્તિથી રાજા ઉપર અસર થશે પણ

આંજો તો રાખતી આપણે જાગીએ છીએ. રાખની પાસે બધી વસ્તુની આશા રાખીને પોતે કશું કરતા નથી, એથી આપણે નથી રાખની કે નથી પ્રજાની સેવા કરવાના.

કૃત્રિમ વાતાવરણ

આજે તમારી પાસેથી ખૂબ તાળી પડાવવી હોય તો તેમ કરાવતા મને આવડે છે. એ કળા હું શીખેલો છું. જોમો બળી જાય એવી કડવી ગાળો દેતાં પણ હું શીખેલો છું અને તમને દુઃખ થાય એટલું કડવું બોલી જાયું છું. પણ એ બધાથી હું તમને લાભ કરી શકું ખરો કે? આજે કામ કરવાના ધર્મ સવાય બીજો ધર્મ નથી. આપણે કરેલા કરાવોમાં માનીએ છીએ કે નહિ? એની પાછળ ખોટા મત પણ હોવાનો સંભવ છે. કારણ અહીંનું વાતાવરણ કૃત્રિમ છે. ગાંધીજી પાસે ખાદી પહંરીને આવો, રાખ પાસે જુદો પોવાક, પોસિટિકલ એજન્ટ પાસે જુદો પોવાક અને ઘરમાં વળી ચોથો—આરા પ્રપંચો કરનારની આગળ બળવાનાં સ્વપ્નાં મૂકવાથી આપણે બળવો નથી કરવાના, બળી જવાના છીએ. આજે તમે ગાંધીજીના કામના લાપચુ અને મણિલાલની પ્રેમભરી માગણીને વશ થઈને ધણું ક્યું—છે. હું તમને હવે પાછું સરવૈયું વાંચા સંભળાવવા માગતો નથી. એ કામ ગાંધીજીએ કાસે મારે માટે કરી દીધું. તમે મને તમારા જેવો જ સમજીને મારા વિચારો બજો. હું મદદગાર નથી. એમને તમે મદદગાર કહો અને મોણને પહોંચેલા માની એમની પાસે જ જમારહો પણ હું તો તમારા જેટલો જ પાપી છું. મને ઘણા ગાંધીજીનો આધારો ભક્ત કહે છે. હું ઇચ્છું છું કે મારામાં સાચે જ અંધભક્ત યરાની શક્તિ હોય, પણ તે નથી. હું તો સામાન્ય શુદ્ધિનો ઘવો કરનારો છું, મારામાં સમજ-

શક્તિ પડેલી છે, મેં જગત પણ ઠીકઠીક જોયું છે, એટલે સમજ્યા વિના એક હાથની પોતડી પહેરીને ફરનારાની પાછળ ગાડો ચઢીને ફરુ એવો હું નથી મારી પાસે ધણુને ઠગીને ધનવાન થાઉં એવો ધધો હતો પણ તે જોડાઓ, કારણ હું એ માણસ પામે શીખ્યો કે ખેડૂતનું કલ્યાણ એ ધધો કરીને ન થાય, એને મારે જ થાય એઓ દિલ્લિસ્તાનમાં આવેલા ત્યારથી જ હું એમની સાથે છું. અને આ ભવમાં તો એમની સાથેનો સંપર્ક છૂટે એમ નથી, અને આમ છતાં મારા કામમાંથી એમને દૂર રાખું છું, કારણ આપણે આપણી શક્તિ ખોઈને બેઠેલા છીએ. હમેશાં એમના તરફ જોઈને બેસીએ તો આપણી શક્તિ આવવાની નથી. હમેશા જ, દરેક સ્થાને એમની આશા ગાખીએ તો આપણું કામ કેમ ચાલે ? મહેસૂરમાં એઓ માદા હતા ત્યારે અનેક જણે એમને તાર કરેલો કે પ્રભુ-નિવારણ માટે આવો એમણે મને તાર કર્યો હતો કે 'આવું !' મેં એમને લખેલું કે દસ વર્ષ થયાં તમે ગુજરાતને જે મન આપ્યો છે તે ખરો છે કે નહિ તે જોવું હોય તો આવજો નહિ બારડોલીમાં પણ મારા જેવામાં પૂરાયા પછી જ એમને આવવાનું મેં કહેલું આપણામાં તાલીમ અને વ્યવસ્થાની ખામી છે, સિપાઈગીરીની ખામી છે, આપણને કુકમ ઉદ્ધવવાની ટેવ નથી પડી આ વ્યક્તિત્વવાળાઓ જમાનામાં આપણે સ્વચ્છદને સ્વતંત્રતા માનીને બેઠા છીએ દિલ્લિસ્તાનનું કુ ખ, કાઠિયાવાડનું કુ ખ આગેવાનના અભાવનું નથી, આગેવાનો અનેક થઈ પડ્યાનું છે, સિપાઈગીરીના અભાવનું છે. કાઠિયાવાડના નવયુવકોને ધંધર એ શક્તિ આપે.

વ્યાખ્યાન ૨૧ મું

ધર્મયુક્તનાં મંડાણુ

[તા. ૧૧ મી ફેબ્રુઆરી ને ગુરુવારને રોજ લગ્ન થાતે સરદાર વલ્લભભાઈએ આપેલું લાપણુ આ લાપણુ અપાયા પછી તેઓ ઘોડા ન દિવસોમા પકડાયા હતા એટલે એ લાપણુને આપણે તેમને સંદેશો માન્યા છે. અને જરૂર જોયા નહિ એમને સંદેશો ન હોય એમ લાગે છે]

ભાઈ ચંડુભાઈ, ભાઈઓ અને બહેનો,

હું આ નિસ્સામાં અનાયાસે આવી પડેલો છું. જાહેર લાપણો કરવાં મને અનુકૂળ નથી. હું તો સમજી ગયો છું કે ભાણસોનાં દિલ સુદર વ્યાખ્યાનોથી હસાવી શકતાં નથી, અને હસાવી શકાય તો પણ થણુ મારે ન મને કેક ભારે કામ આપણે કરવું હોય તો કરીને ન આપણે બતાવી શકીએ. દિ દુસ્તાનમાં અત્યારે શું ચાલી રહ્યું છે તેનાથી તમે સૌ વાકેફ દેશો એમ માની લઉં છું ન જાણતા હો તો મારે વાત કરવી નકામી છે. લાહોરની મહાસભાના પૂર્ણ સ્વરાજના ઠરાવથી વિવાયતનાં જાપામાં ખજાણાટ ચક્ર ગયો છે. પહેલાં એ જાપા દિ દુસ્તાનની ખબરો જાપવા તૈયાર નહોતાં, પૈસા ખર્ચતાં પણ ન જાગે. તેણે આજે કાલમના કાલમ જોડ્યાં છે. કેટલાંક જાપાં મહાસભાના પ્રમુખ ઉપર તેમજ મહાત્મા ગાંધીજી ઉપર સંદેશો મેળવવા પૈસા મોકલે છે. વિવાયતનાં કરોડપતિઓ,

મુત્સદીઓ એક જ પ્લનિ કાઢી ગયા છે કે હિંદુસ્તાનમાં જે સળવળ ચાલે છે તેને કાઠ પામુ બોલે દામી દેવી જોઈએ અને મદાતમાજીને કેદમાં પૂરવા જોઈએ એ સિવાય બીજી વાત નથી

હિંદુસ્તાનની આઝાદી રિજેક્ટ આટલે નથો વિરોધ થતો હોય, આટલી બધી ભયમ સળવળ ચાલતી હોય અને હિંદુસ્તાનનો વનની તે ન જાળુતો હોય તો મારે તેને કંઈ કહેવાનું નથી

ધર્મયુદ્ધ ગતિ થાય છે

એક જ વાત જગતે નહિં જોયેલું એવું એક ધર્મયુદ્ધ હવે શરૂ થાય છે, અને તે એવા પ્રશસ્તું કે જેમાં એક તરફ બધી માર્શિય સક્તિનો મગ્નહ, ધાર્મિક સક્તિનો સમૃદ્ધ, ધાર્મિક શબ્દનો જ ઉપયોગ થવાનો છે બીજી તરફ આસુરી સક્તિનો મગ્નહ જગતમાં ગવણુના જમાનાથી આજ સુધી કંઈ નહોતી એવી પ્રશ્નની સામગ્રીવાળી રાજસતા આસુરી સક્તિનો ઉપયોગ કરવાની ધમખી આપી રહી છે આ બે સત્તાઓ વચ્ચે સમઘર્ષ થવાનો છે એ યુદ્ધના આપણે પોને સુ કારો આપીશું અને કોનો પક્ષ લઈશું તેનો નિર્ણય તમારે કરવાનો છે જગતમાં કહી નહિં મનેલું એવું આ યુદ્ધ છે, અને તમારે મરલાન્યે ઇમાગ આગળે મહાવાનું છે તમને ખમર હશે અને ન મેં. તો ખમર આપુ છું કે આ દેશનો કે પાકેશનો છતિ દામ વાચરો તો તેમાં મુસ્લિમનું નાજનિશાન નથી તમાગ પેશરોએ પાકે કનિદામ જાળવતો હોય છે બહુમાં બહુ તો તેમાં આપણું જ લખાયું હોય છે કે મુજગતીઓ એટલે વેપાર ખેડી ખાનારા દગલો એલો કદી સમજે

ઝાલી નથી, એણે ઝણસત્રામ જોયા નથી, એણે તોપના
ધડાકા સાલજ્યા નથી, તડકા છાયડો રજોયો નથી એવા
ગુજરાતમાં આવું ધર્મયુદ્ધ મહાય છે એ તમારું સદ્ભાગ્ય
છે એમાં શું દિરસો આપશો તેનો વિચાર તમારે પોતાને
કરવાનો છે

વેપારીઓની સ્થિતિ

જે ગુજરાતમાં યુદ્ધ થયું નથી, જેણે પડકાર સાલજ્યા
નથી, જેની નસોમાં લોહી જીજ્ઞાસું નથી, જેના ચહેરા ઉપર
તેજ નથી, આખોમાં કેદ નથી એ શું કરના આવું યુદ્ધ
લઈ જેઠા હશે એમ કોઈ પૂછે પણ ખરો તમે જવાબ
આપશો ? પણ તે તો જીઅથી નહિ આપી શકાય જવાબ
આપવો હોય તો બારડોલીના ખેડૂતોની જેમ આપો તેઓ
તમારામાંના જ હતા આખા ગુજરાતમાં નરમમાં નરમ
એ પોતા ખેડૂતોએ જગર દુધિયારે એકવાર તો આ સફત
નતની મૂડી નીચી કરાવી છે આ ગુજરાતીઓ બીજાના
ભયકર યુદ્ધ ઉપાડે છે તે દિલની ઇજાતને ખાતર
ગુજરાતને પોતાનો ઇતિહાસ વાચવા મળે એ માટે અને
વડીનોએ પોતાનો દિરસો એ લડતમાં આપેનો એ જાગી
ભવિષ્યની પ્રજાને જોયી ડોકે કરવાનું થાય એ માટે આ
લડતમાં ભગવામાં તમને મગરૂરી થવી જોઈએ એટલી
મગરૂરી થાય તે માટે તમે શું કરશો ? તમારા આગણે
લડાઈ જાગશે જાગવાને હવે વાર ■ કે ? દેશનું દિન ચાહે
છે તે તો જાકા મચી રહ્યા છે આજે, કાને બે વિસે
ચાર દિનમે મદિનાઓ પડી નહિ, ઘડીઓ ગણાય છે
તમે જાણો છો કે વેપારીઓના વેપાર ભાગીને બૂકો થઈ
ગયા છે ચાદી ચોર ચોરી જાય તો તેની ફગિયાદ પણ થાય,
પેળીમાં-પટારામાં પડી દોય તો સોના બના સાં, પણ

આની કિંમત જોઈ કેમ થઈ એ કાણ પૂછે છે ? પણ આજે તો ચાંદો નથી, વેપાર નથી. જેનાં મોટાંમોટાં દારખાનાં છતાં, મોટીમોટી મિલો છતાં તેનાં માત્ર ઠંડાં થઈ ગયાં છે. ગુંબજની મિલોના માલિકોના અહેસા જુઓ તો ખબર પડે, આજે ભાગે કે કાલે ભાગે ભર્યમાં તે શું મૂડી હતી ? એવું ધન હોય એમ કાંઈ માનવું નથી. દારખાનાં નથી, વેપાર નથી, બંદર સામું કાંઈ જોતું નથી.

જેડૂતોની સ્થિતિ

એને ભર્યના જેડૂતો શું કરે છે ? ભર્યના જેડૂતોને તમે કાંઈ વખત મળ્યા હો ? ગામડામાં કાંઈવાર ફર્યા હો ? તેમને પૂછ્યા હો ખરા ? પૂછ્યા તો ખબર પડશે કે તેમની કેવી દશા છે ?

ગુજરાતના જેડૂતોની નાડ જોટલી હું જાણું છું એવી વધારે સારી રીતે કાંઈ જાણવું નથી. જેડૂતના હાથમાં જે હથિયાર છે એનો ઉપયોગ તેને આવડે તો તે દુનિયાની આ જગજગત સરકાર સામે આખર સુધી મૂઝવા તૈયાર થાય. એને રહ્યું છે શું ? એને ખાવા ધાન નથી, શાદસો નથી. એ સ્થિતિ હોવા છતાં પણ એને 'બારજે' બેસી સરકારનો દત્ત જમના દત્ત કરતાં પણ વધારે ત્રાસ આપે છે. જેડૂત ભાંગી ગયો, વરસ ખગાળ આવતાં ગયાં, છતાં આ સરકાર સુકિતજો કરે, દુંડીઆમણ કરે, બીજા અતેક પ્રપંચ કરે. સરકાર જે પ્રમાણે રાજ ચલાવે છે તે જોતાં સરકાર દેવાળું કાઢે તેવી સ્થિતિમાં છે. એના પોતાના શબ્દોમાં કહીએ તો તેની પાસે રાજ ચલાવવા પૈસો રજા નથી.

દાકતર-વકીલો નામોરની લેશે ?

ત્યારે થોડાંધણા દાકતરો વકીલોથી ચાલશે ? ક્યાં

સુધી ચાલશે ? કાર્યવાહક સમિતિનો ઠરાવ થયો છે કે લડાઈ શરૂ થવાની છે, અને યોડા વખતમા લડાઈના મુખ્ય નાયકને સરકાર કેદ કરશે. સમિતિ માને છે કે હિંદુસ્તાનના આગેવાનોને પકડી બેશે તે વખતે કમિટી ઉમેદ રાખે છે કે વકીલો નામોશી નહિ લે, આગેવાનો જોલમાં જશે તે વખતે લાતી છીંકે અને ઝબ્બા પહેરી આટા મારતા નહિ ફરે. કોર્ટો હવે યોડા દહાડાની છે, બહું તો બે વરસ સ્વરાજના દફતરે જમા ઉધાર બંને પાસાં છે. વકીલાત ન હોડનારાના કાયમને માટે ઉધાર પાસે નામ લખાવાનાં છે. હવે તમે કાયમની વકીલાત કરજો અને હિંદુસ્તાનની ગુલામીના કાં તો સાક્ષી ગહેજો, અથવા તો વકીલાત છોડી રણપટમાં ખપી જાઓ.

જીવાનિયા ડિમીની આશા રાખશે ?

જીવાનિયા રાડો પાડતા હતા ‘બજલો જોઇએ છે,’ ‘ઈંડિપેન્ડન્સ જોઇએ છે’ તે રાડો સાચી કરી બતાવવાનો વખત હવે આવ્યો છે. હિંદુસ્તાનની મુક્તિ માટે આગેવાનો ઉપર બેઠીઓ પડતી હશે તે વખતે સાયકલ ઉપર બેસી, ચોપડીઓ લઇ, કોલેજોની ઈમારત તરફ તેઓ આટા મારશે ? ‘લોગ લીન રેવોલ્યુશન’ની જૂઓ પાડતા હતા તે ડિમીની આશા નહિ રાખતા હોય માફ રાખજો આ લડાઈ ઉવટની છે.

દેવાનો ઇનકાર

આપણે નામે કરેલા દેવાં બિધાં હોય તો તે આપવાનો આપણે ઇનકાર કરીએ છીએ—એવા મહાસલાના ઠરાવથી વાઈસરૉય ખજાનગી બિઠ્યા છે પણ આપણે તો એમા હિસાબ ઉપરાંત વધુ શુ માગીએ છીએ ? વિધાયતમા

ખજભજાટ ચઢ રહ્યો છે કે આ તો દેવું આપવા ના પાડે છે. જોમની પાસે જંદૂકડી નથી, તેમની. જીભ આટલી લાંબી હશે એવી આશા એમણે રાખી નહિ હોય. પણ આ ઠરાવ કંઈ નવો છે ? ગયાની મહામહાભાઈએ ઠરાવ કરેલો છે.

રાજ કરવું એટલે ?

એ જ રસ્તા છે: હિંદુસ્તાનમાં રાજ કરવું, નહિ તો હાડીને આપ્યા જવું. હું ચે હું હું કે રાજ કરવું. પણ આ રાજ છે ? વેપારીઓના વેપાર થયા, ખેડૂતો નિસ્તેજ થયા, બધી રૈયત તારાજ થઈ ગઈ, કામકામના વિખવાદ થયા, આનાં કરતાં તો અધાધૂધી સારી. આતું રાજ કરવું હોય તો હું હું હું કે પધારો. પણ એ તો કહે છે, રાજ કરવું એટલે તલવાર ખખડાવવી. એ વસ્તુ છેવટની છે: હિંદુસ્તાનની પ્રજા એને સાંતું એકવાર એને પેટ ભરીને મોકા આપે. સતે એનાં હથિયાર છે તેટલાં અજમાવી લુએ. પણ એનો પ્રયોગ કરવા જતાં ખજર પડી જવાની છે કે તે કામમાં આવે એવાં છે કે નહિ. મુજરાતનો તપસ્વી શીખવે છે એ હાડમાં લીંતકું હશે તો એનાં હથિયાર યોગ્યાં થઈ જવાનાં છે.

લડત માટે તૈયાર થાઓ.

તમે નજરે જુઓ છો કે આપણે બધા નિઃશસ્ત્ર છીએ. આપણે રાક્ષસી સામગ્રીનો મુકાબલો કરવાનું કહેતા નથી છતાં આપણે એટલી જ તાકાત બતાવીએ કે આ સરકારને બસ સાચ નથી આપવો તો એનાં હથિયારનો ઉપયોગ કરવાનો વખત જ નથી આવવાનો. સરકાર પણ હવે સમજી તો ગઈ છે કે હથિયારનો ઉપયોગ ક્યેં હવે વળવાનું નથી ને રાજ્યનો પથોટો, ક્યાં વિના આવવાનું નથી. ને

તમે સરકારને સાથ ન આપો તો તેના હથિયાર જેમનાં તેમ ધર્યા રહે એવી સ્થિતિ છે. આ સરકારને પાપે આપણે આટલે દરજ્જે પાવમાલ થયા છીએ, છતાં તેને શા માટે સાથ આપીએ ? માટે હવે તૈયારી કરજો તમે તૈયારી નહિ કરો તો તમારે ખાતર લડનારાઓને વધારે ભોગવવું પડશે તમે નક્કી કરો કે સરકારને સાથ નથી જ આપવો તો લડનારાનું કામ સરળ થશે એમ મહાસલાની ઉમેદ છે 'લોગ લીવ'ની ખૂબો પાડનારા સરકારના શુભામીના કારખાનાંમાંના ઊકરાઓ જ તેઓ આજ સુધી અમને કહેતા હતા કે લગાઇ બહેર કરો જુ તમને કહું છું, અમે તો હવે લડવા નીકળીએ છીએ, તમે શું ધાર્યું ? બપ્પા કરશો ? વકીલાત કરશો ? વકીલાત ઘણીએ કમી, હજી તો નવા પાસ થયા જ નામ છે. હમણા જ વકી લોનું લાણુ લિસ્ટ બહાર પડ્યું હવે રહેવા દો વકીનો કાલેજો જેના જ ઉપર દેશે આશા નથી રાખી એ તો સરકારને સાથ આપે છે એ જેને સરકારને સાથ ન આપે તો લડતમાં જોખમ ઓછું હશે હવે આ લડતને સમજો તમારે તેમાં કેટલો હિસ્સો આપવાનો છે તેનો વિચાર કરો

આઠ દસ પંદર દિવસે મગદાનો સવિનય ભગ થવાનો છે, એવા પ્રકારે અને એવી બ્યક્તિઓ મારફતે કે જે અર્ધિ સાત્મક હોય, જેનામાં ક્રોધ ન હોય, ઇર્ષ્યા ન હોય, સાત્વિકતા-શુદ્ધતાની શક્તિ ન હોય એવા એક ધાર્મિક યુગ યયે એની શુદ્ધતાની ખાતરી થાય શરૂ કરનાર અને એના સાથીઓ પચાસે. એને પકડે તો તમે શું કરશો એ વિચારવાનું જી ઇંગ્લેન્ડનો એક મુત્સદ્દી હમણાં જ મોલી જાણ્યો કે ગાંધીને ૧૯૨૨ માં પચડ્યો ત્યારે હિંદુસ્તાનમાં કૂતરુ ચે ભસ્મું નરોતું એક રીતે આ વાત સાચી છે ને

ભુત્રી મેં છે. બારડોશીની લડત ચરૂ કરવાની હતી તે તેમણે બંધ રાખી. તત્કાલે આન કરી. જો જે સંત્રિયો લડતા હોય તો એક તત્કાલે આન કરે તો બીજો ધા ન કરે. ધા કરનાર સંત્રિય નહોતા, માયાવી રાક્ષસી લડવા હતા. તેમ છતાં ગાંધીએ તમામ કામ કરનારાને મનાઈદુકમ આપ્યો કે મારી પાછળ આવવાનું નથી, તમે ચળવળ ન ઉપાડશો. પરિણામે ખૂબ શાંતિ રહી, આનો અર્થ એમ કરવામાં આવ્યો કે એક કૃતકુંયે ન બસવું. પણ જ્યારે તત્કાલે આન નહોતી કરી ત્યારે તો તેમનાં પૃથુ હાજી ગમડી ગયા હતા એ એણે કબૂલ કર્યું હતું. વાપસરોપને ગમ નહોતી પડતી કે શું કરવું ? મુંબઈનો ગર્વનર બોલી ગયેલો કે સ્વરાજ્ય હાથવેંતમાં હતું.

મહાત્માજીએ પંદર વર્ષ સુધી તમને કાંઈ શીખવાડ્યું છે ? ત્યાં રહી સાબરમતીને કાંઈ બોલેલાં આટલું આપી દીધા પછી એને આજે નહું શું કહેવાનું હોય ? હવે કહેવાનું કશું નથી. હવે તમારો હિસાબ નીકળશે. એ તો દુનિયાનો એક પુરુષ ગણાય છે. એના જોડાની ખીજ બ્યક્તિ જીવંતી જડતી નથી. જમત તમને હિસાબ પૂછશે કે તમે શું કર્યું ? એણે તો કામ કરી દીધું છે અને કરશે. એના પછી એના સાથીઓ પકડાશે, ત્યારે તમારી શુભરાતીઓની કસોટી ચવાની છે. શું કરશો તે આટલાં વર્ષ તેની કળવણી લીધા પછી હજીયે તમારે જાણવાનું હોય કે ?

જેહૂતોને અને તમને કેહું છું કે ઈશ્વરમાં શ્રદ્ધા ? ખુદમાં તમે માનો છો ? જન્મ્યા તે મરે છે તે જાણો છો ? મરણમાંથી કાંઈ છૂટવાના નથી. નામદના મોત કરતાં બહાદુર અને આબરૂદારના મરણે મરતાં શીખો. તોપોના

ધડાકા થાય, હવાઇ વિમાનોમાંથી ઝામ્મના બડાકા થાય, અને ધાણી ફૂટે એમ માણસો મરતા હોય ત્યારે ઇતિહાસને પાને નામ તો ચડે. આવો દિવસ આપણે ત્યાં ક્યારે આવે ? ત્યારે આવે જ્યારે કાંઈ પણ ગુજરાતી સરકારને સાથ ન આપે.

હવા ઉપર કર ?

જેટલે હું કહું છું કે મને શું પૂછો ? તમારી પામે ખાવાનું નથી, ધાન્ય નથી, ત્યારે આ દરિયાની મારીની મૂઠી ભરો એટલે ૫૦૦ રૂપિયાનો દડ ને તથા મહિનાની સળ. આવી પાપી સરકાર કુનિયાના પડ ઉપર નથી, જે મીઠું એ આને મણુ મળી શકે તેના ઉપર સવા રૂપિયા તો જકાત નાખી છે ! ઢાર પણ એ ન ચરે માટે પહેરા રાખ્યા છે. કુદરત પર પણ વેરો, ફક્ત હવા ઉપર વેરો બાકી રાખ્યો છે. શી રીતે લેવો એ સજ્જતું નથી તેથી જ પીવાના પાણી ઉપર વેરો નાખે એવી સરકાર નથી જોઈ. દૂવો ખેલે તો પાતાળના પાણીનો વેરો ચઢી ચૂક્યો. પાળ કરીને પાણી રાખ્યું તો આજના પાણીનો કર આમ લે તેના ઉપર કર લેવાનું માત્ર સરકારે બાકી રાખ્યું છે. તેમ કરે તે વખતે મને કાંઈ પૂછે કે આપણે શું કરવું તો હું કહું કે ખાસ રૂંધી એસી રહેવું. હવે તો વખત એ આવ્યો છે કે દેશની હવા જ એવી ચરે કે આપણો ધર્મ આપોઆપ આપણને સજ્જવાનો છે.

ચકુલાઈ પકડાય તો તમે શું કરશો ? ચાલ્યો કરી દાર પહેરાવશો ? તો તમે જ પહેરાવો. ધણી તાલીઓ પાડી. હવે તો જાતે કાંઈક કરો.

હિંદુ-મુસલમાનનું શું ?

સરકાર પૂછે છે કે તમે હિંદુમુસલમાનનું શું કરશો ?

મુસલમાન કાંઈ તમે એવો દોડો જે એમ કહે છે કે મીઠા ઉપરનો કર સરસ છે, એને કાળમ રાખો. હિંદુમુસલમાન બધા જ ગામેગામ કહે છે કે તમે કહો છો તે ખરું છે. આ જમીનોનાં મહેસૂલ જીવમી છે. મહેસૂલ અર્ધું થવું જોઈએ. કાંઈ મુમતમાન લોકોને દારૂ પીનાનું નથી કહેતા. મોટા મોટા હોદ્દાવાળા લોકો લડાવવા મથે છે જાણી ગામડાંમાં રહેતા મુસલમાનને તો કશું લડવાનું સૂઝતું નથી, જેમને સરકારનાં હોદ્દાઓ જોઈએ છે તેમને જ લડાવવાનું સૂઝે છે.

આપણામાંથી પણ કેટલાકને લાગે છે અને સરકાર પણ એમ કહે છે કે અમે જતા રહીએ તો પછી અકુશાન આવશે, પડાણ આવશે, એક કુંવારી કન્યા પણ રહેવાની નથી દોઢસો વર્ષ રાજ કર્યા પછી એવું આ સ્થિતિ આણી. તેના ધનાજ આપણે ન કરી રહ્યાંએ તો આપણે તેનીસં કરોડે આપઘાત કરવો જોઈએ

પણ એવી વાતો સાલણીને સહી લેવી તે જ ભયકર અપમાન છે. એ સાંભળ્યા પછી તો જિંઘ ન આવવી જોઈએ. તબચારથી, બદ્ધથી સરકારને પહોંચવાની વાત કરવી એ ખૂબામી છે. મુકામનો કરના ખાતે સારો રસ્તો એ છે કે જે કાવદાનો જંગ મહાસભા ઠરાવે તે કાવદો તોડવો. ૧૦-૧૫ કરોડનું તો એને લશ્કર જોઈએ છે. પણ લશ્કરની જરૂર શી છે ? જેને લાંકડી રાખવાનો પણ હક નથી તેના ઉપર આટલો બધો ખર્ચ શો ? આનો ઉપયોગ ન થાય એવું આપણે કરવું જોઈએ. સરકાર કહે છે કે અમે ન હોઈએ તો તમે હિંદમાં લડી મરશો. બલે લડી મરીએ. પણ જેટલા ગંદો એટલા તો નિરાતિ રહેશે ? કામ વચ્ચેના ઝગડાથી કાંઈની દસ્તી ગ્રહ નથી. થોડા હિંદ

કે થોડા મુસલમાન કે બને રહેશે. પણ પરદેશના જે લાખ માણસો આવી આ સ્થિતિ કરી. મૂકે તે તો મટાડવું જ જોઈએ.

ગુજરાતની આશા

તમારી સૌની પરીક્ષા નજીક આવવાની છે. મહિનો પંદર દિવસમાં એ વખત આવશે. તમારે વિચારી લેવું કે શું કરવું? હું હું હું કે ધરડાઓ હોય તે વીત કરને, બધાને મરદાની બતાવવાનો વખત આવ્યો છે. તમારો ધર્મ સમજી લેજો. હિંદ પાસે લોકો આશા રાખશે તે કરતાં ગુજરાત પાસે વધારે આશા રાખશે. આજથી ગુજરાતને બાન હોય કે મરવાનું તો એકવાર છે જ, એ ઇશ્વરની વાત છે, સરકારની નહિ, અને એ મિથ્યા નથી તો હસતે મોઢે કેમ ન મરવું? એ અવસર માટે સફળતામય માનજો, અને તૈયાર થઈ રહેજો.

જો ખેડૂત હો અને સાચા હો તો આ દસોડીનો વખત આવી પહોંચ્યો છે. જોણે તમારે માટે હાડકાં ગાળ્યાં છે એના ઉપર બેડી પડે તો શું કરવા અનાજ પકવો? એ પકવીપકવીને સરકારને શું કામ આપો? ખેડૂતો તો સાનમાં સમજી જવાના છે કે સરકારનો બચકાર ન જ જોઈએ. પણ શહેરમાં વસનારા શું કરવાના છે? હિંદુસ્તાનને જકડી નાંખનારાં શહેરો જ છે, આ ગુલામીની બેડી શહેરોનાં પાપથી જ છે. તમે આગળ થશો તો ખેડૂત તમારી પડખે જ છે. હિંદ સ્વાતંત્ર અને ત્યારે જોશો કે હિંદમાં એટલો રસ ભરેલો છે, એટલી રિલિસિદ્ધિ છે કે ભૂમિ ચૂસનાર જો બધા ઘાય તો લીલાશહેર થઈ જાય. આ વાત બહેલાઓ સમજો.

તાકતનો હિસાબે

જો જો, આપણે નીચું જોવા વખત ન આવે
ચક્રબાઈ જે સેવા કરી રહ્યા છે તેને જોઈ ન લાગે એની
સેવા સાચી નીવડે હું તો હર્ષિતો થઈ ગયો છું કે હા-
થેડા મળે છે ગુજરાતમાં એનો પ્રસંગ નથી આ થો
અને બહેનોએ તોપના ઘડામ સાંભળ્યા નથી જ્યારે તીડના
ટોળાની માફક ગોળાએ છૂટતી હોય ત્યારે ગુજરાતીએ
હસતા હોય તો એને ખગર પડે કે તોપમદક બધું તો
નમસ્તુ મધું 'આ લોભ સાથે દુશ્મિયાર મમમાનહિ આવે'
એની સરકારને સમજાવું પાડ્યો.

સાબરમતીના સતત મધ મમજ્યા હો તો આ મધી
વાત સહેવી છે વિમાન ને 'કુઠનું' તેડું આવ્યું હોય એમ
સમજો. મરણનો ભય હોય તેમનું જીવ્યું નમસ્તુ છે તેમને
માટે આ પ્રસંગ નથી બધા ગુજરાતીએને હું
અહીંથી મળવાવવા માગું છું કે જેને મરણનો ભય
લાગતો હોય તેમણે જાત્રાએ જવું માસમિશનની વ્યવસ્થા
કરી ચાલ્યા જવું જેની પાસે પૈસા હોય તે પરોઢ જાય.
શાચા ગુજરાતી હો તો શરમ આવે એવું કામ ન કરજો.
નીચી મૂડીએ ન કરજો. બારણાં બધે કરી બરાધ ન
એસશે થોડા જ દિવસ છે વાંચતા હો કે ન વાંચતા હો
રાજ ધમકીએ આવ્યે જાય છે હવે સીધુંસદ ચલાવું છે
અને સીધું કરવાની તાકતનો વિમાન ગુજરાતમાંથી
કાઢવાનો છે

શાનો ગ્રોહ છે?

યાદ રાખજો કે આ ધન્ય ધડીએ જન્મ થયો છે
તે પૂર્વજના પુણ્યથી આપણે કાંઈ ગુમાવવાનું નથી.

મોહ છે ? શેના ઉપર મોહ રાખે છે તે હું જાણવા માગુ છું. હવે એચઆરમમા મહાસવાનું હોય નહિ. એક જ વસ્તુ તમારે વધાવી લેવી જોઈએ, અવસર મળ્યો છે તે વધાવી લેો. અન્યાયે તો દીવામાં પતંગિયાં પડે એમ પકવાનું હોય ત્યારે જ લોકો જાણે કે પેલા સંતે પંદર વર્ષ એકે નથી ગાળ્યા.

કેટલાક સંજ્ઞન અમેરિકનો વિવાયતી સરકારને કહે છે કે આસુરી શક્તિનો ઉપયોગ ન કરશો, એમ કરશો તો ખોટું કરશો. લડાઈઓથી આપું જગત કંટાળી ગયું છે, શુંગળાઈ ગયું છે. હુ ખી જગતને હિંદુસ્તાન નવો માર્ગ બતાવે છે એ અખતરો જોવાજોવો છે કોઈ વખત નથી થયો એવો એક આપણે કરી બતાવવો છે.

સરકારને હું કહું છું કે આ સંધ ચલાવવો હોય તો રાઉન્ડ ટેબલ કોન્ફરન્સ શુ કામ બોલાવે છે ? હિંદીઓનું હિંદ છે, અમારે સ્વતંત્રતા જોઈએ છીએ. અમારે ક્યા વિલાયત પર રાજ્ય કરવું છે ? અમારા દેશમાં અમે રાજ કરીએ તોમાં તમને તરખાટ શુ કામ થાય છે ? ડગમથુ બતાવો છે શેની ? તમે ૧૫૦ વર્ષ રાજ્ય કર્યું તો પાંચ વર્ષ અમારે ઈંગ્લાંડમાં રાજ કરવું છે એમ કહીએ તો તો ડગવો. પણ એવું કોણ કહે છે ?

અમારામાંના કેટલાક કહે છે કે આપણે લાખક ક્યાં છીએ ? પણ પાણીમાં પડ્યા વિના તરતાં શીખવાના છે ? એ ફળકા ખાશે ત્યારે આવડશે સરકાર બિવડાવે છે કે કસકરવું શુ કરશે ? એ જોઈ લઈશું—તમારા જેવા મુરોપ-માંથી સસ્તા અમલદારો બહુ મળશે.

અમે દૂસ્તી છીએ !

સરકાર કહે છે કે અમે દૂસ્તી છીએ. દૂસ્તી શેના

કાશુ ચાલ્તો કરવા ગયું હતું કે તમે અહીં આવો આવી
વાતો હવે નાહ ચાલે હિંદુસ્તાનને રચવીને કહેતું કે તમે
અમારી સાથે રહો તે હવે કાષ્ટ માનવાનું નથી તારો
બધો બોલો અમારે માથે ને તું બદ્ધો પેઠો લઈ રૂપી
કરે ! એને એવો સાથ કરવો છે નાએને બધું કૃપામા
કાડી લે એનો દારૂગોળા પૂની જાય ત્યાં સુધી ઉવટનો
ઉપાય એને અજમાવી લેવા દે. હું બારડોલીની સ્ત્રીઓને
કહેતો હતો કે એની પાસે તોષ છે, બદ્ધ છે, વિમાન છે
ત્યારે તે સ્ત્રીઓ એમ કહેતી કે દેખાડો તે ખરાને ? જોવું
છે કે કેવું હોય ! હવે જોવા પખત આઓ છે એને કાડી
લેવા દો કે જગમ ભાગી જાય થોડા મરી જવા દો પાંચ
લાખ પચાસ લાખ કે બે કરોડ મરી જાય તો પણ
શવાનું છે ! એટલી જમીન વધારે આવશે

સરકાર રોજ કહે છે કે અમે તમને શાંતિ આપી
એ શાંતિ શું કરવાની ? પેટમાં ઊડવો વલે છે, ખાવા
ધાન નથી, નસોમા બોલી નથી રોગા તમતમે છે હવે તો
એ અને આપણે ઉવટનો ઉપાય અજમાવી લઈએ

ધન્ય બહી, ધન્ય દહાડો કે આવો પ્રસન્ન આઓ
જે બહાદુરીની વાત કરતાં સીમા કે એસાદ સુધરે
ઉવટનો અવસર આઓ છે હવે ધૂનપાણી વાતોમા દારૂ
નાખવો નથી આપણી અને એની સંજિતનું માથ કાદ
જે એને માગતા આવડે છે, આપણને મરતા આવડે છે
એની પાસે બદ્ધ છે, પણ મધ્યની આગા હશે તો જ
ગોળા છૂટવાની છે નહિ તો એનો સિપાઈ ચાડિયા જોવો
જોમો રહેવાનો છે અને મંજરની મર્યાદા હશે તો તમે
બોયરામાં છૂપાવો ત્યાં મેં આવીને ગોળા વાગશે

મગ્ધનો બોટા કરવાની તૈયારી કરો, જેલમા જવા માટે દરમાંથી કીડીઓ લિલરાય એવી રીતે લોકો તૈયાર છે. ખેડના ધારાળા બધા રોજ મીઠું બનાવી ચોરી કરતા અને જેલમા જતા એ બધાને કહેવાનો છુ કે મીઠું બનાવો. અને ધરતું ખાવા કરતાં સરકારનું ખાઓ.

મૂઠી હાડકાંના માણસ

સાબરમતીમાં ખેઠા ખેઠા મૂઠી હાડકાંના માણસ રેટિયો ફેરવી મરકારને હલાવે છે એ એક કીતુક છે. એણે તમારા પર મદાર બાધેલા છે. તમે શુ કરવાના છો ? આજ સુધીના ઉપદેશ ઝીટ્યો છે તેની કિંમત ચવાની છે તમને હર્ષ થવો જોઈએ લાશ્ચી એવડો ને માહમા પડ્યા તો હૂબી મરણ પડશે તમારી વચ્ચે દરીદ્રાઈ ચવાની છે. ખારડોળીવાળા કહે છે કે જો, આમર પર હાથ ન નાખશો. ખેડાવાળા મળ્યા હતા તે કહેતા કે આ વખતે પણ અમે નહિ ? એ બધાને હું પૂછું છું કે મરવા કેટલા તૈયાર છો ? આપોઆપ રસ્તો જડશે. સૂર્ય જોગે ને પ્રકાશ થાય તેમ આપોઆપ સમજ પડવાની છે પકડાપકડી મવા દો. પછી દુનિયા જાણશે કે કૂતરુ બસે છે કે શુ થાય છે.

ખુદાના બદા હો તો પ્રાર્થના કરજો કે ઇજ્જત રાખે, આપણામા દહતા રાખે અને મરવાની શક્તિ આપે એનું શ્રે બહુ થજો કે એને એવી મતિ સૂચી કે આ મોકો મળ્યો. પદર વર્ષથી આપણે કેળવાયા છીએ તેની આ કસોટી છે.

ગુજરાતીઓ ઇતિહાસમા સ્વતંત્રતાનું પહેલું પાત્ર સખે છે. ઇશ્વર તમને તાકાત આપે, ઇશ્વર તમારુ કલ્યાણ કરો.

*

* *

વ્યાખ્યાન રર સું.

લડતને રંણનાદ

[બુધવાર તા. ૨૭ મી ફેબ્રુઆરીને રોજ સરદાર વલ્લભભાઈએ સરયથી બાર માર્ગને અંતરે આવેલા અમલેશ્વર નામમાં ખેડૂતો અને ગરાસીઓ સમક્ષ આપેલું છેલ્લું લાવણ.]

ભાઈ ચંદુભાઈ અને ભાઈઓ,

હું ગુજરાતમાં અનેક જગ્યાએ ફર્યો છું, અનેક ખેડૂતોના સહવાસમાં આવ્યો છું. હું તમને જોઈ છું ત્યારે ખબર પડે છે કે આ એક અણખેડાયેલા ક્ષેત્રમાં હું આવ્યો છું. તમને દેશમાં અત્યારે શું ચાલી રહ્યું છે તેની ખબર નથી. પોતાના ધર્મ વિષે જે અભણ છે તેને હું શું કહું ? તમારામાં રાજકીય પ્રવૃત્તિનો પ્રવેશ પણ હું જોઈ શકતો નથી. પણ તેમાં તમારો રોષ નથી.

ગુલામીનું લાન

હું ખેડૂતને જાણું છું એવો મારો દાવો છે. ખેડૂતનું દુઃખ હું જાણું છું, એનો ક્યાંય હું જાણું છું. દુઃખી માણસનું દરદ મટાડી સંકલ્પ, પણ તે ક્યારે મટાડી સંકલ્પ ? પેતિ દુઃખી છે એવી પોતાને ખબર હોય તો. પણ તમને તો દુઃખનું જ્ઞાન નથી. એટલે એ મટાડવું મુશ્કેલ છે. તમને એ ખબર છે કે ગુલામી એ દુઃખ છે ? પારકાની ગુલામી કરવી એમાં લાંબન છે એની તમને ખબર છે ?

આપણે ગુલામી કરતા હોઈએ પણ આપણને ત્યારે જાન થાય કે હું ગુલામ છું ત્યારે જ એ ગુલામી સાલે છે. આજે તો તેનીસ કરોડની વરતી ઉપર એ લાખ માણસ રાજ કરે છે. એ તો કહે છે કે અમે તલવારથી આ રાજ લીધું છે અને તલવારથી અમે રાખીશું. તલવારથી રાખશે કે નહિ એ તો જુદી વાત છે, પણ એટલું તો નક્કી છે કે એણે તલવારથી લીધું તો નથી જ આપણે અંદર અંદર કુસંપ કરી એકબીજાના ગળા કાપતા હતા, ટુંકા સ્વાર્થ મા પડી ગયા હતા ત્યારે વેપાર કરવા આવેલી આ ક્રામ આપણા દેશનો કમળે લઈ માસિક ચક્ર પડી આ રાજ કાઢી તોપ કે બદ્ધકથી ચાલતું નથી, પણ આપણા જ માણસોથી ચાલે છે આખા ઉધાડી જીવે તો ખમર પડે પણ તમે તો આખા મીઝીને જ રૂંદો છો.

માયાનું રાજ

કાઠ પરદેશી ભર્ય જિહામાં જોયો ? ગભ્ય કળાસ અંગેજ ભર્યો શીઘ્રે નહિ જડે બધાય આપણા જ માણસો છે આ લખવા બેઠો છે તે કાણ છે ? આપણો પોતાનો જ માણસ. એ કમાથી આવ્યો. એ પેટને ખાતર અહીં બેઠો છે એને લાગે કે આ બોલુ ક્રમ છે તો પણ એનાથી એ છોડી સકાશે નહિ પોતાના માણસોથી વિગદ કરવું સાડું ન લાગે અને એનું દગ્દ લાગે તો પણ ન છૂટે એની એ નોકરી છે અપરાધીથી માંડી કલેક્ટર સુધી બધાય આપણા માણસો છે તમે જીવો તેનીસ કરોડ ઘેટા હોય તેને સાચવવા કેટલા ભરવાડ જોઈએ ? ભર્ય જિહાના બધાય માણસો ઘેટા હોય તો એને સાચવવા કેટલા ભરવાડ જોઈએ ? પણ અહીં તો એકે અંગેજ નથી.

ઘેટાંમાંથી ઘેટાં લાવી રાજ ચલાવે છે, એક પણ ભરવાડ નથી એ એનો જાદુ છે. આ રાજ પ્રપચનુ-માયાનું રાજ છે.

લખાડીખાતું

દેશ ક'માં થતો જાય છે, ખેડૂત પાંચમાસ થતે આવે છે, દરેડો રૂપિયા પરદેસ ખેંચાઈ જાય છે, છેલ્લે રાત્રે ખાવા રહેતું નથી. પટેલો માટે પણ રહેતું નથી તમારામાંથી પટેલો જનાવે છે, એમને શું મળે છે? તે છતાં એ એમનું રાજ ચલાવી આપે છે. પટેલને કપાસ વીણવા જોઈશું, મહેનતાણું પણ ન મળે. અને કામ, શું કરવાનું? ગામની ચાડી ખાવાની. ગામની બધી વાતો સરકારને જાહેર કરવાની. એ લખાડીખાતું ગામની સેવા કરે છે એનું માનવાની બૂલ કરશો નહિ. બારંડોલીના પટેલોને મેં કશું કે જાવને કહ્યો સરકારને કે અમારું મહેસૂલ શેનું વધારે છે? પણ નહિ. એ તો બધાને એક અછે જ મૂંડવાનો. ખેડૂતનું વધે અને પટેલનું પણ વધે. મીઠાનો કર એનો પણ વધવાનો. કાષ્ટને એ છોડવાનો નથી.

વખતે જમીન લઈ લેશે એનો તમને ડર છે. એ જમીન કોની છે? એ જમીન ખીળને આપે તો એનું દળ એમાં ફરે ખડું કે? તમારામાંથી કાષ્ટની પણ જમીનમાં પારકાનું દળ ફરે તો એ તમારા હાડકાં ઉપર જ ફરે છે તેમ માનજો. ગામમાં એક માણસ વાકેદાર હોય તો એ આખા ગામને સમજાવે. તમે જીંધશો નહિ. એક દીવો હશે તો અંધારાનો નાશ કરશે. એક સાચો માણસ હોય તે ગામ સુધારે છે. તમામ ખેડૂતોના કલ્યાણ માટે એક જ અરજીત મુદ્દ ચલાવું છે અને તેની ખજાર જમતને પડવાની છે. એ વાત ઠાંકી રહેવાની નથી.

તમે શું કરશો ?

ધારો કે સરકારે ગાંધીજીને પકડ્યા. તમારા જિંદગી-માંથી ડૉ. ચંદુલાલ, શ્રી. છાદુભાઈ વગેરે કામ કરનારા-ઓને કેદ કર્યા. પછી તમે શું કરશો ? શું તમે કપાળે હાથ દબાવે બેસી રહેશો ? અંદર અંદર કુસંપ ને અધડા કરતા રહેશો ? જે વખતે દેશમાં શુભાગીમાંથી સુકિત મેળવવાનો મહાન પ્રયત્ન ચાલુ છે તે વખતે જો તમે તમારા લડાઈ ટંટામાં જ પડ્યા રહેશો તો ઇતિહાસમાં તમારું નામ કાળા અક્ષરે લખાઈ જશે. ગુજરાતના ખેડૂતોને હું કહી રાખું છું કે તમારે કરવાનું તો મહાસલાનો ટુકમ આવે ત્યારે છે, પણ તૈયાર થઈ રહેજો. એવો કોઈ ટુકમ આવવાનો નથી કે જે તમારાથી ન જીપડે. તમને લાઠી લેવાવવા કે બદલ પકડવા કોઈ કહેવાનું નથી. તમારી પાસે એટલું માગશે કે સરકાર સાથેનો તમામ વહેવાર બંધ કરો, સરકારને તમારા ગામમાંથી પટેલાઈ કરનાર કોઈ ન મળે, અમલદારો આવે તેમની પાછળ પાછળ ફરનાર, તેમની બધી ખટપટ કરનાર કોઈ ન મળે, સરકારી અમલદારનો આપણને આભડગ્રેટ લાભવો જોઈએ. જે વખતે આપણા શિરછત્ર સમા આગેવાનોને કેદમાં પૂરવામાં આવે તે વખતે એ સરકારની નોકરી કરીને પેટ ભરવું એ કરતાં પેટ ફેડી નાખવું જોઈએ. પણ નોકરીની શુભાગી કરનારાઓને શરૂ નથી ચડવાનું. તો ભલે તેઓ નોકરી કરે. આપણે તો તેમનાથી દૂર જ રહીએ.

આ લડત કેમ અમુક એક કામની નથી, એ તો સૌની અને સૌના કલ્યાણની છે. લડાઈ જગરજસ્ત થવાની છે. તમારા જેવા ખુશામા પડેલાઓને પણ ત્યારે ગાંધીજી પકડાશે, તમારે ત્યાંના ડૉ. ચંદુલાલ પકડાશે, ત્યારે ખમર

પડ્યા । વના રહેવાની નથી. દેશની હવા એવી થઈ જશે કે આપણે દરેક પોતપોતાના ધર્મ ; પાળતા થઈ જઈશું.

તમારી અંદર ઝંઝાઓ હોય તેને હમણાં બંધ કરી દો. બારડોલીમાં જે કંઈ ઝંઝા નહોતા ? પણ તેમને સમજાવ્યું પડી ગયું કે હમણાં એક નાવમાં બેઠા છીએ, તેથી નાવનું ગામડું બધાએ મળીને પૂરવું બેઠાએ. નહિં તો બધા જ સાથે ડૂબી મરીશું.

ક્ષત્રિયોના વંશજો

તમે હજી રાષ્ટ્રીય પ્રવૃત્તિમાં, બાંધકાર નથી તેથી તમને વધુ નથી કહેતો. આજે બારડોલીના બેસૂતો મોરી સામે હોય તો તમને આટલું જ ન કહું. તેમને તો કહું જોલો, તોપં જેવા છે ? બોમ્બ જેવા છે ? આકાશમાંથી ગોળા પડતા હોય ને છાકરાં ધાણીની પેઠે ફરીને મરતા હોય એ બધું જોવું છે ? ત્યાંની બાધઓ, કહે છે કે હા એ બધું બેતાવો; પારકા માટે દસતે મોઢે મરવું એ કરતાં શું શું ? પણ ધસીને મરવા કરવા બળિયા સાથે બાથ બીઠી મરવું એ બહાદુરોનું-ક્ષત્રિયોનું કામ છે. ક્ષત્રિય કોઈ જ નમથી થોડા થાય ■ ? એ તો કરમથી થાય. ગરાશિયા કદી મોતથી ડરે ? જે વડવાઓએ ગરાસ મેળવ્યા હશે તે તો બહાદુર હશે; એમને જો બજાર હોત કે અમારી પાછળ એવા વંશજો પાકશે કે જેઓ પડખાવાથી પણ બડકશે, તો તેઓ લખત કરી ભત કે એવા કાવર છાકરા અમારા કુળમાં પાકે ત્યારે બહાદુરોના વ્યા ગરાસ તેમને ન મળે, પણ આજણોને કૃષ્ણાર્પણ કરી દેવામાં આવે. ક્ષત્રિય કામના માણસોને હું શું કહું ? તમારી આંખમાં તેજ હોવું જોઈએ. બારડોલીના કણુખીઓ દીલા દેખાતા

હતા, તેમને મે બતાવ્યું હતું કે ખરો કચુબી બચ્ચો ચાલે
ત્યારે તો ધરતી ધૂળવી જોઇએ

। બારડોલીના ખેડૂતોને આજે કલેક્ટર કે કમિશનર
ડરાવવા જાય તો ચે કરશે નહિ અને હિંમતથી જવાન
આપશે ખેડૂતનો બચ્ચો જેને તેને નીચો નમી મનામ કરતો
હશે ? આપણે કાંઈના નોકર છીએ ? તમારામાના વધુ
પાંચપાંચસો વાંધાના ધણી છે। મામલતદાર જેવા તો તમારે
ચે બળદ હાંકનારા રાખી સંકે છે। તમને તમાગ માન
અને ઇજ્જતનું જાન ગયું છે તે હું પાછું લાવવા માગુ છું

સાચો પટેલ કોણ ?

પટેલ કોણ ? જેને ગામ પસંદ કરે તે પટેલ થાય
પટેલથી તે સરકારની પાંચ રૂપિયાના પમારની નોકરી કરાતી
હશે ? એ કગતા આનરબરી મજૂરી મરે તો ચે રાજના છ
આઠ આના મળે ગામના પટેલનું લાભ તે મરકારી નોકરની
ખીદમત કરવાનું ને એને ખવડાવવાનું મંદી હોતુ હશે ?
મામલતદારનો ઉતારો તો ચોરે જ હોય પૈસા ખરચી ખરચી
આપણને બધું મળે છે. તેમ એને ચે બખરમાથી જે
જોઇએ તે મળી શકે છે પણ આપણે ખુશામતનો ઊંચો
રસ્તો લીધો છે સાચા પટેલો તો તકીએ બેસે ને મામલત
દાર તેની સામે બેસે ગામનું કામ પટેલ કહે તેમ થાય
પાકની આની પટેલ આઠ આની લખાવે ને મામલતદારને
બાર આની લાગે તો ચે પટેલનો જ સીકો ચાલે તેને મને
આજ તો તમે દારતોરા લઇ એની પાછળ ફરો છે હાડમના
ટુકડા ઉપર પડાપડી કરો છે। બારડોલીના ખેડૂતો એ મોહ
તરી ગયા છે તેથી આજે તમાના પટેલને કાંઈ દયાવવા જુનું
છે તો ફટ રાજનાગુ લખી આપે છે

પડ્યા ।વના રહેવાની નથી. દેશની હવા એવી યદ્ય જરો કે
આપણે દરેક પોતપોતાના ધર્મ, પાળતા યદ્ય જમરું.

તમારી અંદર અપડાઓ હોય તેને હમણાં બધ કરી
દે. બારડોલીમાં મે કંઈ અપડા નહોતા ? પણ તેમને સમજાવે
પડી ગઈ કે હમણાં એક નાવમાં બેઠા છીએ, તેથી નાવનું
ગાખડું બધાએ મળીને પૂરવું જોઈએ. નહિ તો બધા જ
સાથે ડૂબી મરીશું.

ક્ષત્રિયોના વંશને

તમે હજુ રાષ્ટ્રીય પ્રવૃત્તિમાં જાણકાર નથી તેથી
તમને વધુ નથી કહેતો. આજે બારડોલીના બેઠો તો મારી
સામે હોય તો તમને આટલું જ ન કહું. તમને તો કહું
બોલો, તોપ જોવા છે ? બોમ્બ જોવા છે ? આકાશમાંથી
ગોળા પડતા હોય ને ઊંચાં ધાણીની પેટે ફૂટીને મરતા
હોય એ બધું જોવું છે ? ત્યાંની બાધઓ, કહે છે કે હા
એ બધું બતાવો; પારકા માટે દસતે મોટે મરવું એ કરતાં
શું શું ? પગ ધસીને મરવા કરવા બળિયા સામે બાધ
બીડી મરવું એ બહાદુરોનું-ક્ષત્રિયોનું કામ છે. ક્ષત્રિય કાંઈ
જન્મથી થોડા થાય ? એ તો કરમથી થાય. ગરાસિયા
કદી મોતથી ડરે ? જે વડવાઓએ ગરાસ મેળવ્યા હશે તે
તો બહાદુર હશે; એમને જે ખચર હોત કે અમારી
પાછળ એવા વંશને ચાકશે કે જેઓ પડખાપાથી પણ
બડકશે, તો તેઓ લખત કરી જાત કે એવા કાયર ઊંચરા
અમારા કુળમાં પાકે ત્યારે બહાદુરોના આ ગરાસ તેમને
ન મળે, પણ બ્રાહ્મણોને કૃપ્યાર્પણ કરી દેવામાં આવે.
ક્ષત્રિય દામના માણસોને હું શું કહું ? તમારી આખમાં
તેજ હોવું જોઈએ, બારડોલીના કણબીઓ દીલા દેખાતા.

ગૂજરાતનું સર્વોત્તમ માસિક

પ્ર સ્થા ન

[તખ્તીઓ: રામનારાયણ વિશ્વનાથ પાઠક
રમિકતાલ ઊદાતાલ પરીખ]

દરેક અંકમાં બે-ત્રણ ચિત્રો આપવામાં આવે છે.
દરેક અંકમાં અવારનવાર વાર્તા-નાટક અપાય છે.
દર વરસે બે-ત્રણ ખાસ અંકો આપવામાં આવે છે.
આ વરસે 'રશિયાના શરદિ' નું પુસ્તક ભેટ મળશે.
દરેક આહુકને આડખાહ આનાની કિંમતનાં દશ
: : આહુક સહકાર કૂપનો મફત મળે છે. : :

[દશે કૂપનો બીજાને વેચી દેવાથી તમને પ્રસ્થાન
મફતમાં પડશે. પાંચ વેચસો તો અઢીમાં પડશે.]

સ્વૈરવિહાર, અમેરિકાના પત્રો, જ્ઞાનગોચરી,
લોકચર્ચા. એ એનાં ખાસ આકર્ષક અંગો છે.

સવાળમ

હિંદમાં રૂ. ૫)

પરદેશના રૂ. ૬૫

પ્રસ્થાન એટલે પ્રગતિ

પટેલ જાય તો સરકારનું રાજ્ય જાય

કાંઈ પૂછે છે પટેલ જાય તેથી કંઈ સરકારનું રાજ્ય થોડું જાય ? હા, સાચા પટેલો જાય તો ગાંધી જરૂર જાય. ગુજરાતમાં એકે દિવસે તમામ પટેલોનાં રાજીનામા પડ્યાં જોઈએ. જેડૂનો આધાર મયા તેથી શેડ મટી નોકર બન્યા ને નોકર શેડ બની ગયા. તમારા પિસા ઉધરાવવા માટે રાખ્યા તે જ આજે અમલદાર બની બેઠા ! કોનો કેટલો હરજોને તે પણ જેડૂનો જાણતા નથી. ત્યાંની ને સરકાર જેવાને પણ તસાડીસાહેબ ને સરકારસાહેબ કહો છો. ફાજદાર આવ્યો તો એને પણ ફાજદારસાહેબ કહો છો એ સાહેબ તે ક્યાના આવ્યા ? એમનાં માખાપ કાંઈ ગોરા સાહેબો થોડા જ છે ? એમને સાહેબ કહો એ તો એમને માળ છે, પણ જેડૂનો સાહેબ કહે ત્યારે એ લોકો પહોળા થાય છે, અને પોતે જાણે ખરેખર સાહેબજાદા હોય એમ માને છે જેડૂનોએ આવી દીનતા ભૂલવી જોઈએ સાહેબ તો એક ખુદા પાક પરવરદીગાર છે પોતાના માથેને સાહેબ કહીએ તો એ ફાગી જાય

જેડૂતને સાચું જ્ઞાન થશે ત્યારે બધું દુઃખ જશે. હવે પદર દિવસમાં મહાન યુદ્ધ થવાનું છે ગમે તેટલો જીલમ વરસાવે તોપણ એ ચલાવવાની દેશના આગેવાનોએ તૈયારી કરી છે એમાં હિસ્સો આપવાનું ગુજરાતના જેડૂતોને અને તમને ધન્યભાગ્ય મળેા ઇશ્વર તમને શુદ્ધિ આપે, ખુદા તમને તામત આપે પ્રભુ તમારું કલ્યાણ કરે.

ગૂજરાતનું સર્વોત્તમ માસિક

પ્ર સ્થા ન

[તંત્રીશ્રી રામનારાયણ વિશ્વનાથ પાઠક
રસિકતાય છાંટાસાય પરીખ]

દરેક અંકમા બે-ત્રણ ચિત્રો આપવામા આવે છે.
દરેક અંકમા અવારનવાર વાર્તા-નાટક અપાય છે.
દર વરસે બે-ત્રણ ખાસ અંકો આપવામા આવે છે,
આ વરસે 'રુશિયાના શહીદી'નું પુસ્તક બેટ મળશે
દરેક આહકને આઠઆઠ આનાની કિંમતના દશ
: : આહક મકકાર રૂપનો મફત મળે છે.

[દશે રૂપનો ખીજને તેથી ઢેવાયી તમને પ્રસ્થાન
મફતમા પડશે પાચ વેચશે તો અઢીમા પડશે]

ફ્લેરવિહાર, અમેરિકાના પત્રો, જ્ઞાનગોચરી,
લોકચર્ચા એ એનાં ખાસ આકર્ષક અંગો છે

લવાજમ

હિંદમાં રૂા ૫)

પરદેશના રૂા ૬ા

પ્રસ્થાન એટલે પ્રગતિ

ગાંધી મણિમહોત્સવાંક

ગાંધીજીનાં જીવન તથા કાર્ય પર પ્રકાશ નાંખતો
ગૂજરાતના વિચારકો, વિદ્વાનો, કાર્યકર્તાઓ
વગેરેના સહકારથી તૈયાર થયેલો અદ્વિતીય ગ્રન્થ.

કામ કાલેનકર, કિશોરલાલ મશરૂવાળા, પ મુખનાયજી,
ડૉ સુમન્ત મહેતા, વિનાયક નરસિંહ મહેતા, પ્રો કેશવનાથ
કામદાર, ગગનવિહારી મહેતા, ન્હાનાલાલ ચ મહેતા (આઈ
સી એસ) ગણેશ વાસુદેવ માવનકર વગેરે વગેરે પાત્રીમ
લેખકોના અભ્યાસપૂર્ણ વિચારશીલ લેખો છે

તે ઉપરાંત

(૧) સિન્ધુને આરે (૨) આશ્રમમા, વિદ્યાપીઠમા,
આશ્રમમા બાળકો સાથે ફરતા, ટાગોર ગાંધીજી અને
એન-ટુંક, (૩) જીહુમા, (૪) કનુ દેસાઈ કૃત રેખાચિત્ર,
(૫) 'યગ ઇડિયા'ના તત્વીપદે, (૬) દાર્જિલિંગમાં, ગાંધીજી
અને દેવીદાસ, પૂજ્ય કર્તુરબા, આપરેશન પછી
છ સુદર ચિત્રો છે જેમા ગાંધીજીના જીદા જીદા પ્રસંગોના
હુબહુ ફોટાઓ છે

જેમની જેમની પાસે ગાંધીજી કૃત આત્મકથા
હોય તેમણે આ ગ્રન્થ ખરીદવો જ જોઈએ

મોટા કદના રૂ ૧૬૪
સાત સુદર ચિત્રો

એન્ટીક કાગળ
સચિન પાકું પૂઠું

ક્રિ ૧-૪-૦

પ્રસ્થાન કાર્યાલય • અમદાવાદ

સરસ્વતી પુસ્તક ભંડાર

- I રૂપિયો એક પ્રાવેશિક ફી ભરી કાયમી બ્રાહ્મક થતારને મ તેટલી રકમના ઓર્ડર ઉપર પણ ઠરાવેલું કમિશન મળે છે

શિષ્ટ માહિત્યનું કાર્ડ પણ પુસ્તક જોઈએ ત્યારે

*

તુલરાતના કોઈ પણ માસિક યા અઠવાડિકના
બ્રાહ્મક થવું હોય કે લવાજમ ભરવું હોય ત્યારે

અમને જ યાદ કરશો.

ખર્ચના આદે બચાવ

જુદા જુદા વખતે રૂપિયો-મે રૂપિયાના ઓર્ડર આપી
પુસ્તકો વી પી થી મગાવતા ખર્ચ વધુ આવે છે, તેથી
અમેએ ભંડાર-બ્રાહ્મક-અનામત-ખાતાની યોજના
શરૂ કરી છે હરકોઈ બ્રાહ્મક પોતાને ખાતે દસ-પીસ રૂપિયા
અનામત જમા ગણે અને જોઈએ ત્યારે પુસ્તકો મગાવે.
આપી વી પી.મ.ઓ. ખર્ચ બચશે

ઓર્ડરના ફોંક બીલ સમયે બાકી કેટલી રકમ
અનામત જમા રહે છે તે લખી લખાવાશે

સરસ્વતી પુસ્તક ભંડાર પ્રસ્થાન કાર્યાલય
જા. મ. દા. વા. ૬